ROMAN

Tarık Ali

ALTIN KELEBEĞİN GECESİ

Türkçesi: Neşfa Dereli

agora kitaplığı

Tarık Ali

ALTIN KELEBEĞİN GECESİ

Türkçesi: Neşfa Dereli

a
agorakitaplığı

TARIK ALİ

Pakistan doğumlu. Yüksek öğrenimini İngiltere'de Oxford University'de tamamladı. 1960'lı ve 1970'li yılların önemli siyasal kişilerinden birisi. Gerek o onyıllarda gerekse daha sonra bugünlere değin, kitlesel eylemlerle siyasal hareketlerde etkin rol oynamasının yanı sıra, geniş bir ilgi alanına ve türlere yayılan yapımcılığı, oyunları ve kitaplarıyla da beğeni toplamış ve yankı uyandırmıştır. Şimdilerde *New Left Review* dergisi editörlerinden ve Londra'da yaşıyor.

İncelemeleri: *Pakistan: Askeri Yönetim mi, Halk İktidarı mı?* (1970), *1968 ve Sonrası: Devrimin İçinde* (1978), *Pakistan Ayakta Kalabilir mi?* (1982), *Nehru'lar ve Gandhi'ler* (1985), *Sokak Savaşı Yılları: 1960'lı Yılların Otobiyografisi* (1987), *Yukarıdan Devrim: Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor?* (1988), *Fundamentalizmler Çatışması* (2002), *Bush Bağdat'ta - Irak'ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi* (2003), *İmparatorluk, Direniş ve İsyan - David Barsamian'la Konuşmalar* (2004), *Karayip Korsanları* (2006), *Düello – Amerikan Gücünün Uçuş Rotasındaki Pakistan* (2008), *Obama Sendromu* (2010).

Romanları: İslam Beşlisi: *Nar Ağacının Gölgesi* (1992), *Selâhaddin'in Kitabı* (1998), *Taş Kadın* (1999), *Palermo'da Bir Sultan* (2005), *Altın Kelebeğin Gecesi* (2010).

Komünizmin Çöküşü Üçlüsü: *Kefaret* (1991), *Ayna Korkusu* (1998).

NEŞFA DERELİ

İstanbul doğumlu. İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Daha önce Jhumpa Lahiri'nin *Dert Yorumcusu ve Adaş*, Linda Grant'in *Beyaz Şehrin Kafeteryaları*, Candace Bushnell'in *Dört Sarışın*, Lindsey Collen'in *İsyan*, Anchee Min'in *Madam Mao Olmak*, Maggie O'Farrell'ın *Sen Gittikten Sonra*, Will Ferguson'un *Mutluluk* adlı kitapları ile *Tehlike Şehri-Arka Sokak Efsaneleri*, Stanley Kubrick ve Quentin Tarantino başlıklı derlemeleri çevirdi.

Dünya Edebiyatı 42

Altın Kelebeğin Gecesi
Tarık Ali

Kitabın özgün adı:
Night of the Golden Butterfly
Verso, Londra, 2010

İngilizce'den çeviren: Neşfa Dereli
Kapak tasarım – mizanpaj: Sibel Yurt

© 2010; Tarık Ali
© 2012; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci basım: Eylül 2014

ISBN: 978-605-103-251-1

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta : agora@agorakitapligi.com

On iki yıl önce bu başlığı öneren ve şimdi onun uygun olmadığını düşünen Aisha'ya...

ALTIN KELEBEĞİN GECESİ

BİR

Bundan kırk beş yıl önce Lahor'da yaşadığım sırada, Platon adında yaşça benden büyük bir arkadaşım vardı ve bana bir iyiliği dokunmuştu. Genfçliğin verdiği o cömertlikle, bir gün yardımıma ihtiyaç duyarsa bu iyiliğini faiziyle geri ödeyeceğime söz vermiştim. Platon özel bir okulda matematik öğretmenliği yapıyor, fakat kimi öğrencilerinden, ahlâksızlık sanatının inceliklerini öğrenmek için derse geldiklerini düşündüklerinden nefret ediyordu. Tam bir Pencaplı olan Platon, bu iyiliğini faiziyle ödeyip ödeyemeyeceğimi sormuş, ben de büyük aptallık ederek isteğini kabul etmiştim.

Platon'un pek hoşuna gitmese de âşık olmuştum. Ona

göre aşk, gençlik şehveti için sunulan bahaneden öte bir şey değildi ve doğası gereği sonsuza dek sürmesi imkânsızdı. Sade bir arkadaşlık çok daha değerliydi ve ömür boyu sürebilirdi. O zamanlar bu felsefe bana çok ağır geliyordu ve yapacağı iyilik karşılığında her türlü talebini kabul etmeye hazırdım.

Muhakemesi güçlü ve duru birine, Platon'un hoşnutsuzlukları mantıksızca gelebilirdi; yaptığı ironiyi duyduğu nefretten ayıran sınır her daim muğlâktı. Örneğin, dolmakalemlerini yaz aylarında naylon gömleklerinin ön ceplerinde taşıyan öğrencilerden çok rahatsız olurdu. Sebebini sorduğunuzda buna cevap vermez, üsteleyince de homurdanarak, gencecik yaşlarında sahip oldukları estetik değer buysa, yaşlandıklarında nasıl bir estetik değere sahip olacaklarını düşünmeye korktuğunu söylerdi. Bu, anlatmak istediğim şeye çok iyi bir örnek olmasa da, ünlü bir ressam olmadan önce insanları cezbeden yanı nüktedan zekâsıydı.

Bir defasında, masamıza kısa süre önce mezun olup yurtdışı hizmetine başlayan bir arkadaşımız katılmış ve Platon'la aralarında bir sürtüşüne yaşanmıştı: "Adımı Diyojen olarak değiştireceğim, sonra da gündüz vakti fener yakıp dürüst devlet memurlarını arayacağım." Kimse gülmedi; her sohbetin kahramanı olmaya alışkın Platon bir süre yanımızdan ayrıldı; o sırada iğneleyici sözlerinin hedefinde olan kişi böylesine pis bir yaratıkla nasıl aynı ortamda bulunduğumuzu sordu. Hepimiz ona cephe aldık: Nasıl böyle konuşabilirdi, hem de biz kendisini savunurken? Arkadaşım Zahid, "Neyse," diye mırıldandı, "Onun gibi kırk hariciye ibnesi memur bir Platon edemez." Benzer birkaç cüm-

lenin ardından rakam hızla yükseldi, "Onun gibi en az yüz ibne ve fodul memur bir Platon edemez." Sonra Platon masaya geri döndü ve günün geri kalanında düşünceli bir şekilde oturdu; düzenli aralarla siyah bıyığıyla oynuyordu, ki bu bir öfke belirtisiydi.

Platon'un aşka dair zaferlerini yakın arkadaşlarına anlatma biçimi hiçbir zaman tam ikna edici olmuyordu. Cinselliği hep karanlıktaydı. Çoğunlukla içine kapalı ve ketumdu; biz genç kuşağın içine girmeyi umut dahi edemeyeceği derinliklerinin olduğu aşikârdı. Kendisi hakkında hâlâ bilmediğim o kadar çok şey var ki, oysa neredeyse on yıl boyunca muhtemelen en yakın arkadaşı bendim. Keşke aynalar belirgin ve sabit görüntülerden fazlasını yansıtabilseydi. Keşke kendi yansımasına bakan kişinin en derininde taşıdığı karakteri de görebilseydik; böylece yazarlarla analistlerin işi lüzumsuz hale gelmese bile kolaylaşırdı.

Platon hiçbir zaman kendini abartılı bir şekilde ortaya koymuyordu; aleniyetten kaçınmak için çabalardı, kimi zaman benim onu spot ışıklarının altına çekmem gerekmişti. Çarşıdaki Pak Çay Evi'ne düzenli olarak gelen, yaşça ondan daha büyük ve çok saygın Urdu şairlerden biri abartılı cümlelerle kendini övmenin sınırlarını aştığında, Platon, bizleri eğlendiren fakat şairleri geren hakaret içen sözler ya da Pencapça atasözleri söyleyerek onunla acımasızca alay ederdi. Saldırı altındaki şair birden sert ve aşağılayıcı karşılıklar verip Platon'un vasat olduğunu, kendisinden daha iyileri kıskandığını söylediğinde Platon inanılmaz keyiflenir ve ısrarla ortamdaki herkesin katılacağı bir test yapıp ona cephe alan kişinin hangi şiirlerinin ikinci -hatta üçüncü- sınıf

olduğuna karar verilmesini isterdi. Sonra muğlâk dizelerden birini alaycı ve berbat bir şekilde okumaya başlardı; şair ve dalkavukları mekânı terk edince kuvvetlice alkışlamaya koyulurdu. Söz konusu şairin kötü bir şair olduğunu düşünmezdi, bu aklının ucundan bile geçmezdi, ama çayhanede her gün karşılaştığımız narsisizm ve karşılıklı hayranlık seansları sinirini bozuyordu. İstisnasız, okunan her dizden sonra "Harika!" diye bağıran dalkavukların yüzlerinde beliren boş ifadeden nefret ediyordu. Pek çoğumuz gibi Platon da onların geride kalan yıllarda yaptıkları şeyleri tasvip etmiyordu. Hayal kırıklığı çoğunu yerle bir etmiş, güçlerini tüketmişti; içlerinde bir kısmı, kalan enerjilerini edebiyat dünyasında ün kazanmış olanların amigoluğunu yaparak tüketiyordu. Platon bunun farkındaydı, ama onun içinde, derinlerinde saklı o çelik hiç eğilmemişti ve bu durum onu, kendisi kadar güçlü olmayanlara karşı tahammülsüz kılmaktaydı.

Platon diyetini neden şimdi talep ediyordu ve iyiliğinin karşılığını neden hayatını anlatan bir roman olarak geri almak istiyordu? Tam olarak şu sebepten. Zincirleme gelişen olaylar sebebiyle kendisini Karaçi'den aramamı rica eden bir telefon görüşmesi yaptık. Sadece bu bile çok tuhaftı, çünkü Platon Memleket'in en büyük kenti olan Karaçi'den tiksinir, bu kentin karaktersiz, melez bir hilkat garibesi olduğunu söyleyip dururdu. Telefon görüşmemiz sırasında uzun uzun sohbet etmek istemediği her halinden anlaşılıyordu, ısrarla eski namus borçlarının ödenmesi gerektiğini söyledi. Başka seçeneğim yoktu. Elbette ona beni rahat bırakmasını söyleyebilirdim, şimdi keşke öyle söyleseydim

diye düşünüyorum. Onun yüzünden değil fakat, hikâyeleri onunkiyle kesişen kişiler yüzünden. Gizem beni bunaltıyordu. İçinde kördüğüme dönüşen ve onu çözmek için hayal meyal hatırladığı bir borçtan medet ummasına sebep olan şey neydi? Beceremediği bir şeylerden duyduğu ve kendisini bir türlü rahat bırakmayan memnuniyetsizlik miydi, yoksa sadece sanat piyasasının kaprislerinin New York ya da Londra basınında yayınlananlara göre belirlendiği bir ülkede sanatsal çaba harcamanın verdiği bıkkınlık mıydı? Yurt dışında alınan övgüler yurt içinde kâra dönüşüyordu.

Bu tuhaf yazma işine başlamadan önce onun hayatının belirli yönlerini araştırmam gerekecekti ve bunu yaparken hiç sakin olmayan sularda yol alıyor olacaktım. Platon hayatının büyük bölümünü gözlerden uzak tuttu ya da belki de bastırdı. Her iki koşulda da önümde perdeler vardı. Keşfedilmemiş geçmişini açığa çıkartmadan nasıl onun hakkında yazabilirdim ki?

Arkadaşlıkları da tuhaf şekilde değişkendi. Arkadaşları farklılaşıyor, değişiyor, ortadan kayboluyor, uzun süre köstebek gibi yeraltına iniyor ve kolayca unutuluyorlardı; hele de arkadaşı kıta değiştirdiyse. Tüm ömrümüz boyunca çevremizde birçok insan olur, kimileri o ân kristalleşerek arkadaşa dönüşür, sonra kaybolur, iz bırakmadan yitip gider ve ancak yıllar sonra, olabilecek en tuhaf yerde tesadüfen karşımıza çıkarlar. Kimi siyasal arkadaşlıklar ya da iş arkadaşlıkları da uzun sürer; sadece birkaçı ömür boyu sürer.

Hikâyesini yazmayı kabul edince Platon çok heyecanlandı ve zafer edasıyla kükreyen kahkahalar attı. Bu kahkaha karakterine o kadar tersti ki kadar biraz gerildim. Tuhaf

talebinin sebebini keşfetme çabamdan rahatsız olup bir de ilave yaptı. Kendisi ne isterse onu yapacaktım, bundan emindi, peki bunu günümüzün olmazsa olmazı kurnaz yöntemleri ve abartılı ifadeleri kullanmadan yapabilir miydim? Süslemelere ya da asıl konunun dışına çıkan sözlere yer verilmeyen yalın bir anlatım olmalıydı. Kabul ettim, fakat sadece onu anlatan bir kitap yazamayacağım konusunda uyardım. Bunu yapabilecek tek kişi kendisiydi ve eğer istediği buysa ona hatıralarını yazdırtabilirdim. Gelişimini, diğer kişilerle olan etkileşimleri bağlamında da anlatamazdım. O dönem incelenmeli, sosyal çevresi ortaya çıkartılmalı, tek bir konu üzerine yoğunlaşılmamalıydı. Ona Heraklitos'u hatırlattım: "Uyanık olanların ortak bir dünyası vardır, ama uyuyanların sadece kendilerine ait bir dünyası vardır."

Platon bu önerimi zarafetle kabul ettiyse de söylediklerim karşısında fikrini paylaşmaktan kendini alıkoyamadı; sanırım beni cesaretlendirmek istiyordu. Bir mağlubiyetin, sanat eseri vasıtasıyla zafere dönüştürülebileceğini söyledi. Şiddetle karşı çıktım. Sanatsal bilinç, en yüksek noktada bile olsa, tarihi bir bozgunun ardından topluma zorla benimsetilen gerçekleri etkisiz hale getiremezdi. Bana cevap verip, eserleri zor zamanlarda insanlara hayal bile edilemeyecek kadar iyi gelen ressamların ve şairlerin isimlerini sayarken sesi gittikçe yükseldi. Evet, öyle olmuştu, aynı fikirdeydim, işe yarar bir kültürel dayanak yaratarak, fakirlerin ve yenilgiye uğramışların kültürel hayatını zenginleştirmişlerdi, ama hiçbir şey değişmemişti. Görsel sanat ve edebiyat dünyası küçük birer ada olarak kalmıştı. Okyanuslar hâlâ köpekbalıklarının kontrolündeydi. Platon öfkelendi. Alarm

zilini çalacak üç parçalı bir tablo üzerinde çalışıyormuş. Bana yanıldığımı kanıtlayacakmış. Yaratacağı eserle Memleket'te yer yerinden oynayacakmış. Şüphe duyduğumu ifade ettim.

"Büyük Usta Platon, fikirlerin Memleket'e cennetten düşen yıldırımlar gibi çarpacak."

"Seninle bu ruh halindeyken konuşmak vakit kaybı. İşe yarar bir şeyler yap. Git kitaba başla. Hemen başla, gerçeğin çıplak haliyle gösterilemeyeceği noktalarda ona espri ve ironi giysisi giydir. Becerebilir misin?"

Deneyeceğim.

İKİ

Zahid hafif uykudaydı, rüya görüyordu. Daha sonra bana, rüyasında altına işediğini gördüğünü söyleyecekti; rüyasından idrar kesesi patlamak üzereyken uyanmıştı ve bu rüyanın özünü oluşturan şeyi hayatı boyunca tüm rüyalarında görmüştü: su, durmadan akan bir su. Genellikle duş alıyor oluyordu, fakat bazen açık bir musluk ya da -nadiren de olsa- fırtınalı bir deniz görüyordu. Okulda ve ailelerimizin yaz aylarını geçirdiği dağlarda, çektiği ıstırabı daha detaylı anlatırdı. Etkili bir iç alarm sistemi olduğunu söylerdi. Çok fazla ertelerse musluğu damlatmaya başlıyordu. Annesi bir defasında bu duruma Jung öğretilerine göre bir

açıklama getirmiş, fakat çok da akılda kalıcı bir açıklama olmasa gerek ki Zahid bir hafta sonra annesinin söylediklerini tamamen unutmuştu.

Zahid bunun sadece kendisine has bir durum olduğuna ikna olmuştu. Çocukken bakıcısı ona bezi bıraktırmak için musluğu açıp ıslıkla milli marşı çalarak sabırla çiş yapmayı öğretmiş. İşe yaramış; daha bir yaşındayken muslin bezleri bırakmış, fakat bu durum psikolojisinde bir şekilde iz bırakmış olmalıydı. Sık sık, "Allah'a şükür, rüyalarıma giren şey milli marş değil de su," diye espri yapardı, fakat kısa bir değerlendirmeden sonra aksinin daha iyi olacağına karar verirdik.

Zahid daha sonraları, ABD'de saygın bir kalp cerrahı olup önemli kişileri ameliyat ettiği dönemde, rüyasının sandığı kadar tuhaf olmadığını keşfetti. Bunun ortaya çıkması hayal kırıklığına uğramasına yol açtı. Hatta bunun tüm yanılsamaların sonu olduğuna dair espriler yapmaya koyuldu. İşte o sırada, oğlunun tavsiyelerinin aksine, bankaya para yatırarak ve dünyanın çeşitli yerlerinde mülk edinerek yatırım yapmaya karar verdi: Marbella, Mimami, Bermuda, Nice'de evler ve bir de eski günlerin hatırına, 2004 yılındaki depremde ciddi şekilde hasar gören Kaghan Vadisi'nde bir dağ evi satın aldı. Ben bunları sonradan keşfettim. Elbette, Cumhuriyetçi olduğunu ve 1999 yılında Dick Cheney'i ameliyat eden tıbbi ekibi yönettiğini, Cheney'in hayatını kurtardığını duymuştum, fakat 11 Eylül'deki patlamalardan sonra Washington'dan Londra'ya taşındığından ve artık Richmond'da, Thames nehrine bakan görkemli bir villada

yarı emekli hayatı yaşadığından haberim yoktu. Neredeyse yarım yüzyıldır farklı dünyalarda yaşıyorduk.

Şafak söktükten hemen sonra telefon çalmaya başladığında Zahid gayri iradi homurdandı ve uzanıp saati aldı. Hastanede acil bir durum olmalı, diye düşündü, fakat hemen sonra artık çalışmadığını hatırladı. Saat beşi on geçiyordu; arayan doğudan biri olmalıydı. Erken saatlerde gelen telefonlar canını sıkıyordu. Çünkü bu telefonlar -istisnasız her defasında- memleketten geliyor ve genellikle de kötü bir haber veriyordu: ya aileden biri daha ölmüş, ya askeri darbe olmuş ya da beklenen bir suikast gerçekleşmiş oluyordu; fakat yine de cevapsız bırakamazdı. Karısı hâlâ uyuyordu. Doğrulup telefonu aldı ve perdeleri açmaya gitti. Gökte kara bulutlar vardı. Tıpkı kendisi gibi şehir de zayıf idrar kesesinden mustaripti. Küfür etti.

Arayan kişi onun küfür ettiğini duydu, kıkırdayıp Pencapça selamladı; kendi anadili diğer tüm anadillerden üstündü ya da o dilin partizanları öyle böbürlenirdi. Bu dil kelime oyunları ve çift anlam konusunda o kadar zengindi ki hiçbir çeviri bu çok katmanlı dilin anlatmak istediğini tam manasıyla ifade edemezdi; kimi uzmanlar her Pencap lehçesindeki her sözcüğün çift anlamlı ya da gizli bir anlamı olduğunu ileri sürüyorlardı. Öyle olduğundan ben çok emin değilim. Öyle olsaydı bu durum Sih dininde üstesinden gelinemeyecek sorunlar yaratırdı; oysa bu dinin kurucusu vizyoner mistik şair, büyük dil üstadı Nanak'tı ve bence o ... yani ana dili Pencapçayı kurduğu yeni inanç sistemi için kutsal dil haline getirirken ne yaptığının farkında olmalıydı, öyle değil mi?

Çeviride yaşanan sorunlar da lehçe çokluğuna bağlanarak basitleştirilemezdi. Doktor Mian Zahid Hüseyin'e hitap eden ses, Lahor ve Amritsar'da sıklıkla rastlanan, gırtlaktan gelen bir lehçeyle konuşuyordu. Anlatıcı olarak, bu ilk konuşmada çeviriyi mümkün olduğunca aslına uygun yapacağım; fakat okurların sabrını sınamamak ve kendi sınırlarımı ifşa etmemek üzere kitabın ilerleyen bölümlerinde daha az karmaşık bir anlatıma mecbur kalabilirim. Belki de kalmam.

"Zahid Mian. Selamünaleyküm."

Selamlamanın muhatabı bir defa daha küfretti, ama bu defa içinden. Sesi tanımamıştı. Bir eliyle beceriksizce pijamasının düğmelerini açıp diğer elinde telefonu tutarak, sendeleyerek banyoya gitti ve nevrotik idrar kesesinin ihtiyaç duyduğu rahatlamayı yaşamasını sağladı; tıpkı hoş bir çiselemenin Londra'nın sayısız park ve özel bahçesini sulamaya başlaması gibi bir ândı. Washington'daki, George Washington Hastanesi'nde on yıllar içinde edindiği onca bilgiye rağmen klozetin hemen üzerinde telefonla konuşmanın belli belirsiz bir ses, hattın öbür ucundaki dikkatli kişinin hemen fark edeceği bir yankı yarattığını bilmiyordu. Üstelik bu defa hattın ucundaki kişi arkadaşlarını utandırmaktan büyük haz duyan biriydi.

"Ulan ibne, sesimden korkup altına mı işedin?"

"Kusura bakma, dostum. Burada saat çok erken. Sesini tanıyamadım."

"Kusura bakarım, ibne herif. Senin tek dostun şu ânda elinin içinde. Önce ucuna biraz sabun sürüp kendi avucunu becer. Belki o zaman sesimi tanırsın, götveren."

Sonuncusu Lahor'da sık kullanılan bir küfür değildi, Zahid'in eski arkadaş grubuna hastı. Zahid gülümsedi; bir yandan artık tanıdık gelmeye başlayan sesi çıkartmaya çalışıyor, diğer yandan son damlalardan kurtulmaya çalışıyordu; damlalar konusunda kısmen başarılı oldu. İnancımızın gelenekleri, hayati önem taşıyan bu İslami ritüelde de farklılık gösteriyordu. Şiiler On İki kuralına uyulması konusunda ısrarcıdır: Penis, içinde gizli kalmış her şeyden kurtulmak için on iki defa kuvvetlice sallanmalıdır. Sünnilerse bu konuda daha rahattırlar, altı sallama yeterli görülür. Zahid bu telaş içindeyken Sufi yöntemini tercih etti -tek, güçlü bir asılma- ve bunun sonucunda pijamasını çiş lekesi içinde bıraktı. Tam o sırada arayanın sesini tanıdı.

"Platon! Platon. Elbette, sensin."

"Adını hatırlamana sevindim, götveren."

Zahid'in yüksek sesle attığı, belli belirsiz bir histeriyle çınlayan kahkahası tam da doğduğu şehre has bir kahkahaydı. Platon'a aynı şekilde cevap verdi.

"Siktiğimin yirmi beş senesi boyunca ortadan kaybolan sendin, Platon. Bu şehirde daha gün ağarmamışken arıyorsun, sonra da sesini tanımadığım için söyleniyorsun. Senin öldüğünü sanıyordum."

"Seni pis ibne, sen niye hâlâ ölmedin? Ananın amı."

"Sen kaybolup gittin, Platon. Tıpkı işe yaramaz tabloların gibi."

"Senin işe yaramaz Batı dünyandan kaybolup gittim. Sergilerim hâlâ tıka basa dolu."

"Neredesin?"

"Lahor, ama sonra Karaçi'ye uçacağım. Orada atölyem var."

"Çok yaşa Püristan. Orada hiç sevişmedin, değil mi? Beni neden bu saatte aradın? Yoksa ölecek misin? Sabaha kadar çalıştın mı? Kıç nakline mi ihtiyacın var?"

"Kapa çeneni, ibne. Çoktan uyanmışsındır diye düşündüm. Oruç tutmuyor musun? Sabah namazı için çok mu erken? Dine döndüğünü, Mekke'ye gidip kendini küçük düşürdüğünü duydum."

Zahid sinirlenmişti. "Hepimiz değiştik, Platon. Sen de. Oruç tutmak biraz abartılı. Çocukken olduğu gibi numara yapmaktansa hiç tutmamak daha iyi değil mi?"

"Arkadaşlarımızın çoğu artık oruç tutuyor. Onlara ibne demeyi bir dene istersen. Adam öldürmeye hazırlar. Seni neden öldürmesinler? Bak, Bay Büyük Cerrah ya da bu aralar hangi yoz işi yapıyorsan o, seni önemli bir şey için aradım. Dağılmış durumdayım, dostum. Fena halde dağıldım."

"Bana bilmediğim bir şey söyle."

"Âşık oldum. Yardımına ihtiyacım var. Yaşımla ilgili ne espri yap ne de saçma sapan sorular sor. Oldu bir kere."

Platon yetmiş beş yaşındaydı, ülkesinden tam olarak on dört yaş büyüktü, fakat biz küçükken bunu bize hiç anlatmamıştı. Bizden aşağı yukarı on yaş büyüktü ve yaşının büyük oluşunu gerçek ya da hayali cinsel maceraları üzerine hiçbir sınır tanımadan ahkâm kesmekte kullanırdı. Ya da sivilceleriyle kafayı bozmuş, yumuşak başlı, nazik orta sınıf kadınlardan nasıl nefret ettiğini anlatmak için. Veya köylü kızların ham enerjisinin ve kaba ellerinin ne kadar hoşuna gittiğinden. Tüm bildiğimiz bunlardan ibaretti. Peki ya aşk?

Hangi derinlikler bu canavarın zincirlerini çözmüştü? Bunun gerçek mi yoksa yeni bir Platon fantezisi mi olduğunu anlayamayan Zahid daha yumuşak bir tonda devam etmeye karar verdi.

"Kadın mı, erkek mi yoksa bir mahlûk mu?" Bu hakaret telefon hattını bozdu, hattın diğer ucundaki kişiyi adeta şiddetli bir yağmurun damlaları gibi dövdü. Muson sona erdiğinde Zahid o kadar histerik ve aptalca gülüyordu ki karısını uyandırdı. Jindié, Zahid'in kahkaha atış şeklinden Lahor'dan arayan biriyle konuştuğunu anlamış, ya kötü bir haber gediğini ya da arayanın Zahid'in annesi olduğunu düşünmüştü. Derhal bu saatte arayanın kim olduğunu öğrenmek istedi. Dışarıda yağmur yağıyordu. Platon telefonun diğer ucundan Jindié'nin tatlı sesini duydu.

"*Sunehri titli* uyanmış. O muhteşem kadına selamlarımı sunuyorum. Ressamların hayal gücünü ateşlemek için yaratılmış bir kadın. Ona, buradan gittikten sonra şehrin bir daha kendine gelemediğini söyle. Neden senin kıçına tekmeyi atıp daha iyi birini bulmadı ki? Örneğin, benim gibi birini. Sana gelince, daha genç bir eş uğruna onu terk etmediğine sevindim, ibne herif. Kocaman göğüslere sahip bir hemşire için..."

"Platon, saat çok erken ve ben..."

"Kısa keseceğim. Âşık olduğum kadının adı Zeynep. Evli. Çocuğu yok ama yeğenlerine tapıyor. Yardıma ihtiyacı var. Benden tek bir şey istedi: Benim hikâyemle kendi hikâyesinin, içinde benim renkli illüstrasyonlarımın da olacağı tek metin haline getirilmesi. Asla basılmayacak. Sebebini sorma. Sebebini ben de bilmiyorum. Tek isteği bu. Nasıl

reddedebilirim? Seni aradım çünkü bir zamanlar arkadaşımız olan o ibnenin, Dara'nın izini bulamıyorum. Beni hatırlayacaktır. Özelikle Ramazan ayında kebapçılarda ve çaycılarda birlikte çok zaman geçirdik; orucumuzu erkenden bozardık. Ona, zamanında kendisine büyük bir iyilik yaptığımı ve bu iyiliğin benim özsaygıma hasar verdiğini söyle. Bana ne zaman, ne koşulda istersem bu iyiliği geri ödeyeceğine söz vermişti. İşte şimdi zamanı geldi. Ona ihtiyacım var, Zahid Mian. Ben resimleri yaparım. Ama hikâyeleri başka birinin yazması gerekiyor. Yoksa Dara da memlekteteki arkadaşlarına tepeden bakmaya mı başladı?"

"Platon, lütfen Dara'nın e-posta adresini kendin bulmaya çalış. Ben onunla görüşmüyorum. O pislik bana hâlâ hainmişim gibi davranıyor. Onunla en son New York'taki bir Pencap düğününde karşılaştım. Yüzüne bakıp nazikçe gülümsedim fakat o küçümser bir tavırla arkasını döndü. Zaten oldum olası kibirli pisliğin tekiydi. Doğrudan senden gelen bir talebe daha olumlu cevap verebilir."

Platon öfkeyle patladı. "O hokey sopaları kıçına girsin, ibne herif ... onunkine de. Ben e-posta kullanmıyorum. E-posta gibi şeyleri ibneler ve iktidarsızlar kullanır ancak. Kendisine mesajımı ilet ve numaramı ver. Dağılmış halde olduğumu söyle. O pisliğin yardımına gerçekten çok ihtiyacım var. Eğer aramaya çekiniyorsan, Altın Kelebek'e söyle o arasın. Altın Kelebek beni kırmaz."

Hokey sopası referansı hatıralarını canlandırmıştı. Platon adeta bir fil gibiydi. Zahid'in bu spordan nasıl nefret ettiğini muhakkak hatırlıyordu. Zahid'in babası, 1930'lu yılların sonlarında Pencap üniversite takımının kaptanlığını

yapmış ve birkaç yıl sonra, Olimpiyatlar'da ülkelerine gümüş madalya kazandıran golü atmıştı. Ulusal arenada övgüler almıştı, fakat komünist arkadaşları tek kelime etmemişti. Onların bu küçümser tavrından etkilenip madalyayı ve hükümetin verdiği parayı iade etmişti. Zahid o sırada henüz altı yaşındaydı; madalyalar ve kupalarla dolu bir evde büyümek hokeye duyduğu nefretin iyice artmasını sağlamaktan başka işe yaramamıştı. Babası iş hayatında da aynı ölçüde başarılı olmuş, bir ithalat ihracat şirketi kurmuş ve komisyona ihtiyacı olan memurların da yardımıyla hızla zenginleşmişti. Zahid'in tepkisi arkadaşlığımızın temelini oluşturan gizli bir komünist hücresine katılmak şeklindeydi. Öte yandan, Memleket'te hiçbir şey gizli değildi. Bunu herkes bilirdi.

Zahid isteksizce de olsa o berbat telefon konuşmasını yapmayı kabul etti. Birkaç saat sonra, kendime espresso yapmak üzere kahveye dikkatlice bastırıp sıkıştırırken telefon çaldı. İçimden ilk geçen telefonu suratına kapatmak oldu. Fakat Platon'un adının geçmesi telefonu kapatmama engel oldu. Tam kırk beş yıldır, yani evlenip Baltimore'daki Johns Hopkins Üniversitesi'ne tıp okumaya gittiği 1960'ların yılların ortasından bu yana Zahid'le konuşmamıştım.

Ülkeden ayrılmak için İçişleri Bakanlığı'ndan temiz kâğıdı alması gerekiyordu. Bunu yapmak için de -sonradan öğrendiğimize göre- Lahor'da aynı okulda okuduğumuz Chittagong'dan gelen Bengalli komünist, Yoldaş Tipu'nun yerini ispiyonlamıştı. Tipu hem Marksist klasikler hem de evlilik öncesi seks konularında bizden çok daha bilgiliydi ve kendisinden çok şey öğrenmiştik. O kahrolası baharda iyi

niyetli bir bürokrat tarafından, adının devlete karşı yıkıcı faaliyetler içindekiler listesine eklendiği konusunda uyarılmıştı. Tipu bundan hem onur duymuş hem de korkmuştu. Lahor zindanındaki leş gibi bir hücrede kıçına elektrikli cop ya da gizli polisin penisinin girmesi fikri kimsenin hoşuna gitmez. Birkaç yıl önce hepimizin tanıdığı biri işkenceden ölmüştü ve korkmak hiç yersiz bir tepki değildi. Tipu yeraltına inmeye karar vermişti. Ülkenin uzak ve dağlık bölgesinde yaşayan bir teyzem bahçıvan arıyordu. Tipu'ya oraya gitmesini önerdim; birkaç bahçıvanlık kitabı ödünç alıp gitti. Birkaç ay sonra izini bulup tutukladılar. Polise ihbarda bulunulmuş, sonra da üst düzey bir polis müdürünün Gymkhana Kulüp'de birkaç kadeh viskiyi devirdikten sonra böbürlene böbürlene, onları bunu yapmaya mecbur bırakan kişinin hokey yıldızının oğlu olduğunu söylediği duyulmuştu. Aynı sırada orada bulunan ikinci dereceden kuzenim bu bilgiyi bana ulaştırmış, fakat Zahid çoktan Baltimore'a gitmişti. Haber tüm şehirde çalkalandı, kendisiyle olan tüm bağlarımı koparttım. O ân için konformist, o ân için asi; eylemler, olaylar ya da deneyimler üzerine ciddi sorgulamaları ya da yeniden değerlendirmeleri nadiren yapan gençlik kibri. Hepimiz öyleydik. Zahid bir haindi. Her ne kadar onu zihnimden silip attıysam da cerrah olarak elde ettiği başarıları duymamak mümkün olmamıştı.

Zahid, Londra'ya taşındıktan sonra o tuhaf düğünde ya da bir-iki cenaze töreninde karşılaştığımızda nezaket gereği uzaktan selamlaşmıştık; bu cenaze törenlerinden biri de memleketin eski komünistlerinden birine aitti. Oğlu törenin şatafatlı fakat çirkin Regents Park Camii'nde yapılması

konusunda ısrarcı olmuştu. Tipu da törene katılmıştı. Silah tüccarı olarak karmaşık bir kariyere sahipti; ikisinin o camide birbirleriyle kucaklaşmalarına şahit oldum. O âna gelene dek çok daha derin, çok daha kötü sayısız ihanet görmüştüm. Zahid'in ihaneti affedilebilir olmasa da anlaşılabilirdi. Tüm bunların ötesinde, ben de Platon'dan haber almak istiyordum. Ve birdenbire, bunca yılın ardından Zahid'in karısının nasıl olduğunu öğrenmek istedim. Tamamen dürtüsel olarak ve kendimi de hayretler içinde bırakarak onlarla Richmond'da akşam yemeği yemeyi kabul ettim.

* * *

Neredeyse yarım yüzyıldır konuşmamıştık. Yaşlılık geleceğin de sınırlarını çiziyor, biyolojinin kuralları insanı geçmişi derinlemesine düşünmeye zorluyor, ama ben diğer yönü tercih ediyordum. Neden sadece geçmişe odaklanalım ki? Kimi arkadaşlar huysuz ve inanılmaz karamsar insanlara dönüşmüşlerdi; postmodern dünyanın hiçbir değer barındırmadığı kanısındaydılar. İster biyolojik muhafazakârlık, ister köhnemiş eski umutlar olsun, her ikisi de melankoliye, karamsarlıkla dolu günlere ve alkolle bezeli akşamlara yol açıyordu.

Okul arkadaşlıkları, hepimizin bildiği gibi geçici şeylerdir. Kimileri pratik sebeplerden dolayı devam ediyordu; her ülkenin ayrıcalıklı okulları gerçek arkadaşlığın kaybını ya da hiç olmaması durumunu telafi etmek için sosyal ağlar yaratır. Zahid ve ben farklı okullara gitmiştik, ama her yaz dağlarda bir araya gelirdik. Buna rağmen bizimki dönemsel bir arkadaşlık değildi. Lahor'a dönünce görüşmeye devam

ederdik. Sonra aynı üniversiteye gittik ve ortak siyasal görüşlerimizi bizi birbirimize daha da yakınlaştırdı.

Neredeyse on yıl boyunca bütün siyasal ve cinsel fantezilerimizi birbirimize açtık. Zahid generalin kızına takıntılı şekilde vurulunca, sürekli onun Vespa'sına atlayıp kızın okuduğu üniversiteye gitmemiz için ısrar etmeye başladı. Kızı okulun önünde bekleyip arabasını takip ediyor, arabayı tam kızın evine varmadan yakalayıp geçiyorduk. Kız da bunun farkındaydı. Bazen gülümsüyordu. Kızın bir gülümsemesinin hatırası Zahid'e haftalarca yetiyordu. Sonra kız mezun oldu; feodal bir ailenin oğluyla evlenecekti. Zahid'in annesi aracılığıyla ilettiği teklif kaba bir dille reddedilmişti. Zahid'in siyasal eğilimi ve babasının reddettiği onur onun, o günlerde memleketi yöneten iki grup olan ve insanların hem kalbini hem de gurunu kıran bir zorbalık yönetimi sürdüren ordu mensuplarının ve bürokratların kızlarıyla birlikte olmasının önünü kesiyordu. Çocuğun burada bir geleceği yoktu. İmtiyazlı kesimden biriyle evlenmeyi nasıl düşünebilirdi?

Fakat Zahid toparlandı ve ailesini de hayli şaşırtan bir kararla, Lahor'daki mütevazı fakat oldukça varlıklı, Çinli bir ayakkabı imalatçısının kızı olan Jindié'yle evlenmeyi kafasına koydu. Kızın ailesi de Müslümandı ancak memlekette sınıfsal önyargılar çok derinlere işlemişti. Varlıklı Pencaplı bir ailenin tek oğlu bir ayakkabıcının kızıyla mı evlenecekti? Söz konusu dahi olamazdı. Bir zenci kadınla evlense aynı şeydi.

Zahid bunları önemsemedi. "Biz neyiz ki?" diyerek dalga geçiyordu. "Bu şehri yönetenler için sebze yetiştiren aşa-

ğı sınıf Hinduların torunları olan köylüleriz. Atalarımız pancar ve balkabağı yetiştiriyordu; Jindié'nin babası zanaatkâr. Sandalet yapmak için ayağının ölçüsünü alıyor olması senden aşağı bir konumda olduğu anlamına gelmiyor." Sonunda Jindié'yle ya da Zahid'in Pencaplı arkadaşlarının ona taktığı isimle *sunehri titli,* yani Altın Kelebek'le evlendi. Erkek kardeşi siyasal çevremizin mensubuydu. Jindié güzellik ve zekânın mucizesiydi; bu ikisi Lahor'da oldukça zor bulunan bir birleşimdi. Hem neşeli hem de asil bir havası vardı. İnce dudaklara, oldukça etkileyici gözlere sahipti. Hepimizin okuduğunun toplamından daha fazla kitap okumuştu; hem de üç ayrı dilde. Pencapça Sufi şiiri hakkında derinlemesine bilgi sahibiydi ve şarkı söylerken sesi flüt sesini andırırdı. Kız kardeşlerimiz ya da kız kuzenlerimizin arasında olduğunu sandığı zamanlarda şarkı söyler, bizim de kendisini dinlediğimizin farkına varmazdı. Hepimiz onu severdik. Ben başkalarından biraz daha fazla severdim ve onun da beni sevdiğini düşünürdüm. Zahid'le onun siyasal ihaneti ortaya çıkmadan hemen önce evlenmişti, fakat ben Jindié'nin bu durumu biliyor olduğunu düşünmüş ve çok öfkelenmiştim. Bu durum o günlerde çok önemliydi. Dolayısıyla Jindié de hafızamın karanlık köşelerine atılmıştı.

Şimdiyse Jindié'yle yeniden görüşmeye can atıyordum. İlişkimiz mektuplar, uzun telefon konuşmaları ve buluşma teşebbüslerinden ibaretti. Kırk beş yıl önce son defa baş başa görüştüğümüzde, tanımlanamaz bir kafa karışıklığı içerisindeydi. Utanç içinde kalkıp gitmişti.

Onu daha sonra emekliye ayrılan bir profesör onuruna verilen veda yemeğinde görmüştüm. Erkek kardeşiyle gel-

mişti. Görüşmek açısından çok uygun bir fırsattı, zaten hiçbir zaman cilve yapabilecek biri olmamıştı. Konuşmadık, çok kırılgan görünüyordu. Melankolik bakışları beni derinden etkilediyse de yapabilecek bir şey yoktu. Birkaç ay sonra Zahid'le nişanlandığını haber veren bir mektup aldım. Uzun ve kendini aklayan bir mektuptu; kadınlar bu tür mektupları yazma konusunda erkeklerden çok daha başarılılar, en azından benim sınırlı deneyimime göre öyle. Nişan haberine o denli öfkelenmiştim ki mektubu sonuna kadar okumadım bile. Yıllar sonra, mektubunda bana ilgisine dair bir şeyler yazıp yazmadığını merak ettim. Mektubu paramparça edip, üzerine onu şehrin derinliklerine gönderen sifonu çekmiştim. Kanalizasyonda saklı kalmasının daha iyi olacağını düşündüm; küçük parçalarını sıçanlar okurdu. O da böyle yapmamı tercih ederdi, çünkü başkasıyla evleniyordu. Yıllar sonra, ortak bir kadın arkadaşımız Jindié'nin hayatında hiç tuhaf, karanlık bir yan sezmediğini söyledi. İki çocuğu vardı ve çocukları hayatının merkezindeydi. Çocukların ne yaptığını ve çocukları evden ayrıldıktan sonra Jindié'nin hayatının nasıl olduğunu merak ediyordum.

Evinin olduğu bölgeye erken vardım ve nehrin kıyısında biraz yürümek istedim. Mideme aniden acı bir his çöktü. Belki de hata yapıyordum. Hainlikle yemek yemeyi neden kabul etmiştim? Geçen zaman siyasal ya da duygusal karmaşaların açtığı yaraların kapanmasına her zaman yeterli olmuyordu. Tipu'nun siyasetten tüccarlığa geçmiş olması, Zahid'in o yıllarda yaptığı ihaneti temize çıkarmıyordu. Jindié'ye gelince, uzun zamandır hiç aklımdan geçmemişti; geçtiğindeyse bana hoş bir hayalet gibi geliyordu. İster istemez

bir lokantaya gitseydik, daha tarafsız bir mekânda olsaydık daha az gerilirdim diye düşündüm. Park ettiğim arabama dönüp şarap şişesini aldım ve varlığımı fark edip tetikte olmalarına sebep vermeden Richmond'daki evlerini dikkatlice inceledim. Geç Georgian tarzındaki evleri oldukça dikkat çekiciydi. Bakımlı bahçeleri hafif bir kıvrımla nehre, ucunda bir teknenin bağlı olduğu küçük iskeleye doğru uzanıyordu. Fakat hemen fark edildim, Fransız tarzı yere kadar camlı kapılar açıldı ve Zahid beni karşılamak üzere dışarı çıktı. Kafasında tek tel saçı kalmamıştı. Kafa derisi parlak ve pürüzsüzdü. Geçmişimiz göz önüne alındığında sıcak bir kucaklaşma, hatta gelişigüzel bir sarılma bile söz konusu olamazdı. El sıkıştık. Derken Jindié dışarı çıktı ve bulutlar kayboldu. Saçı beyazlamıştı ama yüzü hiç değişmemişti, yıllar bedenini bozmamıştı. Gülümsemesi hafızamın bozulmakta olan her noktasına nüfuz etti. Zahid içecek bir şeyler getirmeye gidince -zor olması için özellikle taze nar suyu istedim, hemen hazırlayacağını söyledi- evin dekorasyonunu dikkatle incelemeye koyuldum.

Büyük salon geleneksel ve alışıldık bir tarzda döşenmişti. Dişçilerin bekleme salonlarında bolca bulunan *Interiors* ya da tüketime yönelik diğer dekorasyon dergilerinden birinden çıkmış gibiydi. Acaba dişçiler hastalarının tamamının boş kafalı olduğunu ya da parlak resimlerin kendi muayenehanelerinin zevksiz dekorasyonunun dikkati çekmesini engelleyeceğini mi zannediyorlardı? Duvarlar büyük oranda itici tablolarla kaplıydı; her kıtayı temsil eden tablolar vardı. Hayır, Platon'un hiç tablosu yoktu, fakat fena halde gözde olan rakibi I.M. Malik'in iki guaş tablosu vardı. Tab-

loların yanı sıra duvarlarda uzun süredir tozu alınmamış birkaç kılıç ve hançer göze çarpıyordu.

Beni etkileyen tek nesne birbiriyle samimi bir sohbete dalmış üç kadının tasvir edildiği Çin panosuydu. Bu tasvirde dünyevi varoluşun sadece bir yanılsamadan ibaret olduğuna dair en ufak bir iz yoktu. Tahminde bulunmam gerekse on yedinci yüzyılın sonlarında Yongzheng dönemine esin kaynağı olan ya da ondan esinlenen biri tarafından yapıldığını söylerdim. Jindié panoya hayranlıkla baktığımı görüp gülümsedi.

"Gerçek mi yoksa taklit mi?"

"Taklit değil. Gerçekten Yonzheng dönemine ait. On sekizinci yüzyıl başı. Oğlum Hong Kong'da yaşadığı dönemde hediye etti, o sırada çok para kazanıyordu. Ülkeden çıkarmayı nasıl başardığı konusunda en ufak bir fikrim yok."

Çocuklardan bahsetmeye başlamak için saat henüz erkendi ve ben kitapların nerede olduğunu merak ediyordum, tam o sırada Zahid koluma girdi.

"Jindié senin yemek konusunda ne kadar hassas olduğunu biliyor. Bu akşam ziyafet hazırladı. O hazırlıklarını tamamlarken ben sana çalışma odamı göstereyim."

Birlikte mutlu görünüyorlardı, buna memnun oldum. Zaten Jindié mutsuzluğa uzun süre hapsolmayı kabul edecek biri değildi. Yoksa yıllar önce onu terk edip giderdi.

Büyük, meşe panelli çalışma odası çok etkileyiciydi; eklektik kitap koleksiyonu ev ahalisinin farklı zevklerini ortaya koyuyordu. Zahid, "Senin bütün kitaplarını aldım. Gitmeden önce parmak izini bas," dedi. Baş başa olduğumuzda hep yaptığımız gibi Pencapça konuşuyordu. Geçmişi te-

mize çekmek arzusundaydı. "Daraji, beni en çok inciten şey benimle konuşmadan yargıya varman oldu."

Masasına oturup ona baktım. Gözleri hâlâ aynıydı, gözlerimin içine baktı. Sonra bana gerçekte olup bitenleri anlattı. Babası temiz kâğıdı almak için üst düzey bir polise rüşvet vermiş, Zahid ise sadece herhangi bir gizli komünist örgüte üye olmadığını söyleyen yeminli bir ifade imzalamıştı.

"Artık genç değiliz, Zahid. Birbirimizi kandırmaya ya da yaptığımız kötü şeylere kılıf uydurmaya çalışmayalım. O halde Tipu'yu kim ele verdi?"

"Teyzenin yanında çalıştığını bir tek ben mi biliyordum?"

"Cemşid mi yaptı diyorsun?"

"Elbette o piç yaptı. Bana öyle söyledi."

"Ne zaman?"

"Kırk yıl önce, taşıdığı utançtan kurtulmaya çalışıyordu. Ondan sonra senin yüzüne bakamadığını söyledi ve bu suçu benim omuzlarıma yıktığı için kendisini affetmemi istedi..."

"Oysa ben yozlaştığı, her askeri diktatörle al gülüm ver gülüm geçinen, ahlâksız bir işadamı olduğu için yüzüme bakamadığını sanıyordum."

"Başka türlü olan bir işadamı tanıyor musun?"

Kahkahalarla güldük.

"Zahid. Beni herkesten daha iyi tanırsın. Lahor'daki herkese bunu senin yaptığın söylendi. Hadi, ben çok öfkeliydim ve bu yüzden seni aramadım, peki sen neden benimle temas kurmadın? Suskunluğun gözümdeki suçluluğunu haklı çıkarttı."

"Bu kepaze söylentiyi yayan, rüşveti alan polisti. Babam korkmuştu. Eğer ona polisle inatlaşır ve arkadaşlarıma ger-

çeği anlatırsam temiz kâğıdım geri alınabilirdi, o zaman da ülke dışına çıkamazdım. Sana söyleseydim polisle yüzleşeceğini, gazetecilerle konuşacağını, durumu herkese anlatıp büyük bir olay çıkartacağını biliyordum. Bu da benim Johns Hopkins'de tıp eğitimi almama engel olacaktı ve ben doktor olmayı çok istiyorum. Beni sen cesaretlendirdin. Ama artık gerçekleri söylemenin ve uzlaşmanın vakti geldi. Seninle temas kurmamamın bir sebebi daha vardı."

"Neydi?"

"Jindié. İkinizin ne kadar yakın olduğunuzu biliyordum. Bana her şeyi anlatıyordun ve ben de..."

"'Jindié benim yanımda olduğu sürece, Dara hakkımda istediği kadar kötü düşünebilir,' dedin."

"Aşağı yukarı."

"Ama sen ona âşık değildin ki. Bana söylemiştin."

"Öyle, ama ondan çok hoşlanıyordum ve biriyle evlenmek istiyordum. Sen ona âşıktın ama onunla evlenmeye hazır değildin..."

"Ne de başka biriyle."

"Evet, ama o yıllarda çoğu kız böyle düşünmüyordu, ailelerden bahsetmiyorum bile. Ona akıl almayacak, bohem bir alternatif sundun, hem de kızların sevgilileriyle göz göze gelebilmek için pencere eşiğinden dışarıdan kesinlikle görünmeyecek şekilde eğilme sanatının inceliklerini öğrendiği Lahor'da yapacaktınız bunu. Lojistik olarak bile teklifin akıl almazdı."

"Aşkımızı test ediyordum. Jindié bu testi geçemedi. Bohem hayat tarzı ve lojistiğe gelince, şairlerimiz, profesörlerimiz ve sanatçılarımız bu ikisini sıkça kullandılar, üstelik

sadece Ayrılma'dan* önce de değil. Platon'un aklında kimin kiminle nerede ne yaptığının bir listesi vardı... Ravi nehri üzerindeki tekneler en sık kullanılan buluşma yeriydi. Ya da hayvanat bahçesindeki kurtlar ulurken, ay ışığının altındaki Lawrence bahçeleri. Kibirli bir tavırla ve durmadan taşan nehrin artık hiç suyu kalmadı. Peki, Jindié'ye hiç âşık oldun mu?"

"Hayır, ama onu sevdim ve ona saygı duydum; Dara, lütfen durumu olduğu gibi kabul et. Bizim mutlu bir hayatımız oldu. İki çocuğumuz ve çok güzel bir torunumuz var."

"Çocuk yapmanın ve torun sahibi olmanın mutlulukla ne alakası var? Umarım mutlu olmanın sebebi onu seviyor olmandır, onunla dünya meselelerini konuşabiliyor olmandır ve..."

"Ona ilk evlenme teklif ettiğimde kimsenin senin yerini tutamayacağını söyledi. Tek koşulu yurt dışında yaşamamızdı, seninle aynı şehirde olmak istemiyordu. Asla. Sen zaten beni suçlu bulduğun ve işlemediği bir suç yüzünden cezalandırdığın için koşulunu seve seve kabul ettim. Bir daha bu konu üzerine tek kelime etmedik."

"Neden Jindié bana mektup yazıp senin masum olduğunu söylemedi?"

"Artık aynı şehirdesiniz, kendin sor."

"İyi ki Cemşid ölmüş. İyi ki saçların dökülmüş, iyi ki çökmüş ve yaşlı görünüyorsun."

Zahid kahkahalara boğuldu. İçten ve doğaldı, bana genç-ken birlikte ne kadar çok güldüğümüzü hatırlattı. Bana dikkatlice baktı.

---

*) Ayrılma. Burada, Pakistan'ın 1947'de kanlı bir mücadeleyle Hindistan'dan ayrılması kastedilmektedir. (ç.n.)

"Sen niye değişmedin? Hiçbir şeyden etkilenmedin mi?"

"Değiştim, hem de sandığından çok daha farklı yönlerde, ama bazı şeyler çok derindir ve dünya ne kadar değişirse değişsin bir zamanlar mümkün olan ve tekrar mümkün olabilecek şeyleri unutmak suçtur."

"Bitmek bilmeyen lanet olası siyaset. Tipu'ya ne oldu?"

"Tutuklandı, işkence gördü ve devlet memuru olan amcasının isteği üzerine Chittagong'a geri gönderildi. Tipu'nun tüm sorumluluğunu amcası aldı. Tipu iletişimi hiç kopartmadı. 1971'deki iç savaşta öldüğünü sanmıştım ama sadece yaralanmış. Onu en son sana sarıldığı cenaze töreninde gördüm. O artık Maocu geçmişini Çinlilere pezevenklik etmekte kullanan bir silah tüccarı. Parisli eşi de işin Fransa tarafını halletmesine yardım ediyor."

Alt kattan yüksek ve etkili bir gong sesi geldi. Yemeğe çağırılıyorduk. Masa adeta bir sanat eseri gibi hazırlanmıştı. Jindié en azından yarım gününü harcamış olmalıydı.

"Sana yemek yapacağım aklıma gelmezdi."

"Beğenmezsem bir daha asla yapmazsın."

Yemek güzeldi. Aslına bakarsanız annesinin yıllar önce Lahor'daki evlerinde yaptığı ve benim çok sevdiğim Yunnan yemeğinin aynısını yapmıştı; gerçek Çin mutfağıyla tanışmam, şehirdeki Çin lokantalarında sunulan çöplerle değil, o yemekle olmuştu. Jindié, geçmişin en lezzetli hatıralarından birini canlandırmak üzere harika bir yol seçmiş, eski tarifleri ergenlik aşkıyla harmanlamıştı. Başlangıç olarak aralarında en pahalı mantar olan *çi-tzong*'un da bulunduğu üç çeşit mantar vardı, *çi-tzong* özel bir şekilde pişirildiğinde tavuk eti tadı veriyordu. Ardından *kan-paa-chun*,

yani 'kuru mantar' geldi; mantarlar kırmızıbiber, taze soğan ve fileto etle soteleniyor ve damakta insanın ilk Fransız öpücüğünün bıraktığı tadı bırakıyordu. Ana yemek ortasından baca çıkan bir kahve demliğini andıran tenceresinde servis edilen tavuktu; tavuk eti, aromalı otlarla terbiye ediliyordu, bolca zencefil ve mantar ekleniyordu. Bu yöntemle buğulanmış tavuk lokum gibi yumuşacık oluyor ve hayatım boyunca tattığım en lezzetli tavuk çorbası ortaya çıkıyordu. Bu yemeğin yanında lezzetli pirinç eriştesi ve sadece Yunnan'da ve Vietnam'ın kimi bölgelerinde bulunan yapışkan bir pirinç türü olan *nuo mi* vardı. Her iki ev sahibi de, hemen yanımda duran tabağı süsleyen ızgara yeşil biberlerden yiyemediler; bu biberleri de ilk defa Lahor'daki ziyafette tatmıştım.

Bunların yanında bir de *ru-shan* (süt yelpazesi) vardı; bu da Yunnan mutfağını diğer bütün Han Çini eyaletlerinin mutfaklarında ayıran bir lezzetti. Peynire benzeyen, sert, katı ve kesilip yelpaze şekli verilen parçalara ayrılan bir üründü; altın çilek kompostosu ve ham mangoyla yeniyordu. Çoğu Han yerlisi gibi Jindié'nin midesi de mandıra ürünlerine hassastı ve o gece Zahid'le bu süt yelpazesinden çok fazla yedik. Adı Pencapça söylendiğinde 'ölüm yakın' anlamına gelen ürkütücü ruh *mao tai*'yi geri çevirdim.

Midem bayram etmişti, fakat kalbime giden yolun önü hâlâ dikenli ısırgan otlarıyla kaplı bir orman tarafından kesilmiş haldeydi. Biraz daha gevşeyince çocuklarını ve çocuklarının hayatlarının nasıl olduğunu sordum. Oğulları Süleyman para kazanmaktan yorulmuş, Çin tarihine merak salmıştı. Çinli bir kadına âşık olmuştu ve Kunming'de yaşı-

yordu. Hayır, hiç dindar değildi ve siyasetle çok az ilgileniyordu. Kızları Neelam dindardı ve Isloo'da bir generalle evliydi. Oğulları önümüzdeki sene on bir yaşına basacaktı. Zahid'in yıllar önce bir generalin kızına kör kütük âşık olduğunu, şimdiyse kendi kızının bir generalle evli olduğunu düşünüp gülümsedim.

Sorgulanma sırası bana gelmişti; gerçi hakkımda epey bilgi sahibi oldukları belliydi, ayrıca Jindié'nin hayatıma dair topladığı bilgilerin çoğunu şaşkınlıkla onaylamıştım. Hatta benim çoktan unuttuğum birkaç olayı bile hatırladı. Jindié uzakta olsa da beni yakınen takip etmişti. Hayatıma dair, uzun süre önce unuttuğum detayları sordu.

"Gördüğün gibi," dedi Zahid, "onca yıl seninle hiç temas kurmamış olsak da seninle bağımızı hiç kopartmadık. Jindié'nin casusları senin her adımını rapor etti. Bir defasında Georgetown'da ders vermeye geldiğinde, bizi tanımaman için güneş gözlüklerimizi ve komik şapkalarımızı takıp en arkada oturduk."

"Şapkan olmasa da seni tanımazdım zaten, keltoş."

Pencapça sohbete daldım; Zahid'in beni artık nefretle iç içe geçmiş kasvetli dalgınlıklara sevk etmiyor olmasından memnundum. Anadilimizde konuşuyor olmak ihtiyatsızlığı ve patavatsızlığı da beraberinde getiriyordu ama yeniden birarada olmanın tadını çıkartıyorduk. Jindié, Pencapçayı muhtemelen Zahid'den daha akıcı konuşuyor olmasına rağmen suskundu. Bir ân kaygılı bir bakışına rastladım ama o bakış hemen kayboldu. Tam kalkmak üzereyken Platon'un durumunu konuşmadığımızı fark ettim. Zahid'in onun kiminle ya da neden evlendiği veya bunun da bir hayal olup

olmadığı konusunda en ufak bir fikri yoktu. Platon'un tablolarını ne sevdiğini ne de anladığını itiraf etti. Jindié bu düşünceye sert bir şekilde karşı çıktı ve ikimiz Zahid'in cahil ve zevksiz olduğu noktasında birleştik. I.M. Malik'in eserinin çalışma odasına ya da tuvalete asılması gerektiğini söyledim. Guaş tablolara çok para ödediğini söyleyip Platon'a neden iyilik borcum olduğunu sordu. Jindié bu konudaki gerginliğini pek gizleyemedi. Uzak geçmiş ve sis altında kalan hafızaya dair bir şeyler mırıldanıp ertesi gün Platon'la konuşacağıma söz verdim.

O akşam şaşırtıcı derecede güzel geçmişti. Evlerinden ayrılmadan hemen önce Jindié bir ân ortadan kaybolup içinde el yazması bir kitabın olduğu büyük bir paketle geri döndü.

"Uzun yıllar önce, bana ailemin hikâyesini, bizi Yunnan'dan Hindistan'a getiren uzun yürüyüşü yazmam gerektiğini söylemiştin. Ben de yazdım, işte burada. İlk başta bunları Neelam için yazdığımı düşünüyordum, ama sonra o dine dönünce annesini asla anlayamayacağını fark ettim. Neelam özgürlüklerin ahlâki yozlaşmayı beraberinde getirdiğine inanıyor. Fakat ben yine de yazmaya devam ettim. Bu fikir sana ait olduğu için yazdıklarımı sana vermeye karar verdim. Aslında torunlar için. Basılmayacak, fakat senin ne düşündüğünü öğrenmek isterim. Kusura bakma, çok uzun sürdü."

Kitabı keyifle aldım; içinde Lahor'daki misafir odalarına ayna tutan bölümler bulunup bulunmadığını merak ediyordum. Bu küçük kelebek aynı zamanda arı gibi sokabilirdi. Annesiyle şehrin görkemli evlerine yaptıkları ziyaretleri anlatan huysuz tasvirleri beni hep güldürmüştü.

"Jindié, çok etkilendim ve onur duydum. Anlayamadığım bir şey olursa açıklaman için seni arayabilir miyim?"

Zahid önce bana, sonra Jindié'ye bakıp gülümsedi. "Yine aynı şehirdesiniz. Başımızın üzerinde yerin var. Ayrıca bilmeni isterim ki benim bu kitabı okumama hiç izin verilmedi."

Jindié'nin gözleri parladı. "Sen bir şeyler okumayı bırakalı uzun zaman oluyor. Sadece tıbbi yayınları ve üzerine düşünmeni gerektirmeyen basit hikâyeleri okuyorsun. Kitap gibi kitapları okuyamayacak kadar yorgunsun. Senin kitaplarını daha geçen hafta aldı."

"Evet, öyle söyledi."

Artık gitme vakti gelmişti. Ayağa kalkıp Jindié'nin elini sıktım. Yaşadığım ürperti çok açıktı. Zahid bana arabama kadar eşlik etti.

"Seni yeniden görmek çok güzeldi."

Bu defa eski arkadaşlar gibi samimiyetle kucaklaştık. Eve dönüş yolu boyunca birlikte geçirdiğimiz akşamı düşündüm. Ne siyasal ihanet, ne talihsizliğin verdiği dersler, gururum ve aksiliğim ne de Zahid'in güven kıran havailiği aklımdaydı. Aklımdaki tek şey Jindié'ydi. Bu durum hiç doğru gelmiyordu. Zahid'in Jindié'yi hiç çekici bulmadığını ve benim onda ne bulduğumu anlayamadığını söyleyişi aklıma geldi. Benim Jindié'ye aşkımın ne şefkatli ne de saf olduğunu söylerdi. Bense bu ithamları şiddetle reddederdim. Aşkım elbette şefkat doluydu. Diğerine gelince, saf aşk dini coşkunluk ve tapınma sınırındadır, ki bu bana hiçbir zaman hiçbir şey ifade etmedi. Ayrıca, aşkı tutkudan ayrıştırır. İlki eşin, ikincisi başta fahişeler, sonrasındaysa metresin içindir.

Evet, o zamanlar generalin kızıyla kafayı bozmuştu ama birkaç yıl içinde Jindié'yle ilgili fikirleri nasıl değişmişti? Peki, Jindié'yi Zahid'le evlenmeye iten şey neydi? Bu sorular cevap bekliyordu, öte yandan Tipu'ya ihanet etmemişti. Geriye dönüp bakınca, hainlik yapanın Cemşid olması hiç de şaşırtıcı gelmiyordu. Daima kısa ömürlü olmuş olan siyasal fikirleri ve cinsel hayatı birbirine benziyordu. Sevimliliği hırsını gizliyordu. Mütevazı bir İran ailesinden geliyordu. Tek istediği, Güney Asya'da varlık sahibi olan diğer İranlı işadamları gibi -özellikle de adı Pencapçada testis anlamına gelen- büyükbüyük amcası gibi zengin olmaktı. Cemşid hedefine ulaştığında sevimliliğini kaybedip bir gangstere dönüştü. Dış görünüşü de değişti. Göbeği ve o korkunç siyah gözlükleriyle içi geçmiş pezevenklere benziyordu. Tipu'ya ihanet etmesi için ona nakit para mı vermişlerdi? Memleket'teki büyük çaplı işlerin lağımına doğru inmeye başlaması böyle mi olmuştu?

Platon ona hiç güvenmezdi. Cemşid üniversite kantinindeki masamıza geldiğinde aniden masadan kalkıp giderdi. Yetiştiğimiz ülke daimi bir ikiyüzlülükle doluydu ve riyakârlığın en can sıkıcı biçimleri her yerde karşımıza çıkıyordu. İşte, Platon'u bizim gözümüzde bu kadar özel yapan buydu. Bizi dini dikkate almamaya, devlet güdümlü politikalardan uzak durmaya, canımız nasıl isterse hayatın tadını öyle çıkarmaya ve memuriyete gülüp geçmeye teşvik etmişti. Allah aşkına, bu adam bu yaşında nasıl olup da kendini duygusal bir krizin ortasında bulmuştu?

ÜÇ

Zahid ona makul bir saatte aramasını söylemişti; telefon çalmaya başladığında arayanın o olduğunu biliyordum.

"Platon?"

"Daha konuşmadan sesimi tanıdın."

"İyi misin?"

"Hayatım boyunca hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Çok ciddiyim."

"O zaman neden Zahid'le konuşurken o kadar küfrettin?"

"Ne kadar vaktimiz var?"

"Bütün sabah."

"O halde neden arada sırada küfürlü bir dil kullandığımı anlatarak başlayayım."

Hikâye yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Platon sığ duygusallıktan hoşlanan biri değildi ve hikâyeyi anlattıkça sesi sertleşmeye başladı. Özet olarak, Platon'un ressam arkadaşı Ahmed, genç metresi için karısını ve çocuklarını terk etmişti. Bu çok sıradan ve öngörülebilir bir şeydi, fakat Ahmed'in içi rahat etmemişti; her Cuma akşamüzeri karısına gidip onunla sevişiyor, sonra da oğullarıyla akşam yemeği yiyordu. Bir gün karısı Zarina, buna artık daha fazla dayanamayıp kontrolünü kaybetmiş. Hiç durmadan Ahmed'e küfür etmiş: "Orospu çocuğu, kulampara, ibne ... defolup o kaltağın yanına git ve bir daha bana gelme." Bunun ne kadar sürdüğüne dair farklı tahminler var. Ahmed karısının suratına yastıkla bastırarak onu boğmuş. Sonra da kendini kaybedip hüngür hüngür ağlamaya koyulmuş. Büyük oğlu polisi aramış, polis gelip Ahmed'i götürmüş.

Platon, "Küfrün neden şiddete ve cinayete sebep olduğunu anlayamadım," dedi. "Sonuçta Zarina'nın, terk edilmeye ve kendisine kötü davranılmasına ne kadar kızgın olduğunu anlatabileceği tek yol buydu. Ahmed'i birkaç defa hapishanede ziyaret ettim. Utanç içindeydi ve ilk başlarda yaptığı şey hakkında konuşmak istemedi, ama ısrarlarımın ardından açıklaması geldi. Karısı daha önce hiç küfür etmemişti ve çocukları yanlışlıkla ağızlarından bir küfür kaçırdığında onları cezalandırırdı. Bu aile eski şehir bölgesinin merkezinde yaşıyorlardı ve orada her sokağın kendine has küfürleri vardır. Ahmed, çocuklarının annesi olarak seçtiği kadının nefret sebebiyle birdenbire yaşadığı değişimin gururuna dokunduğunu söyledi: Bu kadar kaba bir kadınla evlenmiş olduğunu düşünmek içini öfkeyle doldurmuştu.

Zarina'nın bu bilinmeyen yanını keşfetmesi Ahmed'in kontrolünü kaybedip onu öldürmesine sebebiyet vermiş."

"Ahmed'i astılar mı?"

"Sen hangi dünyada yaşıyorsun? Üç ay sonra serbest bırakıldı. Avukatı bunun 'namus cinayeti' olduğunu öne sürdü ve hâkime karardan önce rüşvet verildi. Ahmed şimdi yeni karısıyla huzur içinde yaşıyor. İki oğlunu askeri okula gönderdi, yakında genç askerler olacaklar. Ben o itle görüşmüyorum ama arada sırada ağza alınmayacak laflarla yeni karısına olan duygularımı dile getiriyorum. Bunu yaptığıma inanabiliyor musun?"

"Hayır."

"Ama doğru. Eski dostun Zahid de aşağılanmaktan keyif alıyor. Kendini Memleket'teki eski günlerdeymiş gibi hissediyor. Kelebek nasıldı?"

"Her zamanki gibi asil ve ketum. Yani senin tam tersin. Benden ne istiyorsun?"

"Bana dair uzun bir deneme yazar mısın?"

"Tablolarınla ilgili mi?"

"Evet, ama daha çok hayatımla ilgili. Sevdiğim kadın bunu çok istiyor ve onun hiçbir isteğini reddedemem."

"Kaç yaşında?"

"Elli iki."

"Fena değil. Senden sadece yirmi yedi yaş küçük. Genç modellerinden biri olduğunu sanmıştım. Kocası ne zaman ölmüş?"

"Öldüğünü kim söyledi? Kocası asla ölmeyecek. Hâlâ hayatta ve yaşıyor. Hatta kocasını yatağının yanında saklıyor."

"Ne?"

"Sıkı dur, Dara Bey. Zeynep'im Kuran'la evli."

"Allah yardımcımız olsun."

"Olmayacağını biliyoruz."

"Yani, Zeynep malı mülkü konusunda menfur hesaplar peşinde olan Sintli bir feodalin kızı."

Platon ister istemez acı bir kahkaha attı. "Evet, ama Zeynep'in içinde bulunduğu durumda konu, onu Kuran'la evlenmeye zorlayan babası değil erkek kardeşi. Toprakların Zeynep'e ait olan kısmını satarak epey para kazanmış. Yaşlandıkça bonkörleşmemiş. Birkaç yıl önce ölmüş. Küçük kardeşi Zeynep'e bayılıyor. Ona Clifton'da denize nazır bir daire almış. Zeynep benim tablolarımdan birini satın almak istedi. Ona bir seçki hazırlayıp gösterdim. Hepsini aldı. Sonra onu düğün gecesinde hayal ederek bir portresini yaptım. Bu tablo Zeynep'i o kadar güldürdü ki ona âşık oldum. Hayal edebiliyor musun?"

Edebiliyordum, ama Platon konuyu tüm detaylarıyla anlatmak istiyordu, ona engel olmadım. Âşık Platon'u, viskiye boğulmuş bir karamsarlıkla dolu ve intihara meyilli melankolik Platon'a tercih ederdim. Uçlarda yaşamayı yeğliyordu ve Zeynep'e olan aşkı da bir bakıma öyleydi. Konuya uzak olanlar için şöyle açıklayayım; Zeynep'in, İsa'yla değil de Kuran'la evli olması dışında Katolik rahibelerden bir farkı yoktu. Bu gelenek hiç kaybolmuyordu. Zeynep'in sevgilisi olmak, Allah'a karşı gelmek ve tutkulu bir günahkâr olmak demekti. Platon'u baştan çıkartan şeyin Zeynep'in medeni durumu olduğundan emindim. Platon resmi ahlâk kurallarını hiç önemsemez, kamuoyuna karşı gelmekten keyif

alır ve konformist çağdaşlarını ürkütmekten haz duyardı. Hayatı ve tabloları da bu duygularını yansıtırdı.

İlk karşılaşmalarının ne kadar kısa ama verimli olduğunu detaylarıyla anlattı. Zeynep'in kıyafetlerini ve yarı transparan *dupatta*'sının, yani başörtüsünün altından görünen saç rengini tasvir etti. Gözlerinin renginin nasıl değiştiğini. Bir hafta sonra, çalışmalarının kinayeli yanlarını açıklaması için Platon'u çağırmış. Sonra Platon, Zeynep'ten kendisine modellik yapmasını istemiş. Zeynep ona giyinik halde modellik yapmış fakat Platon onu yatağında çıplak halde kocasını -Kuran'ı- beklerken resmetmiş. Bu tabloyu Magritte'ten esinlenerek yaptığını söyledi, ama eğer tablo sergilenirse fanatikler kendisini linç edip kafasını keserlermiş. Ben bu iddiasına karşı çıktım. Bu tuhaf Kuran ile evlenme durumu İslamiyet'e uymayan bir davranıştı ve ayrıca Memleket'teki tüm mezhepler tarafından kınanan, hatta Şiileri ve Vahhabileri bile ortak noktada buluşturan bir konu olduğu için, kendi mallarını garantiye almak üzere Kuran'ı kullandıkları sebebiyle asıl linç edilip kafası kesilmesi gerekenler bu ailelerin erkekleriydi.

Yürüttüğüm mantıkta hata olmadığını düşünüyordum, oysa Platon söylediklerimi kulak arkası edip hikâyesini sürdürdü. Zeynep'in bâkire olmadığını söyledi. Rahatlayarak iç çektim. Zeynep ona, bu tür evliliklerin iyi yanının rol yapmak zorunda kalmamak olduğunu söylemiş. Zeynep'in Memleket'te tanıdığı tüm güzel kadınların kocası varmış ve bu kadınların çok büyük bölümünün kocasının yanı sıra bir de sevgilisi bulunuyormuş; gün içinde sıkıntıdan bunalmalarına engel olan ilave biri. Bu tür konuşmalar Platon'u büyü-

lerdi. Çılgınlık, eziyet ve neşe onu hâlâ cezbediyordu; yani Stendhal'ın *Aşk Üzerine*'de 'kristalleşme' diye adlandırdığı sürecin ta kendisi.

"Platon, Zeynep'in evinde mi yaşıyorsun?"

"Neden yaşamayayım? Arkadaşları ya da akrabaları geldiğinde ben onun aşçısı-uşağı-şoförüymüşüm gibi davranıyor, ben de rolümü oynuyorum; tıpkı bir zamanlar Altın Kelebek ve senin için yaptığım gibi."

Kadınlara olan takıntısı hiçbir zaman çok uzun sürmemişti, Zeynep'e ne kadar zaman tanıdığını sordum.

"Bana bak, ibne herif ... pardon, yanlışlıkla ağzımdan kaçtı. Zeynep, ben gömülmeden önce bedenim yıkanıp kefene sarılırken yanımda olacak. Artık başka bir yere gidemeyecek kadar yaşlıyım. Benim ve Zeynep'in hikâyesini anlatacak mısın?"

"Seninkini evet, ama onun hikâyesini bilmiyorum."

"Önümüzdeki ay senin oraya geliyor. Tanışırsınız."

"Sen de geliyor musun?"

"Aşçı-şoför nasıl olur da hanımefendiyle birlikte yurt dışı gezisine çıkar? Arkadaşları o kadar da aptal değil."

"İşte orada yanılıyorsun, Platon. Aptallar. Senin fotoğrafların *Dawn*'da yayınlandı. Tabloların televizyonda gösterildi ve hiçbiri seni tanımadı, öyle mi?"

"Hizmetkârlar görünmezler."

"Efendilerinin boğazını kesene kadar."

Tam üç saattir konuşuyorduk ve artık onu gücendirme pahasına da olsa veda edip numarasını not ettim. Platon'un yıllar içinde itinayla geliştirdiği uysal, çekingen ve lütfen-beni-görmezden-gelin-ben-hiç-kimseyim mesajı veren dış

görünüşü, onu gerçekten tanımayan insanlar üzerinde işe yarıyordu. Aslında bu tavır tamamen yapmacık değildi, çünkü öyle olsaydı tablolarını daha etkili şekilde tanıtabilirdi, ben bu konuda onu zorladığımda tabloları iyiyse zaten kalıcı olacağını ve paranın umurunda olmadığını söylerdi. Bana şantaj yapma girişimi kaba ve etkisizdi, çünkü Zahid zaten tüm hikâyeyi biliyordu, ama bu Platon'un çaresizliğinin ve tam da gerçekten hoşlandığı bir kadınla karşılaşmışken ölmekten korktuğunun göstergesiydi.

Platon hayatlarımıza neredeyse yarım yüzyıl önce girmişti. Zahid ve ben ayrı liselerde okumuş, daha sonra Lahor'daki yüksekokulda biraraya gelmiştik; müdürümüz gerçek bir entelektüel olduğu için kendimizi çok şanslı hissediyorduk. Müdürümüz aslında biyoloji eğitimi almıştı ama aynı zamanda Pencaplı, yetenekli bir âlimdi ve destanlarımızın bir kısmını Urducaya tercüme etmişti. Memleket'in parlak, süslü devlet dilinde anlatılınca aynı etkiyi vermeseler de destanları o güne değin kimse onun kadar iyi tercüme etmemişti. Ayrıca, Shakespeare'i Pencapça'ya tercüme ettirmişti. Bir önceki yıl sahnelenen *Fırtına*'nın başarısında Caliban'ı oynayan aktörün de katkısı olmuştu; aktör Memleket'i yönetmesi için Washington tarafından görevlendirilen askeri diktatöre sinir bozucu derecede benziyordu. Dağlardan Lahor'a dönüp *Hamlet*'in prömiyerine yetişmiştik. Beklenti yüksekti: Ophelia'yı Eşref Lone adlı çok hoş bir genç canlandırıyordu ve büyük sınıflardan, bu çocuğu arzulayan birkaç öğrenci de tiyatroyu sevdiklerine karar vermişti. *Hamlet* Eylül ayında Açık Hava Tiyatrosu'nda da sergilenecekti; Eylül ayında sıcaklar azalmış, mevsim

rüzgârları ve onlara eşik eden Ağustos rutubeti bir sonraki yıl geri gelmek üzere kenti terk etmiş oluyor, okulun bahçelerinden amfitiyatroya doğru esen serinletici rüzgârların taşıdığı yasemin ve kaktüs çiçeklerinin kokuları akşamları güzelleştiriyordu. Çevirmen, tanınmış bir Pencaplı şairdi.

Yeni bir tiyatro prodüksiyonu kentin kültürel hayatında önemli bir olaydı. *Hamlet*'in gala gecesine çok sayıda veli ve Lahor'un entelektüel elitleri katıldı. Popoları hassas olanlar, kırmızı tuğladan yapılmış, sahneyi tepeden gören daire formundaki koltuklara koymak üzere yanlarında yastıklarını getirmişlerdi. Beklenti yüksekti, günlük hayatın sıradan işlerinden uzak bir akşam geçecekti: Şehrin en saygın yazarlarından biri tarafından tercüme edilmiş Shakespeare oyunundan daha ulvi ne olabilirdi? Yazar tiyatroya geldiğinde heyecan dolu alkışlarla karşılandı.

Oyun başladı. Hayalet sahnesine kadar her şey yolundaydı. Hayaleti oynayan oyuncu genç bir İngilizce öğretmeniydi; biraz nevrotik ve fazlasıyla kibirliydi. Edinburgh Üniversitesi'nde okumuştu, Pancapçayı hafif bir İskoç aksanıyla konuşuyordu. Daha önce hiç sahneye çıkmamıştı ama oyunda rol almak için güçlü bir lobi çalışması yürütmüştü ve tacizlerden bıkan yönetmen ona oyunda küçük bir yeri olan hayalet rolünü vermişti. Tam sırası geldiğinde sahne korkusuyla taş kesilip repliğini unuttu. Hamlet'i oynayan haddinden fazla kısa boylu öğrenci paniğe kapıldı. "*Hai, mayray pio da bhooth*" ("Ey, babamın ruhu") repliğini üçüncü defa söyleyip hayaletten karşılık alamayınca seyircilerin arasından sinirli bir ses bağırarak sufle verdi:

"Pidke, bacha apni ma di chooth!" (Koş, koru ananın amını!)

Yarattığı etkinin ortamı gerdiğini söylemek durumu anlatmaya yetmez. Oyuncular seyircilerin önünde yıkıldılar. Hamlet kıkırdamaktan kendini alamayan bir harabeye döndü. Hayalet utanç içinde sahneyi terk etti. En az on dakika boyunca sahne ışıkları bir açılıp bir kapandı. Kahkaha sesleri her şeyi bastırıyordu; bir kahkaha dalgası bitiyor, hemen ardından bir diğeri başlıyordu. Sahne amirleri oyunun bittiğini fark edip eleştirmenlerin ertesi gün yeniden oyunu izlemeye davetli olduklarını anons ettiler.

Herkes, nükteli sözüyle o akşamı mahvedip unutulmaz hale getiren Pencaplı Freud'u arıyordu. Sesin sahibi otuzlu yaşlarında, gözlüklü, *şalvar* giyen, *betel yaprağı* çiğneyen ve gür, briyantinli saçlı bir adamdı. Yalnız gelmişti. Seyircilerin bir kısmı onun elini sıkmaya başladılar; diğerleri takdirle ona bakıyordu, ama o mümkün olduğunca hızlı bir şekilde oradan çıkıp gitmeye kararlı görünmekteydi. Zahid'le birlikte adamı barakada bisikletini ararken yakaladık.

"Beni rahat bırakın çocuklar. Keşke ağzımı açmasaydım."

Onu, ertesi gün Muteber'in meyve suyu barına davet ettik.

"Ne tür bir meyve suyu?"

"Şehrin en lezzetli meyve suyu."

Elinde olmadan kahkaha attı. Gelmesini hiç beklemiyorduk; bu arada, nüktedanlığı kafelerden kebap tezgâhlarına kadar şehrin dört bir yanına yayılmıştı. Ertesi gün okuldaki tek sohbet konusu oydu. Öğrenciler birbirlerine, "Sen de orada mıydın?" diye soruyorlardı; Zahid ve ben görgü tanıkları olarak çok revaçtaydık ve Platon'un sözlerini her

tekrar edişimizde hayranlık dolu kahkahalar yükseliyordu. Aynı günün ilerleyen saatlerinde, okulun yakınlarındaki Coffee House'a gittiğimizde orada toplanmış şairler ve eleştirmenler de iptal edilen oyundan bahsediyorlardı ve o meşhur repliğin sahibi büyük bir merak konusuydu. Bu genç adamın adını neden daha önce duymamışlardı? Böylesi doğal bir yetenek kahvede kendine özel bir masayı hak ediyordu. Edebiyat emekçileri, geçmişte Platon'un bu harikulade müdahalesine benzer bir şey olmuş muydu diye hafızlarını yokluyorlardı. Acaba, heyecanlı şairlerin ukalâ eleştirmenlerle birarada olduğu ve serbest nazımın takıntı haline getirildiği, beş dakika uzaklıktaki Cheney's Lunch Home'da da aynı tartışma yapılıyor mudur diye düşündüm. Coffee House'da Louis Aragon'un şiirlerini ve Ilya Ehrenburg'un romanlarını tartışırdık. The Lunch Home sakinleri Baudelaire ve Gide'i tercih eder, Shakespeare'i eski ve sıkıcı bulurlardı, ama onlar bile Pencapça *Hamlet* tartışmasına kayıtsız kalamamışlardı.

Ben, 1947 Ayrılığı sırasında Lahor'u derin acıya boğan ve bu kozmopolit şehri tek kültürlü bir büyük şehre çeviren travmanın boyutunu bu kafelerde anlamaya başladım. Sih ve Hindu yazarların ve gazetecilerin adları hüzünle anılır ve aralarında, şimdilerde etnik temizlik diye adlandırılan durumun yarattığı dehşete tanık olmuş olanlar o günleri hatırlayıp ürperirlerdi. Çok az kişi 1947 hakkında uzun uzun konuşurdu. Üzerinden sadece on yıl geçmişti ve yaralar hâlâ çok tazeydi. Daha hoş hatıralar da vardı. 1950'li yılların başlarında Metro Fatherland adında, Müslüman kadınlar ve erkeklerin buluştuğu, içki içip dans ettiği bir kulüp vardı,

artık ne yazık ki açık değildi. Bu cennete doğru gitmekte olan bir yazarın gözüne, Anarkali'den ipek kumaş almakta olan burkalı bir kadının yüzünden hafifçe aralanan peçesi takılır ve yazar bu görüntüyü Kâbe'yi aydınlatan kutsal ışık olarak tasvir ederdi. Gerçi bu hâlâ oluyor.

Platon mağarasından çıkana kadar bizi tam bir hafta bekletti. Yüzünde zafer izleri aradık. Ama yoktu. Masamıza, geleneklerimize karşı çıkanların oturması yasaktı. Öğrenciler ve genç hocalardan oluşan bir gruptuk, arada sırada bize katılan yaşlıca bir profesör ile devlet memurluğu yapan ve gün içinde bolca boş vakti olan birkaç mezun da vardı. Asalakları hoş karşılamazdık, hele birilerinin hocaların gözüne girmek için aramıza karışmaya çalıştığından şüphelendiğimiz ân onu özenle seçtiğimiz hakaretlerle, öfkeyle kovardık. Platon'u sıcak bir şekilde aramıza aldık. Genellikle öğle yemeği vaktinde gelen bir müdavim oldu. Meyve suyu barının sahibi, ona ne kadar borcumuz olduğunu asla unutmayan bilgisayar gibi bir beyni olan kıvırcık saçlı Muteber Tufail, Platon'a tam bir ay boyunca hesap ödetmedi. Ona Muteber diyorduk; öğrencilerin çok kaba olduğundan ve becerilerine itibar göstermediklerinden yakındığından bu yana herkes ona böyle hitap etmeye başlamıştı. Haklıydı, çünkü ortak hitap sözcükleri ibne, pezevenk, götveren vb. gibi sözcüklerdi ve Muteber, kendisinin yarı yaşındaki öğrencilerin ona, "Hey, Pezo! Büyük boy karışık nar ve portakal suyu," diye seslenmesinden bunalmıştı. Kendisine küfürlü şekilde hitap edenlere servis yapmıyordu. Bir gecede ona bu adı verdik. Çoğu müşteri gerçek adını bilmiyordu. Muteber çok zekiydi ve harika öyküler anlatıyordu, sık sık masamıza oturup yaptığımız geyiğe eşlik

ederdi. Tüm gün çay, samsa ve *şami* kebabı servisi yapan yan kafenin yaşlı sahibi Babuji bile Platon geldiğinde masamıza gelip bizimle otururdu.

Zahid benden daha çalışkandı ve derslere katılmak üzere sık sık masadan ayrılırdı, fakat ben vaktimin büyük bölümünü, büyük incir ağacının altındaki köşede bulunan ve sekiz sandalyesi hep bize ayrılmış olan masamızda geçirirdim. Hiçbirimiz orada bulunmasak bile Muteber ve Babuji masamıza kimsenin oturmasına izin vermezlerdi. Yavaş yavaş Platon'un geçmişini öğrenmeye bu masada başladık. Kendini, bizimle hayat hikâyesini paylaşacak kadar rahat hissetmeye başlaması aylar sürdü.

Adı gerçekten Platon'du. Artık Hindistan'a ait olan, Doğu Pencap, Ludhiana yakınlarında bir köyde doğmuştu. Çocukken erken olgunlaşması ve sürekli sorgulaması o bölgede öğretmenlik yapan ve muhtemelen oğlunun kimi sorularına verecek cevabı olmayan babasını bunaltmıştı. Filozofun adının o bölgedeki adı olan ve Arapça'dan gelen Platon, çok konuşan ya da sürekli tuhaf sorular soran veya fazla münakaşacı olan kişileri tanımlamak için aşağılayıcı şekilde kullanılırdı. Böylece üç yaşındaki Muhammed, Muhammed Eflatun olmuş, önce yerel medreseye, sonra da Ludhiana'daki liseye o isimle kaydolmuştu; bu okullardaki öğretmenlerinin sadece birkaçı Platon'u okumuştu. Tüm bunlar çok uzun zaman önceydi. Bu lakabı onunla alay etmek için vermişlerdi, ama Platon büyüyünce bu ismi bir iltifat olarak kabul etmiş ve Yunan klasiklerinin çevirilerine gömülmüş. Olan hayranlığı matematikle arasında ömür boyu sürecek bir aşkın doğmasına sebep olmuş; o günlerde La-

hor'da, öğrencilerin okula ait oldukları sosyal sınıfa göre kabul edildikleri, tercihen önde gelen ailelerin çocuklarının alındığı aşırı züppe bir okulda matematik dersi veriyordu.

"Orada mı ders veriyorsun? Farklı giyinmen gerekiyor mu?"

"Neden farklı giyinecekmişim? Onların bana, benim onlara olduğundan daha çok ihtiyaçları var. Başkalarını memnun etmek için yaşamaya başladığın ânda, onları memnun edememe korkusuyla yaşamaya başlarsın ve korku insanı aptallaştırır."

Daha sonraları, Platon'dan nefret eden bir iş arkadaşından öğrendiğimiz kadarıyla, Platon matematik yüksek lisansı yapması için Cambridge'den gelen bursu kabul etseymiş bu dalda büyük başarılara imza atabilirmiş. Burs teklifi, tanınmış bir Cambridge öğretim görevlisine, onun çalışması hakkındaki kendi yorumlarını, okulda yaptığı eski bir sınavın cevap kâğıdının arkasına karalayıp gönderdikten sonra gelmiş. Ama Platon ihtisas yapmak istemiyordu, bize bir defasında, "Hayatımın geri kalanında matematik havuzunda boğulmak istemedim," demişti. Ona cazip gelmemişti. Peki, neden okulda ders veriyordu? Neden üniversitede ders vermiyordu? Elbette üniversiteden de teklif gelmiş, fakat Platon bu teklifleri reddetmişti. Okul daha az talepkâr, demişti. Ayrıca Platon'un bırakın yüksek lisans diplomasını, üniversite diploması bile yoktu, dahası erkek öğrencilerin alındığı bu özel okuldaki çocukları, pek de tanıdık olmadıkları, örneğin hayat gibi daha farklı disiplinlerde de eğitebilirdi.

Platon için aynı şey söylenemezdi, hayat onu fazlasıyla eğitmişti ve aldığı derslerin izleri hâlâ görülebiliyordu. Açık tenli ve kalın dudaklıydı, ona yaşlanmayan bir görüntü veren içe çökük yanakları vardı; tarama zahmetine pek girmediği gür siyah saçları da bu çekici çirkinliğini pekiştiriyordu. *Hamlet*'teki briyantinli görüntüsü nadir bir durumdu.

Bir gün bize Doğu Pencap'daki 1947 pogromlarından nasıl kurtulup Lahor'a kaçtığını anlattı. Platon son sınıftayken Ludhiana'ya, içlerinde annesi, babası, üç kız kardeşi, amcaları, yengeleri ve kuzenlerinin de bulunduğu yaklaşık iki yüz Müslümanın o yöredeki camiye götürülüp yakıldığı haberi ulaşmış. Kimse kurtulamamış. Platon'a dostça davranan iyi kalpli bir Sih matematik öğretmeni ona sarılıp ağlamış. Aynı öğretmen Platon'u alıp kent merkezine götürmüş; otobüs konvoyları, Müslümanları bölünmüş alt kıtaya taşımak üzere yola koyulmaya hazırlanıyormuş. Platon afallamış bir haldeymiş, tüm ailesini kaybettiği gerçeğini anlayamamış. İçinde büyük oranda kadınların ve çocukların olduğu bir otobüse bindirilmiş; öğretmeni durumu açıklayıp bir kadından öğrencisine göz kulak olmasını rica etmiş. Kadın da Platon'a göz kulak olmuş.

"Sihler önümüzdeki iki otobüsü durdurdular, erkeklerin sıraya dizilip olabilecek en vahşi şekilde öldürülüşüne tanık oldum. Kimileri diz çökmüş merhamet dileniyorlar, onları katletmek üzere olan insanların ayaklarını öpüyorlardı. Kadınları, önce tecavüz edip sonra katletmek üzere ayırıp bizi de öldüreceklerini düşündüm. Tam o sırada İngiliz askerlerinin yönetimindeki askeri devriye gelip onlara engel oldu. Bu çok nadir görülen bir şeydi, ama böyle kurtulduk."

Olup bitenleri gerçekçi bir şekilde anlatıyordu, dışarıya eser miktarda duygu yansıtsa da çektiği acı gözlerine yansıyordu. Anlatmaya devam etti, "Sonra bu harika şehre, her Pencaplının görmeyi hayal ettiği, Doğu'nun Paris'ine geldim. Lahor'u görmeyen dünyayı görmemiştir ve bunun gibi bildik duygusal saçmalıklar. Burada da Müslümanlar Sihleri ve Hinduları öldürüp mallarını yağmalamakla meşguldüler. Ben bir mülteci kampındaydım ve üniformalı koruyucularımdan biri, üzerimde hiç altın, gümüş ya da para olmadığını fark edince bir ganimet almak istedi ve bana tecavüz etmeye karar verdi. Çığlıklarımı duyan diğer mülteciler beni kurtardılar, Allah'a çok şükür polisi arkamdan çekip aldılar. Dindar bir ailem vardı. Beni düzenli olarak camiye götürürlerdi, Kuran'ı tek kelimesini anlamadan ezberlemiştim ve dinin tüm gerekliliklerini yerine getiriyordum. Din adına her iki tarafta da yapılanları gördükten sonra dine tamamen sırtımı döndüm."

Masaya sessizlik çöktü. Muteber, içinde taze sıkılmış portakal ve nar suyu bardaklarının olduğu tepsiyi yavaşça önümüze koydu. Gözleri yaşla doluydu. 1960'lı yılların başlarında, Ayrılma travması şehirdeki çoğu kişiyi hâlâ etkiliyordu, ama çok az kişi bu konuda konuşmak istiyordu. Hatıralar çok tazeydi ve şehrin kimi bölümlerinde yaralar hâlâ açıktı. Bizden önceki kuşağın ya içinde yer aldıkları ya da tanığı oldukları katliamların hatıralarını bastırma çabası derin bir duygusal yara açmış, konu hiç konuşulmadığı ya da açıkça tartışılmadığı için durum daha da kötü bir hâl almıştı. Sıradan insanları bir cinnet hali ele geçirmişti ve şimdi hepsi durumu inkâr ediyordu. Platon hikâyesini

anlatınca masamızda ilk defa birisi Ayrılma hakkında konuşmuş oldu. Sonrasında çoğumuz bu konuyu konuştuk ve ben 1947 yılının o uğursuz Ağustos ayında şehrin göbeğinde yaşanmış onlarca olaydan haberdar oldum.

Platon, şehrin ana caddesi olan Upper Market'da küçük bir dairede yaşıyordu; evi, Vali Konağı, eski Nedous Otel ile kanalın ilerisinde yer alan ve Scotch Corner (İskoç Köşesi) diye adlandırılan bir apartmandaydı. Kışın onunla birlikte, eski Gymkhana Kulüp'ü, ders verdiği okulu ve hayatım boyunca gördüğüm en sefil hayvanların ikametgâhı olan Lahor Hayvanat Bahçesi'ni geçerek (aslanlar için ayrılan etin büyük bölümünün kafelerde servis edildiği söylenirdi) Çarşı'ya kadar yürüdük. Hayvanat bahçesi yolumuzun orta noktasıydı, ayrılmadan önce orada durup taze *gol gappa*, kızartılmış hamur yerdik. Platon bizi evine hiç davet etmedi ve biz de meraktan ölüyor olmamıza rağmen kendisinden bunu hiç talep etmedik.

Zahid ve ben durmadan Platon hakkında konuşuyorduk. Bir gün, gizli Marksist hücremizin bir üyesi ona 'bireyci küçük burjuva' diyerek bizi kızdırdı. Bunu Platon'a söylediğimizde kahkaha atıp tanımın kendisine uyduğunu söyledi. Ne Marksizim'le ne de Komünist Parti'yle ilgisi vardı; onları bir tür din olarak kabul ediyordu. Marx'ı okumuş ve kimi eserlerine hayran kalmıştı ama bunu bize hiç itiraf etmedi: "Çünkü siz aptallar ona peygamber muamelesi yapıyorsunuz ve eğer bu tavır içinde olacaksanız gerçek peygamberlerin öğretilerine -Musa, İsa ya da kendinizinkinin- bağlı kalabilirsiniz."

Bu tartışma, fizik okuyan ve kendisinden bu konuda büyük beklentiler olan Çin asıllı Lahorlu Hanif Ma'yı masamıza müdavim olarak kabul ettiğimizde iyice alevlendi. Ona ânında ve yaratıcıktan nasibi almamış şekilde Konfüçyüs lakabı takıldı, bu lakabı onur duyarak kabul etse de zaman zaman bunalıyordu. Etkilenmiş gibi görünmeye çalışıyordu, fakat bizler gibi eğitimli Pencaplılar için ona, Anarkali pazarındaki esnaflar gibi kısaca, sevecen bir şekilde 'Çinli' dememek çok daha bilgeceydi. "Sana bugün ne verelim, Çinli?", "Annenin ne almanı istediği aklına gelene kadar otur bir çay iç, Çinli," vb.

Zahid ona, "Bizler basit köylüleriz, Konfüçyüs. Ne olduğumuz ortada. Bizden birkaç dil fazla biliyor olsan da sen de bizler kadar Pencaplısın," dedi.

Konfüçyüs bir kahkaha kopardı; hemen ardından gaddar çetelerin cirit attığı Beadon Road'dan derlediği küfür dağarcığını keşfettik. Ben Beadon Road'a sadece pastanelerinde *gulab jamun* ve *rasgulla* yemek için gitmiştim. Konfüçyüs çok eğlenceli biriydi, fakat atalarının geldiği ülkede yaşanan büyük değişime de kayıtsız kalmıyordu; bu değişim çoğumuzu etkilemişti. Bizler de devrim yapmak ve bunu yaparken Çin'in yolunu takip etmek istiyorduk. Bu bölgede yaşayıp elde edilen başarılardan etkilenmemek mümkün değildi. Konfüçyüs, Platon'un alaylarına karşı kendi devrimini savunuyordu. Bu atışmalar zaman içinde Platon'dan uzaklaşmamıza sebep oldu, fakat o bu durumdan memnundu. Hücre buluşmasına katılmak üzere Zahid, Konfüçyüs ve ben masadan kalkınca, "Devrim yapmaya mı çocuklar?" diye sorması bizi en rahatsız eden nakaratlarından biri

olmuştu. Konfüçyüs ona karşı derin bir nefret besliyordu ve o masadayken nadiren konuşuyordu; hatta Platon matematik ya da fizikten bahsedip kendisini dikkatini çekmeye çalıştığında bile karşılık vermiyordu. Zahid ve ben Platon'la olan ilişkimizi ne kesebilirdik ne de -hor gören tavrı zaman zaman son derece yıpratıcı ve sinir bozucu olsa da- kesmek isterdik. Özgüvenli olmaya o kadar alışmıştı ki tüm arkadaşlıklara şüpheyle yaklaşıyordu. Zekâsı hepimizi zorluyordu. Konfüçyüs bile böyle olduğunu kabul etmişti.

Bir yıl, on haftalık yaz tatili yaklaştığında, Zahid ile macera planlarımızı duyan Platon, üstünkörü nereye gideceğimizi sordu. "Dağlara," dedim, "Ben Nathigali'ye, Zahid ise Murre'ye."

Gülümsedi.

"Belki orada görüşürüz."

Platon'un alay edip etmediğinden emin olamayan Zahid, kısa bir tereddütten sonra, "Harika," dedi. Zahid'in durumdan çok memnun olmadığının farkındaydım. Çünkü bu bir ihlaldi. Yazlarımız çok kıymetliydi. Kendimizi tamamen özgür hissederdik ve aramızda yaklaşık otuz kilometre mesafe olmasına rağmen yürüyerek birbirimizi görmeye giderdik. Orada başka arkadaşlarımız da vardı, masamızın müdavimleri değillerdi; yılda bir görüştüğümüz yaz arkadaşlarımızdı. Dağlarda pek fazla kısıtlama olmadığından bu arkadaşlıklarda genelde yakınlaşmalar da oluyordu, cinsiyet ayrımcılığı hoş karşılanmıyordu.

Platon'un orada olması fikri bana çok tuhaf gelmişti. Dağ havasının üzerimizde rahatlatıcı bir etkisi vardı. Yeniden çocuk oluyorduk; fakat bu defa şehvetli düşünceler-

le dolu çocuklara dönüşüyorduk. Kasti ya da gerçek her türlü hiçe sayma durumuna aşırı hassas olan Platon bana bakıyordu. Zahid'in cevabındaki muğlâk tonu yakalaşmıştı.

"Peki, ya sen, Dara Şikoh? Sence de bu harika bir haber mi?"

"Emin değilim, Platon. Pikniklerde nasıl bir tutum sergileyeceğine bağlı. Herhangi bir müzik aleti çalabiliyor musun? Şarkı söyleyebilir misin ya da rol yapabilir misin? Bu senin için gerçek bir sınav olacak. Bana sadece gergin olduğunda Dara Şikoh diye hitap ettiğinin farkındayım."

Ben bunları söyler söylemez rahatladı.

"Endişelenmeyin. Sizi utandırmayacağım, çocuklar. Ayrıca Dara Şikoh gerçekten hayranlık duyduğum tek Moğol prensi. Ekber sahtekârın tekiydi. Diğer inançlar söz konusu olduğunda açık fikirliydi ama kâfir olduğunu düşündüğü herkesi öldürttü."

Aslında lakabım benim hatamdı. Çok sayıda arkadaşımı, adımın Dara Şikoh'tan geldiğini söyleyerek yanlış bilgilendirmiştim. Dara Şikoh, Şah Cihan'dan sonra tahta geçmesi gereken, fakat dindar bir hükümdar ve sofu olan, aynı zamanda bizlere üniversitenin yürüyerek on dakika uzağındaki Badşahi Camii'ni bırakan küçük kardeşi Aurungzab tarafından acımasızca bir kenara atılan şüpheci şair ve filozoftu. Benim adım aslında babamın eski bir arkadaşından geliyordu; arkadaşı, bir akşam ayışığında Ravi nehrinin bir kıyısından karşı kıyısına birlikte yüzerlerken boğulup ölmüştü. Belki de onun adı Dara Şikoh'dan geliyordu.

Dağlara gitmeden hemen önce Konfüçyüs, Zahid'i ve beni evine akşam yemeğine davet etti. İkimiz de onun nerede

yaşadığını bilmiyorduk, ama o çok defa bizim evlerimize yemeğe gelmişti ve annesi onun da bizi eve davet etmesi konusunda ısrarcı davranmış olmalıydı.

"Lütfen, evde bana Konfüçyüs demeyin. Kimsenin hoşuna gitmez. Pencaplıların aptal olduğunu düşünürler."

"Mao desek?"

"Daha da kötü. Babam onun kötü bir şair ve zevksiz bir adam olduğunu düşünüyor."

Konfüçyüs'ün babası hakkında tek bildiğimiz Çarşı'daki en iyi ayakkabı dükkânının sahibi olduğuydu. Ailenin uzun yıllardır burada olduğu belliydi; dükkânın duvarlarında Bay Ma'nın uzun zaman önce ülkeden ayrılan İngiliz sömürge askerleriyle gururla poz verdiği gençlik fotoğrafları vardı. Babamla birlikte her yıl onun dükkânına gider, yaz için sandalet, kış için ayakkabı yaptırmak üzere ayaklarımızın ölçüsünü aldırtırdık. Sonraki yıllarda da bu dükkânın bir alternatifi olmadı.

Konfüçyüs bizimle dükkânın önünde buluşmayı kabul etti, fakat biz bir süre diğer misafiri bekledik. En sonunda geldi. Bisikletinin lastiği patlamıştı ve her zaman gittiği tamirci kapalıydı. Gelen Tipu'ydu; şehrin diğer ucundaki, Amerikan misyonerlerinin yönettiği F.C. (Forman Christian) Collega'da fizik okuyordu. Tipu'nun yumuşak, esmer bir yüzü ve kocaman kahverengi gözleri vardı. Konfüçyüs kendisiyle bir seminerde tanışmış, Memleket'in doğusundaki Chittagong'dan gelen bir Marksist olduğunu keşfetmiş ve hücre toplantılarımıza davet etmek istemişti. Kurallarımız katıydı. Hücremizde aynı ânda altıdan fazla öğrenci bulunamazdı ve üyelerin hiçbiri diğer hücreler hakkında bilgi

edinemezdi. Elbette bizim bilgimiz vardı, çünkü bizim dışımızda sadece iki hücre vardı ama bu çok büyük bir sırmış gibi davranıyorduk. Bu, durumun cazibesini arttırıyordu. Tipu'nun gittiği üniversitede hiç hücre yoktu. Okul arkadaşlarını küçük görüyor ve ülkenin doğusundaki özsaygısı olan tüm üniversitelerin komünist hücreleri olduğunu söylüyordu. F.C.'de benim bildiğim kadarıyla bir komünist hücresi vardı ama bu hücrenin varlığını Tipu'ya söylemek aramızdaki güvenin sarsılmasına sebep olacaktı. Bu hücreyi Tipu'dan haberdar etmeyi aklımın bir kenarına yazdım.

Bu sohbet Çarşı'da, alışverişe gelen kalabalığın ortasında yapılıyordu. Saatlerce devam edebilirdik, ama zaten geç kalmıştık. Konfüçyüs ile yolun karşı tarafına geçip, annesinin bize yemek yedirmek için sabırla beklediği, 1920'li yıllarda yapılmış bir apartmana gittik.

"Selamünaleyküm, Dara. Baban nasıl?"

Bir ân ayakkabıcıyı tanıyamadım. Konfüçyüs'ün babası Çin giysileri giymiş, başına üzerinde ince işlemeleri olan bir takke takmıştı. Ailenin geri kalanıyla tanıştırıldık; Zahid ve ben, Jindié'yi, yani Altın Kelebek'i ilk defa orada gördük. Üzerinde Pencap işi geleneksel fakat şık, açık mavi bir *şalvar/kameez* vardı; giysinin *kameez* kısmı dizlerine iniyordu. Uzun, oval kafasını örten ipek gibi siyah saçları neredeyse yere değiyordu. Kaşları iki kusursuz yay gibiydi. Makyajla ince dudaklarının güzelliğini bozmamıştı. Çok narin bir varlıktı; hoş değildi inanılmaz güzeldi, fakat el sıkışırken en ufak bir çekingenlik ya da yapmacıklık belirtisi yoktu, sırayla tek tek hepimizi meraklı, yarı alaycı bakışlarla inceledi. Hemen sonuca ulaşmak isteyen romantik bir hevesi

olduğundan hiç şüphelenmedim. O gece başka şeylere odaklanmam çok zor oldu. Acaba Konfüçyüs bizim hakkımızda neler anlatmıştı? Jindié ona âşık olduğumu fark etmiş miydi? Nasıl fark etmemiş olabilirdi ki? Ona âşık olmak ilahi bir emir gibiydi.

Jindié'yle tanıştıktan sonra Konfüçyüs'ün annesini başımla nazikçe selamladım. Tıpkı kocası gibi, Bayan Ma da geleneksel Çin kıyafetleri giyiyordu. Saçı topuz yapılmıştı, yanaklarında pudra, dudaklarında hafif bir ruj, yüzündeyse ihtiyatlı ve iyi niyetli bir ifade vardı.

Jindié öylesine aklımı başımdan almıştı ki, oturma odasının, bir kısmının çok eski olduğu şüphe götürmeyen, çoğu Çince kitaplarla dolu olduğunu fark etmem zaman aldı. Jindié sanırım ona bakışlarımdan dolayı ben cezalandırmak için, kasten Tipu'yla konuşuyordu. Aslına bakarsanız, gecenin geri kalanında beni görmezden geldi, çoğunlukla Tipu ve Zahid'le konuşup arada sırada ne yaptığımı görmek için benim olduğum tarafa bakıyordu. Şöminenin üzerindeki göz alıcı fildişi nesnelere, duvarları kaplayan ipeklere ve duvarda asılı, içinde mavi Küfi yazması olan beyaz tabağa bakmak için oturduğum yerden kalktım. Bay Ma yanıma gelip bu tabağın dokuzuncu yüz yılda Yunnan'daki çömlekçiler tarafından yapıldığını, çömlekçilerin bu tabakları Basra'daki tüccarlar için özel olarak imal ettiklerini ve tüccarların bu tabakları Kurtuba ve Palermo'ya götürdüğü anlattı. O sırada bunlar bana fazla bir şey ifade etmemişti. Nazikçe gülümseyip kitapları sordum. Birini çekip aldı. Kitap çok narin görünüyordu; soluk altın rengi Çince kaligrafiyle daha da soluk kalın deri kapağın üzerine bir şeyler yazılmıştı.

"Bu nedir, Bay Ma?"

"Han Kitabı. Hiç duymuş muydun?"

"Hayır. Kusura bakmayın. Çin bir gizem. Biz sadece devrimden haberdarız."

Söylediklerim hiç hoşuna gitmedi ve kitabı yerine geri koydu. Konfüçyüs bizi uzaktan izlemişti ve beni rahatlatmak için yanıma geldi. Aslında rahatsız olmamıştım ama kız kardeşinin Tipu'yla flört etmesi beni gittikçe daha da kızdırıyordu.

Servis edilen yemek neredeyse Jindié kadar ilahiydi. Hayal ettikleri yerel damak tadına göre yemek yapan yerel Çin lokantaları berbattı. Hazır yemekler her zaman kötüydü. Hayatımda ilk defa doğru düzgün Çin yemeği tatmıştım ve Bayan Ma'ya yemeklerine iltifat ettim; yaptığı yemekler Pencap mutfağımızla taba tabana zıttı. Bizim burada yediklerimizin Pekin'dekinden çok farklı olan, Yunnan tatları olduğunu söyledi. Kızının ona yardım edip etmediğini sordum. Cevap ânında gelen bir *hayır* oldu ve dönüp Jindié'ye baktı. Jindié'nin dikkatini çekmek için ve onu rahatsız etmeyi umarak annesinin sözlerine yüksek sesle karşılık verdim, ama yüzüme gözüme bulaştırdım. Jindié yemi yutmadı.

Fakat annesinden Jindié'nin kızların gittiği bir üniversiteye devam ettiğini öğrendim. Bu işe yarar bir bilgiydi, çünkü söz konusu okulda yedi-sekiz kuzenim ve eski aile dostlarımızın kızları okuyordu. Okul, konu öğrencilerinin sosyal hayatları olduğunda işini fazlasıyla ciddiye alan Hintli-Hıristiyan bir kız kurusu tarafından yönetiliyordu. Kızları dikkatle izleyip kontrol ettiğini söylemek durumu anlatmaya yeterli olmazdı. En sevdiği öğrencilerinden bir casus ağı

kurmuştu; bu öğrenciler ona her şeyi anlatıyorlardı. Evet, arkadaşlarının kahvaltıda anlattıkları rüyalar da dâhil olmak üzere her şeyi. Okul 1920 yılında Rosamund Nairn adlı seyyah bir İskoç kadın tarafından kurulmuştu ve onun soyadını taşıyordu. Nairn'deki kızların, Karaçi Primrose'daki ve Dhaka Ambleside'daki akranları kadar modern olmaları bekleniyordu ve bu o zamanlar için oldukça büyük bir şeydi.

Jindié'ye kızgınlığımı bir yana koyarsak, o gece güzel geçti. Zahid ve ben arkadaşımıza o kadar çok Hanif diye hitap ettik ki rahatsız olmaya başladı. Tam o noktada Jindié hepimize dönüp, "Ona gerçekten Konfüçyüs mü diyorsunuz?" dedi.

Bütün masa kahkahalara boğuldu. Hepimiz gitmek üzere kalktığımızda, tam veda ederken Jindié yanıma geldi.

"Seninle sohbet etmek güzeldi."

"Benimle sohbet etmedin ki."

"Farkındayım."

Evim F.C. College'a yakın olduğu için Zahid hem beni hem de Tipu'yu eve bıraktı; yemek sonrasında bir durum değerlendirmesi yapalım diye önce Tipu'yu bıraktık. Evimin önündeki bitmemiş yolda arabayı durdurduk. O zamanlar ıssız bir yerdi, sadece uzakta gaz lambalarıyla aydınlatılmış bir Sufi mozolesi görünüyordu.

Tipu'yu sevmiştim ve yanımıza gelmek için yaklaşık on kilometre bisiklet sürmesi gerekecek olsa da hücremize katılması konusunda kararlıydım. Çok zeki olduğu her halinden belliydi ve hepimizden çok okumuştu. Zahid benimle aynı fikirde değildi; Tipu'nun kendi bölgesindeki hücreye

dâhil edilmesinin daha doğru olacağını düşünüyordu. Ama Jindié beni değil de onu tercih ederse gözüm üzerinde olsun istiyordum. Bunu Zahid'e anlattığımda hiç şaşırmadı.

Zahid, "Bakışlarını fark ettim," dedi, "Jindié de fark etti."

"Fark ettiğine emin misin?"

"Nasıl fark etmemiş olabilir ki, ibne herif? Gözlerini dikmiş ona bakıyordun. Herkes fark etti. Bu yüzden bütün gece seni görmezden geldi."

Konuşacağımız başka pek bir şey yoktu, yine de iki saat daha konuştuk. Sonra eve gidip babamın çalışma odasında Çin edebiyatı ve Çin tarihi kitaplarının çevirilerini aradım. Raflar Avrupa ve Güney Asya'ya dair kitaplarla doluydu. Çin medeniyeti Amerikalılar ve Avrupalılar tarafından yazılmış siyasi ve tarihi kitaplarda anlatılmıştı, bunların dışında Mao Zedung ve Liu Şao-Çi'nin kitapları vardı. *Kızıl Köşkün Rüyası* kitabının Foreign Languages Publishing House tarafından basılmış bir çevirisi vardı, ama okunacak gibi değildi. Çok öfkelenip yatmaya gittim.

Benim gözümde Jindié'nin hatırası dışında neredeyse her şey önemini yitirmişti. Okulların kapanmasına iki hafta kalmıştı ve onu tekrar görmek için çaresizce çabalıyordum. Zahid de aynı dertten muzdaripti, bir yandan generalin kızı Anjum'u görmeye çalışıyor, diğer yandan bana elinden geldiğince yardımcı oluyor, Jindié'nin eve nasıl döndüğünü keşfetmek için Nairn'in önünde bekliyordu. O günlerde çoğu genç kız bisiklete biniyordu, Jindié'nin de onlardan biri olacağını umut ediyordum ama onu okuldan çıkarken hiç göremedim. Güvenebileceğimi düşündüğüm kuzenlerimden birine musallat oldum. O da durumu başka arka-

daşlarına anlattı, sonra arkadaşları Zahid'e ve bana bakıp kıkırdamaya, utançtan oradan çekip gitmemize sebep olmaya başladılar. Bu konularda hiç özgüvenimiz yoktu, o yüzden itibarımızı kaybetmek bizim için sorun teşkil etmiyordu.

Nairn'in önünde bir saat bekledikten sonra Zahid'in âşık olduğu kızın gittiği Gulberg'e geçiyorduk; bu okulda Avrupa'da kızların gittiği ve 'ev işleri ve sosyal bilimler'in birarada öğretildiği enstitülerdeki eğitim sistemi örnek alınıyordu, öyle ki, yemek pişirme ev işi, iç mekân tasarımı ise sosyal bilim olarak kabul ediliyordu. Gulberg genç kızları ev kadını olmaları için eğitiyordu. *Vogue* bu kurumun kutsal yayınıydı, hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından hevesle bir çırpıda okunup bitiriliyordu. Zahid, Anjum'un boş kafalı olmadığına, oraya evlilik hayatına hazırlanmak için ailesinin zoruyla gittiğine dair yeminler ediyordu.

Zahid generalin kızıyla birlikte olmak istiyordu, generalin kızı da onunla birlikte olmak istiyordu. Birbirlerine mektup yolluyorlardı. Yaşlı, nazik bir Alman kadının işlettiği küçük bir yerde buluşup kahve içiyorlar ve bir sonraki randevularını ayarlıyorlardı. Şöyle işliyordu: Şoför, Anjum'u ve bir kız arkadaşını bırakıyor ve onlar bir masaya oturuyorlardı. Zahid ve ben, Zahid'in Vespa'sıyla geliyor ve başka bir masaya oturuyorduk. Eğer tanıdık birini görürsek oraya geçerken uğramışız gibi davranıyor ve hızla masadan kalkıyorduk; ama bu çok nadir oluyordu. Benim Anjun'un, çok güzel ve çok aptal olan arkadaşını eğlendirmem gerekiyordu. En küçük tahrikte kıkırdamaya başlıyordu, o kadar sıkılmıştım ki ona satranç öğretmeye karar verdim, böylece birbirimizle konuşmamıza gerek kalmayacaktı. Çok hoşuna

gitti ve hamleleri öğrendi; satranç oynaması okuldaki havasını da arttırmıştı: "Bak, bak, ne kadar da entel olmuşsun."

Arada sırada motosikletli adi itler kızları takip eder ve onlardan para koparmak için şantaj yaparlardı, fakat Alman hanım komiser olan kocasına durumu anlatıp kocası sokağa polis yerleştirince bu tacizler de bitti. Aslında adam bunu karısının işini korumak için yapmıştı ama kadının müşterileri ona minnettar kalmıştı.

Neyse ki bütün bunlar Anjum'un, İngiliz devlet okulunda eğitim almış Multanlı feodal bir beyinsizle nişanlanacağı haberini vermesiyle sona erdi. Zahid beti benzi atmış halde masadan kalkıp yalpalayarak benim oturduğum masaya geldi. Bir süre tek kelime edemedi, sonra yutkunarak, "Gidelim. Hemen," dedi.

Oradan çıkıp gittik. Zahid yıkılmıştı. Uzun saatleri reddedilişini konuşarak geçirdik. Ertesi gün bana, çok ciddi bir edayla, kafasına kurşun sıkmamak için kendini zor tuttuğunu söyledi. Bir hafta sonra daha sakin ve daha dalgındı.

Durmadan, tekrar tekrar, "Çok narin bir tabiatı vardı, *dostum*," diyordu. Belki de sorun buydu, dedim. Onun 'narin tabiatı' ailesine karşı çıkmasına engel olmuştu. Ailesinin zafere bu kadar kolay ulaşmış olması Zahid'in yüreğini dağlıyordu. Bense rahatlamıştım. Artık hevesli bir moda mankeniyle satranç oynamak zorunda kalmayacaktım. Kızın adını hatırlamıyorum, ama 1968 yılında askerlere karşı başlayan öğrenci ayaklanması sırasında Rawalpindi'deki Intercontinental otelinde 'Yaramaz Peri' ve 'Merhaba Asker' adlı iki giysiye mankenlik yapıyordu. Arkadaşıma gelince, kalbi onlarca duyguyla dolu, başıboş halde şehri dolaşıyor, ona

Anjum'u hatırlatan yerlerden uzak duruyordu. Bütün şehir onun gözünde bir acı denizine dönüşmüş gibiydi. Anjum'u uzun süre kafasından atamadı. Olabilecek en kötü tutku, kişinin asla elde edemediği kadına duyduğu tutkudur. Zahid yavaş yavaş iyileşti.

Arkadaşımı teselli etmek için, o sıralarda üçüncü defa hapse girmiş olan çok sevdiğimiz bir şairin sözlerinden alıntı yaparak, "Dünyada başka acılar da var, Zahid," dedim.

"Hayır, yok."

Bu söz beni uyarmalıydı. Herhangi bir siyasal sorumluluğun kendisi açısından sosyal bir zorunluluktan öte bir şey ifade etmediğini fark etmem gerekirdi; ama şimdi geriye dönüp bakınca bunu söyleyebilmek daha kolay. O sırada kendimizin ve genel olarak bütün üniversite öğrencilerinin ülkenin omurgası olduğuna inanıyorduk. Ülkenin geleceği bize bağlıydı, ama gerçek Konfüçyüs'ün sözleriyle: "Bir halkı bilgilendirmeden savaşa sürüklemek onlara ihanet etmektir." Zahid verilerin bunun aksini gösterdiğini ve bu söze Fransız ve Rus devrimlerini örnek göstererek karşı çıkabileceğini söyledi. Zahid bana oranla daha radikal çözümlere meyilliydi ve zaman zaman ihtiyatlı halimle alay ederdi. Arkadaşlığın da tıpkı aşkınkiler gibi güçlü yanılsamaları oluyordu.

Dağa gitmeden üç gün önce bizim Konfüçyüs öğlen yemeğine geldi. Annem onu severdi çünkü hoş bir yüzü vardı, aşırı kibardı, evin dekorasyonuna iltifatta bulunmak için mutlaka bir sebep bulur ve dahası, annemin -misafirlerin ve bizim pek de önemsemediğimiz- gül bahçesine duyduğu hayranlığı dile getirirdi. Babam onun Çin Devrimi'ne olan

güçlü desteğinden etkilenmişti; o günlerde göçmen çevrede bu pek rastlanan bir durum değildi. Bense aşikâr sebeplerden dolayı kendimi ona yakın hissediyordum. Yine de sohbetimiz, annem ve babam dinlenmek üzere yanımızdan ayrılana kadar fazlasıyla yapmacıktı. Haziran ayının son günleriydi. Sıcaklık kırk iki dereceye ulaşmış, yollardaki asfalt erimeye başlamıştı. Jindié hakkında çok da istekli görünmeden nasıl birkaç soru sorabileceğimi düşünüp duruyordum, ama sağ duyum ağır bastı. Sonuçta Konfüçyüs onun kardeşiydi ve Jindié'ye ilgimi belli etmemden rahatsız olabilirdi. Derken, Konfüçyüs tam giderken, mümkün olduğunca gelişigüzel söylüyormuş gibi görünmeye çalışarak, "Bu arada, Nathiagali'de görüşebiliriz. Annem bu sene sıcaklardan kaçmak istiyor ve Pinel Otel'de bir aylığına yazlık kiraladık," dedi.

Neşemi gizlemeye çalıştım.

"Hepimiz gidince şehirde kültür kalmayacak."

Kibrimize kahkahalarla güldük.

DÖRT

İlk başlarda babam bizi arabayla oraya götürür, bir hafta kalıp Lahor'a geri dönerdik. Evimizdeki dağ rutini iyi yerleşmişti. Hizmetkârlar bizi sabah sat üçte uyandırırlardı; dışarıda hava hâlâ karanlık olurdu. Benden üç yaş küçük olan ikiz kız kardeşlerim ve ben yarı uykulu halde köhne Chevrolet'nin arka koltuğuna oturtulurduk ve babam en geç saat dörtte Grand Trunk Road'da kuzeye doğru yol alıyor olurdu; o saatte hiç trafik olmazdı. Gün doğmadan yola çıkmamızın sebebi buydu, fakat o sırada bize işkence gibi geliyordu. Güneş doğarken kız kardeşlerim ve ben uyanır, Wazirabad Junction Railway Station'daki asla es geçmediğimiz mola noktamıza varmayı beklemeye başlardık; burada kı-

zarmış ekmeğin üzerinde mükemmel bir omlet ile iyi demlenmiş çay servis edilirdi ve tuvaletleri görece temizdi. Bütün bunlar çok uzun zaman önceydi. Sonrasında görkemli Jhelum nehrini geçer ve Büyük İskender'in nehri geçerken ölümden dönüşünün hikâyesini dinlerdik. Bu hikâyeyi o kadar iyi biliyorduk ki sonraki yıllarda annemizle babamızın anlatışını dinlememek için köprüye yaklaşır yaklaşmaz üçümüz birlikte tekrar etmeye başladık. Bir sonraki durak Rawalpindi'ydi; son düzlüğe girmeden önce tavuklu sandviç ve kahve almak üzere Silver Grill'de kısa bir mola verirdik. Son düzlük Murree'nin asfalt yolunda, yazlık evlerin olduğu yerde başlıyordu; annem buradan nefret ediyordu çünkü burası Simla değildi ve 'yanlış türde' insanlarla doluydu; elbette Zahid ve ailesiyle yaz aylarını orada geçiren onlarca arkadaşımız onlara dâhil değildi. Annemin hayallerinde Murre, Babil'di ve Arcadia'ya giden yolumuz üzerinde bir durak olarak bile düşünülemezdi.

Murree'nin ötesinde, *galis*'e giden zorlu yol ve Himalaya eteklerinin arasındaki çam ağaçlarıyla kaplı vadiler uzanıyordu; yazlıkların olduğu bölgeyi geride bırakır bırakmaz çam kokusu bunaltıcı derecede baskın bir hâl alıyordu. Yüzyıldan uzun zaman önce, İngilizler *galis*'e gelmiş ve sıla hasreti çekmemek için Kirkstone, Yükselen Ay ya da İnziva adlarını verdikleri bu dağ evlerini inşa etmişlerdi. Önce Khaira Gali, sonra Çangla Gali, daha sonra da Doonga Gali'yi geçip tüm bu yerlerin kraliçesi olan Nathia'ya üç buçuk kilometre uzaklıkta olan dağ sırtında yol aldık. Nathia'nın kendi kulübü, tenis kortları ve en önemlisi adları daha önce duyulmamış ya da bir daha duyulmayacak yazarların kitap-

larıyla dolu bir kütüphanesi vardı; kitaplar düşük bütçeli filmlerin edebi karşılığı gibiydi ve aralarından zaman zaman şaşırtıcı derecede iyi olanlar da çıkıyordu.

O yıllarda buraya gelmek, yabani çileklerin kokusunu içime çekmek ve Himalayalar'daki Nanga Parbat'ın karla kaplı tepesini görmek, yazı birlikte geçirdiğim arkadaşlarımdan kimlerin gelmiş olduğunu düşünmek bana büyük mutluluk veriyordu.

Ama bu sene düşünebildiğim tek şey Jindié'ydi. Ne zaman gelecekti? Hangi gün? Saat kaçta? Şimdilerde, o günlere yani kuşağımızın kaderi gibi görünen o karşılıksız arzularla dolu zamana dair çok az şey hatırlıyorum. Platon'un hayatını yazabilmek için kafamı toplamaya gayret etmeli ve o yaz neler olduğunu hatırlamalıyım. Jindié'ye dair hatıralarım eskisi kadar canlı olmadığı için bunu yapmam artık daha kolay.

Yazlık evimize varınca bekçi onlarca mesaj iletip bana bir kâğıt parçası uzattı. Mesajların hiçbiri önemli değildi. Peşaver'deki yaz arkadaşlarım çoktan gelmişti; aralarında, rakiplerini un ufak eden iki canavar tenis oyuncusu olan zeki ve uyumlu Peştunlu kardeşler de vardı. Zahid ve ben onları sadece bir defa yenmiştik; yenmemizin sebebi de korta çöken siste topu onlardan daha iyi görebiliyor olmamızdı. Bekçinin bana verdiği not, yaz ayları boyunca küçük postaneyi yöneten, yılın geri kalanını pazarın alt tarafındaki konuk evinde geçiren neşeli postane müdürü Younis'tendi. Çay içmek için ne zaman buluşabileceğimizi soruyordu. Ertesi gün Lahor ve Karaçi'deki arkadaşlar da geldiler. Buluşup sohbet ettik, ama benim aklım başka yerdeydi.

Arkadaşlarım kafamın ne kadar dağınık olduğunu fark etmişler ve o yılın sonlarına doğru ülkeden ayrılacağım için zihnimin çoktan oraya doğru yola çıktığını, sohbetlerini sıkıcı bulduğumu sanmışlardı. Onlara aşk ateşiyle yandığımı nasıl söyleyebilirdim? Aralarında iki harika genç kadın da vardı; nazlı değillerdi, burjuva dar kafalılığından iğreniyorlardı ve bir sebepten onlarla olmaktan çok keyif alıyordum. Ciddi bir tutkuyu üzeri kapalı bir şekilde ima edecek bile olsam nasıl kırıcı yorumlar yapacaklarını hayal edebiliyordum.

Pines Otel'e tek başıma yürüdüm, otelin sahibi ve çalışanlarıyla selamlaştım. 1947'deki Ayrılma'dan kısa süre sonra Pines'da kalmaya başlamıştık; ben henüz üç yaşımdaydım, kız kardeşlerimse daha doğmamıştı. Otelin sahibi uzun boylu, koca göbekli ve kan çanağına dönüş mavi-gri gözlü -buna Cemşid'in varlıklı akrabalarından birinin işlettiği Murree Birahanesi'nin ürettiği biralara aşırı düşkünlüğü sebep olmuştu- bir Peştun olan Zaman Han'dı ve aradan geçen uzun yıllar içinde onunla samimi olmuştuk. Gözünden hiçbir şey kaçmazdı. Bana sarıldı ve hemen haberleri aktarmaya başladı.

"Geçen yaz çok hoşlandığın, Peşaverli yeşil gözlü kız önümüzdeki hafta annesiyle birlikte geliyor."

Mutlu olmuş gibi davrandım, sonra çok da önem vermediğim bir konudan bahsediyormuşum gibi, "Hanif Ma adlı bir arkadaşım bu yaz senin oteline geleceğini söyledi. Lahor'dan gelecek olan Çinli bir aile," dedi.

Zaman beni kolumdan tutup bürosuna götürdü. Birlikte rezervasyon kayıtlarına baktık. Ma ailesi iki gün içinde geliyordu.

"Arkadaş olduğunuzdan haberim yoktu. Bu aileyi sizin on yıl önce kaldığınız eve yerleştireceğim. Demek ki bu sene yüzünü daha çok göreceğim. İyi. Yemeklerini her zaman burada yiyebileceğini biliyorsun."

"Evet, ama İngilizlerin sevdiği o iğrenç yahnileri servis ettiğin yemek salonunda yemem."

Bana bir çimdik atıp kahkahalarla güldü. Aldığım haberden heyecanlı ve keyifli bir ruh haliyle pazara inip eski arkadaşlarımla buluştum; bej rengi Çitral işi şapka aldım ve çay yaprakları, süt ve şeker istenen renge gelene kadar kaynatılarak hazırlanan lezzetli, aşırı tatlı dağ çayının buharında ellerimi ısıttım. İnsanın içini en iyi ısıtan içeceklerden biridir. Derin vadide yer alan köylere giden eğimli dağ geçidinin hemen üst noktasında konumlanan postaneye vardığımdaysa neredeyse şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım. Postane müdürü Younis'in hemen yanında Platon duruyordu. O yaz oraya geleceğini tamamen unutmuştum.

Younis, "Bizim eski dost olduğumuzdan haberin yoktu, değil mi?" diye sordu. Younis ve annesi de mültecileri Ludhiana'dan götüren o otobüstelermiş ve kampa varana kadar Platon'a bakan kişi Younis'in annesiymiş. Younis'in, Ludhiana'da Hinduların sahibi olduğu bir fabrikada gece bekçiliği yapan babasından bir daha haber alamamışlar. Peşaver'de bir aile kurmuşlar, Younis üniversiteye girmiş ve altıncı derece memur olmuş.

Platon, "Altıncı derece," diye söz başladı, "asla yükselemeyeceğini gösteriyor. Hayatın boyunca postane müdürü olarak kalacaksın."

Younis bir kahkaha patlattı. "Emir eri olmaktan iyidir. Umarım ölene kadar bütün yazlarımı burada geçirebilirim."

Henüz öğlen olmamıştı. Younis çayıma koymam için o bölgede fermente edilmiş kayısı likörü ikram etti. Ben bu keyfi reddettim, fakat o ikisi kendi kâselerine bol bol likör eklediler. Mektup yollamaya gelen birkaç arkadaşım, dışarıda bekleyen anneleri ve kız kardeşleri onlara seslenene dek bir süre bizim sohbetimize katıldılar. Onlar gidince Younis, "Bostaan Han, Peşaverli kızın önümüzdeki hafta geleceğini söyledi," dedi.

Bostaan, Pines Otel'deki eski bir garsondu ve düzenbazın tekiydi. Neden bu kızın dedikodusunu yapıyorlardı ki?

"Senin yüzünden."

Bir önceki yaz Yeşil Gözlü yüzünden kendimi aptal durumuna düşürmüştüm ve o beni herkesin içinde küçük düşürmekten keyif alıyordu. Bir gün onu kulübün bir köşesinde elindeki mektubu heyecanla, bir solukta okurken görmüştüm; aşk mektubu okuduğu her halinden belliydi. Beyaz teni beni görünce kıpkırmızı olmuştu.

"Kim bu şanslı çocuk?"

"Seni ilgilendirmez."

Ama ilgilendiriyordu. Hemen Younis'e gittim, her zamanki gibi yine biraz çakırkeyifti. Bizim arkadaşımız olmuştu ve Zahid'le bana saygın ailelerin bitmek bilmeyen entrika ve sadakatsizlik haberleriyle paramparça oluşuna dair hikâyeler anlatıyordu. Peki, bunları nereden biliyordu? Elbette mektuplarını okuyordu; zarfları buharla açıyor, sonra mektupları teslim etmeden önce zarfları dikkatlice yeniden yapıştırıyordu. Sadece en kibirli aileleri, ona tepeden bakıp

uşak muamelesi yapan aileleri hedef aldığına yemin ediyordu. Benim hakkında neler yazdıklarını okumak için ailemin mektuplarını da açmasını istemeyi aklımdan geçirdim, ama aşk ve sadakat üzerine beni utandıracak açıklamalarla karşılaşabileceğimi düşünerek vazgeçtim. Aslına bakarsanız Younis'in bildiği her şeyi biz de biliyorduk demek yanlış olmaz. Günümüzdeki yazışmaları okuyor olsa insanlar ona bilgisayar korsanı der ve içten içe hayranlık duyarlardı, fakat o günlerde bu durum duyulursa adını lekelenir ve işini kaybederdi. Ahlak kurallarına karşı bağışıklığı olan Zahid bile duruma şaşırmıştı. Ona hiç ihanet etmedik. Nasıl edebilirdik? Biz de işin içine karışmıştık. Younis'e sadece neyi öğrenmek istediğimizi söylüyorduk.

O zamanlar fotokopi makinesi yoktu. Altın rengi saçlı yeşil gözlü Peştun güzeli Lailuma'ya -adı Mehtaplı Gece anlamına geliyordu- her mektup geldiğinde ya da birine mektup gönderdiğinde Younis'in yolladığı biri -genelde o bölgeye bakan postacı- her neredeysem beni bulup yanıma geliyor ve Murree'deki Zahid'ten acil bir telefon olduğunu söylüyordu. O günlerde bölgede sadece birkaç tane telefon vardı ve Zahid sık sık arıyordu. Telefon mühendisi acil durumlarda telefonunu kullanmama izin veriyor ve bana gelen mesajları alıyor olsa da, tek umumi telefon postanenin verandasındaydı.

Küçük arka odada Lailuma'nın sevgilisine düzenli olarak yazdığı serinkanlı mektupları okuyordum. Yazdıkları beni çok etkiliyordu ve sevgilisinin aşırı duygusal, baskıcı ve her daim hırçın tonda yazdığı mektuplardan çok daha etkileyiciydiler. Sevgilisi, ortada hiçbir sebep yokken onu

iğneleyen şeyler yazıyordu. Çocuğun yazdıkları bana kimilerimizin insanlardan ziyade maymunlarla ortak yanları olduğunu hissettiriyordu. Bütün umutlarım tükenmişti. Lailuma'nın bu canavara âşık olduğu belliydi. Mektuplardan Lailuma'nın ailesinin bu birlikteliğe ne kadar güçlü bir şekilde karşı çıktığı anlaşılıyordu. Ailesinin mantığına karşı çıksam da içgüdülerine katılıyordum. Aileye göre delikanlı yanlış sosyal sınıftan geliyordu: babası şal tüccarıydı, Kissakhani pazarında tezgâhı vardı. Lailuma'ya duyduğum yoğun ilgiye rağmen, karakteri biraz olsun daha etkileyici olsaydı bu ilişkide çocuğun tarafında olurdum. Çocuk ya kendini düzgün bir şekilde ifade edemiyordu ya da gerçekten iğrenç herifin tekiydi. Kayısı likörüyle tatlandırılmış onlarda fincan çayın eşlik ettiği ipe sapa gelmez bir tartışmanın ardından Younis, Zahid ve ben bu ilişkinin sabote edilmesi gerektiğine karar verdik.

Lailuma'yı, Nathiagali'den ayrılmadan birkaç gün önce, Pines Otel'in yakınlarındaki bir kestane ağacının altında yalnız başına otururken buldum. Peşaver'deki bir arkadaşımın bana kendisinin yaşadığı ikilemden bahsettiğini ima ettim. Şaşkına döndü.

"Sana inanmıyorum."

Sonra ona müstakbel sevgilisinin adını ve babasının ne iş yaptığını söyledim. Neredeyse bayılacaktı.

"Allah yardımcım olsun."

"O yardımcı olmaz, ama ben olacağım."

"Sen mi?"

Önce onu sakinleştirip sırrını kalbime gömdüğümü söyledim. Fakat onun âşık olduğu çocuğu tanıyan arkadaşıma

göre, bu çocuk kontrol edemediği öfke nöbetleri geçirmeye meyilliydi ve diğer konularda da son derece hödüktü. Gösterdiği sevecenliğin zaman zaman öfkeyle yer değiştirip değiştirmediğini sordum. Eğer öyleyse kıskanç öfkesi, hem de ortada hiçbir sebep yokken, üstesinden gelinemeyecek sorunlar yaratırdı. Lailuma'yı kendisinin tanımadığı bir kız arkadaşıyla konuşurken bile görse kontrolünü kaybedebilirdi. Bu şekilde, kendi tanıdığım kişilerin en kötü karakter özelliklerini bir bir anlatarak konuşmayı sürdürdüm. Derken beni çok şaşırtan bir şey oldu; Lailuma'nın ürkmüş bakışlarıyla göz göze geldik, Lailuma söylediklerimi onaylayarak kuvvetli bir şekilde başını salladı.

"Arkadaşın onu çok iyi tanıyor olmalı. Ben de aynı şekilde düşünmeye başlamıştım. Onunla bütün bağımı kesmeyi düşünüyordum, fakat o mektubu yazmayı erteledim. Ailemin bu kararımla bir ilgisi olduğunu düşünmesini istemiyorum. Ailem aptalca davranıyor. Babası şal ve kürk satıyor diye karşı çıkıyorlar."

"Sadece bu bile çocukla evlenmen için geçerli bir sebep," dedim. "Hele de babası eski paşmina ve şal hazinesine sahipse."

İlk defa kahkaha attı. Kalbim yerinden fırlayacak gibi oldu. Pencapça, kahkahanın cinsel zafere yardımcı bir etken olarak önemini vurgulayan tuhaf bir deyiş vardı: *"hasi te phasi"* (eğer kız gülerse onu tuzağına düşürdün demektir). Doğru değildi, ama o ân şansımı arttırdığına inandım. Younis de böyle düşünüyordu.

"Ben Peştunlu kızları tanırım. Senin Pencaplı güzellerinden daha gelişmişlerdir. Hamleni yap, dostum. Pencap-Peş-

tun birlikteliğinin temelini at. Memleket'e gurur duyacağı bir şey ver."

Ama o yaz yeni bir hamle yapmam için artık çok geçti. Birkaç gün sonra gitti, gitmeden önce birbirimize İngilizce romanlar verdik. Ayrılık mektubunu buradan yollamasını önerdim; böylece Peşaver'e vardığında hayatında yeni bir sayfa açabilirdi ve çocuk onu taciz edemedi. Bunun iyi bir fikir olduğunu düşündü. Younis ve ben, Lailuma'nın mektubunun çok güzel yazıldığı, fazlasıyla ağırbaşlı olduğu ve haddinden fazla yüce gönüllü davrandığı konusunda hemfikirdik. Lailuma tahminlerimin çok ötesinde bir mektup yazmıştı.

Platon ve Younis'e Jindié'den bahsetmemek ihanet olurdu, ayrıca Zahid'in yokluğunda birileriyle Jindié hakkında konuşmaya ihtiyacım vardı. Durumu onlara anlattım. Platon düşünceliydi.

"Olur böyle şeyler. Aşkın doğması için minicik bir umut parçasına ihtiyacın var. Umut beslemene sebep olacak bir şey yaptı mı?"

"Emin değilim."

"O halde yapmıştır. Hepimiz sana yardım etmeye hazırız."

Younis hayal kırıklığına uğramıştı. "Ben seni Lailuma'yla hayal ediyordum, ama Allah'ın işine karışılmaz. Yine de o seçeneği yok saymak için bir sebep yok. Çinli kıza gelen tüm mektupları açacak mıyım?"

Jindié bunu öğrenirse neler düşüneceğinden ölesiye korkarak, "Hayır," dedim. "Bekleyelim."

Tenis oynarken ayak bileğimi burkmuştum ve onların geldiği gün yürüyecek halde değildim; yine de ertesi gün,

aileye hoş geldiniz deyip Konfüçyüs'ü eski kulübe götürmek üzere bir at getirtip Pines Otel'e gittim. Jindié attan inmek için yardım aldığımı görünce kahkahalarla gülmeye başladı, fakat baston yardımıyla aksayarak yürüdüğümü görünce sustu.

"Kusura bakma, seni hiç at sırtında hayal etmemiştim. Canın acıyor mu?" Ona durumu açıkladım. Konfüçyüs beni aramaya çıkmıştı. Yolda nasıl olup da karşılaşmadığımızı anlamadım, Bayan Ma bana çay ikram etti, derken Bostaan elinde bir tepsi salatalıklı berbat sandviçle çıkageldi; sandviçler bayat ekmekle yapılmış, taze görünsün diye ekmek hafifçe ıslatılmıştı. Bana her şeyi bildiğini belli edecek şekilde gülümsedi, bu Younis'in ona benim içinde bulunduğum durumu anlattığı anlamına geliyordu.

Jindié ve annesini otelde çok sık yemek yememeleri konusunda uyarıp Bostaan'a sandviçleri atıma vermesini söyledim. Bostan sandviçleri atıma verir vermez hayvan sandviçleri reddetti. Bu durum herkesi neşelendirdi, Bayan Ma bavulları açmak için keyifle içeri girdi.

"Burası çok güzel. İki yaşından beri her yaz buraya mı geliyorsun?"

Başımı evet anlamında salladım, ona çok belli edecek şekilde bakmamaya çalışıyordum. Siyah pantolonun üzerine bluz giymişti, saçlarını topuz yapıp fildişi tokalarla tutturmuştu.

"Ayağım iyileşiyor, birkaç gün içinde tekrar yürüyebileceğim. Hep birlikte şu dağa gideceğiz. Mukşpuri. Otelin diğer tarafından oraya giden bir yol var. Yetişkinler genelde

yarı yolda, Lalazar'da mola verir, biz çocuklar tepeden döndükten sonra hep birlikte öğle yemeği yenir."

"Peki, yemekten sonra?"

"Papatya toplarız, şarkı söyleriz, Zahid'in akordeonunu dinleriz, hikâyeler anlatıp aşağıya iner ve ateş yakarız."

"Ateşi nerede yakıyorsunuz?"

Kendimi kontrol etmeme fırsat kalmadan sözcükler dudaklarımın arasından dökülüverdi. "Kabinde."

Cevabımdan rahatsız oldu, oradan gidecekmiş gibi bir edayla ayağa kalktı. Konfüçyüs'ün nefes nefese ortaya çıkıvermesi Jindié'nin gidişinin beni üzmesine engel oldu.

Hatamı telafi etme çabasıyla, "Bir şey daha söyleyeceğim, Jindié," dedim. "Önümüzdeki birkaç gün iklime alışmak için çok sık yürümelisin. Yoksa dağa çıktıktan sonra bacakların uyuşur."

"Herhalde senin bacakların hiç uyuşmuyordur."

"Uyuşmuyor, çünkü her gün birkaç kilometre yürüyorum."

"At sırtında mı?" Kahkaha atıp ortadan kayboldu. Rahatlayarak iç çektim. Konfüçyüs'ü pazara götürüp Younis'le tanıştırdım. Aynı günün ilerleyen saatlerinde birkaç gün benimle kalıp Mukşpuri tırmanışına hazırlanmak üzere Zahid geldi. Akşamüzeri Zahid'le kulüpte buluştum. Diğer herkes tenis ve pinpon oynarken ben kütüphaneye çekilip gönüllü kütüphane görevlisini birkaç saatliğine azat ettim. Jindié kitaplara bakmaya geldi ve "Sömürgeci çöpleri," dedi.

Jindié'nin bu konulara meyilli olduğunun farkında değildim ve bu durum hoşuma gitti, ama aynı zamanda kütüphanenin savunulması gerektiğini hissettim.

"En iyi kitaplar çalındı. Geriye sadece çöpler kaldı, ama birkaç iyi kitap daha var. Pearl S. Buck okunabilir mesela."

"Ne? Delirdin mi yoksa aptal mısın? Eğitimli Çinliler o kadına gülüp geçiyorlar."

"Bunun sebebi Buck'ın Çin toplumunun en derin noktalarını anlatıyor ve kimi eğitimli Çinlilerin bundan utanıyor olması olabilir mi? İtiraf etmeliyim ki ben onun kitaplarından çok şey öğrendim."

"Çünkü sen cahilsin ve Çin hakkında hiçbir şey bilmiyorsun."

"Haklısın. Ama insanın bir yerden başlaması gerekiyor. Ayrıca Nobel Ödülü'nü de durduk yere almamıştır, ne dersin?"

"Stockholm'deki o beyinsizler de tıpkı senin gibi cahiller. Misyoner hassasiyetine yenik düştüler. *Kızıl Köşkün Rüyası* kitabını okudun mu?"

"Denedim, ama resmi çevirisi okunacak gibi değil. İngilizcesi var mı?"

"Ben nereden bileyim? Babam bu konularda uzman, en iyi çevirinin hangisi olduğunu da biliyordur."

"Umarım o çeviri Pencapçadır. Konfüçyüs tam bir Pencaplı. Jumna nehrini geçip kendilerini cehalet cehenneminde bulan kültürlü mültecilere duyulan o derin hasedin de dâhil olduğu bütün Lahor önyargılarını benimsemiş."

Attığı kahkaha odayı aydınlattı, tam o sırada küçük çocuklardan oluşan bir çete kitap almak için gelip baş başa ilk sohbetimizi böldüler. Dağa çıktığımız gün, alışageldiği âdetleri unutan Jindié aniden koluma girdi -eğer öyle bir şey varsa *yıldırım aşkı* denebilirdi-, gruptakilerin bir kısmı meraklı

gözlerle bakınca ayağı kaymış gibi davrandı. Fakat bu jesti gözden kaçmamıştı ve herkes durumun farkında olduğunu gösterecek şekilde birbirine baktı. Bu şekilde birbirlerine bakan insanların dışarıdan kimsenin onları fark etmeyeceğini düşünmesi ne tuhaf.

Ertesi gün, kalabalık ailesiyle birlikte Lailuma geldi ve hemen grubumuza katıldı. Keyfi gayet yerindeydi, Jindié'yle yakınlaştığımızı hemen anladı ve refakatçi rolünü kusursuz bir şekilde oynadı. Çok hoşlandığı bir avukatla nişanlanmıştı ve Jindié'nin yanında bana bir önceki yaz ona yardımcı olduğum için teşekkür etti. Lailuma'ya tutkumun tamamen kaybolup gitmesinin ne kadar tuhaf olduğunu düşündüm. Kelebek'e olan aşkımın bir yan etkisi vardı ve bu etki erdemlerin en komiği olarak biçimleniyordu: iffet.

Yalnız kaldığımızda Jindié bütün gerçeği öğrenmek istedi. İçgüdüsel olarak, Peşaverli prensese yardım etmemin çok da masumane bir sebebi olmadığını tahmin etmişti. Ona, hiçbir şeyi gizlemeden tüm gerçekleri olduğu gibi anlattım, fakat postane müdürünün rolünü kimseye anlatmayacağına dair söz vermesini istedim. Anlatmayacağına söz verdiyse de yaptığımızın aşağılıkça bir davranış olduğunu söyledi.

"Ama sonu iyi bitti."

"Ona benim mektuplarımı açması için de talimat verdin mi?"

"Henüz vermedim."

"Eğer böyle bir şey yaparsan seninle bir daha asla konuşmam."

"Böyle bir şey yaparsam ruhun bile duymaz."

"Duyar. Senin gibi insanları sandığından daha iyi tanıyorum. Toplumda hiçbir kural olmadığını sanan şımarık Pencaplı çocuklar. Neyse, bana gelen mektupların çoğu arkadaşlarımdan ya da babamdan ve hepsi Mandarince yazıyor, yani ne senin ne de o ürkütücü postacının okuması mümkün."

"Ürkütücü postane müdürü, demek istedin." Jindié koluma yumruk attı. "Kimi tanıdıklarımızın senin ve benim hakkında neler yazdığını öğrenmek ister misin?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Ne diyorsam onu."

"Bir şey mi okudun?"

"Seni sürekli pohpohladığı için çok sevdiğin dişlek kızın yazdığı detaylı bir mektubu okudum. Multan'daki en yakın arkadaşına yazdığı mektupta bizden bahsetmiş. Çok çirkin. Bil bakalım ne oldu? Tepelerde yeni bir aşk doğuyor. Anlatacaklarıma inanamayacaksın. Dara ve Jindié, yani üniversiteden arkadaşım olan Çinli kız. Hiç utanmaları yok. Ellerini birbirlerinden çekemiyorlar. Her ân bakışıyorlar, birbirlerini seyrediyorlar."

Jindié kahkaha attı. "Çok kötüsün, bak seni uyarıyorum..."

"Senin mektuplarını neden okumak isteyeyim?"

"Merak. Kıskançlık. Sahiplenme duygusu. Aptallık. Onlarca Pencap erdeminden biri. Kendine en çok yakıştırdığını seç."

"Mektuplarını okumayacağım ama bir konuda anlaşalım. Pencap erdemleri dediğin şeyler evrensel kavramlar.

Biz sadece biraz daha açığız. Daha az kurnaz ve ayrıca daha az riyakârız."

Gülümsedi, onu dudaklarından öpmek istedim ama Bayan Ma çok yakında olduğu için bunu yapmaya korktum; tam ben bunları düşünürken Bayan Ma kızına seslenip içeri gelmesini söyledi. Yaşlı hanım dağ evinin penceresinden günbatımını seyrederken sohbetimize kulak misafiri mi olmuştu?

* * *

Bu sohbeti Platon ve Zahid'e anlattığımda Jindié'nin beni sevdiğine hiç şüphe olmadığını söylediler ve bundan sonra ne yapmam gerektiği üzerine konuştuk. Zahid ona evlenme teklif etmem gerektiğini düşünüyordu ama bu çok aptalca bir fikirdi çünkü aileme İngiltere'de hukuk okuyacağıma dair söz vermiştim. Evlilikten bahsetmek için henüz çok erkendi, ayrıca konuyu anneme açmaya çekiniyordum; annem bu konularda sabit fikirleri olan muhafazakâr bir kadındı. Platon uzun bir nişanlılık döneminin bağlılık ifadesi olacağına dair öğütler verdi, ayrıca Jindié yurt dışına gidebilirdi. Nihai karar sonraya saklanabilirdi. Uzun bir nişanlılık dönemi bana hiç cazip gelmiyordu ama mantıklıydı. Üçümüz yaz biter bitmez bu işin halledilmesi gerektiğine karar verdik. Harekete geçmeden önce, Jindié'nin de bu çözüme sıcak baktığından emin olmam gerekiyordu.

Nathiagali'deki o son yaza, daha önce başka biriyle ilgili olarak bahsettiğim bir süreç hâkimdi; aşk acısı çeken Stendhal'in *Aşk Üzerine* adlı kitabında kristalleşme olarak tanımladığı süreç:

Salzburg'un tuz madenlerinde, artık işlemeyen çalışma alanlarından birine yapraksız bir dal atarlar. İki-üç ay sonra o dalı aldıklarında, dalın üzeri parlak kristal yığınlarıyla kaplanmış olur. Küçük bir kuşun tırnağı büyüklüğündeki en minik sürgünler bile ışıl ışıl parlayan elmas kümeleriyle süslenmiştir. Dal artık görünmemektedir.

Benim kristalleşme olarak adlandırdığım şey, meydana gelen her olayla, âşık olduğunuz kişinin mükemmelliğinin yeni kanıtlarına varmanızı sağlayan bir zihinsel süreçtir... Bir arkadaşınız ava çıkar ve kolunu kırar: Sevdiğiniz kadının iyileşene değin size bakması harika bir şey değil midir? Her anı onunla geçirip onun sizi sevdiğini görmek... Kırık bir kol cennet demek...

İtiraf etmem gerekirse, burkulan bileğim ve Jindié'nin kapısına kadar atla gidişim farklı sonuçlar doğurmuştu, ama bunların ardındaki fikir -en azından benim için- aynıydı. O yaza dair bütün düşüncelerim kristalleşme sürecinin olgunlaşmasıyla şekillenmişti. Bir akşam bütün gençler Kalabagh'a, Nathia'dan birkaç kilometre uzakta olan Hava Kuvvetleri dinlenme tesisine davet edildiler. Ev sahiplerimiz Lailuma'nın kuzenleri olan Peştunlu iki arkadaşımızdı; babaları Hava Kuvvetleri'nde kıdemli askerdi. Huzurlu bir akşamdı. Gökyüzü çok güzeldi, fakat hava serinlediği için şallara sarınmıştık. Lailuma bizi kapıda karşıladı; ona şal tüccarının oğlundan kurtuluşunu vurgulamak için şala sarındığımızı söyledim. Gecenin geri kalanında benimle konuşmadı.

Elimizde fenerlerle geri dönüş yoluna koyulduk. O geceye dair, Jindié'yle karşılıklı rol yapmayı bırakmamız dışında hiçbir şey hatırlamıyorum. Yan yana yürüdük. Birbirimizden başka kimseyle konuşmadık ve karanlıktan istifade

ederek el ele tutuştuk. Lailuma yanımıza yaklaşıp, "Dikkatli olun," diye fısıldadı, zaten fazlasıyla dikkatliydik ve ondan yanımızda yürümesini rica ettik. Dolunay bitmek üzereydi, ama Nathia'daki eski kiliseye vardığımızda ışığının Himalayalar'daki en yüksek üçüncü tepe olan Nanga Parbat'ı aydınlattığını görebiliyorduk. Bu tepenin görülebildiği iki-üç nokta daha vardı, bu yüzden grup dağıldı; Jindié, Lailuma ve ben yıldırımdan hasar gören kilisenin arkasındaki gözlem noktasına gittik. Diğerleri başka yerlere kayboldular.

"Jindié."

"Biliyorum."

Birbirimize sarılıp yanaklarımızı okşadık, ama hepsi bu kadar. Birbirimize aşkımızı ilan ettik, ailelerimizin başka alternatifler düşünmesine engel olmak için hemen nişanlanmamızı önerdim. Bana sımsıkı sarılıp gözlerimden öptü. Cesaretimize şaşırmıştık ve o sırada buna çok güldük. Tam konuşmaya devam edecekti ki Lailuma uyarı olarak bize seslendi. Oradan uzaklaşıp grubun geri kalanına katıldık. Pines Otel'e varana kadar ikimiz de tek kelime etmedik. Sonra Zahid'le benim evime doğru yaklaşık iki kilometre yürüdük ve yolda ona her şeyi anlattım. O gece aramıza biri daha katılmıştı: Cemşid, Doongagali'deki kuzeninde kalmak üzere dağa gelmişti, ama zayıf, ödlek ve aşağılık karakterini göz önünde bulundurarak bu noktada ondan bahsetmekten mümkün olduğunca kaçınıyorum. Platon Cemşid'den nefret ediyordu ve ona Jindié'den hiç bahsetmemiştim, ama muhtemelen kendi öğrenmiştir çünkü artık sır olmaktan çıkmıştı.

* * *

Jindié dağdan ayrılmadan üç gün önce kilisede buluşmayı kabul etti. Anahtarın nerede saklandığını biliyordum ve bu mekânı geçmişte randevularımız için sık sık kullanmıştık. Pazar ayinleri için Peşaver'dan rahibin geldiği günler 1950'li yıllarda sona ermişti. Bina harap haldeydi ve şiddetli yağmurlarda çatısı akıyordu. Sonra, Jindié orada buluşmak istemediğine karar verdi. Sebebini sorduğumda, kendini Pearl S. Buck romanındaki bir karakter gibi hissedeceğini söyledi. Bu sözünü ona hiç unutturmadım, ama kiliseyi reddetmesi Lailuma'yla uzun bir yürüyüş anlamına geliyordu; Lailuma uygun bir mesafeyi koruyarak önümüzde ya da arkamızda yürümekten gayet memnun görünüyordu. Lailuma, Jindié'ye eşlik etti. Onlarla boş Vali Konağı'nda buluştum. Bir defasında buranın bekçisiyle ava çıkmıştım, o akşam bizi sıcak bir şekilde karşıladı. Yemyeşil bahçelerden geçip arka tarafa çıktık ve Nathia'nın en yüksek dağı olan Miran Jani'ye giden yola girdik. Güzel, çimenlik bir yer bulup oturduk, Lailuma kitabını açtı ve sonraki iki saat boyunca bizimle ilgilenmemeye çalıştı. Önce Jindié konuştu, içindeki duygular sesini titretiyordu.

"Ben kararımı verdim. Seninle nişanlanmak istemiyorum."

Elini tutup öptüm. "Neden? Neden?"

"Bu kadar geleneksel bir şekilde hareket etmemiz doğru değil. Annem eğer birbirimizi seviyorsak istediğimiz her şeyi yapabileceğimizi söylüyor. Ben Leeds Üniversitesi'ne gidip Çin Dili bölümüne kayıt olabilirim, her hafta sonu buluşuruz. Ve eğer biz istersek evleniriz. İstemezsek evlenmeyiz. Buna ancak biz karar verebiliriz. Başkası değil."

Cennete düşmüş gibiydim. Kafamı onun kucağına koydum, bir süre sonra saçlarımı okşamaya başladı. "Anlaştık," dedim. "Öyle yapalım. Annene anlatmana sevindim. Ben de kendi anneme anlatacağım."

"İstemiyorsan anlatmana gerek yok," dedi. "Konfüçyüs annenin çok güzel ve kimi konularda açık fikirli bir kadın olmasına rağmen kimi konularda da son derece muhafazakâr olduğunu söyledi. Oğlunun Çinli bir ayakkabıcının kızıyla evlenmesi hoşuna gitmeyebilir."

Jindié'ye sarılıp başını, ellerini ve yanaklarını öptüm. "Jindié, annem geleneklerine bağlıdır ama kendi babasının itirazına rağmen babamla evlendi. Aslında aynı aileye mensuplardı ama sonra babam komünist oldu ve ..."

"Lahor'da bu hikâyeyi bilmeyen yok, Dara, ama bu durum insanların kendi çocukları onların onaylamadığı bir şey yaptığında farklı davranmalarına engel olmuyor."

Geri dönüş yolu boyunca bunu konuştuk. Lailuma, Jindié'yle aynı fikirde olduğunu söyledi. Lahor'da tek kelime edilmeyecekti. İngiltere'de canımız ne isterse yapardık. Daha sonra Platon ve Zahid de bu fikri onayladılar.

Zahid, "Annenin ne kadar inatçı olduğunu biliyorsun," dedi. "Sakın tek kelime etme. Umarım günlük tutmuyorsundur."

"Tutuyorum, ama kilit altında ve yerini benden başka kimse bilmiyor."

"Aptallık etme. Annen o kilidi açtırır, günlüğünü okur, sonra tekrar kapattırır. Pencaplı anneleri hafife alma. En az Yahudi anneler kadar fenalar."

Zahid de okumak için yurt dışına gitmeye hazırlanıyordu, fakat en erken önümüzdeki yıl gidecekti.

* * *

Ben kentten ayrılmadan önce Jindié'yle Lahor'da birlikte geçireceğimiz altı haftamız daha vardı. Lahor'a döndüğümde herkes Tipu'nun tutuklanıp ortadan kaybolmasından bahsediyordu; bir gecede Zahid ona ihanet etmekle suçlanmaya başlamıştı. Şimdi geri dönüp o günleri düşündüğümde bu haberleri yayan kişinin Cemşid olduğun hatırlıyorum. Şimdilerde rezillikleriyle böbürleniyor ve bunları utanmadan kibirle anlatıyor olsa da o gün aklı fazlasıyla başındaydı. Zahid'in karakterine göndermeler yapıp onun nasıl cezalandırılması gerektiğini anlatıyordu. Cemşid'i bildim bileli serserinin tekiydi ve ahlâksızlıkları ona dair en büyük hoşnutsuzluğum haline gelmişti.

Haberi ilk duyduğumda yıkılmıştım, sonra büyük bir üzüntüye kapıldım, fakat birkaç gün sonra Zahid'e öfke doluydum. Kalbinde böylesine bir kötülük taşıdığı kimin aklına gelirdi? Jindié'yle bu konuyu uzun uzun tartıştık. O bana oranla daha temkinliydi; polisten gelen her açıklamaya inanmamam konusunda beni uyarıyordu. Bu arada Zahid, amcasının yanında kalmak üzere Karaçi'ye gidip ortadan kaybolmuştu ve bu benim açımdan oldukça şüphe çekici bir davranıştı. Platon da benimle aynı fikirdeydi ama öte yandan o kimseye güvenmezdi.

"Hepimiz o denli derin bir ikiyüzlülük kapasitesine sahibiz ki kimi zaman kendimizi bile şaşırtıyoruz. Belki de Zahid Tipu'yu devre dışı bırakarak sana iyilik yaptığını dü-

şünmüştür. Tipu'nun Jindié'den hoşlandığını söylememiş miydin?"

"Öyle bir şey yoktu, Platon, hastalıklı beynimin uydurmaları."

Bütün bunlar olup biterken, annem tam da Zahid'in tahmin ettiği gibi, hizmetkârların yardımıyla günlüğümü bulmuş, okumuş ve okuduklarını babamla enine boyuna tartışmış, babamsa büyüklük gösterip günlüğümü okumayı reddetmişti. Annem kendi kendini fena halde doldurmuştu. O gün eve girer girmez ters giden bir şeyler olduğunu anlamıştım. Annem surat asıyor, selamlamama yarım ağızla cevap veriyor ve kitap okuyormuş gibi davranıyordu. Birkaç dakika sonra öfkeyle, hışımla odama girip kadınlara âşık olup onların ayaklarına kapanan erkeklerden nefret ettiğini söyledi.

Afallamıştım. "O halde sana âşık olduğu için babamdan da nefret ediyor olmalısın. Şimdi sen böyle söyleyince düşündün de keşke babam..."

Cümlemi bitirmeme fırsat kalmadan hızla bana doğru hamle yapıp suratıma tokadı patlattı. Sonra o kadar çok pislik ortaya döküldü ki ağzından *Çinli* ya da *ayakkabıcı* sözcükleri çıktığı ânda evi terk edip Platon'un Scotch Corner'daki dairesine ya da halimden anlayacak bir teyzemin evine sığınmaya karar verdim. Sanki o da bunun farkındaydı ya da büyük bir ihtimalle babam o yola girmemesi konusunda onu uyarmıştı, o yüzden aniden söylendiği konuyu değiştirdi. Hayatı boyunca annemin çocuksu, küçük şeyler konusundaki hisleri o denli vahşi olmuştu ki daha sakin olduğu ânlarda zayıflığını itiraf edip hatalı olduğunu kabul edi-

yordu. Ama o gün öyle değildi. Öfkeden titreyerek, "Seninle aynı yaşta. Senden en az beş-altı yaş küçük olmalı," diye avaz avaz bağırdı.

O kadar şaşırmıştım ki kahkahalarla gülmeye koyuldum; sonra ona ailemizdeki en mutlu çiftlerin birbirleriyle aşağı yukarı aynı yaşlarda olduklarını söyledim. Bu çiftlere onun iki küçük erkek kardeşi ve eşleri de dâhildi, ayrıca -en ufak bir önemi olmasa da- Jindié benden iki yaş küçüktü. Anneme, "Aslına bakarsan," dedim, "kuzenlerimizden biri üvey annesinin, kendisinden on yaş büyük olan kız kardeşiyle evlendi ve onların da çok mutlu bir hayatı var."

"Aslına bakarsan," dedim, "keşke Jindié benden birkaç yaş büyük olsaydı, çünkü ben olgun kadınları seviyorum." Annem söylediklerime cevap veremedi, bana saldırmak için hamle yaptı ama ben son ânda yana çekilince yatağıma düştü. Ertesi sabah dışarıdan daha dingin görünüyor olsa bile içi hâlâ kaynıyordu. Bazen olabilecek en fantastik yalanları üretme kapasitesine sahipti ama aynı zamanda beyaz yalanlar konusunda uzmanlaşmıştı ve tutarsızlığı yüzünden genelde yakalanırdı. Aynı kişiye birkaç hafta önce ne söylediğini hiç hatırlamazdı. Omletimi yerken, benim açımdan kötü bir şey olmadığını göstermek için ona gülümsedim. Oysa bu gülümseme kendi dilinde ikiyüzlülük anlamına geliyordu.

"Ne düşündüğünü biliyorum. Babası eşek kulakları için ayaklarımızın ölçüsünü aldığından dolayı bu kıza karşı çıktığımı düşünüyorsun."

Kahkaha atmaya başladım. "Hayır, anne. Babamın ve büyükbabamın kulakları için eşek ayaklarının ölçüsünü alıyordu."

Bana haşlanmış yumurta fırlattı, ama isabet ettiremedi. Yapılacak en iyi şeyin yürüyüşe çıkmak olduğuna karar verdim. Kader mi desem bilemiyorum ama kendimi farkında olmadan Nairn Collega'a doğru yürürken buldum, kapıya vardığımda bir araba bana korna çaldı. Kuzinimdi. Selamlaştık. Şoför arabadan inip arka kapıyı açtı. Arabaya bindim. Okulun otoparkına doğru yola koyulduk.

"Dara, Jindié'yi mi görmeye geldin?"

"Aslına öyle planlamamıştım, ama... evet!"

"Gitmiş olabilir. Ben gidip bakayım, ama eğer yakalanırsan, Bayan Willoughby-Ashleymore hepimizin ailesine telefon eder."

"Bana bir şey yapamaz."

"Dara, en azından kafanı şalla kapa da seni kadın sansınlar."

"Bıyığımı ne yapacağız? Ah, umutmuşum, Bayan Willoughby-Ashleymore da bıyık bırakıyor. Tamam, ben memnuniyetle kılık değiştiririm. Bana sutyen ve çorap da getir."

Kıkırdayıp kız yurduna girdi; orası, girmemize izin verilmeyen ama her türlü yaramazlığın kol gezdiği gerçek bir haremdi. On dakika içinde elinde giysilerle geldi. Şalvar giydim, ânında göğüslerim çıktı -bu durum şoförün çok hoşuna gitti-, kafamı ve yüzümün yarısını şalla kapattım, hafif kırıtarak yürüyerek kuzinime eşlik etmeye başladım; beni bir arkadaşının odasına götürdü, Jindié orada beni bekliyordu. Kıkırdamaya başladı.

"Biraz da göz makyajı yapsak kusursuz bir hermafrodit olursun!"

Arkadaşları odadan tüydüler. Baş başa kalır kalmaz sutyeni ve çorapları çıkarttım. Birbirimize sevgiyle sarıldık. Dudaklarına küçük bir öpücük kondurabildim. Sevgili okur, inan ki küçük bir öpücüktü. Dudaklarımız birbirine hafifçe dokundu, ama bu bile onu korkuttu. Dimdik oturup sinek kovucuyla ellerime vurdu.

"Neden sürekli beni kızdırıyorsun? Uslu duracağına söz vermezsen bir daha seninle görüşmeyeceğim."

"*Binbir Gece Masalları*'nı okudun mu, Jindié?"

Beni itti. Çaresizce onu neşelendirmek için uğraşırken annemle aramızda geçen konuşmayı anlattım. Birden hüzünlendi.

"Seni annene anlatmaman konusunda uyarmıştım."

"Masamın ve kitaplığımın altını üstüne getirmiş, sonra dolabımdaki gizli çekmeceyi açıp günlüğümü bulmuş."

"Neden günlük tutuyorsun ki? Çok çocukça."

"Fantezilerin bir yerde kayıt altına alınması gerekiyor."

Ne yazdığımı sordu. Özetle anlattım. Elleriyle yüzünü kapattı.

"Bütün geceyi konuşarak geçirdiğimizi mi yazdın?"

"Telefonda konuşarak geçirdiğimizi yazdım! Öyle yazdım. Gerçekten."

"Biliyorum, ama yine de kötü bir etki yaratıyor."

"Kimin umurunda?"

Suskunlaştı. Sonra, "Git. Bunları düşünmem gerekiyor. Beni evden arama. Alman'ın kafesine git," dedi.

Korumalarımız odanın önünde sabırla bekliyor ve sohbetimize kulak misafiri oluyorlardı. Ânında odaya girdiler. Biraz tadım kaçtı, kıyafetlerimi alıp kalçalarımı davetkâr şe-

kilde sallayarak odadan çıktım. Nairn College zilinin -kızları derse çağıran ve misafirlerin gitmesi gerektiğini söyleyen o şeytani tehlike zilinin- asılı olduğu ağacın yanından geçerken çakımı çıkarttım ve zili ipinden kesip aldım. Üç tanesi kuzinim olan refakatçilerim dehşet içinde kaldılar.

"Hay Allah. Hepimiz okuldan atılacağız. Seni canavar. Bir daha buraya sakın gelme. Terbiyesiz. Şeytan. Yılan!" Ve benzeri sözler. Zili karnıma saklayıp hızla arabaya binip okuldan uzaklaştım. Daha sonra bana anlatılanlara göre Bayan Willoughby-Ashleymore geniş kapsamlı bir araştırma yürütmüş, hatta öğrencileri korkutmak amacıyla kızı okulda öğrenci olan bir polis memurunu okula çağırmış fakat gizem hiçbir zaman çözülememişti. Bir zamanlar ait olduğu okul gibi paslı ve eski olan bu yadigâr, hâlâ annemin eski bahçesindeki mango ağacında asılı; bahçıvan papağanları kaçırmak için kullanıyor. Bir sonraki hafta Jindié'yle Alman'ın kafesinde buluştuk, bana zilin çalınmasının kendisini çok mutlu ettiğini itiraf etti.

Ama daha kötü şeyler olmak üzereydi. Şehirden ayrılma vaktim yaklaşınca arkadaşlarım bir veda toplantısı düzenlediler. Okul kafeteryasında masamızı paylaştığımız kişiler ücretsiz meyve suyu ve *samosa*ların, yani Hint böreklerinin olduğu özel bir toplantı ayarlamışlardı. Muteber beni içtenlikle kucakladı.

"Bizi unutmayacaksın, öyle değil mi?"

İçlerinden herhangi birini nasıl unutabilirdim? Birkaç istisna dışında artık hepsi öldü; masamıza oturmasına izin verdiğimiz, saflıklarını ve faziletlerini yapmacık, sahte ve aptal insanlardan var gücümüzle koruduğumuz bütün ar-

kadaşlarımız. Profesör Junaid alkolden öldü. Harun ellili yaşlarının sonlarında kalp krizi geçirdi. Muteber eski kantiniyle birlikte kayboldu, nerede olduğundan haber alamadık. Böylece devam edip gitti. Muhtemelen Platon, Zahid, Konfüçyüs ve ben Atlantis'imizin tek sağ kalanlarıydık. Kırk yılın üzerine okulu ziyaret ettiğimde onların hayaletlerini gördüm. Neredeyse seslerini duydum. Gözlerim doldu. Duygusallığıma şaşırdım; duygusallık gençken şiddetle karşı çıktığımız bir şeydi. Yan masalarda kentin şanlı Moğol geçmişinden, Hindistan'daki Moğol yönetiminden başka bir şey konuşmayan insanlardan nasıl da nefret ederdik. Moğollar şöyleydi, Moğollar böyleydi; Platon onlarla dönüp, "Moğol şarabı, Moğol şehveti ve afyonu, Moğolların oğlanlara düşkünlüğü..." diye bağırırdı. Bir diğerimiz yüksek sesle onların sohbetini bölüp Sih yönetimindeki Lahor'a övgüler yağdırır, İngilizleri körfezde tutup bağımsız bir Pencap yaratan tek gözlü savaşçı Marajaha Ranjit Singh'in erdemlerini kasten abartarak anlatırdı. Eski sarayı bu sohbetin geçtiği yerden çok da uzakta değildi, içindeki en süslü evlerin bir kısmını büyük amcamın inşa ettiği eski genelev bölgesinde yer alan Badşahi Camii ve Diamond Market'ın yakınındaydı. Eski Saray bölgesi: cami, saray ve genelev birbirlerine yakın mesafedeydiler, artık akmayan nehre de yakınlardı.

Parfüm sürmüş genç erkeklerin birbirlerini etkilemek için, ezberledikleri esprileri özenle prova ettiği ya da bitişik bahçede kadın öğrencilerin çay içip *samosa* yedikleri başka masalar da vardı; onların kahkahaları ve çınlayan sesleri mekânın neşesini artırıyordu.

Masamızda ezbere esprilere izin verilmezdi. Platon çağın laneti olarak gördüğü bu tutumdan iğreniyordu ve sohbet sırasında herhangi birimizin ağzımızdan çıkan nükteli bir sözün doğal olmadığını düşündüğünde gözlerini dikip şüpheyle bakıyordu. Bu doğaçlama çalışan zekâ o ânda rastgele ortaya çıkan bir şeydi, fakat diğerine göre daha makbuldü. Platon'un nüktedanlığıysa tuhaftı ve bu tuhaflık -nüktedanlığının aksine- özenle işlenmişti. Öğrencilerinin anlattıklarına göre, okulun etrafını bisikletle turluyormuş ve çok defa, hareket halindeki bisikletin selesinde tehlikeli bir şekilde dengede durmuş, kollarını iki yana açmış halde durmadan, *"Allahu Ekber"* diye bağırırken görülmüş. Platon'a bunun doğru olup olmadığını sorduğumuzda, başını evet anlamında salladı. Neden ki? "Siz hiç hiciv diye bir şey duymadınız mı?"

Yasını tutuğum eski arkadaşlarım mı, eski şehir mi, yoksa o günden bu yana çok değişmiş ve gidişatı kötü olmuş olan dünya mıydı? Bu dünyada, geleceğe dair daima büyük beklentiler vardı; bu dünyada upuzun Vahhabi sakallar, zalim siyaset ve kanser gibi yayılan yozlaşma ortaya çıkıp bütün umutları yok ediyordu. O zamanlarda Cemmat-i İslami'ye bağlı gençlerin sayısı çok azdı ve zaman zaman bizimle tartışmaya girer, bütün eleştirilerimize papağan gibi ezberledikleri tek bir cümleyle cevap verirler: "İslam hayatın tam kanunudur." Biz de onlara öyle hitap ederdik. "Sana bir şey soracağım, İslam-hayatın-tam-kanunudur, maymunlardan geldiğimiz doğru mu? Bu ihtimali hiç düşündün mü ya da kanıtları inceledin mi?"

Eski binadaki solmuş fotoğraflara, onlarca patırtılı olayın görüntülerine bakarken, çoktan unuttuğum bir Peştunlu'nun yüzünü görüp gülümsedim. İyi bir insandı ama fena halde ukalaydı, bizleri çok şaşırtarak orduya katılmış ve generalliğe yükselmişti. Ona dair aldığım en son haber, 2001 yılının Aralık ayında bir brifinge katılmak üzere Pentagon'a giderken Dulles Havaalanı'nda tepeden tırnağa aranmasına ne kadar öfkelendiğiydi. Platon hariç hepimiz o duvardaydık, Platon üniversitede okumamıştı. Şimdi çok tuhaf görünse de her sabah masamızda toplananlardan hiç kimse inançlı değildi. Tek biri bile. Bu kendi payımıza çok normaldi. Yalnız değildik.

Birkaç yaşlı profesör yanıma gelip beni içtenlikle selamladı, ısrarlara kendilerinin de bizim masamızda bulunduklarını söylediler. Kimileri, 1961 yılında, siyasal gösterilere karşı yapılan uyarıları dikkate almayıp Patrice Lumumba'nın öldürülmesini protesto etmek üzere Amerikan Konsolosluğu'na yaptıkları yürüyüşü hatırladı. Diğerleri hayali bir geçmişte hiç yaşanmamış olayları anlattı. Gülümsedim. Bütün bu yanılsamalara gülümsedim.

* * *

İngiltere'ye gitmek üzere Lahor'dan ayrılmadan önce bütün uğrak yerlerimle vedalaştım; Zahid'in evi hariç –ihaneti onun evini yasak bölge haline getirmişti. Bu şehri seviyor ve saygı duyuyordum: mutfağına rakip olan cesaretine; zekâsına ve kendisiyle alay eden mizah anlayışına, hem kadınlarının hem de erkeklerinin enerjisine; 1947'den sonra bile fikir derinliği ve bağlılığı barındıran kafelerine; duru-

ma göre değişen zarafetine ve kabalığına hayrandım. Ben oradan ayrılırken inşasına başlanan yeni banliyöler bambaşka bir yurttaş sınıfı yaratmıştı. Bu yeni sınıf varlıklarını arttırmak için kente taşınan taşralı babaların oğulları ya da yeni zengin tüccarlardı.

Platon onlardan olabildiğince tiksiniyor, erdem kabul ettikleri değerlerle dalga geçiyordu. Onları yüzlerine karşı aşağılıyor -kendisi de bunun biraz abartılı olduğunun farkında olsa da-, hayatı boyunca gördüğü en kalın kafalı ve barbar hödükler olduklarını söylüyordu. Abartılı tavırları ve beden dilleriyle, züppelikleriyle, giyim tarzlarıyla, solgun görünüşleri ve mide bulandırıcı bencillikleriyle ama en çok da sosyal anlamda kendilerinden aşağı seviyede olduğunu düşündükleri kişilere karşı duyarsızlıklarıyla alay ederdi. O insanların bir kısmını tanıyordum. İyi yanları silah taşımıyor olmalarıydı. Ama çocukları taşıyor.

Bizim evdeyse, annem bana karşı galip geldiğinden o kadar emindi ki 'Çin cephesi'nde daha fazla endişe yaratmaya gerek yoktu. Ablalarından birine böbürlenerek, her şeyin incelikle halledildiğini anlattı; bu tıpkı, bir işkencecinin üzerinde çalıştığı mahkûm ölü bulunduğunda kullanacağı türden bir ifadeydi. Annemin dünyasının merkezinde kız kardeşleri, yani ağzından çıkan her söze kıymet veren yaşça ondan küçük kadınlar ile ailesi vardı; bu aile babamdan ve elbette benden oluşuyordu. Kız kardeşlerime gelince, onlar annemi toplum içinde utandırmamak için hoş görünmek üzere yaratılmışlardı, fakat gelecekleri ölümcül bir kurumla sınırlandırılmıştı: evlilik.

Annem erdemli bir kadındı, çoğu zaman can yakın ve cömertti ama -daha önce de söylediğim gibi- kontrolsüz öfke nöbetlerine meyilliydi. Platon beni ziyarete geldiğinde tesadüfen bunlardan birine şahit olmuş ve çok etkilenmişti. Annem onu esnaftan biri sanmıştı.

Babamla evliliği -yumuşak bir şekilde ifade etmem gerekirse- çok da geleneklere uygun şekilde olmamıştı. Evden kaçıp gizlice evlenmişler, ailede skandala sebep olmuşlardı, dedem eğer evliliği iptal etmezlerse annemi ve kendini öldüreceğine dair tehditler savurmuştu; ailenin daha asil kısmına mensup olan büyükbabam öfkeliydi ve oğlunun komünist düşüncelerinden dolayı damat olarak kabul edilmemesine tepesi atmıştı. Sonuçta her şey hallolmuş, kentin önemli kişilerinin katıldığı, usullere uygun bir düğün yapılmıştı. Bütün bu yaşananlardan sonra annemin daha açık fikirli olması gerekirdi, oysa sanki gençken bu kadar cesur davranmış olmasına artık şaşırıyor gibiydi ve hepimizi bunaltan sahne bir ahlâk bağımlılığı sergiliyordu. Acaba geçmişine dair bizim haberimiz olmayan başka neler vardı? Tek eşliliği histeri sınırında savunması, hem de bunu tek eşliliğin çok da benimsenmediği bir kültürde yapmasına bugüne dek hep şüpheyle yaklaştım. Gerçi o günlerde zafer kazanmış bir edası vardı. Mutluluğumu mahvetmişti; başarısını babama ve yakın çevresine böbürlenerek anlatıyordu.

Ne kadar haksızdı, fakat aynı zamanda ne kadar haklıydı, ama ona teslim olan ben değildim. Annemin aptal kısıtlamalarına içerleyen, Jindié'ydi. Birdenbire birbirimize uygun olmadığımıza karar verdi. Zaten yaşı büyüktü. Neden aile geleneğimizi sürdürüp hoş kuzinlerimden biriyle ev-

lenmiyordum? Hepsi birbirinden güzeldi. On beş yaşında olanlardan birini şimdi beğensem birkaç yıla hazır olurdu. Başka dünyalara aittik. Aileleri huzursuz etmenin anlamı yoktu. Leeds Üniversitesi'ne girmeye çalışmayacaktı. Birbirimizle bir daha görüşmemeli ve konuşmamalıydık.

Paniğe kapılmıştım. Nasıl olurdu? Neden? Bana tek kelime etmedi. Çaresizlik içinde annesini görmeye gittim; annesinin hayranlık uyandıran öngörüleri ve nadir rastlanan bir sağduyusu vardı. Bayan Ma egomu yatıştırdı ama hiç öğüt vermedi. Bana gururlu bir edayla, karar verecek yegâne kişinin kızı olduğunu söyledi. Platon da çektiğim acının farkında olmakla birlikte Jindié'nin sivri dilinden biraz korkuyordu ve iradesine meydan okumayı aklının ucundan bile geçirmezdi. Zahid'e çok ihtiyacım vardı, arkadaşlığımızı berbat ettiği için ona küfür edip durdum. Platon bu konularda pek de işe yaramazdı ama yardım etmek için elinden gelen her şeyi yapacağını söyledi ve *her şeyi* vurguladı. İşte tam o sırada aklımda çılgınca bir fikir şekillenmeye başladı; Platon'un da merkezinde yer alacağı bir fikir.

BEŞ

Jindié'den hiçbir şeyi saklamıyordum. Onun yanında gururum yitip gidiyordu. Nathiagali'de geçen yazdan bu yana aramızdaki bütün sözlü sınırlar kalkmıştı. Şimdi onun kendini neden duygusal anlamda geri çektiğini anlayamıyordum. Belki de annemin kimi önyargılarının genetik olduğunu, bana ve kardeşlerime de geçtiğini düşünüyordu, ama sorun her neyse Lahor'dan ayrılmadan önce öğrenmem gerekiyordu. Son defa görüşmek üzere aklını çelmeliydim, öte yandan buluşacağımız yerin, niyetimin saflığını göstermek adına aynı ânda hem umumi hem de gizli olması gerekiyordu. Bu tanıma uyan tek yer, şehrin ucundaki Şalimar Bahçeleri'nin içinde yer alan mermer Moğol terasıydı.

Platon çaresizlik içinde, "O duvarları, Şeytan'ın yardımı olmadan, ayışığı altında nasıl aşmayı planlıyorsun?" diye sordu. Günlerden Perşembeydi. Ben Pazar günü yola çıkacaktım.

Planım basitti. Jindié'yi benimle son bir defa buluşmaya ikna edecektim. Ailesine, akşam benim kuzinlerimden birinin evinde gideceğini söyleyecekti. Şoför kılığına girecek olan Platon onu Cuma akşamı evinden alacaktı. Benimle Şalimar Bahçeleri'nin girişinde buluşacaklardı. İyi bir plandı.

"Bahçeler kilitli. Bekçiler var. İçeriye nasıl gireceksin?"

Platon'un bu konuyu hallettiğimden haberi yoktu. Yakın aile dostlarımız Şalimar'ın kuşaklar boyudur muhafızlığını yapıyorlardı; bu görev -bir Moğol tutkusu olan- bahçeler inşa edilirken toprağı çapalayıp tohumları ekmelerinin ödülü olarak verilmişti. Benden birkaç yaş büyük olan, ailenin baygın gözlü küçük oğlu Anis yakın arkadaşımdı. Küçük yaşta İngiliz devlet okuluna gönderilmiş, ilk başta biraz şişinmiş, sonrasındaysa hayatı boyunca tam kurtulamadığı bir depresyona girmişti. Moğol İmparatorluğu çökerken dedeleri buradaki bitişik arazileri ele geçirmişler ve birden üst sınıfa terfi olmuşlardı. Memleket'in Kurucu Meclis'inin radikal bir üyesi olan babası, ailesinin yükseliş hikâyesini anlatırken ikimiz birlikte kahkahalarla gülerdik.

Anis'i arayıp içinde bulunduğum ikilemi anlattım. Bize arabasını vereceğini ve yüzyıllardır randevular için kullanılan gizli kapıdan giriş yapabileceğimizi söyledi. Bekçileri dert etmeme gerek olmayacaktı. Bekçiler orada yaşayan kişilerdi ve kimsenin bizi rahatsız etmemesini sağlamaları için talimat verilecekti. Yemek ya da şarap ister miydim? Ha-

yır. Atmosferi canlandırmak için çalıların arkasına gizlenmiş biri sitar çalmalı mıydı? Hayır! Anlattıkları Bollywood filmi gibiydi. Platon ile arabanın anahtarını almaya gittik. Anis bize gizli kapının tam olarak nerede konumlandığını gösteren küçük bir harita çizdi. Tam ben oradan ayrılmak üzereyken, yüksek sesle, "Dara," dedi, "bu annenin hepimizi uyardığı Çinli güzel mi?"

Başımı evet anlamında salladım.

"Peki. Ben de öyle düşünmüştüm. Konu her neyse, umarım dilediğin şekilde sonuçlanır. Hayır cevabını kabul etme. Kızla birlikte kaçıp git. Arabayı al. Allah bizi annelerimizden korusun. Geceyi burada geçireceğini söyledin mi? Sorun değil. Hiç sorun değil. Ben hizmetkârları uyarırım. Bol şans, sevgili Dara. Ne yazık ki sana anlamlı öğütler veremeyeceğim."

Jindié'nin davetimi kabul etmesi dışında her şey ayarlanmıştı. Yirmi yaşındaydım. Jindié ise on sekiz. İkimizin de hayata dair gerçek deneyimleri yoktu, o yüzden çoğunlukla telefonda gerçekleşen baş başa sohbetlerimiz mutluluk kaynağımızdı. Karanlık hayaller kuruyor, onsuz yaşamanın nasıl bir şey olacağını düşünüyordum. Gözlerim bir daha güzel şekilli göğüslere hayranlıkla bakacak mıydı? Acaba ona ahizeyi kulağımıza yapıştırmaktansa, bütün gece huzur içinde yüz yüze konuşabilmemiz için Şalimar'ı ayarladığımı anlatınca ne diyecekti? Benimle konuşması için bile bütün ikna gücümün devreye girmesi gerektiğini düşünüyordum. Ayrılalı bir hafta olmuştu; birbirimizle iki yakın arkadaş gibi her konuyu konuşmak ikimiz için de alışkanlık haline geldiğinden Jindié de ayrılık acısı çekiyor olmalıydı.

Belki de bu yüzden ruh hali birden değişti. Planımı ânında kabul etti, sevincimi dile getirirken sesimde beliren şaşkınlığın farkında bile olmadı. Kendime güvenim yerine geldi. Jindié benim olacaktı. Her şey yolunda gidecekti. Bir daha asla ayrılmayacaktık.

Platon rolünü kusursuz oynadı. Güzel bir Ekim akşamıydı. Önce eski duvarın üzerindeki surlarda yürüyüp Lahor'un ışıklarını seyrettik. Sonra elini tutup öpmeme izin verdi; ellerini durmadan öptüm. Ben sormadan Nairn'deki arkadaşlarının hakkında söylediği kötü şeyleri anlattı. Söylenenlerin çoğu doğru olduğu için kibirli davranıp aynı şekilde cevap vermemenin daha iyi olacağını düşündüm. Uzaktan görünen şehir ve tepemizdeki yıldızlar, geceleri bahçeleri büyüleyici hale getiriyorlardı. Bahçelere, tek bir baykuşun ötüşü dışında tam bir sessizlik hâkimdi. Gözlerimiz yavaş yavaş yıldızların ışığına alıştı. İlk başta fısıldayarak konuşuyorduk. Sonra orada bizden başka kimse olmadığını ve normal ses tonumuzla konuşabileceğimizi fark ettik.

Sohbet ederek boş bahçelerde yürürken ikimizin de üzerinde şal olduğunu hatırlıyorum. Ailesi hakkında sorular sordum. Ataları Çin'den neden ve ne zaman ayrılmışlardı? Uzun hikâye, dedi, anlatması üç yüz bir gün sürermiş. O halde şimdi başla diye yalvardım, ama bütün gece bunu anlatmak istemedi. Bir defasında bana Pençapça bir şarkı söylemişti, tekrar söylemesini istedim:

"O zaman Waris Şah şarkısı söyle."

"Çin'de de Sufi ışığının pırıltıları olduğunu biliyor muydun?"

"Bu gece beni daha ziyade Sufi hazları ilgilendiriyor."

Ayışığının altında, ikimizi de tahrik eden konuya hiç değinmeden sohbet ederek yürürken koluma girdi. Oturmayı planladığımız yerdeki mermer bankların üzerinde gizemli bir şekilde minderler peyda olmuştu. Ben istememiş olsam da, Anis çayla dolu termoslar ve tavuklu sandviçle dolu bir kutu bırakmıştı. Jindié bunları fark etmedi bile. Eğer çalıların arkasından lanet bir sitar tıngırdamaya başlarsa seni öldürürüm, Anis. Neyse ki hiçbir şey olmadı.

"Jindié."

"Yapma. Faydası yok."

Ona sarılıp gözlerinden öptüm. Kollarımın arasına yattı, saçlarını okşadım. "Neden Leeds'e gitmekten vazgeçtin?"

"Neden son gecemizi tatsız şeylerden bahsederek mahvediyorsun? Birbirimize uygun olmadığımızı kabul et, diğer ulvi düşüncelerden vazgeçelim."

Dudaklarından öptüm, o da karşılık verdi. Sonra, eğer sevişirsek ve Jindié hamile kalırsa emrivaki bir durum ortaya çıkacağını, benimle evlenmek zorunda kalacağını ve dünyanın geri kalanının umurumuzda olmayacağını düşündüm. Bunlar o sırada bile bana kötü bir aşk tiyatrosu gibi gelmişti, fakat o ânın yoğunluğu bütün muhakeme gücümü elimden almıştı. Aşkın ve şehvetin biraraya geldiği bir tutkunun esiri olmuştum.

Jindié rahattı, yüzümü okşayıp beni öpüyordu. Sonra, müezzinin inançlı insanları sabah namazına çağırdığını duyduğum sırada o büyük hatayı yaptım. Elimi önce şalının, sonra da gömleğinin altına sokup göğüslerinin yumuşak dokusuna ulaşmaya çalıştım. Sutyeninin üzerinden bile hissedilebilen küçük küreyi okşadım. İtiraz etmedi, bu beni

daha da cesaretlendirdi. Sutyenini kaldırıp tenini öpmek için hamle yaptım. Çok büyük bir taktik hatasıydı. Yüzünde dehşet ifadesiyle oturduğu yerden sıçradı.

"Bunu neden yaptın?"

"Seninle sevişmek istiyorum. Bu birlikte geçireceğimiz tek gece ve düşündüm ki..."

Bana Çince bağırdı, parmağını bana doğru sallayarak defalarca *semen* diye haykırdı.

"Jindié, üzgünüm."

"Hayır, değilsin. Sen bir semensin. Semen. Farkında mıydın? Sen busun. Senden nefret ediyorum. Beni gerçekten sevmiyorsun. Aşkının saf bir yanı yok. Eve gitmek istiyorum. Hemen."

Ne yapabilirdim? Beni affetmesi için yalvardım. Ağladım. Diz çöktüm. Ellerini öptüm. İnsan gençken aşırı duygusal oluyor ve bulunduğumuz ortam da şüphesiz buna zemin hazırlıyordu, ama yaptığım hiçbir şey işe yaramadı. Jindié çok öfkeliydi ve benimle buluşmayı kabul ettiği için kendine kızıyordu. Kapıya doğru koştu. Onun ardından dışarı çıktım. Platon, Jindié'nin gözyaşlarını görüp durumu anladı.

"Lütfen beni eve götür, Platon. Sonra gelip Semen Bey'i de eve, annesinin yanına götürürsün."

Hayal mi görüyordum yoksa Platon gülmemek için kendini zor mu tutuyordu? Araba uzaklaşırken tanıdık bir sesle irkildim.

"Onu zorlamalıydın."

Gelen Anis'ti. "Kusura bakma, D. İster istemez tanıklık ettim. Gözyaşların gerçek miydi? Her koşulda çok etkileyiciydi."

Anis'in röntgenci yanını bildiğim için çok da şaşırmadım. Aslında orada olmasından memnundum. Dikkatimi dağıtması bana iyi gelmiş ve çıldırmamı engellemişti. İkimiz de açtık, sandviçleri hızla yedik.

"Her şeyi duydun mu?"

"Sadece ikiniz de oturduktan sonra konuştuklarınızı duydum. Umarım minderlerde rahat etmişsinizdir. Geceleri mermer soğuk ve rahatsız olur; eğer sen olması gerektiği gibi devam etseydin Çinli güzel senin sıcaklığına olmasa bile onların sıcaklığına bayılırdı."

"Ne onu ne de başka birini istemediği bir şeye zorlayabilirim, Anis."

Benimle hemfikir olup iç çekti. "Atalarımız bizim nasıl acınacak halde olduğumuzu görseler üzüntüden ağlarlardı."

Bu konuyu onunla hiç konuşmamış olsak da arkadaşları, Anis'in kadınlara karşı ilgisinin sohbet ve arkadaşlıkla sınırlı olduğu bilirlerdi. Annesinin onu heteroseksüel ilişkiye zorlama çabaları her defasında başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Şehrin güzel kızları onu evlenmek için baştan çıkartmayı deniyorlar ama o hiç ilgi göstermeyince kızlar bir daha geri gelmiyorlardı. Onu bu hissizlik halinden uyandırması için çaresizlik içindeki ailesi tarafından tutulan fahişelere Anis, etraftaki herkese yataktaki hünerleri konusunda yalan söylemeleri koşuluyla iki katı para ödüyor, kadınlar da bunu seve seve yapıyorlardı. Kadınların bunu ballandırarak anlattığını, annelerimizin bu sorunu tartıştığı ve Anis'in annesinin oğlunun düzgün bir kadınla yatakta ne kadar başarılı olduğunu anlattığı bir konuşmaya kulak misafir olduğumda öğrenmiştim. Annem 'modern kızlar'a ya-

pılan şirret saldırılara katılmıştı. O gün Anis'le çok gülmüştük. Fahişelerden biri bizimle arkadaş olmuştu ve Diamond Market'a her hafta düzenli olarak uğrayan şehrin saygın kişilerinin -isimlerini daima verirdi- hikâyelerini anlatarak bizi eğlendiriyordu. Daha sonraları bir kuzenim bu kıza âşık olup onunla evlendi. "Onun ne olduğunu biliyorum ve bunun önemi yok. Yaşadığı hayat onu tek eşli ve sadık yapmış. Bizim dünyamızdan birindense onu tercih ederim." Elbette haklıydı. Üç çocukları da tıp okudu: Kızlar Texas'daki hastanelerde çalışıyor; oğulları ortopedik cerrahi konusunda uzmanlaştı ve yetenekli bir cerrah, yeniden doğmuş bir Müslüman oldu. Afganistan'daki dini gerillalar onu ayartmış, Taliban'ın seyyar hastanelerinde savaş yaralılarını tedavi etmeye başlamıştı. Annesinin anlattıklarına göre ölmeden kısa süre önce Usame bin Ladin'i de tedavi etmişti.

Anis'le Şalimar terasında çaylarımızı içip sandviçlerimizi yedikten sonra kendimi daha iyi hissetmeye başladım ama kafam hâlâ karışıktı. Anis'e gecenin nahoş finalinde kullanılması kafamı karıştıran o sözcüğü sordum.

"Sence *semen* ya da Jindié'nin öfkeyle telaffuz ettiği şekliyle *tsemen,* Çincede küfür müdür? Eğer öyleyse enteresan bir tesadüf olur; İngilizce hayat veren tohum demek."

"Ya da bu durumda, üretemeyen... ıslak rüya görmedin, değil mi? Meraktan soruyorum. Ne anlamda kullandığını ben de merak ettim. Sana tam altı buçuk cümlede semen dedi, sonra bir defa da Platon'a senden bahsederken kullandı. Etkileyici. Çok mahrem bir küfür. Seni sevdiği belli. Buna hiç şüphe yok, ama annen bütün müstakbel gelinler için etkili bir muhalif. Çok önyargılı. Ne yazık ki bu onun

itici özelliklerinden biri. Benim annem de aynen böyle. Çin Halk Cumhuriyeti'nde semen fobisi yoktur, değil mi? Hiç Çin'e gitmedim. Bir dahaki sefere akşam yemeğine geldiğinde Çin büyükelçisine sorarız."

Derin düşüncelere daldı ve dünyadan koptu. Kendimi çok alçak hissediyordum. Aniden hayata geri döndü.

"Semen sözcüğünün alçaltıcı bir söz olarak kullanıldığını duyduğum diğer yeri düşünüyordum; Venedik'teydi. Senin de bildiğin gibi gondolcular birbirleriyle rekabet halindeler, hem de her konuda. Birbirlerine sık sık *boron* ya da *boroni* diye hitap ediyorlar, bu turistlerin sandığı gibi 'baron' sözcüğüyle aynı anlamda değil, 'sperm'in tekil ve çoğul halleri, ya da en azından bana söylenen buydu."

Kalbim kırık olmasına rağmen elimde olmadan kahkahalarla güldüm. "Venedik'e ne zaman gittin?"

"On altı yaşındayken okuldan bir grupla gittim. On yıl önceydi. Boroni'ye rağmen güzel bir yolculuktu."

"Eminim ondan dolayı güzel bir yolculuk olmuştur."

Kahkaha attı. Anis'i daha sonra bir defa Edinburgh'da, sonrasında iki defa da Londra'da gördüm, daha sonraysa -tıpkı çoğu Lahorlu gibi- hayatımdan tamamen çıkıp gitti. Arada sırada Urduca yayınlamayı düşündüğü bir-iki kitap hakkında fikrimi soran mektuplar gelir, sonrasında uzun bir suskunluk olurdu. Anis, annesinin bitmek bitmeyen baskısına rağmen hiç evlenmedi ve arkadaşlarının bütün öğütlerine rağmen ailesinin evinden ayrılmadı. Ailenin para ya da mülk sıkıntısı yoktu. O, bağımsızlığını ilan edemiyordu. Bir gün annemden telefon geldi. Anis birkaç arkadaşını akşam yemeğine davet etmiş. Arkadaşları giderken uzun uzun

vedalaşmış ve arkadaşlık konusunda ziyadesiyle hassas sözler söylemiş, ki bence bu onları uyarmalıydı, çünkü bu tür şeyler Anis'in doğasına aykırıydı ama kimse ters bir şeyler olduğunu düşünmemiş. O gece geç saatte siyanür hapı almış. Ardında neden intihar ettiğini anlatan bir not bırakmış. Olay karşısında sarsılan hizmetkârlar ertesi sabah annesini arayıp gelmesini istemişler; ihtiyar dul son derece soğukkanlı görünüyormuş. Yüzünde en ufak bir duygu belirtisi olmadan Anis'in cesedine bakmış. Sonra notu görmüş ve polis gelmeden nota el koymuş. Ne yazmıştın, Anis? Neden hiç birimize bir şey yazmadın? Yoksa mektupta sadece annene şikâyetlerini mi yazmıştın?

* * *

Onca yıl önce şoför rolünü oynayıp Jindié'yi ve beni Şalimar Bahçeleri'ne götürmesi, Platon'un bana yaptığı büyük iyilikti ve karşılığında onun için elimden gelen her şeyi yapacağıma söz vermiştim. İşte bu yüzden hayatının parçalarını yeniden biraraya getirme işine gömüldüm. Onun hakkında yazmanın -ister istemez- hem kendi hayatımı hem de diğer kişilerin hayatlarını yeniden canlandırmak demek olduğunun tam farkında değildi. Şimdilerde ne düşünüyor olursa olsun, o zamanlar o insanlar olmadan var olmazdı ve var olamadı.

Jindié'nin, on sekizinci yüzyılın sonlarında yazılmış önemli Çin romanı olan Cao Xueqin'in *Kızıl Köşkün Rüyası*'nı okumamı söylediğinde ne demek istediğini aşağı yukarı otuz yıl sonra anladım. Yazar, okurlarına yoksul hayatın ve sefaletin gençliğindeki kız arkadaşlarının ahlâki ve ente-

lektüel açıdan ondan çok daha üstün olduğunu fark etmesini sağladığını, bu yüzden kalbinde taşıdığı altın günleri kendine hatırlatmak için onların hayatlarını kayda geçirmek istediğini söylüyordu. İmparator'un hizmetinde olan varlıklı bir ailenin oturduğu bir dizi köşkte geçen hayatı anlatan etkileyici bir roman. Bilinen beş cildi var; belli ki yazarın ömrü hikâyesini bitirmeye yetmemiş. Jindié bu kitabı okuduğunda muhtemelen çok gençti ama yine de kitap bana büyük oranda Jindié'yi hatırlattı. Kendini, tutkularını Allah'tan bile gizleyen fazlasıyla hassas güzel Dai-yu'yla mı özdeşleştirmişti? Romanı okumak kendi payıma etkileyici bir deneyimdi; kısmen yazarın tasvir ettiği gençlerin deneyimlerinin ve duygularının büyük bölümünün bana çok tanıdık gelmesinden ve sadece Jindié'yi değil, geride bıraktığım çok sayıda kadın kuzenimi de hatırlatmasından dolayı. Kitap, sadece kendi dertlerini önemseyen ve aile büyükleriyle paylaştıkları köşkün çöküşünü görmezden gelen bir grup genç romantiği anlatıyordu. Ve bu da bana hiç yabancı değildi.

Kitabı daha erken okumuş olsaydım, Jindié'nin endişelerini daha iyi anlayabilirdim, ama Jindié'ye kıyasla benim aydınlanmam hep daha geç oldu. Okuduğum ikinci bir kitap, Jindié tarafından değil, kardeşi Konfüçyüs tarafından önerilmişti. *Kızıl Köşkün Rüyası*'ndan iki yüz küsur yıl önce yazılmış bir hikâyeydi. Dünya edebiyatının en büyük erotik şaheserlerinden biri olmalı. *Çin Ping Mei* ya da *Altın Vazodaki Erik* romanındaki her bir karakter zehirliydi ve üç ciltte okuyucunun kendini özdeşleştirebileceği ya da yakın hissedebileceği kimse yoktu, yani ilk İngilizce romanlarla, Bayan

Austen ve Brontë kardeşlerin eserleriyle taban tabana zıttı. İlk cildin yarısına geldiğimde Jindié'nin bu kitaptan çeşitli bölümleri ya da tamamını okuduğunu fark ettim ve böylece eski bir gizem çözüldü. Şalamar Bahçeleri'ndeki pavyonda geçirdiğimiz o unutması imkânsız derecede kötü gecede bana bağırarak söylediği şey *semen* değil *Hsi-men*'di, yani romanın, onun cinsel azgınlığı ve çapkınlığı etrafında geliştiği anti-kahraman. Bunu fark edince bir süre okumayı bırakıp kahkahalarla gülmeye başladım. Jindié'yi tekrar düşündüğümde biraz şaşırdım. O sırada yaklaşık on sekiz yaşındaydı ve bu kitabı gizli gizli okumuş olmalıydı. Belki de Daiyu onun rol modeli değildi. Sonra hatıralar aklıma Konfüçyüs'ün erotik edebiyatı tartışırken söylediği kimi şeyleri getirdi. "Çin'dekinin yanında bu hiçbir şey," demişti; demek ki babasının raflarında bu kitabın eski bir baskısı vardı. Ayrıca, Hsi-men'i bir yana bırakacak olursak, romandaki küçük karakterlerden biri bile karakter listesinde şöyle tanımlanıyordu: "Wen Pi-ku, Sıcak-Kalça Wen, Ukalâ Wen, Eğitimli Wen, Ni P'eng'in arkadaşı Hsi-men Ç'ing'e sekreteri olması için tavsiye ettiği kulampara; Hsi-men Ç'ing'in evinin karşı sokağında oturur... Hsi-men Ç'ing'in özel yazışmalarını gizlice Ni Peng'e iletir, o da bu yazışmaları Hsia Yen-Ling'le paylaşır; Hua-t'ung'la rızası olmadan ters ilişkiye girer ve yanlış davranışları ortaya çıkınca evden kovulur."

Geriye dönüp baktığımda bile, eriğini bulduğu her altın vazonun içine, hem de olabilecek her pozisyonda sokan ahlâksız bir çapkınla kıyaslandığımı düşünmek beni yerin dibine geçirmişti. Oysa tek yaptığım sol göğsünün kıvrımını hissetmeye çalışmaktı.

Bir sonraki görüşmemizde Jindié'yle Çin edebiyatını tartışmamız gerektiği çok açıktı; umarım Zahid yanımızda olmazdı. Ben Hsi-men isem, Zahid de Wen Pi-ku olmalıydı. Jindié'ye bu konuyla ilgili bir e-posta gönderdim, hemen cevap verdi; saati, tarihi ve yeri belirlemişti. Mektubunu, denemesini ve günlüklerini okuyup okumadığımı sordu. Okumamıştım ama hemen okumaya koyulacaktım.

ALTI

Sevgili D:

Lahor'dan ayrılmadan önce bir sürü soru sormuştun. Beni en çok rahatsız edense kendimi bir Pencaplı mı yoksa Çinli olarak mı gördüğümdü. Çin asıllı bir Pencaplı olduğumu söylemektense -senin duymak istediğin cevabın bu olduğunu sanıyorum- suskun kalmayı tercih ettim, çünkü durum bundan çok daha karmaşıktı. Bana soru sorduğunda ne kadar sık suskun kaldığımı fark ettin mi? Ettin mi? Sana bunların beni rahatsız eden aptalca sorular olduğunu söyleyerek kabalık etmek istemedim. Sürekli ailemin geçmişini soruyordun. Ailemin geçmişiyle ilgili sorduğun sorulara cevap vermememin sebebiyse bu konudaki merakının aptalca oluşu değil, zamanlamanın doğru olmadığını düşünmemdi ve dürüst ol-

mak gerekirse, bu bilginin annene ulaşmasını istemedim, çünkü sen zafer edasıyla gidip ona anlatırdın.

Bu kitabı gerçekten senin için yazdım. Belki çok uzun ve sıkıcı gelir. Eğer öyle hissedersen sakın diplomatik davranma. Böyle davranmak senin tarzın da değil zaten. O kadar üzücü ve zor bir konuydu ki çoğu zaman yazmayı bırakmak istedim. Ama alışkanlık haline geldi ve benim seninle tek taraflı -senin iki cümlede bir soru sormadığın ve beni dinlemek zorunda olduğun- bir konuşmayı sürdürme biçimim oldu. İlk bölümü daktiloda yazdım! Çocuklar doğmadan önce, Georgetown'da bolca boş vaktim oldu; o sırada Zahid hayat kurtarmakla meşguldü. İşinde çok başarılı ama bazen ileri gidiyor. Birkaç yıl önce onun haricinde bütün ailenin kurtarılmayı hak etmediğini düşündüğü bir hayatı kurtardı.

Diğer doktor eşleriyle arkadaşlık etmekten keyif almadım, bırak mücevher almayı alışveriş yapmak bile alışkanlığım değildi; mücevherler de hiç ilgimi çekmiyor. Uzun saatler boyunca üniversite kütüphanesinde Çin tarihine dair kitaplar okudum; bu Nairn Collega'da asla yapamayacağım bir şeydi, çünkü orada bize öğretilen tarih bile abuk sabuktu. Burada yazdıklarım üç bölümden oluşuyor. Biz çok küçükken büyük babaannemin bize anlattığı ve oğlu ile oğlunun annesi tarafından sık sık tekrar edilen hikâyeler. Ağızdan ağza anlatılan aile hikâyemiz, çoğu ailenin böyle hikâyeleri vardır, gerçi eğer yanlış hatırlamıyorsam senin ailenin hikâyelerinin hep olmuş olması gerekene yakın alternatifleri de vardı. Sana gönderdiğim defterlerde yazanlar sözlü tarih, ama kütüphanedeki çalışmalarım sırasında bulabildiğim bütün bilgilerin doğruluğunu kontrol ettim. Yunnan'ın yerini görmen için bir de harita ekledim. Pencaplılar genetik olarak dar görüşlüdür ve alacakları her türlü yardıma ihtiyaçları vardır.

Bana, başarısızlıkla sonuçlanan tecavüz girişiminin (şaka yapıyorum; böyle bir niyetin olduğunu hiç düşünmedim) ve bir daha geri dönmemek üzere Lahor'dan ayrılmanın ardından neler yaşadığıma dair tamamlanmamış günlüklerim var. Sanırım neden dönmediğini biliyorum. Zahid kısa bir süreliğine geri göndü ve görüşmeye başladık, ilk başta senden bahsediyorduk, sonra kendimizden bahsetmeye başladık ve bana evlenme teklif etti, ikimiz de aramızdakinin aşk ya da tutku olmadığının farkındaydık. Aramızdaki şey, arkadaşlık ve kafalarımızın uyuşmasıydı. Ayrıca senin de bildiğin gibi Zahid çok tatlı ve zarif bir insan, hayatım hiç mutsuz geçmedi. Şimdi çok varlıklı ama bu onu pinti ya da can sıkıcı biri haline getirmedi. Her şeyin yolunda olduğunu da söyleyemem. Hayatımda eksik kalan bir şeyler oldu, ama öte yandan kimin hayatı kusursuz ki? Seninki öyle mi?

Sorduğun sorulardan birine şimdi cevap vereceğim. Kendimi hep Lahor asıllı bir Pencaplı olarak gördüm. Hatta daha da ileri gitmem gerekirse, kendimi Yunnan asıllı bir Pencaplı olarak gördüm. Hiç Çinli asıllı bir Pakistanlı olduğumu düşünmedim. O iki kimlik de bana ait değildi. O zamanlar bunu anlayamazdın, çünkü tıpkı erkek kardeşim gibi, devrim seni de büyülemişti ve Han hâkimiyetine dair söyleyeceklerimi hepiniz küçümseyerek elinizin tersiyle bir kenara atmaya hazırdınız, Zahid hâlâ böyle davranıyor. Bunun sebebi belki de Pencaplıların, Han hâkimiyetinde yapılanların aynısını Memleket'te yapmış, diğer halkaları kasten ezmiş olmalarıdır, ama o da senin hikâyen. Belucistanlılar, Peştunlar ve Sintliler kendi hikâyelerini ortaya çıkarmadan yazmanda fayda var.

Arada sırada, ben hiç ciddiye alıp almadığını düşündüm. Sanırım sana yıllar önce yazmalı ve Zahid'in Tipu'nun tutuklanmasıyla bir ilgisi olmadığını söylemeliydim, ama seni tanıyordum ve

yazarsam neler olacağını biliyordum. Zahid'le iletişim kuracak, özür dileyecektin, tekrar arkadaş olacak ve iki Pencaplı olarak duygulara, erkekçe dostluğa ve kendine acıma haline gömülecektiniz. Eğer böyle olsaydı, hangi kıtada olursak olalım sen sürekli evimize girip çıksaydın, ben buna dayanamazdım, o kardeşçe dostluğun gölgesinde ben bir hiç olurdum. Yani, beni sana bunları söylemekten alıkoyan şey tamamen bencillikti. Zahid'e, ona fark ettirmeden işlediğim fikirlerle onun da seni aramasına engel oldum. Çocuklar doğup hayatımın merkezi olduklarında, işte o sırada sana bunları söyleyebilirdim, ama çok farklı iki dünyada yaşıyorduk ve bizim varlığımızı bile unutmuş olduğunu düşündüm. Romanlarında okuduklarım da aksini göstermiyordu. Bu kadar yeter. Umarım yazdığım metin bana âşık olduğun o günlerde sorduğun soruların cevaplarını verir, sormak istediğin başka şeyler olursa onları da cevaplarım. Ne de olsa kırk beş yıl sonra yine aynı şehirdeyiz.

Jindié

Not: Bana Çince isimlerin Arapça karşılıklarını sormuştun; aşağıdaki listede bir kısmını bulabilirsin:

- *Ma'nın karşılığı Muhammed*
- *Ha'nın karşılığı Hasan*
- *Hu'nun karşılığı Hüseyin*
- *Sai'nin karşılığı Said*
- *Şa'nın karşılığı Şah*
- *Zheng'in karşılığı Şems*
- *Koay'ın karşılığı Kamurettin*
- *Çuah'ın karşılığı Osman*

YEDİ

Nine dediğimiz büyükbüyükannem Qin-şi, Dù Wénxiù'nun yeğeniydi. Bu isim ne sana ne de çoğu kişiye bir şey ifade edecektir, ama Han tarihine isyan, İslam ve 'küçük burjuva milliyetçi sapmalar' sözü olarak yazılmıştır. Ninem Yunnan'daki isyanlardan sanki geçen hafta olmuşlar gibi bahsederdi. Hui, ya da kimi zaman Hui Hui, Müslümanlara ya da Müslüman asıllılara verilen Çince isimdi, sanırım bunu artık sen de öğrenmişsindir. Yoksa Çin senin gözünde de sadece Mao ve Lin Biao'dan mı ibaret? Başka hiçbir şeyin önemi yok. Bunu bir türlü aklımdan çıkartamıyorum, çünkü sana hâlâ zaman zaman çok sinirleniyorum.

* * *

Her akşam yatmaya gitmeden önce babam bizi Nine'nin mutfağın yanındaki küçük odasına gönderirdi. O zamanlar doksanlı yaşlarında olmalıydı ve hepimiz ölümünün yakın olduğunu biliyorduk. Babam ona tapardı. Nine, babamın Yunnan'la son bağıydı; tabii bir de Dalili ayakkabıcı İhtiyar Lui vardı, tam bir antikaydı, 1954 yılında yüz yaşındaydı. Büyükbabama ve babama ayak ölçüsü almanın ve ayakkabı yapmak üzere deriyi kesmenin inceliklerini öğretmişti. Babam, İhtiyar Lui'nin daima tek parça deriden ayakkabı yaptığını söylerdi. Kriter buymuş. Eğer birden fazla parça kullanıyorsan asla usta bir ayakkabıcı olamazmışsın. Sandaletler daha farklıydı, ama Liu sandaletleri önemsemezdi.

Nine'nin ağzında hiç diş kalmamıştı, sadece çorba içip lapa yiyebiliyordu. Dişsiz oluşu bizi kahkahalarla güldürüyordu, çünkü çocuktuk ve bize büyüklerimize hürmet etmemiz gerektiği her fırsatta öğretilmiş olsa da, Pencap alaycılığı hayatlarımıza da sızmış, Lahor espri anlayışını bulaştırmıştı. Bu anlayış sıklıkla aptalca, kimi zaman şaşırtıcı derecede zekice ama genellikle çok komikti.

Hikâye saati gelince dizinin dibine oturur, Nine çok heyecanlanıp üzerimize tükürük yağmuru yağdırmaya başladığında gülüşmemek için konuşurken ona bakmazdık. Bütün bunlara rağmen ağzından çıkan her sözcüğü anlardık. Baskın bir Yunnan aksanıyla Mandarince konuşurdu. Tuhaf sözcükler kullandığında Hanif -büyüklerin sözünü kesmek hoş karşılanmıyor olmasına ve Hanif geçmişimizi hiç de umursamıyormuş gibi davranmasına rağmen- bağırarak, "Nine, onun ne demek olduğunu bilmiyoruz," derdi. Nine onu hoş görürdü. Cümlesinin ortasında durup sabırla her

sözcüğün ne anlama geldiğini açıklardı. Hikâyeler Hanif'in çok da umurunda değildi, o Nine'nin yanında olmayı seviyordu, bu yüzden çoğu zaman kriket maçlarını ya da okul arkadaşlarını düşünerek sessizce otururdu. Ninem, giriş kısmı hepimizin aklında yer etsin diye her hikâyeye aynı şekilde başlardı. Aynı hikâyeleri ben de kendi çocuklarıma anlattım, ama Pencapça anlattım çünkü ne yazık ki Mandarinceyi hiç öğrenmediler. "Haydi başa, Nine," derdim, o da anlatmaya koyulurdu:

"Bir zamanlar bir şehir vardı, çok güzel bir şehirdi, Pekin'den daha güzeldi, adı Dali'ydi. Etrafı dağlarla çevrili bir gölün kenarındaydı; baharda tomurcuklar açtığında buranın cennetin bir benzeri olduğunu düşünürdük, Allah bizi affetsin. Başkent Kunming'di, ama Yunnan'ın kalbi Dali'de atıyordu. Bu güzel şehirde bir aile yaşardı. Bizim ailemiz. O kadar uzun zamandır o şehirdeydik ki kimse ne kadar zamandır orada yaşadığımızı hatırlamıyordu ve Çin'de bu çok hem de çok uzun zaman anlamına geliyordu. Kimilerimiz tarımla uğraşıyordu, ama aralarında Dù Wénxiù'nin babasının da olduğu kimilerimiz tüccardı. Tuz tüccarı olsa da bu onu tatmin etmiyordu çünkü yaptığı işten estetik anlamda keyif almıyordu, bu yüzden en iyi kumaşların ve porselenlerin satıldığı bir dükkân açtı.

"Kumaşlar çok güzeldi, ama sadece soylu sınıfa göre tasarlanmışlardı. Saf ipekten yapılıyorlardı. Porselen işi kolaydı. Dù Wénxiù, çömlekçilerimizin Müslüman dünyasında çok beğenilen mavili tabaklardan binlerce adet yaptığını fark etmişti. Üzerinde Arapça kaligrafi olan bu tabaklar Yunnan'dan Bağdat ve Palermo'ya, sonra büyük Sultan'ın Os-

manlı topraklarına, oradan da Endülüs'teki Kurtuba'ya, Afrika'ya ve hatta barbar dünyaya götürülüyorlardı. Araplarla ticaret durunca, büyük büyük dedeleriniz çömlek atölyelerinin kapanmaması için ellerinden geleni yaptı. Babadan oğula geçen bu zanaat kaybedilemeyecek kadar değerliydi. Bir defa kaybederseniz bir daha asla geri dönüşü olmazdı.

"Bu tabaklar Dali'deki her ailenin, hatta Hui olmayanların bile gurur kaynağıydı. Üçüncü Ay Fuarı sanırım dünyanın en büyük fuarıydı çünkü buraya Çin'in her eyaletinden tüccarlar, ayrıca Tibet'ten Lamalar ve kabile üyeleri ile Bengal-Hindistan'dan, Burma'dan ve Konçinçin'den gelenler katılırdı. Bu fuarın ilk yıllarında, Arap halkların dünyasında yer alan Mezopotamya'dan bile tüccarların geldiği, bu tüccarların yolculukları tam altı ay sürdüğü için Basra'ya geri döndüklerinde bir yaş yaşlanmış oldukları anlatılırdı.

"Büyükbabam, yani Wénxiù'nun babası, aileleri bizim ailemizle birkaç kuşaktır ticaret yapan önemli misafirleri için ziyafet verirdi. Dù Wénxiù babasının ve dedelerinin geleneğini sürdürmesi gerektiğine inanıyordu. Büyükbabam bu topraklara ilk olarak Kubilay Han'la geldiklerini söylüyordu. Aile arasında, nihayetinde gelip Dali'ye yerleşen büyük büyük babalarımızın Büyük Han'ın ordularına yemek ve kadın sağlamakla sorumlu olduğu anlatılırdı. Bunun doğru olup olmadığını bilmiyorum. Umarım sadece yemek sağlamışlardır. Yani yüzyıllardır o şehirde yaşıyorduk.

"Hui'lerin bir kısmı, özellikle de Khanfu ve Pekin'de yaşayanlar, soylarının Büyük Han'ın dönemindeki atalarına dayanmasından çok da hoşnut değillerdi. Onlar Peygamberimiz hayattayken bu kıyılara yerleşen Arap tüccarların ve

sefirlerin soyundan geldikleri konusunda ısrarcılardı. Peygamberimiz, 'İlim Çin'de de olsa gidip alınız,' demişti ve Khanfu'daki Huiler atalarının bu topraklara tam da bu sebepten geldiğini söylerlerdi: para sahibi olmak için değil, bilgi sahibi olmak amacıyla. İnsanlar kimi zaman çok komik oluyorlar. Sultan Süleyman bu söze gülümser ve müminlerin kanlarında minicik bir damla dahi olsa Arap kanı taşıdıklarına inanmayı istediklerini, çünkü Peygamber'le aynı kana sahip olmak istediklerini söylerdi.

"Her nasıl gelmiş olursak olalım, o kadar çok yabancı kişiyle evlilik yapıldı ki domuz eti ve sünnet haricinde Han ahalisinden bir farkımız yoktu. Ama asla Mançularla aynı olamazdık. [O noktada Nine durur -ama nefesi kesildiği için değil- Mançuları, işledikleri suçlardan dolayı cezalandırması için Allah'a dua ederdi. Hanif her defasında lafa girip, 'Mao Zedong Mançu değil, Nine,' derdi ama Nine onu dikkate almazdı. Duası bitince hikâyesine devam ederdi.]

"Dù Wénxiù babamın ticari faaliyetlerine yardım etmekten memnundu. Hayatının sonuna kadar bu işi yapıp mutlu olabilirdi ama Kader ona farklı planlar hazırlamıştı.

"Sanırım 1856 yılının baharıydı, Kunming'de halkımıza yapılan en büyük katliam gerçekleşti. Mançu valisi, Hui halkından zaten nefret ediyordu, ayrıca fiyatlar düşmüştü ve yeni gelen Han halkı işyerleri hâlâ çalışanlara öfkeliydiler. Mançu valisi Şunxing biz Huilerden nefret ederdi, çünkü kuzeybatıda Müslüman isyancılar tarafından bozguna uğratılmıştı. Ama bu kişiler Hui değildi. Kendi dillerini konuşuyorlardı, kendi gelenekleri vardı fakat elbette inancımızı paylaşır, bizim gibi batıya dönerek dua eder ve haliyle do-

muz eti yemezlerdi. Şunxing'a'nın askerlerini bozguna uğratmışlar ve Şunxing'a kadın kılığında kaçmak zorunda kalmış. Asiler onu yakalamışlar. Bakalım gerçekten kadın mısın, deyip kıyafetlerini çıkartmış ve testislerine çakıl taşları atmışlar. O günden sonra onlardan nefret etmiş ve hayatının geri kalanı boyunca çakıl taşlarından huzursuz olmuş. Hayatta kaldığı için ne kadar şanslı olduğunun farkında değildi. Sonra Mançular onu Yunnan'a göndermişler; Kunming'e varınca biz Huilerden alacağı intikamı planlamaya başlamış. Kuzeybatıdaki herkesin aynı olduğunu düşünüyormuş. Kunming'deki organize katliamı planlayan oydu. Böyle şeyler bir defa başladığında nasıl biteceği bilinmez. Daha o şehrimize gelmeden önce, Han halkı bizi köylerde öldürmeye, evlerimizi ve camilerimizi yakmaya başlamışlardı. Bu canavar Kunming'deki katliamına başlayınca kırk bin erkek, kadın ve çocuğumuzu kaybettik. Delikanlılarımız kendilerini savunmak için silahlandılar. Başka ne yapabilirlerdi?

"Wénxiù inancını vurgulamak, halkımızı biraraya getirip Mançulara meydan okumak için birdenbire bir Arap adı aldı: Süleyman. O yıl bizden çok sayıda kişiyi öldürmüşlerdi. On binlerce kişi can verdi. Bu gençlerimizi çok öfkelendirdi. Wénxiù babasına, bizler kasaplık koyun değiliz dedi; o ve diğer gençler savaşmayı öğrenmek için dağa çıktılar.

"Babam Han soyundandı, ama bizim yanımızda savaşıyordu çünkü Yunnan'ın Mançulardan kurtulmasını istiyordu. Biz Yunnanlılar çok gururlu insanlarız. Mançular bize haydut diyorlar, ama asıl haydut onlar. Haydudun ne olduğunu biliyor musun, Hanif Ma?"

"Ben haydutları seviyorum, Nine. Ben de haydut olmak istiyorum."

Nine'nin kaba kahkahası o kadar bulaşıcıydı ki babam dâhil olmak üzere hepimiz kahkahalarla gülerdik.

"İyi haydutlar da var, kötü haydutlar da, küçük Hanif Ma. İyi haydutlar fakirlere yardım eder. Kötü haydutlarsa fakirler için değil, Han hükümdarları için çalışırlar. Wénxiù henüz on dokuz yaşındaydı, ama annem bana onun küçük bir çocukken bile hiç öfkelenmediğini söylemişti. Dağlara gidip isimlerini değiştirdiler, Sultan olana kadar bütün arkadaşları ona Süleyman Dù Wénxiù dedi. Bundan haberiniz var mıydı, küçük Jindié ve Hanif? Dedeniz Yunnan'ın sultanıydı. Ben o sıralarda sekiz yaşımdaydım ama Dali'de herkesin onu selamlamak üzere sokağa dökülüşünü hâlâ hatırlıyorum: 'Sultan Süleyman *wan sui*, Sultan Süleyman *wan sui*.' Bu öğrendiğim ilk slogandı. Annemle birlikte küçük sarayına onu ziyarete gittiğimizde, annem bize bu sloganı söyletirdi. Beni havaya kaldırıp yanaklarımdan öperdi. Sakalı çok yumuşaktı, Sincan'daki sakallardan çok farklıydı.

"Onun zamanında Yunnan'da her ırktan farklı insanlar yaşardı. Han, Hui ve Han olmayanlar; bu kişilerin çoğu kabile üyesiydi, diğerleri de Budist'ti. Sultan Süleyman Dù Wénxiù, Mançu ordularıyla savaşıp onları yendi ama Yunnan'da Han haklına karşı ayrımcılık yapılmasına asla izin vermedi. Farklı soylardan gelenler arasında çok sayıda evlilik yapıldı. Wénxiù'nun en sevdiği kardeşi olan annem, Han ırkından bir Yunnanlıyla evlenmişti, o kişi benim babamdı. Bütün ülke böyleydi. Herkesin birbiriyle bağı vardı ve eğer Mançular bize bulaşmayıp işlerimizi, madenlerimizi, ticare-

timizi ve varlığımızı çalmaları için, hem de işlerin herkes açısından kötü gittiği bir zamanda, binlerce insanını topraklarımıza göndermiş olmasaydı isyan da çıkmazdı.

"Ayrıca Mançulara karşı savaşanlar sadece Huiler değil, bütün halktı. Sadece biz olsaydık çok çok uzun zaman önce bozguna uğramış olurduk. Bunu hiç unutmayın, çocuklar. Büyük büyükdedeniz bir Müslüman'dı, Hui'ydi, ama herkesin hükümdarıydı. Sadece Huilerin değil. Bu babamı çok mutlu ederdi, çünkü Kunming'deki ve köylerdeki katliamlardan sonra, herkes Huilerin katliamların intikamını alacağını düşünüyordu. Sultan Süleyman bunu biliyordu ve bu durum onu kızdırıyordu. 'Biz masumlardan intikam almaya çalışacak zayıf ruhlu insanlar değiliz. En iyi intikam bütün Yunnan'ı güçlendirmek, saçlarını kuyruk yapmayı reddeden Yunnanlılara baskı uygulayan ve onları öldüren hırsız Mançu yönetiminden kurtarmaktır.' Bunu söylediğinin ertesi günü, onlarca kuşaktır Yunnan'da yaşayan çoğu Hanlı oraya çıkıp alenen saçlarını kestirdiler. Sizin büyükdedenize desteklerini böyle gösterdiler. Onunla daima gururlanmalı ve hatırasına saygı duymalısınız. Beni dinliyor musunuz, Hanif Ma ve küçük Jindié'm?"

Çok nadiren bunlardan daha fazlasını anlatırdı, ama ölümünün ardından babam her Pazar bize birkaç saat boyunca farklı hikâyeler anlatır, bazen de elindeki elyazmalarından bir şeyler okur, bahsi geçen yerleri bize haritada gösterirdi. Arkadaşın Hanif/Konfüçyüs bu hikâyelerden gerçekten çok soğumuştu ve dışarı çıkıp arkadaşlarıyla sokakta oynamasına izin vermesi için babama yalvarırdı.

Babam, "Kiminle ne zaman istersen oynayabilirsin," dedi. "Ama bazen aklını çelip seni çukurun içine çekmelerinden endişe ediyorum. Özsaygını hiçbir zaman kaybetmemelisin."

Hanif sefilce teslim bayrağını çekerdi. Babamızı üzgün görmekten hiç hoşlanmaz, aile tarihi dersleri boyunca öylece oturup anlatılanları dinlerdi; fakat aklı genellikle başka yerde olurdu. On beş-on altı yaşlarındayken, babamın evde olmadığı bir gün bana öfkeyle nutuk çekti: "Mao Zedung ve komünistler Çin'i yeniden inşa ediyorlar. Her şey farklı olacak. Atalarımıza körü körüne tapmanın ne anlamı var? Bu tavır, eski toplumun lanetiydi ve köylülerin bir türlü esaretten kurtulamamasına sebep oldu. O dönemde Yunnan'da yaşıyor olsaydım dedelerimizle birlikte mücadele ederdim. Ama bugün bütün bunların ne anlamı var?"

Ben bunlara hiç öyle bakamadım. Benim için öğrendiklerim bilgi birikimiydi. Eğer atalarımız isyana katılmamış olsalardı kim olduğumuzu ve neden Yunnan'dan ayrılmak zorunda kaldığımızı hep merak edecektim. Topraklarımızı başka yerde çalışmak üzere gönüllü olarak terk etmemiştik. Korkuyorduk. Biz öldüreceklerini düşünüyorduk. Her gün genç kızları kaçırıp köle olarak satıyorlardı. Diğer bölgelerde iyi kalpli komşularımız vardı ve bize yardım ettiler çünkü yüzyıllar içinde onlarla da ticaret yapmış ve evlilikler gerçekleştirmiştik. Halkımızın çoğu Guangzhou, Tibet ve ayrıca Burma'ya mülteci olarak gitti. Hanif'i öfkelendiren şey annemle babamın ve büyükannemin sergilediği, Yunnan'daki hayatlarının Mançu katliamları başlamadan önceki dönemini altın çağ olarak tanımlama eğilimleriydi; bun-

dan başka bir şeye kızdığını sanmıyorum. Bunun tarihte nadir rastlanan bir şey olduğunun farkındayım, ama biz güzel şeylerin hatıralarını saklar ve umutlarımızı canlı tutmak için onlara 'altın çağ' deriz. Bir defa mümkün olmuşsa bir defa daha olabilir. (Ütopik düşünceler çok da kötü değillerdi, öyle değil mi, D? Yıllar önce senin yazdığın bir şeyi okumuştum, bir dünya devrimini ya övüyor ya da öngörüyordu. Belki de yazdıklarını yanlış anladım, ama bu yazdığının ardındaki fikir bana ilkel ve ham gelmiş olsa da, ütopik yanını sevmiştim. Yoksa tamamen yanlış mı anlamışım? Eğer öyleyse özür dilerim.)

Süleyman kendini Sultan ilan ettikten sonra Yunnan'da iyi şeyler oldu. Qing hanedanının yönettiği ani baskınları durdurdu; bu baskınlar Hanlı yağmacılardan tiksinen çok sayıdaki Yunnanlıyı etkiliyordu. Yunnan saltanatını, Yenan ve Maocu yaklaşımın yabancı tehditlere karşı (onların durumunda bu tehdit Japonlardı) halkı biraraya getirme çabalarıyla kıyaslıyordum. Süleyman Pekin'deki imparatorluk kıdemlilerini defetmek için Yunnan'ı tek bir eyalet olarak birleştirmeye çalıştı. Çin imparatorluğunun sınırlarının, topraklarını fethettiği halkın sınırlarıyla komşu olması Mançuları Japonlardan daha iyi yapmıyordu.

Elbette, Hanif'in hiç eleştirmediği ham Maoculuğuna karşı fikirler geliştirmiştim. (Ya seninki nasıldı? Yoksa senin Marksizm anlayışın körü körüne inanmayı yasaklıyor muydu? Hatırlayamadım.) Elbette devrim hükümetinin irticacı Mançu yönetimiyle herhangi bir şekilde kıyaslanmasına öfkeleniyordu, ama benim tartıştığım konu bu değildi. Ben devrim hükümetini on dokuzuncu yüzyılın ortalarında

gerçekleşen ve bir süreliğine de olsa Nanjing'deki, İncil okumanın zorunlu kılındığı Taiping Göksel Krallığı'nın aksine teokratik olmayan bir eyalet yaratmayı başaran bir isyanla kıyaslıyordum.

Bir gün Hanif bana o kadar sinirlendi ki oturma odasına geçip birkaç kitap ve elyazması metin okudu. Bir gün Nairn'den eve döndüğünde yüzünde o tipik ağabey bakışı vardı; küçümseme ve zafer karışımı bakış. "Sana birkaç şey söyleyeceğim, Jindié," dedi, "böylece bu evdeki atalara tapınma durumundan yol yakınken vazgeçebilirsin." Ciddiye alınmaktan memnundum, ağabeyimin anlatacaklarını dinlemek için itaatkâr bir tavırla oturdum.

Babamın raflarında bulduğu on dokuzuncu yüzyılın sonlarına ait bir kitabı alıp içinden bir paragraf okumaya başladı:

"Dù Wénxiù, Qing hükümdarlığının Pekin'deki kurumlarından esinlenerek, aralarında Yasak Şehir'in de olduğu yeni inşaat programları başlattı. Yukarı ve aşağı geçitlerine Cangşan dağlarından başlayıp Erhai gölüne kadar uzanan ve vadiyi ulaşılmaz hale getiren, üzerinde tek bir kapısı olan büyük duvarlar ördürdü."

Omuzlarımı silktim. "Ne olmuş yani?"

"Bu cevabın çok çocukça, Jindié. Ne mi olmuş? Yani bu büyükdedemiz taklitçilik yapıyormuş. Qing binaları inşa ettirip, Ming kaftanı giyiyormuş."

"Bence çok da saçma değil. Arabozanların Mançular olduğunu vurgulamak için Ming kaftanı giyiyormuş."

"Jindié, ne demek istediğimi anlamıyor musun? Sultan Süleyman'ın ilerici bir yanı yokmuş. Taiping daha iyiymiş. Toprakları ulusallaştırıp kadınlara eşit haklar vermişler."

Bu söyledikleri beni çok öfkelendirdi: "Ve Hıristiyan teokrasisini yürürlüğe koymuş. Onlar çok daha mantıksızmış. Ayaklanmayı başlatan kişi kendini İsa'nın kardeşi zannediyormuş. Onları beğenmenin tek sebebi Maocuların, benzer bir şeyi cesaretlendirmemek için Yunnan isyancılarının ilerici olduğunu kabul etmemesi. Ama ben de Sultan Süleyman'ın ilerici olmadığını kabul ediyorum. Nasıl olabilir ki? O sırada senin değerli Marx'ın henüz Çinceye tercüme edilmemişti."

"Biliyorum, ama Fransız Devrimi gerçekleşmişti. Dünyanın bu kısmında, Süleyman'ın zaferinden elli yıl önce, İngilizlere karşı savaşan Sultan Tipu, Napolyon'la birbirlerine yazdıkları dostane mektuplarda kendinden 'Yurttaş Tipu' diye bahsediyormuş. En azından denemiş."

"Ama onun düşmanı Napolyon'un düşmanıydı ve ayrıca Napolyon saltanatını ilan etmişti. Süleyman dış yardım istemedi. Ancak kendi halkının desteğiyle başarılı olabileceğini biliyordu."

"O zaman neden generallerinden biri Kraliçe Victoria'dan yardım istedi?"

"O yenilgiden sonraydı, ayrıca mülteci olmak istedi, biz de bu yüzden Lahor'a geldik."

Daha sonrasında babama Süleyman'ın neden Dali'de bir yasak şehir kurmayı denediğini sorduğumda babam gülümsedi.

"Çok basit. Yönetiminin Han halkı dâhil olmak üzere bütün Yunnanlıları kapsadığını göstermek için. Mimari insanları, tıpkı Pekin'deki Mançular gibi, bu halkın da kendi eyaletleri olabileceğine ikna edecek şekilde tasarlanmıştı.

Düşmanları herkese zorla Müslümanlığın kabul ettirileceği söylentilerini yayıyordu. Süleyman bunun Yunnanlıları bölmek adına yapılan bir girişim olduğunun farkındaydı ve söylentilerin aksini kanıtlamak amacıyla elinden gelen her şeyi yaptı. Büyük afişler hazırlanıp şehir duvarlarına asıldı: *Han Çinlilerle Barışalım, Kahrolsun Qing Hükümdarlığı: Hui ve Han halkı isyan bayrağını çekmek, Mançu barbarlardan kurtulmak, Zhonghua'yı yeniden canlandırmak, yozlaşmaları bitirmek, insanları su ve ateşten korumak üzere birleşsin.*

"Bazen bilerek Cuma günü Büyük Camii'de namaz kılmaya gitmez, o öğleni Hui olmayanlarla pirinç şarabı içerek geçirirdi. Elbette domuz etine elini sürmezdi. Bu fazla ileri gitmek olurdu. Süleyman'ın mühründe hem Arapça hem de Çince kullanılmıştı ama kaligrafi bizim üslûbumuzdaydı. Git bak. Orada, şöminenin üzerinde duruyor, babaannenin kaftan dışında yanına almayı başardığı az sayıdaki yadigârdan biri."

* * *

Hanif Yunnanlı geçmişimizden ne kadar soğuyorsa ben de ona o kadar sığınıyordum. İnsan nasıl olur da Yunnanlıların görkemli direnişinden ve atalarımızdan etkilenmezdi? Dali'deki zaferin etkileri yayılmaya başlamıştı. Zaten hep böyle olur, öyle değil mi, D? Büyük dalga suda daire şeklinde minik hareketler yaratır. Bazen.

Yunnan'daki uzun saçlı asilere verilen büyük destek Guangzhou'daki imparatorluk casuslarını fazlasıyla endişelendirmişti. Guangzhou'da bile insanların, Dali'deki yönetimi desteklediklerini göstermek üzere kafalarını tıraş etme-

yi bırakıp saçlarını uzatmaya başladıklarını anlatıyorlardı. Tibet yakınındaki sınır köylerinden de aynı haberler geliyordu. Taiping'deki asiler de Mançulara karşı gelmek için saçlarını uzatıyorlardı.

Babam sık sık, Saltanat beş yıl daha sürmüş olsaydı İngilizlerin, hatta Fransızların bile Yunnan'ı bağımsız bir devlet olarak tanıyacağını söylerdi. Dali ve Avrupalılar arasındaki gelişmekte olan ticaret bağlantılarının farkında olan Pekin, hızlı hareket edip Sultan'ın ordularını yenmeye kararlıydı.

Qing imparatoruna oldukça bilgili biri akıl veriyor olmalıydı, ona hakaretleri duymazdan gelmesi söylenmişti; Süleyman kendisinin Mandarin ve Çin kültürü üzerinde, Mançu barbarların Pekin üzerinde olduğundan çok daha etkili olduğunu duyurmuştu. Oğlu bu sözleri imparatora ilettiğinde imparatorun çok sinirlenip kriz geçirdiği ve onu kaldırıp yatağına yatırması için altı hadımın çağrıldığı söyleniyordu. İmparator, Dali'ye hemen saldırmak istiyormuş fakat ona yapılan provokasyonun bir tuzak olduğu ve Hui generallerin imparatorluk ordusunu darmadağın edeceği söylenmiş. Yaşlı bir haremağası ona Avrupa güçlerinin yaklaşık on yıl önce Afyon Savaşı'nı kazandığını hatırlatmış. Bekliyor ve gözlemliyorlardı, eğer Pekin tecrit edilirse yabancılar Yunnan'daki Huilere yardım etmeye karar verebilirlerdi. İmparatora, eğer Kunming ve Dali'ye saldırırsa uzun sürecek bir çatışma yaşanacağını ve bunun hükümdarlığa zarar vereceğini söylemişti. Ya bir de aşağı Yangtze'de yeni ayaklanmalar başlar, tahıl ve pirinç tedariki kesilirse ne olacaktı? Tedarik yolları kesilirse işleri biterdi. İngiltere ve Fran-

sa'nın destekleyeceği uzun saçlı asiler Pekin'e bile ilerleyebilirlerdi. Huiler Yunnan'ın her noktasına tüfek yığıyor ve cephanelikler inşa ediyordu. İmparatora söylenenler bunlardı ve hayatında ilk defa akıl hocalarını dinleyip Yunnan'ın bağımsızlığını çökertmek için alternatif bir yöntem geliştirmelerini istedi.

Verilen karar bizim felâketimiz oldu. Qing hükümdarlığı kimi Müslüman generalleri satın aldı ve Kunming'deki, bizim müttefikimiz olduğunu sandığımız Huilerle görüşmeler yapmaya başladı; rütbeli askerlerimizi bölerek biz yendiler. D, bu söylediklerim tarihin vardığı sonuç ve İslam'ın ağır basan zayıflığı. Daha ilk başlarda bile, Peygamberin yandaşları aynı evde yaşamayı başaramamıştı. Bu da çok sayıda yenilgiye sebep oldu, ama eğitimsiz bir tarihçiden tarih dersi almanın seni sıkabileceğini düşündüğümden, ailemizin arşivindeki, babamın çok özenle koruduğu ve bana miras kalan bir belgeyi senin için tercüme ettim. Bu belgelerin ve kitapların çoğunu Yunnan'da gururla sergilendikleri bir müzeye bağışladım.

Ama bu belgeyi sakladım, çünkü çok şahsi. Büyükannemin annesi ölmeden birkaç hafta önce yazmış; kendisi Sultan Süleyman'ın kız kardeşiydi. Sultan Süleyman onu Yunnan'ın Burma'daki ticaret müdürü olarak atamıştı. Hayatta kalmasının sebebi bu; sonra İngilizler işini Kalküta'da yapma izni vermişler. Onun 1882'deki ölümünden kısa süre sonra Lahor'a taşındık, çünkü işbirlikçi Huilerin torunlarının bir kısmı Kalküta'ya yerleşmiş ve ticari varlığımızı zora sokmuştu. Büyük büyükbabam bizleri korumaları için on-

lara para ödemeyi reddetmiş ve sonuç olarak şehirden ayrılmak zorunda kalmışız.

Bu tarih, ailemiz dışında kimse açısından gerçek bir değer taşımıyor. Her yerde karşılaştığımız göçmen hayattan bir farkı yok, ABD'deki Huilerin arasında da aynı bölünmeleri gözlemledim. Klanlar halinde ya da siyasal eğilimlerle bölünüyorlar. New York ve Şikago'daki, şimdiyse Londra'daki taksi şoförlerinin, onların dilini birçoğundan daha akıcı şekilde konuştuğumu fark ettiklerinde -çünkü onlar çok fazla İngilizce sözcük kullanıyorlar- ve ellerinden düşürmedikleri cep telefonunda söylenen her sözcüğü anladığımda yüzlerinde beliren ifade beni hep çok eğlendirmiştir. Elektrik şoku yemiş gibi oluyorlar. Yunnan'da sağlıklı, bıyıklı Pencaplı bir genç birdenbire bizim lehçemizde konuşmaya başlasa o da aynı etkiyi uyandırır. Kusura bakma, konudan saptım.

Bu belgeyi Çinceden elimden geldiğince akıcı bir dille çevirdim, ama tekrar gözden geçirmesi için ailemden birine okutamadım. Herkes öldü ve eski dostun Konfüçyüs ortadan kayboldu. Kardeşimden yirmi yıldan uzun zamandır haber alamadık. Belge için dışarıdan yardım istemenin uygun olmayacağını düşündüm. Öncelikle, bu belge hâlâ mahremiyetini koruyor, ayrıca doğru bir kaynak olup olmadığından çok da emin değilim. Hem, içinde kurgusal öğeler var ve Zhang gibi bir ahlâksızın özendirilmesini istemiyorum. Çin tarihini yeterince mahvetti. Çevirimde kimi sözcükleri parantez içinde Çince bıraktım. Pencap küfürlerinin yanında çok hafif kalıyor, ama daha incitici, en ufak bir duygusal yakınlık olmadan söylenmiş sözler.

Sanırım babaannemin annesi başka cevaplar arıyormuş. Yaşanan büyük ihanetin sadece para, kıskançlık ve hastalıklı güç bağımlılığına dayalı olduğuna inanamıyormuş. Yunnan'da altmış yıl önce yaşananlar, senin de hep yazdığın gibi, yüzyıllar önce Endülüs ve Sicilya'da da yaşanmıştı. Geçmişteki hatalardan ders almayanlar onları tekrar etmekten kaçamazlar mı?

SEKİZ

Qin-shi, sevgili evladım, bu andıcı sana, çocuklarına ve onlardan sonra gelecek olanlara yazıyorum. Dayının son günlerini anlatacağım, ama senin de okuyunca göreceğin gibi çok daha fazlasından da bahsedeceğim. Ben ticari rapor ve bilançodan başka bir şey yazmaya alışkın değilim, bir de arada sırada ve sadece ağabeyim Sultan Süleyman'ın talimatıyla Burma ve Hindistan'ın hükümdarlarına detaylı dosyalar hazırlayıp önümüzdeki dönemde onlardan ne gibi beklentilerimiz olduğunu yazdım. Bildiğin gibi ağabeyimi çok severdim. Kadınlara hiçbir zaman çocuk doğurmaktan başka bir işe yaramayan varlıklarmış gibi davranmadı ve benim Han halkından, ailemizin ve zümremizin dışından, safkan

Yunnanlı biriyle evlenmeme müsaade etti. Baban 1872 yılında benimle birlikte Dali'den ayrılmayı reddetti, hamile kız kardeşinin yalnız başına yolculuk yapmasında endişe duyan Sultan bana eşlik etmesini emrettiğinde bile dinlemedi. Sana üç aylık hamileydim ve ticari durumumuz üzerine raporumu sunmak üzere geri dönmüştüm. O sırada ağabeyimin hükümdarlığı on altıncı yılını doldurmuştu ama mağlup olacağının farkındaydı ve hepimizden gitmemizi istiyordu. Baban reddetti. Sultan'ı korurken öldürüldü. Hain Huilerle savaşan bir Han'dı. Hatırasını hiç unutmadım, bu yüzden birkaç teklif almama rağmen bir daha hiç evlenmedim. Baban ve dayın, büyük düşünürümüz Liu Çih'in eski zamanlarda yazdığı türden insanlardı:

En samimi, en gerçek, en esas ve en içten olanlar kendi mizaçlarını tam anlamıyla idrak edebilirler;

Kendi mizaçlarını tam anlamıyla idrak edenler, insanlığın mizacını da tam anlamıyla idrak ederler;

İnsanlığın mizacını tam anlamıyla idrak edenler, olayların mizacını tam anlamıyla idrak ederler;

Olayların mizacını tam olarak idrak edenler Cennetin ve Dünyanın dönüştürülme ve iyileştirilme sürecinde söz sahibi olabilirler.

Bunu başarınca Cennet ve Dünya ile bir üçlü oluşturabilirler.

O son aylarda olanları anlatmadan önce, Çin'in kuzeybatısındaki Müslümanların, güneydoğudaki Huilere hiç güvenmediklerini sana hatırlatmak istiyorum; bu insanlar dinin gereklerinin yerine getirilmesi ve dini âdetlere uyulması konularında bize göre çok daha katıydılar. Han halkı da bizi onlardan âdetler yüzünden bize güvenmezdi. Onlar

domuz etinin neden yasak olduğunu anlayamıyorlardı; neticede, kimi Budistlerin aksine bizler vejetaryen değildik. Büyük katliamdan önce, Kunming'deki köylerimizi yakmaya başladıklarında bize kabaca *Hou didi* (maymunun kardeşi), *Gou nainai* (köpeğin torunu) ve daima *Zhu si ta de Zuxian pai* (domuz soyu) diyorlardı. Büyük amcalarımdan biri Huilerin Adem'in domuz eti yemeyen iyi oğlunun soyundan, Han halkınınsa domuz eti yiyen kötü oğlunun soyundan geldiklerini söylerdi. Bu etin bu kadar sorun yaratması tuhaf, ama Han halkı domuz eti yemenin sağlıklı olduğunu düşünürdü ve çok sayıda soylu Hui ailesi, imparator bu inançlarından vazgeçmelerini emrettiği, yoksa onun öfkesine maruz kalacakları tehdidinde bulunduğu için, bağlılıklarını kanıtlamak adına saray ziyafetlerinde gösterişli bir şekilde domuz eti yerlerdi. Ağabeyimin Dali'de verdiği bütün ziyafetlerde çok sayıda Hui olmayan kişi de bulunduğundan, domuz eti mutlaka servis edilirdi, ama kirli tabaklar saray mutfaklarında tutulmazdı. Kuzeybatıdaki kuzenlerimiz Hui olmayanlara domuz eti servis edilmesinin bile günah olduğunu düşünürlerdi.

Bazen, Araplar domuz eti yasağına uymasalardı ya da bu et Kuran tarafından yasaklanmış olmasaydı, hükümdarların ne talep edeceğini düşündüm. Sünnet derilerini insanların bedenlerine geri dikmek de zor olurdu. Neyse, bu saçmalıktan bu kadar bahsettiğim yeter.

Sultan yavaş yavaş köşeye sıkışmaya başlamadan altı ay önce, saraya Kunming'den genç bir asker geldi. Silahsızdı, yaralanmıştı. İdareten yapılmış sargısına rağmen kolundan kan boşanıyordu. Ona su ve yiyecek verdiler ama o ısrarla

Sultan'ı şahsen görmek istiyordu. Süleyman delikanlıyı görüp acilen doktor getirilmesini emretti, fakat asker etinin kesik olduğunu ve tuzlu sargıyla sarıldığını söyledi. Kısa sürede iyileşirmiş. Sultan'la baş başa konuşmak istedi.

Ağabeyimin Yunnan'ın her yerinde casusları olduğunu çok az kişi bilirdi; bu casuslar ülkemizdeki ve komşu bölgelerdeki Mançu faaliyetleri hakkında bilgi verirlerdi. Asker o casuslardan biri olduğunu söyledi. Bu ağın içindekileri belirlemek için kullanılan şifre Wang Tai-yu'nun 'Gerçek Cevaplar'ıydı. Yunnan'ın her bölgesine farklı şifreler verilmişti.

"Senin şifren nedir?"

"Bir soru."

"Sor."

"Allah'ın lisanı nedir, yazılı ve sözlü olarak nasıldır?"

Süleyman delikanlının yüzüne bakıp gülümsedi. "Allah'ın gerçek lisanı ne yazılı ne de sözlüdür. İkinci soruyu sor."

"Kuran nasıl ortaya çıktı?"

"Gökten indi."

Asker Kaunming'dendi. Süleyman ona su verip yaraya kendisinin pansuman yapması konusunda ısrar etti. Yavaşça askerin gömleğini çıkarttı ve şaşkınlık içinde geri çekildi. Asker kadındı. Kadın göğüslerini gömleğiyle kapatıp, yaralı kolunu yan tarafta açıkta bıraktı. Süleyman yarayı yıkayıp nazikçe kuruladı, sonra kendi ipek gömleğinden bir parça kopartıp koluna sargı yaptı.

"Nasıl yaralandın, Li Wan?"

Li Wan'ın yüzünde korku dolu bir ifade belirdi. Adını nereden biliyor olabilirdi?

"Boynundaki muskada öyle yazıyor. Adın Li Wan mı?"

Li wan rahatlayarak başını salladı. "Şehirden çıkarken Ma Rulong'un adamlarından biri bana engel olmaya çalıştı, çünkü üzerimde kimliğim yoktu. Onu geçiştirmeye çalıştım. Hançerini çıkartıp beni yaraladı. Boynunu kırıp şehirden ayrıldım."

"Kaç yaşındasın, Li Wan?"

"On sekiz. Ma Rulong benim amcam."

"Ne dedin?"

"Ailem ondan nefret ediyor. Bu yüzden sizin ağınıza katılmayı kabul ettim."

"Seni ağa kim aldı?"

"Söylememiz yasak."

"Ben Sultanım. Kolaylıkla öğrenebilirim."

"Öyleyse siz öğrenin. Benim söylemem yasak."

Söylememiş, fakat derken kaçınılmaz olan şey gerçekleşmiş. Dayın dört ahlâksızlıktan kaçınırdı. Şaraba, şehvete, açgözlülüğe ve öfkeye müptelâ değildi, ama o da insana has güçlü ve zayıf yanları olan biriydi ve biz Yunnanlılar tutkulu insanlarız. Ağabeyim duygularına yenik düşmüştü. Bu durum genç kadının hoşuna gitmiş olmalıydı, ama yine de karşı koydu. Sonra Süleyman ona ustanın eserinden başka bir soru sordu.

"Hangisi önce gelir, cennet mi dünya mı?"

Li Wan gülümsedi, fakat soruyu cevaplamayı reddetti ve haklı olarak, bu sorunun kendisinin ağa kabul edilmesiyle hiçbir ilgisi bulunmadığını söyledi.

Sultan, "Sen bana devlet işlerinden bahsediyorsun, bense tutkudan söz ediyorum," dedi, "sana cevap vermeni buyuruyorum."

Li Wan cevap verdi: "Kadın ve erkeğin sıralamasını biliyorsanız, doğal olarak cennet ve dünyadan hangisinin önce, hangisinin sonra geldiğini de bilirsiniz." Süleyman kükreyerek kahkaha atmış, Li Wan devam etmiş: "Usta Wang Tai-yu usta bir bilgeydi ama her söylediği doğru değildi. Bu cevap yanlış, çünkü ülkemizde, özellikle de daha ücra bölgelerde erkek ve kadının sıralaması her zaman aynı olmuyor."

Bu konuşmaya bakınca, Qin-şi, amcanın Li Wan'a tutkuyla bağlanmaya başladığı anlaşılıyor ve Li Wan aksi yönde hissediyormuş gibi davransa da o da Süleyman'ın ilgisine kayıtsız değildi, ama çok disiplinli bir kızdı ve Qing hanedanının, Yunnan valiliği vaadi karşılığında Ma Rulong'dan neler yapmasını istediğini bütün detaylarıyla anlatmadan Süleyman'ın ona dokunmasına izin veremezdi.

Süleyman hikâyeyi dinleyince tutku ateşi söndü. Ciddileşti ve öfkelendi, ama önce Li Wan'ın kaynaklarının güvenilirliğinden emin olmak istiyordu. Li Wan duraksadı, ama sadece kısa bir ân.

"Bana Ma Rulong söyledi."

"Anlat."

"İçinde bulunduğumuz ağ bizlere şüphe uyandırmadan bilgi edinmek için mümkün olan her yöntemi kullanmamızı öğretti. Ma Rulong arada sırada evimize gelirdi. Bir gün bana baktığını gördüm; yüzünde erkeklerin o bildiğimiz bakışları vardı. Sonra annemden onun evine gelip kızıyla arkadaşlık etmem için izin istedi. Annem karşı çıktı, ama gülümseyerek ayağa kalktım ve bundan çok memnun olacağımı söyledim."

"Yeter. Daha fazla dinlemek istemiyorum."

"Dinlemelisiniz. Anlatacaklarım sizi ilgilendiriyor. Benimle işi bittikten sonra, ki kışın aylarca kulübesinde koyunlarıyla kilitli kalmış bir çoban gibi vahşi ve kabaydı, inanın ki ondan iğrendim fakat daha sonra benim yanımda her şeyi açık açık konuşmaya başladı. Sizi öldürtüp kafanızı, imparatora hediye etmek üzere pırlanta kaplı gümüş bir sepette Pekin'e göndertmekten bahsediyordu. Mançularla müttefik olmaktan ve Yunnan'ı Dali'deki Yasak Şehir'den yönetmekten bahsediyordu. Müttefikleri Dù Wénxiù'nun gerçek bir Hui olmadığını, dua etmediğini ve hiç cariyesi bulunmadığını, Kuran'ın gerçek savunucularının sadece kendiler olduğunu söylüyorlarmış. Anlatılanlar şimdilik bu kadar."

Sultan'a hainlerin neler planladığını bütün detaylarıyla anlattı. Süleyman sonraki günlerde çok meşguldü ve Li Wan'ı göremedi ama onun ne yüz hatlarını ne de sargı yaptığı yumuşak tenini unutmuştu. Bütün bunlar ve bir de Li Wan'ın gün gibi ortada olan zekâsı Süleyman'ı çok etkilemişti. Bu kişisel bir tutku hikâyesi değil, siyasi mağlubiyet hikâyesi olduğundan her detayın üzerinde durmayacağım ama şu kadarını söyleyeyim, Li Wan Süleyman'ın gözdesi oldu. Her ân biraradaydılar, Li Wan düşmanı çok iyi tanıdığı için şehrin savunmasını örgütleyen Büyük Meclis toplantılarına katılıyordu.

Bu haberler Ma Rulong'a ulaştığında, Ma Rulong paniğe kapılmış; hatta Süleyman'ın onu öldürtmek üzere suikastçılar göndereceğini düşünüp intihar etmeyi aklından geçirdiği söyleniyordu. Suikast planlayanlar her zaman kendilerine karşı da bir suikast planlandığına inanırlar. Süleyman

yüce gönüllüydü. Ma Rulong'e bir elçi gönderip hainlik yapmaması karşılığında Dali'deki gücü paylaşmayı önerdi. Süleyman bu ittifakın temelini atmak için çocuklarının birbirleriyle evlenmesini önerdi, fakat Ma Rulong o kadar fesattı ve bu teklifin tuzak olmasından o kadar korkuyordu ki Süleyman'ın kendisini tuzağa düşürüp öldürmek istediğini düşünüyordu.

Süleyman'ın aklında tek bir fikir vardı, o da Mançuların Dal ve Kunming'i geri almasına asla izin vermemek ve Qing hükümdarlığına bağlı olmamaktı. Bir süre bunu başarmış gibi görünüyordu. Pekin'den Yunnan'a gönderilen valilerden biri öldürüldü, diğeri intihara teşebbüs etti, biri aklını kaybetti, çoğu beceriksizliklerinden dolayı kovuldu, biri de isyan hareketinde yer almak üzere görevinden ayrıldı. Huilerle savaşmak için Huileri kullanma politikası bile çöktü ve Ma Rulong, Hui askerleri onun yanından ayrıldıkça daha da yalnız kaldı. Ama kader bize karşıydı. Sayımız çok azdı, çok sayıda Qing askeri vardı ve hepsi Dali'yi yıkmak için biraraya gelmişlerdi. Avrupalıları yenebilecek kapasiteleri olmadığından bize karşı zafer kazanarak hâlâ güçlü olduklarını kanıtlamak istiyorlardı.

Sonrasını biliyorsun. Meclisimiz toplandı ve Sultan daha fazla direnmelerinin mümkün olmadığını söyledi. Eğer kendisi, yani Dù Wénxiù teslim olmazsa, Mançuların şehirdeki bütün insanlarla hayvanları öldüreceğini söyledi. Ertesi sabah erkenden Qing karargâhına gidip teslim olmaya karar vermişti. Baban ağladı, Qin-şi de onunla birlikte gitmek için yalvardı ama Süleyman reddetti. Yalnız gidecekti. Ertesi sabah sultan kaftanını son defa giyip tahtırevanına yerleşti.

Binlerce insan ona veda etmek amacıyla evlerinden dışarı fırladı. Çoğunun gözünden yaşlar akıyordu. Güney Kapısı'nda tahtırevanından inip on sekiz yıl boyunca kendisini desteklediklerı için insanlara teşekkür etti. Tekrar tahtırevanına binince ölümcül dozda afyon içti, düşman kampına vardığında çoktan ölmüştü. Cesedi Qing ordusunun önünde yerde sürüklendi ve kafası kesildi.

Teslim olması hataydı, çünkü Mançular intikam almaya kararlıydılar. Generallerimizi silah bırakmaya ikna ettiler ve üç gün sonra şehre saldırdılar. Baban halkını savunurken öldü. Binlerce masum Hui katledildi. Hayatta kalan kadınlar ve çocuklar Qing askerlerine savaş ganimeti olarak verildiler.

Peki, Li Wan'a ve onun kutsal güzelliğine ne olmuştu? Süleyman teslim olmadan birkaç ay önce, Li Wan bir kız çocuğu doğurmuştu ve yine hamileydi. Süleyman ona şehirden ayrılıp güvenli bir yere gitmesi gerektiğini söylediğinde derinden üzülmüş ve içerlemişti. Gitmek istemiyordu, ama Süleyman ısrar etti, sinirlendi ve ona daha yüksek amaçlara hizmet etme görevini, yüce ilkelerini, soruları ve cevapları hatırlattı. "Bir gün senin, ya da kızının veya karnında taşıdığın çocuğun Yunnan için mücadeleye devam etmesi gerekebilir." Sonra ona son defa o büyük eserden bir soru sormuş.

"Bu ibadethaneye neden Temiz ve Agâh diyorlar?"

Li Wan hıçkırarak ağlamaya başlamış. "Su temizken balıklar ortaya çıkar."

"Su nedir? Balık nedir?"

Gözyaşlarını yanaklarından süzüldü. "Gerçek Öğreti ve Esas İnsanlar."

"Bunu sakın unutma, dünyadaki her şeyden daha çok sevdiğim, değerli kadınım."

Li Wan, Süleyman'dan ayrılma fikrine direndi, fakat sonra istemeyerek de olsa, Sultan'ın emriyle hazırlanan, yoğun güvenlik önlemleri altındaki kervana dâhil olup anne babasıyla birlikte Koçinçin'e gitmeyi kabul etti. Süleyman onun yanına geleceğine söz vermiş, Li Wan onun gelmeyeceğini biliyormuş. Kimi insanlarımızın yaşamakta olduğu güvenli noktaya ulaşana dek onlara elli asker eşlik etmiş. Askerlere de geri dönmemeleri emredilmiş.

Burma'da araştırmalar yaptım ve bilgi almak üzere insanlara para verdim ama onlardan hiç haber alamadım. Belki bir gün Li Wan'ın kızı ya da kim bilir oğlu seni bulur, siz iki kuzenin konuşacak çok şeyiniz var.

Qin-şi, hatıralar muzafferi hayatta tutar, ama nereye gidersen git, ne senin ne de çocuklarının kim olduğumuzu ve bize neler yaptıklarını unutmanızı istiyorum. Kanla sulanan ovalarda çimenler daha güçlü yetişir derler, ama bazen o toprakta hiçbir şey yetişmez.

DOKUZ

Lahor'dan ayrılmamın üzerinden kırk beş yıl geçmişti ki kader yoluma bir ressam çıkardı. Platon 1988 yılında yeniden hayatıma girdi, ama öyle bir şekilde girdi ki ilk başta onu tanıyamadım. Bir Londra gazetesinden arayıp Memleket'ten adı duyulmamış bir ressamın, East End'deki tuhaf bir galeride açtığı sıra dışı sergi hakkında yazı yazıp yazamayacağımı sordular. Galeri orta çağdan kalma eski bir manastırın içindeydi ve sadece yeni eserleri sergiliyordu. Telefondaki kadın beni keyiflendirmek için, ilk günah işleyenlerden ilk eserlerini yaratanlara, dedi. Ressamın adı Şah Pervez Şah'tı, bana hiçbir şey ifade etmemişti; aslında bu bile bende merak uyandırmıştı çünkü Memleket'teki bütün

önemli ressamları tanıdığımı düşünüyordum. Genç biri olmalı diye tahmin ettim, zaten içimden yazı yazmak da gelmiyordu. Kadın ısrar etti. Ressamın ilk sergisiydi. Gitmem ressam açısından çok önemliymiş, ayrıca ressam tabloları beğenmememin kendisi için sorun olmayacağını söylemiş. Tablolarını insanları memnun etmek amacıyla yapmıyormuş ve eğer tablolarındaki saçmalıklarla dalga geçmeyi tercih edersem de bir sıkıntı olmazmış. Kadının bu söyledikleri arzu ettikleri etkiyi yarattı. Ertesi sabah galeriye gitmeye karar verdim ve yazıyı ancak eserleri beğenirsem yazmam konusunda anlaştık. Sonra beni tekrar arayıp bekçinin beni içeri alıp ışıkları açacağını söyledi.

Serin, ayaz ve bulutsuz güzel bir Kasım sabahıydı. Mile End'de inip eski manastıra yürüdüm. Bengalli bekçi sabırla bekliyordu. Tuhaf bir giyim tarzı vardı; kafasının tamamını örten kırmızı bir bere ve yüzünün büyük bölümünü kapatan siyah gözlük takmıştı. Belki o da ressam olmak istiyordu. O kapıyı açıp ışıkları yakarken ikimiz de tek kelime etmedik. Mekânın ışıklandırması çok kötüydü, belki geçmişine hürmetten böyle yapmışlardı ama zavallı ressama büyük haksızlıktı. Beni çok rahatsız etse de bekçi sürekli etrafta dolanıyordu, eserlere daha yakından bakmaya başladığımda o da beni dikkatlice izlemeye koyuldu.

Tablolar siyah beyaz gravürlerdi ve saf ızdırabı anlatıyorlardı; serginin adı ızdırap olmalıydı. Her çerçeveyi tek tek incelemem zaman aldı. Resmedilen figürler çaresizliğin farklı aşamalarındaydılar. Eserlerde, Munch'un *Çığlık* tablosundakinin yüz katı çaresizlik vardı.

Yıllar önce, Oslo'da verdiğim konferansın ardından, konuşmamı dinleyen, oraya yeni gelmiş bir grup Pencaplı mülteciyi alıp yeni ülkelerinin en büyük sanatçısı olan Munch'un müzesine götürdüm. Kimileri değerli vakitlerini harcama konusunda gönülsüzlerdi ama yine de geldiler. Tablolar hepsini büyüledi, içlerinden biri, daha sonra yakın arkadaşım olan Salah, yaşlı gözlerle Pencapça, "Bu sanatçı insanın iç acısını biliyor. Sufi şairlerimiz bu acının çaresinin insanın içinde olduğunu söyler. Ne Allah ne de psikiyatristler çare olabilir," dedi.

Gravürleri yakından incelerken bu söz aklıma geldi. Ressam iç acıdan çok daha fazlasını yaşamıştı. Korkunç bir trajediye tanıklık etmişti. Üç resimde erkekler, kadınlar ve çocuklar birarada, diğerlerindeyse ayrı ayrı ölmüşlerdi. Bir resimde annesinin memesini emen bir çocuk vardı. İkisinin gözleri farklı yerlere bakıyordu. İkisi de ölmüştü. Bir saat geçtikten sonra bir banka çöktüm. İnsan kahvaltının hemen ardından böyle şeyler görmeyi beklemiyor. Tabloları ve ressamı anlatan bir katalog ya da broşür aradım. Hiçbir şey yoktu.

Orada olduğunu çoktan unuttuğum bekçi, bozuk Urducasıyla, "Üst katta başka tablolar da var. Acele etmenize gerek yok. Zaman sınırlamamız yok," diye hatırlattı.

Üst kat mı? Daha fazlasını kaldırabileceğimi sanmıyordum, ama o ışıkları açarken yalpalayarak daire şeklindeki merdiveni çıkıp başka bir dünyaya adım attım. Rahibeler burada ne yapmışlardı? Çok açıktı. Burası ilkel bir şapeldi; köşede baş rahibenin günahlarını ne şekilde uygun görürse

o şekilde çıkarttığı küçük bir günah çıkartma odası vardı. Manastırlar aklıma hep *Decameron*'u getirir.

Sonra tablolara bakmaya başladım. Renk! Bunlar gravür değil canlı renklerin kullanıldığı tablolardı; ebatları küçük olsa da suluboya ve birkaç yağlıboya tablo vardı. Tabloların konusuna gelince, Munch'dan Grozs'a doğru gitmiştik fakat sanatçı aslında bu ikisi gibi de değildi. Şah Pervez Şah ya da tablolarındaki imzasına göre ŞPŞ kendine hastı. Bu konuda en ufak bir şüphem yoktu. Ruh halim değişti ve yüksek sesle kahkahalar atmaya başladım. Karşımda mollaların hayatım boyunca gördüğüm en vahşi karikatürleri duruyordu. Pencap'daki ya da İslam dünyanın başka herhangi bir noktasındaki gelenek, mollalar söz konusu olduğunda sözünü esirgemiyordu, fakat bu bambaşka ve yeni bir şeydi. Her tabloya ayrı güldüm. Birinde, molla çarşaflı karısıyla yürüyor fakat aklından koca memeli çıplak *huriler* geçiyordu. Bir diğerinde, sakallı muhterem, bir yandan birbiriyle sevişen iki genç erkeği izliyor, diğer yandan erekte olmuş arkadaşını elinde tutuyordu. Keyifle kahkaha attım. ŞPŞ ile tanışmak istedim; ya da gerçek adı her neyse, çünkü tablolarında mahlas kullandığı açıktı ve kimse onu suçlayamazdı. Hatta yazı yazmaktan fazlasını yapacaktım. Tablolarıyla bir çekim yapılıp televizyonda yayınlanmasını sağlayacaktım.

Şaheserleri tek tek incelerken bekçi de beni takıp ediyormuş, fark etmemiştim. Bir mollanın, penisini okşayarak kutsal ağaçtaki yasak elmaya arzuyla baktığı eskize kahkahalarla gülerken yanıma gelip benimle Pencapça konuştu.

"Beğendiniz mi?"

"Harikalar. Sanatçıyı tanıyor musunuz?"

"Sanatçı benim. Beni tanımadın mı?"

Aptal beresini ve siyah gözlüklerini çıkarttı. O ân bile tanımakta zorlandım çünkü kafası kabak gibiydi. Sonra fark ettim.

"Platon? Sen misin?"

"Artık beni tanıyorsun bile."

Kucaklaştık. Benim için onu tanımamış olmam, onunla biraraya gelmiş olmaktan daha büyük bir şoktu. Üzüldüm. Bunun tek bir açıklaması olabilirdi; bekçi kapıyı açarken ona dikkatlice bakmamıştım, sonrasındaysa tüm dikkatimi tablolara vermiştim. Bol bol özür diledim ama o zaferini kazanmıştı.

"Ne zamandan beri İngiltere'desin, Platon?"

"Senden birkaç yıl sonra geldim, ama iş bulmam gerekiyordu, o yüzden ne seni, ne Zahid'i ne de başka birini arayacak vaktim oldu."

"Zahid burada mıydı?"

"Evet, Kelebek de, ama uzun süre kalmadılar. Şimdilerde Şeytan'ın şehrinde kalp cerrahlığı yapıyor. Washington'da."

Yüzümde zayıf bir gülümseme belirdi, her zamanki gibi Jindié'nin kalbinin bu evliliğe nasıl dayandığını düşündüm. Platon nahoş hatıralarla geri dönmüştü.

"Harika bir iş çıkartmışsın, Platon. Lahor'da resim yaptığından hiç bahsetmemiştin. Matematikten ressamlığa atlamışsın."

"Gerçekten beğendin mi?"

"Beğendim."

"O zaman yeni tablolar yapayım. Sen beğenmezsen resim yapmayı bırakmaya karar vermiştim."

"Ben sanat eleştirmeni değilim."

"Eğer bir sanat eleştirmeninden fikri almak isteseydim, dergidekilere seni davet etmeleri için ısrar etmezdim. Bu arada, dergideki kadın tablosunu yapmamı istiyor."

Konu 'bu arada' değildi. Bir şey olduğu belliydi ve konu Platon'du. Bana gülümsedi.

"Gravürlerde anlattıklarımı anladın."

"Ayrılma?"

"Başka?"

"Evrende yaşanan acı. Savaş. Kıtlık."

"Bölünmeler. Ah o bölünmeler. Onlar ne zaman bir yeri bölseler acı çeken biz oluyoruz. Vaktin var mı? Bir çayhane bulup oturalım mı?"

"Evet, ama burada yok. Drummond Street'e gidelim."

Kel kafasını inceleyip saçsız halinin bereden daha iyi bir kamuflaj yöntemi olduğunu söyledim, ama o toplum içindeyken sadece İngilizce konuşmamızı söyleyip canımı sıktı. Dilleri karıştırma isteği her zamanki gibi yine çok baskındı ve bunu ifade ettiğimde, öfkeyle her dilin bir karışım olduğunu söyledi. Pencapça ve Farsça'daki Sanskritçe sözcükleri ya da Urducadaki Arapça kökenli sözcükleri veya İspanyolcadaki Arapçadan türemiş sözcükleri saymış mıydı? Kaba bir hareketle Urducayı bir kenara itti.

"Bir saray mensubunun dilinden başka ne bekliyorsun?"

"Galib, İkbal ve Faiz ... hepsi saray mensubu muydu?"

"İkbal ve Faiz Sialkot'ta doğmuşlar. Eserlerini Pencapça yazmaları gerekirdi."

"Ama Platon, Faiz neden Pencapça yazmadığını açıklamıştı. Pencapça söylenebilecek her şeyi Baba Bullah Şah söylemişti. Söylenecek başka bir şey kalmamıştı."

Platon, "Saçmalık," dedi. "O halde Urduca söylenebilecek her şeyi Galib ve Mir söylemişti de deseydi."

"Ama söylememişlerdi, anlamıyor musun? Faiz o modeli kullanıp siyasal betimlemelerle zenginleştirdi. Aşk olarak siyaset. Siyaset olarak aşk."

"Lütfen İngilizce konuş."

"Şairlerimizi İngilizce tartışamayız, Platon."

"O halde başka zaman konuşuruz."

Boyu biraz kısalmıştı ve hafifçe aksayarak yürüyordu. Ama başka bir şey daha vardı. Belki ben de artık çok daha yaşlı olduğum için fark edebildiğim bir şeydi; Platon Lahor'da hiç olmadığı şekilde kaybolmuş görünüyordu. Royal Shakespeare Company'de Hamlet'in hayaletine suflörlük yapar mıydı? Çalışmaları hakkında bir yazı yazacağım için onun neden ve nasıl ressam olduğunu öğrenmem gerekiyordu. Çok şaşırmıştım. Hoşsohbet, iyi yaşamasını seven, matematikçi, edebiyat eleştirmeni, bisiklet akrobatı ve şimdi de ressam, üstelik oldukça sıra dışı bir ressam. Hikâyeyi Pencapça anlatması gerekiyordu, bu yüzden Drummond Street'deki Pencap kafesine varana kadar bekledik.

İngilizce, "Burada, daha önce herhangi bir sebepten yapamadığın ve şimdi yapmak istediğin bir şey var mı?" diye sordum.

"Evet. Cambridge'i ve kütüphanelerinin matematik bölümünü görmek istiyorum. Böylece bana teklif edilen fakat

reddettiğim dünyayı görme fırsatım olur. Acelesi yok. Müsait bir gününde beni oraya götürürsün."

Drummond Street'deki Hint kafesine vardığımızda neredeyse öğlen olmuştu. Bizi, çoğunlukla kadınların oturduğu ve kimsenin bizi rahatsız etmeyeceği arka taraftaki 'aile masaları'nın yakınındaki cumbada köşe bir masaya oturtmalarını isteyip kebap, tikka ve lokantanın meşhur *haleem*'inden sipariş ettim. Ucuz yemek, yöreye özgü lezzetler sunan ve Michelin yıldızı almak için her şeyi yapacak olan gözde Hint-Pakistan lokantalarından kesinlikte çok daha iyiydi.

Platon burada Pencapça konuşmaya başlayıp benden aşağı yukarı iki yıl sonra Lahor'dan ayrılmasının ardından hayatında neler olup bittiğini anlattı.

"O günlerde şanslıydık. Vize almamız gerekmiyordu. Borç para alıp şehirden ayrıldım. Neden? Çünkü her şey değişmeye başlamıştı. Sen gittikten sonra masamızdaki hayat bitti. Babuji'nin kafesini ve Muteber'in meyve suyu dükkânını yıkıp yerlerine modern ve çirkin bir şey yapmayı planlıyorlardı. Üniversitenin yüzüncü yılı yaklaşıyordu ve okulu süslemeleri gerektiğini düşündüler. Tıpkı Diamon Market'daki kızlar gibi çok fazla ruj ve pudra sürdüler. Ayrıca zengin çocuklara ders vermek beni artık hiç mutlu etmiyordu. Öğrencilerimin niteliği yükselmiyordu, hatta tam tersine. Bilmiyorum. Birçok sebebi var. Bıkmıştım. Kimi arkadaşlarımız, tıpkı çoğu gazete gibi, askeri diktatöre yakınlık duymaya başladılar. Midem bulanıyordu. Kendime, nihayetinde oranın benim ülkem olmadığını hatırlattım. Lahor benim şehrim değildi. Pencap'ın başka bir şehrinden gelmiş bir mülteciydim. O günlerden kalan tek arkadaşım

postane müdürü Younis. Hatırlıyor musun? Elbette hatırlıyorsun. Sen de onunla arkadaştın. Ama o Peşaver'de yaşıyordu ve orayı seviyordu. Evliydi. Çocukları vardı. Benden çok farklıydı. Ben de her şeyi bırakıp gittim.

"Londra'ya geldiğimde elimde bana yardımcı olabilecek birinin adı vardı; bu kişi Younis'in Mirpurlu bir kızla evli olan kuzeniydi. Şantiyede çalışıyor, bütün gün tuğla ustalarına tuğla taşıyordu. Ealing'de kendisi gibi insanlarla dolu bir evde yaşıyordu. Beni sıcak bir şekilde karşıladı, gündüzleri onun yatağında uyuyabilmem için gece işi bulmam gerektiğini söyledi. Sonra kendime oda bulabilirdim. Bir hafta içinde iş buldum; kamyonların benzin almak için durduğu sabaha kadar açık olan bir yerde garsonluk yapmaya, çay kahve hazırlamaya başladım. Aylarca, her gün fırında fasulye ve beyaz ekmek yedim. Bedenim acı çekiyordu. Ama umurumda değildi.

"Sonra kader, yeni dağıttığı elde bana daha iyi kâğıtlar verdi. Petrol istasyonun sahibinin kuzeni hastalandı. Kuzey Londra'daki bir metro istasyonunun çıkışında gazete bayii vardı. Adam iyileşene kadar orada çalışmak isteyip istemeyeceğimi sordular. Böylece gazete bayiinde çalışmaya başladım. Sabah beşte iş başı yapıp akşam saat altı buçuğa kadar çalışmam gerekse de öncekine göre çok daha iyi bir işti. Önce, sabahın ilk baskıları, sonra da iş çıkışına hazır olan akşam baskılarını satıyordum. Artık, Kilburn High Road yakınındaki bir pansiyonda kendi odam vardı. Günde iki öğün yemek yiyip sinemaya gidebilecek kadar para kazanıyordum. Ayrıca, dürüst olmam gerekirse, bir de striptiz kulübüne gidiyordum, benim için çok pahalıydı ama gitmek

zorundaydım yoksa aklımı kaçırabilirdim. Giriş on şilindi ama evde *şiş kebabımı* rahatlatmak için orada gördüklerime ihtiyacım vardı. Haftada on pound kazanıyordum; bu 1960'lı yılların Londra'sında iyi paraydı. Haftada iki defa gittiğim striptiz gösterilerine bir pound harcıyor, yine de her hafta üç pound biriktirebiliyordum.

"Gazete bayii hayatı çok sıkıcıydı ve öğleden sonra on iki ile altı arasında çok fazla boş vaktim oluyordu. Bütün gazeteleri okuyup *Times* gazetesinin bulmacasını çözüyordum. Yine de çok zamanım vardı. Bir gün ciltli bir eskiz defteri aldım ve boş zamanlarımda oyalanmak için çizim yapmaya başladım. Yapacak başka bir şey yoktu. Yaralı kalbimden yaralı bedenleri olan tuhaf insanlar akmaya başladı. Her şey böyle başladı ve ne olup bittiği hakkında en ufak bir fikrim yoktu. Gençlik yıllarımda, senin de bildiğin gibi denklemler konusunda iyiydim ve matematikteki sayılarla oynar, şuradakine birkaç testis, öbür taraftakine birkaç meme eklerdim, ama öğretmenin günahlarım yüzünden beni sopayla dövünce bunları çizmeyi bıraktım.

"Bir gün bir İngiliz müşteri eskizlerimden birini görüp, 'Çalışmalarınız çok başarılı. Resimden anlayan birine göstermelisiniz. Birini bana satar mısınız? Ne kadar?' dedi. On şilin istedim. Bana bir pound verdi. Tekrar geleceğini umut ediyordum ama onu bir daha hiç görmedim. Tesadüfi bir şeydi, ama beni cesaretlendirdi. Çizmeye devam ettim. Bugün gördüğün bütün eskizleri siyah mürekkeple, insanların gazete almasını beklerken yaptım. Sanat malzemeleri satan dükkânlardan daha büyük ve daha iyi eskiz defterleriyle daha iyi mürekkep aldım ve söyleyeceklerim bitene kadar

hiç durmadan çizdim. Bazen evde çizimlerime bakıp bir halta benzemediklerini düşünürdüm, çok defa onları yırtıp çöpe atmayı bile düşündüm, ama bir şey beni durdurdu. Belki aptalca gelecek ama bir defasında kafamın içinde senin sesini duyduğumu ve bana bu resimleri sen görene kadar hiçbir şey yapmamamı söylediğini düşündüm.

"Bir gün, her sabah erkenden işe giderken benden *Mirror* gazetesi alan Pencaplı bir delikanlı, bir Sih, bana otobüs şoförü olarak daha iyi iş bulabileceğini söyledi. İşte ondan sonra bu şehri gerçekten görmeye başladım. Çizim yapmaya vaktim kalmıyordu ama maaş çok daha iyiydi ve güçlü bir sendikası vardı. Sih delikanlı da otobüs şoförüydü ve iyi arkadaş olduk. Irkçı tacizlere çok sinirlenmememi söyledi ama eğer bunu yapan yolcuysa iş değişirmiş. O zaman otobüsü durdurup onu otobüsten atabilirmişim. Bunu zaman zaman yaptık, ama diğer yolculardan hiç destek görmedik. Fark etmemiş gibi davranarak pencereden dışarıya bakıyorlardı.

"Ben de pencereden dışarıya bakıp tacizi duymazdan gelmeye başladım. Charing Cross Road'daki bir yerde daima uzun bir kuyruk olduğunu ve genç, güzel kızlar ile yakışıklı delikanlıların bu kuyruğa katılmak için otobüsten indiğini fark ettim. Bir gün delikanlılardan birine orada ne olduğunu sordum, bana sanat akademisinde öğrenci olduklarını ve kuyruğun en uzun olduğu gün olan Perşembe günleri nü tablolar yapmak için sıraya girdiklerini söyledi. Ücretsiz olup olmadığını sordum. Bana tuhaf bir şekilde bakıp başını evet anlamında salladı. Bu benim açımdan çok önemli bir keşifti. Soho'da çıplak kadınları görmek için on şilin ver-

mem gerekiyordu. Hemen yanı başındaki Charing Cross Road'daysa bedavaydı.

"İznimi kullanmamıştım, o yüzden iki hafta izin aldım. Yeni bir kot pantolon ve güzel bir kazak alıp ilk haftamın Perşembe gününde sıraya girdim. Kimse hiçbir şey sormadı. Atkuyruklu sevimli bir kızın peşi sıra gidip onun hemen arkasındaki sıraya oturdum. Önümde bir şövale ve bir kutu pastel boya vardı. Çıplak model içeri girdiğinde kalbim o kadar hızlı atmaya başladı ki dışarıdan duyulmuş bile olabilir. Manken odanın ön kısmına gelip durdu, farklı pozlar verdi. En sonunda kollarını iki yana açıp, bacaklarının arasındaki kıllar parıldar halde yattı. İki saatin büyük bölümünde çırılçıplak halde bu pozda kaldı; arada sırada esnemek ve çay içmek üzere küçük molalar verdi, bu beni daha da tahrik etti. Onun görüntüsünden heyecan duyan tek kişi bendim. Soho'da gördüğüm çıplak kadınların aksine bu model çok doğal görünüyordu. Diğerleri çizmeye başladılar. Öğretmen benim mankene bakışıma bakıyordu, hemen pastel boyaları alıp hiç düşünmeden çizmeye koyuldum. On dakika sonra biri omzuma dokundu. Öğretmendi.

"Çok iyi bir renk gözün var."

Bu söylediği beni çok şaşırtı, çünkü kullandığım tek renk griydi, yine de gülümseyip kadına teşekkür ettim ve hızla farklı renkler eklemeye başladım. O çalışma hâlâ evimde duruyor. İlk gerçek sanat eserim. Öğretmen övgüler yağdırdı. Diğer öğrenciler beni tebrik ettiler. İşte böyle ressam oldum. Modelin kıllarını gördüğümde mollaların sakalını hayal ettiğimi söylemeyi unuttum. Bir de mollaların yüzünü gördüm, ama onu evde çizdim. Küçük yatak odam ar-

tık aynı zamanda bir stüdyoydu. Birkaç yıl daha otobüslerde çalışmaya devam ettim, fakat hafta sonlarında fazla mesai yapıp Perşembe günleri izin alıyor, öğretmen eve gidip çizim yapmamı söyleyene kadar çalışıyordum. Artık öğretmene ihtiyacım yoktu. Sınıfımdaki kızlardan biri sanat eleştirmeni olmuştu. Kısa bir süre sevgili olduk, molla tablolarındaki kadınların bir kısmını ondan esinlenerek çizdim. Onun bir başka arkadaşı seni arayan dergide önemli bir editör. Ne yazacaksın? Her ne yazarsan yaz, lütfen çok abartma. Fazla süsleme. Sade ve basit olsun; söylemek istediğin bir şey varsa bu daha etkili bir yol. Reklam metnine ihtiyaç duyarlarsa başka birine yaptırırlar.

"Bu konuda çok başarılı değilim, Platon. Ne hissediyorsam onu yazacağım. Umarım senin de hoşuna gider. Ama tanıdığım birkaç iyi eleştirmen var ve umarım işlerin onlardan birinin hoşuna gider."

Omuzlarını silkti. "İnan ki, Dara, umurumda değil. Fikirlerine değer verdiğim beş kişi daha var. Onlar da çalışmalarımı beğenirse bana yeter. "

"Para kazanman gerekiyor, Platon."

"İğrenç bir cümle kurdun. Lahor'daki masamızda olsak kalkıp gitmen istenirdi. Lütfen, söylediğini geri al."

Aldım, ama onun için endişeleniyordum, o sırada bir depoda güvenlik görevlisi olarak çalışıyordu; gece mesaisi yapması ve üniforma giymesi gerekiyordu, ama bu durum ona eğlenceli geliyordu. Adını neden değiştirdiğini sorduğumda gülümsedi.

"Kızlar bana Platon adının Batı'da komik ve fazla gösterişli olduğunu söylediler."

Aynı fikirde değildim. Yine de o kararını vermişti ve yazımda ondan bahsederken de onu bir belgesel film yapımcısıyla tanıştırırken de Şah Pervez Şah adını kullandım. Yapımcı kadın onu Lahor ve Ludhiana'ya, yaptığı otobüs yolculuğunun psikolojisine kazındığı yerlere geri götürmek istedi fakat Platon'un hiçbir yere dönmeye niyeti yoktu. Reddetti. Platon'un inadından afallayan yapımcı, onunla kısa bir röportajı ve tablolarını içeren yirmi dakikalık bir belgesel film hazırladı. Önemli bir sanat eleştirmeni bu filmde Platon'un tablolarını değerlendirdi ve film saygın bir sanat programında yayınlandı. Platon piyasanın tutkularına mümkün olan en güçlü yeminlerle dirense de bence o bile ilk sergisinin yarattığı etkiden gayet memnundu. Gravürler ve molla tabloları hızla satıldı ve Platon, hayatında ilk defa, sağlam bir banka hesabına sahip oldu.

Yeni arkadaşlarının ve hayranlarının yardımlarıyla, Batı Londra'da yoğun trafiği olan havaalanı yolunun üzerindeki Hogarth kavşağı yakınlarında bir sanatçının oturabileceği gibi bir daire buldu. Artık evin çok geniş olmasından şikâyet ediyordu. Onun için çok büyüktü. Durmadan trafiği izleyerek evin içinde volta atıyor, fakat hiç çalışamıyormuş. Tekrar Kuzey Londra'ya taşınıp Kilburn'da üç odalı bir giriş katı aldı. Odalardan biri çok büyüktü ve bahçeye açılan yere kadar cam pencereleri vardı. Bütün bunlar Platon adına çok değerliydi. Ne zaman karşılaşsam mutlu görünüyordu fakat geleneksel anlamda başarılı olma hayallerine çok uzaktı ve hâlâ melankoli nöbetlerine kapılıyordu, bu nöbetler o kadar derinlere dayanıyordu ki beni korkutuyordu. Lahor'dayken gerçekten çok kaygısızdı. O yıllarda geçmişini

bastırıyordu. Geçmişinden hiç bahsetmiyordu, fakat orta yaşlara geldiğinde geçmişi yeniden gün yüzüne çıkmıştı ve peşini bırakmıyordu. Yoksa o zamanlarda da benim hiç dikkatimi çekmeyen bir şeyler var mıydı? Bu günlerde etrafı kadınlarla doluydu ve bu çok iyi bir gelişmeydi. Lahor'dayken hep yalnızdı ve cinselliğine dair bütün sorulara ters cevap verirdi; bu, kişilerin sürekli anatomilerin farkı bölümlerinden bahsettikleri bir şehirde alışılmadık bir durumdu.

Sonraki birkaç yıl içinde üç sergi daha açtı. Sergilere gidip birkaç eserini satın aldım. Tarzı değişmişti. Her iki kolunda çıplak bir kadın olan, cinsel organları ortada mollalar, yerlerini gerçeküstü canavarların ve denizkızlarının olduğu hayali dünyalardan manzaralara bırakmıştı. Her tablosunda denizkızları vardı. Denizkızlarından hiç hoşlanmıyordum. Kafasının içinde neler dönüyordu? Eğer kendisine feminist ressam denmesinden tiksinen, feminist sanat eleştirmeni ve ressam Alice Stepford'dan gelen telefon olmasaydı bunu asla öğrenemezdim. Onunla Platon vasıtasıyla tanışmış ve ikisinin birlikte olduğunu, farklı evlerde yaşayan sevgililer olduklarını düşünmüştüm. Platon'a Alice hakkında hiç soru sormadım. Alice'e taptığı belliydi. Alice'in onun çalışmaları hakkında söyledikleri Platon'un gözünde çok önemliydi, Alice azıcık bir hoşnutsuzluk bile bildirse hemen onun haklı olduğuna karar verip çalışmasını çöpe atardı. Onu bir defasında Alice'in beğenisine fazlasıyla bağımlı hale geldiği konusunda nazikçe uyardım. Alice'in her çalışmasını beğenmemesi, o eserleri yok etmesini gerektirmiyordu.

Bu istenmeyen ve pek de hoş karşılanmayan öğüdümün üzerine bana içinde, kendisinin yazdığı, eski Mısır'da geçen

biraz sıkıcı bir seks hikâyesi ile o dönmede yaşamış erkeklerin çok sayıda penisle farklı şekillerde faaliyet gösterdiği resimlerin olduğu defterini hediye etti. Defterin içindekiler beni gülümsetti. Ama Alice Stepford bunlardan hiç hazzetmemiş; dürüst olmak gerekirse onun neden böyle hissettiğini gayet iyi anlayabiliyordum. Platon defteri bir türlü çöpe atamamış, bu yüzden defter hâlâ bende. Bu hediyenin beni biraz şaşırttığını duyunca, "Üç penisli rahip çizimine bak. Penislere dikkatlice bak," dedi.

Söylediğini yaptım ve üç organının da Mısır cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in farklı boyutlarda resmedilmiş hali olduğunu fark ettim. Bu görüntü bir şekilde onları iğrenç bir hale getirmişti. Zorla zayıf bir kahkaha attım.

Alice Stepford öğlen yemeği için beni stüdyosuna davet etmek üzere telefon edip, "Mümkünse bugün görüşelim," dedi. Vaktim vardı, arabayla SW3'deki adrese gittim; Platon'un da orada olacağını düşünüyordum. Alice'in Chelsea'deki stüdyosu onun hakkında çok şey anlatıyordu; bohem çevre için fazla zevkliydi. Ben eve vardıktan kısa süre sonra yemeğe oturduk, Alice hiç zaman kaybetmeden benimle sıkıntılarını paylaşmaya başladı. Sohbetimiz gittikçe ciddileşti ve hassasiyeti beni çok etkiledi. Yine de beni, kazağının altındaki göğüslerinin nasıl olduğunu düşünmekten alıkoymadı, elbette bu, bir şişe Château Lafite açıp bir özür dileyen bir edayla gülümseyerek şarabı karafa dökmesinden çok önceydi.

"Resim yapmanın dışındaki tek zaafım. Geçtiğimiz hafta sonu babamın mahzeninden çaldım."

Babası, ataları İç Savaş sırasında yanlış tarafta savaşmış olan Lord Stepford'du ve üç kızı vardı; ikisi kendi çevrelerinden insanlarla evlenmişti. Alice ailenin bohemiydi ve annesiyle babasına sevgilisinin resim yapmaya çalışan Hintli bir otobüs şoförü olduğunu bildirdiğinde, farklı ırklar arasındaki evlilikler konusunda çok eski kafalı olan Stepford'tan korkunç bir mektup almıştı. Mektupta Alice'in kendi başınayken kiminle görüştüğünün umurunda olmadığını, fakat bir Hottentor, bir Eskimo, bir zenci, bir Çinli, bir Japon, bir İtalyan, hele de bırakın Pakistanlıyı, sonradan görme bir Hintliyle evlenip ailelerinin adına leke sürmesini kesinlikle yasakladığını açık bir dille anlatmıştı. Platon mektubu okuyup kahkahalarla gülmüştü. Evlenmeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu ve Alice'e, babasına güvende olduğunu bildirebileceğini söylemişti, fakat Alice öfkeyle dolmuştu. Yeni bir mektup yazıp babasının, Sidney ve Wellington'daki sergilerde eserlerini sergilemek üzere davet aldığından haberi olup olmadığını sordu. Eğer haberi varsa yasaklananlar arasında neden Maoriler ve Aborjinler yoktu? Babası hemen cevap gönderdi. Bu listeyi hazırlarken Alice'in bile yamyamları potansiyel koca olarak düşünmeyeceğini varsaymış. Annesi Alice'e 'Hintlisi'ni hafta sonu eve getirmesini söyleyerek durumu düzeltmeye çalışmış. Alice bu teklifi kaba bir şekilde reddetmiş.

Tüm bunları zaten biliyordum, peki neden yemek yiyorduk? Platon'a duyduğu sevgiden bahsetti, şaşırmadım, ama ortada bir sorun olduğu açıktı.

"Senin sağduyuna güvenebilir miyim, Dara? Lütfen sana anlatacaklarımdan Platon'a bahsetme, ama senin bu konuda yardımcı olabileceğini düşündüm."

O âna kadar, hayatım boyunca hiç kimse, bırakın bu denli yumuşak gözleri ve sarkmış dudakları, tek bir kişi bile bana sağduyuma güvenip güvenemeyeceğini sormamıştı. Bana güven duymasından o kadar etkilenmiştim ki kimseye tek kelime etmeyeceğime ve ne zaman, ne şekilde yardıma ihtiyacı olursa elimden geleni yapacağıma söz verdim. Şarap da çok lezzetliydi. Saatler akıp gidiyordu.

Platon'la iki yıldan uzun zamandır görüştüklerini söyledi. Birbirlerinin çıplak tablolarını yapmışlar. Birbirleriyle oynaşmışlar ama çok ciddi şeyler yaşamamışlar ve Platon, Alis'in penisine dokunmasına izin vermiyormuş, Platon'un penisini sadece bir defa yumuşakken görmüş. Gerçekten çok şaşırmıştım.

"Ben de ikinizin arasında her şey yolunda diye seviniyordum. İş, aşk ve seks birarada. Tarifsiz bir mutluluk."

"Hayır, hiç öyle değil."

Platon bir defa bile onunla sevişmek istememiş ya da onunla sevişmeye kalkışmamış. Alice'in bütün denemelerini geri çevirmiş. Bu durum Alice'i endişelendiriyordu. Beni de endişelendirmişti.

"Platon'un sorunu nedir, Dara? Çekici değil miyim? Dini açıdan bir engeli olamaz, öyle değil mi? Eşcinsel mi? Eğer öyleyse gelip bana söylesin, ikimiz de rahat edelim."

Ben de rahat etmeyi o kadar çok istiyordum fakat duyduklarım karşısında afallamıştım. Platon'un sorunu neydi? Hayatında başka biri mi vardı?

"Sence dindarlaştı mı?"

"Sebep din olamaz, Ally. Öyle olması senin açından daha iyi olurdu. İslam tam anlamıyla duyumsal bir dindir. Ken-

dilerini geri çekerek kadınları üzen erkekler, benim gibi kâfirlerden ve inançsızlardan daha kötü addedilirler. Hayır, kesinlikle din olamaz. Eşcinsel olabilir mi? Lahor'da bunun açığa çıkmaması imkânsızdı. Hepimiz öğrenirdik. Çok gizli bir araştırma yapıp sana haber vereceğim."

"Verir misin, Dara? Sana minnettar kalırım. Bu kurum insanın özgüvenini kötü etkiliyor."

Şarabı bitirdik, Alice bize kahve yaparken ben de onun kitaplarını ve tablolarını inceleyip göz ucuyla yatak odasına, Platon'un çok tatsız bir hayal kırıklığı yarattığı yere baktım.

"Kahvene konyak ister misin?"

"Tablolarını çok beğendim. Beni şaşırttılar. Ben onların daha farklı olacağını düşünmüştüm..."

"Daha didaktik mi?"

"Onun gibi bir şey."

"Beğenmene sevindim. Ban daima, maddi kaygıların bazen kötü sanatı mecbur kıldığını düşünmüşümdür. Bunu hiç cezbedici bulmam. Arkadaşın da öyle."

"Haklısın. Ama ince duyguların da otomatik olarak iyi eserler çıkmasına sebep olmadığını da unutmamakta fayda var."

"Sence melankoli bulaşıcı mıdır? Bir arkadaşın çok mutsuzsa, sen de kendini mutsuz hissedebilir misin, çok uzakta olsan bile?"

"Eğer aranızdaki arkadaşlık çok derinse ve ancak bir kısmını bastırabiliyorsan..."

Söylediklerimi hemen kabul etti. Birbirimize baktık; ikimiz için de bir sonraki adımın ne olacağı çok açıktı. Birbi-

rimizi hayal kırıklığına uğratmadık. Keyifli bir akşam sona ermek üzereyken, giysilerimi giyerken ona Platon'un sırrını ortaya çıkartmak için gizli bir araştırma yapmamı hâlâ isteyip istemediğini sordum.

"Evet, lütfen. Ne olduğunu öğrenmem gerekiyor, sen de öyle düşünmüyor musun?"

Bu konuyu artık geri bırakmış olmasını umuyordum ama yaralı egoların tedaviye ihtiyacı vardır. En kısa zamanda raporumu hazırlayacağımı söyledim. Platon'la ilgili ne yapması gerektiği konusunda fena halde tavsiyeme ihtiyacı olduğunu söyledi. Fiziksel temas kurma çabaları başarısızlıkla sonuçlandığından, yakın iş arkadaşlığının daha uygun olacağını söyledim. Hevesle başını salladı.

"Birlikte daha çok yemek yeriz, değil mi Dara?"

"Bu daha kolay ve yerine getirmesi sıkıntı yaratmayacak bir istek."

Ama bu benim değil Platon'un hikâyesi ve Ally Stepford'la geçirdiğim o keyifli yıl bu hikâyeye dâhil olmamalı. Ana dilimizde konuşursak, Platon'un sırlarını açmaya daha meyilli olacağını düşünerek birkaç hafta sonra onu aradım ve her zamanki gibi Drummond Street'de biraraya geldik. Soru sormaya başlayan o oldu.

"Ally Stepford'u mu beceriyorsun?"

Bu patavatsız soru Pencapça'da o kadar kabaydı ki bu dile alışkın kulaklarım bile isyan etti. Onu azarlayıp sorusunu cevapsız bıraktım. Tekrar sordu.

"Gözleri seni büyüledi mi? İlk bakışta şehvet miydi? Seni etkileyen tabloları mı yoksa evi mi oldu? Anlat, sevgili dostum. Seni etkileyen neydi?"

Olumlu cevap vermeye karar verdim. Yalan söylemenin anlamı yoktu, ama onun savunmaya geçmesini sağlamak için cevabımı çarpıttım.

"Evet, onunla görüşüyorum ama bu saydığın saçma sapan sebeplerin hiçbiri yüzünden değil ve ortada bir ihanet yok, Platon. Bana sizin hiç sevgili olmadığınızı söyledi, hatta ruhsal seviyede bile. Ona inanıp inanmama konusunda emin olamadım. Beni ikna etmek için yalan mı söylüyordu yoksa anlattıkları doğru muydu?"

Söylediklerimin ardından mahcup, uzun bir suskunluk geldi, Platon'un yüzündeki öfkenin yerini pişmanlık dolu bir ifade aldı.

"Sorun nedir, Platon? Başka biri mi var?"

"Ally'nin anlattıkları doğru. Daha önce bu konudan kimseye bahsetmemiştim ama sanırım sana anlatmam gerekiyor."

Merak ettiklerimin ortaya çıkacağını düşünüp rahatlayarak derin bir nefes aldım.

"Ben iktidarsızım, Dara. Hayatım boyunca böyleydim. *Elifim* dik durmuyor. *Meem olmuyor.* Hiç dikleşmiyor. Güneşin aksine, o hiç yükselmiyor. Anlıyor musun?"

Nasıl anlamayabilirdim ki? Ama bu söyledikleri daha önceki yıllarda anlattığı hikâyelerle o kadar ters düşüyordu ki afallamıştım. Lahor'da duyduğumuz saf kız hikâyelerini hatırladım. Hepsi yalan mıydı? Belki de fantezilerine o denli esir olmuştu ki geri atmak zor geliyordu.

"Ama Platon, bana striptiz kulüplerine gittiğini ve bunu mastürbasyon yaparken hatırlamak istediğin bir şeyler olması için yaptığını anlattın."

"Evet, sana bunları anlattım ve hepsi doğru, ama hiç boşalamadım. Hiç ereksiyon yaşamadım."

"Neden Ally'ye anlatmadın?"

"Utandım. Onun huzurunu kaçıracağını düşündüm."

"Söylememen huzurunu çok daha fazla kaçırmış. Bunu ona anlatmama izin verir misin?"

Birden düşüncelere daldı. "Tamam, ama lütfen anlattıklarıma bağlı kal. Hikâyeyi abartma."

"Abartmam. Anlatacaklarım onu ikna eder ve seni anlar. İyi bir insan. Hiç bir doktora görünmeyi düşündün mü?"

"Hepsi aç gözlü şarlatanlar ve çok pis, tek yönden bakan bir zihinleri var."

"Platon, makul ol. Pençaplı köylüler gibi konuşuyorsun. Bütün doktorlar böyle değil. Sana iyi bir doktor bulayım. Eğer işe yararsa hayatın değir. İşe yaramazsa şu ândakinden daha kötü bir durumda olmazsın. İktidarsızlığın psikolojik olabilir ve eğer öyleyse tedavi edilebilir. Ayrılma sırasında yaşadığın dehşetle ilgili olabilir. O zaman on beş yaşındaymışsın. O hatıraların etkisinde kalmış olabilirsin. Kadınların tecavüze uğrayıp öldürüldüklerini gördün. Kendine bu iyiliği yapmalı ve iyi bir doktora görünmelisin. Sana bir şey soracağım. Ayrılma'dan önce köyde bir şey mi yaşadın?

Keyfi yerine geldi. "Köyde bir kız vardı. Çok güzeldi. Onu çok arzuluyordum. Yaz aylarında onu yıkandığı dereye kadar takip ederdim, ama hiçbir zaman giysilerinin tamamını çıkartmazdı. Sadece üst kısmını çıkartır, koltuk altlarını sabunlayıp boynunu ve göğüslerini silerdi. O sırada alt kısımda bir yükselme yaşıyor ve ıslak rüyalar görüyor,

sonra da çarşafları daha sık yıkamak zorunda kalan annemden tokat yiyordum."

"Aranızda bir şey oldu mu yoksa onu uzaktan mı seviyordun?"

"Bir akşamüzeri o yıkanırken ortaya çıktım ve göğüslerini elleyip dudaklarından öpmek istediğimi söyledim."

"Ve?"

"Suratıma tokadı yapıştırdı."

Hiçbir tepki vermedim. "Bunun gerçek bir travma olduğundan emin değilim, Platon. İzin aldığın şeyi doğrudan yapmak hiç aklına gelmedi mi? O zaman yediğin tokada gani gani değerdi. Ama bu umut vaat ediyor. Sana iyi birini bulayım. Bir şeyler ayarlarız."

Kabul etti. Birkaç hafta sonra onun adına çok saygın bir doktorla görüştüm. Doktor hanım onun tablolarını görmüştü ve sorununu anlattıktan sonra Platon'u görme konusunda çok istekliydi. Ama Platon ortadan kaybolmuştu. Telefonuna ulaşılamıyordu. Dairesini emlakçıya vermişti ve nereye gittiğine dair bir adres bırakmamıştı. Evin kirasının onun Londra'daki banka hesabına yatırıldığını öğrendim.

Tek kelime etmeden, vedalaşmadan gitmeye karar vermesi beni biraz üzmüştü. Belki bu rahatsızlığını bana anlatmak zorunda kalmış olmasından hoşnut değildi. Önceki yıllarda da farklı konularda kendini kapana kısılmış hissettiğinde aslen sıradan bir köylü olduğunu söyleyip mekânı terk ederdi. Ama daima ateşliydi ve sıvışmak onun karakterine tersti.

* * *

Ally ve ben onun hakkında sık sık konuştuk. Platon'un rahatsızlığından bahsettiğimde çok üzüldü. Kısa süre sonra resim yapmayı bıraktı. Bir gün telefon edip gerçek kabiliyetini keşfettiğini ve müzik eğitimi alacağını söyledi. Lise yıllarında müzik eğitimi almıştı ve o zamanlar çok iyi piyano çalıyormuş ama hayat araya girmiş, Ally eğitim aldığı dalı değiştirip Slade'e gitmişti. İçinde saklı kalan müzik istidadı yeniden ortaya çıkmıştı ve Ally ilk aşkına geri dönüyordu. New York'a gitmek için acilen hazırlık yapması gerektiğinden benimle görüşmeye vakti yoktu ve vedalardan nefret ediyordu. Yıllar sonra saygın bir sanat ve müzik eleştirmeni oldu, bir gün üzerinde gizemli bir notla düğün davetiyesi geldi:

"Ailem geleneksel bir düğün istiyor olmasına rağmen düğüne katılmayacaklar. Umarım sen katılırsın. Beni damada sen teslim eder misin? Bunu çok isterim ve inan ki çok eğlenceli olacak."

İşin eğlenceli kısmını Upper West Side'daki kiliseye varınca gördüm. Damat Afro-Amerikan bir viyolonsel virtüözüydü. Lord Stepford'un yasaklılar listesinde olduğuna şüphe yoktu; bu yüzden olup bitenleri fazlasıyla komik bulan kız kardeşleri hariç diğer davetlilerin şaşkın bakışları arasında Ally'yi damada ben teslim ettim. Bu düğünün İngiliz tabloid gazetelerinde geniş yer bulmasının ardından zavallı Lord Stepford rahatsızlandı. Sonraki yıl babası öldüğünde, Ally'nin kocası çok hassas davrandı. Cenazeye katıldı ve sonrasında Stepfordshire House'da verilen anma toplantısında Beethoven'ın bir viyolonsel solosunu çaldı; bu tavrı Stepford klanı ve arkadaşları tarafından elbette çok

hoş karşılandı. Sonra karı koca New York'a döndüler ve iletişimimiz koptu.

Platon'a gelince, bir yıl sonra Karaçi'de yeniden ortaya çıktığını haber aldım. Pencap'ta yaşamayı reddetmiş. O dünyada gömülü çok fazla hatıra varmış. İngiltere'de tanındığı için eserleri Memleket'in en ünlü galerilerinde sergilenmiş; altısında birden. Yeniden molla tabloları yapmaya başlamış; hiciv dokusunu zenginleştirmek için aralarına birkaç yerel siyasetçiyi de eklemiş. Bu tablolar hiç sergilenmemiş, Platon'un özel koleksiyonunda kalmış ve bu söylenti şehrin elitlerinin küçük dünyasında hızla yayılmış. Sosyetenin seçkin kadınları Platon'u ve eserlerini genelde kocaları işteyken evlerine davet ediyorlarmış. Kaşmir şallarını satan, Tibet antilobunun kıllarıyla yapılan ve satışı yasak olan şalları çok talep gören birinci sınıf bir tüccarla aynı seviyeye gelmiş. Platon bu tablolar için şaşırtıcı derecede yüksek ücretler talep ediyormuş. Sanırım yüksek ücret talep etmekte haklıydı çünkü bu tabloların büyük bölümü onun hayatına mal olabilirdi. Gizlediği karikatürlerinin sakallı karakterleri Karaçi'de güçlü bir yapı oluşturmuşlardı ve Platon'dan kurtulmak onlar adına sıradan bir işti. Platon şehri yöneten laik mafyaya rüşvet vermiş, mafya da ona Karaçi'nin dışında büyük bir ev bulmuş, orada huzur içinde yaşlanmış, onu örnek alan ressamlar sürekli ziyaretine geliyorlarmış. Doğal olarak, mafya sattığı her tablodan haraç kesiyormuş, fakat Memleket'te zaten herkes birilerine bunu yapıyor. Zahid'den gelen şaşırtıcı telefona kadar Platon'a dair en son öğrendiklerim bunlardı.

ON

Beklemediğim bir telefondu. Neredeyse on beş yıldır duymadığım bir sesten geliyordu. Aksan okyanus ötesindendi, ama arayan kesinlikle Alice Stepford'du. Ne istiyordu, neden beni aramıştı ve neden şimdi aramıştı?

"Selam, Dara."

"Neredesin?"

"Londra'dayım. Irak savaşından sonra buraya taşındık, neden taşındık, ben de bilmiyorum. Hataydı. İngiltere ölmüş. Siyaset ölmüş, kültür ölmüş, yaltaklık kural haline gelmiş, yılların *Guardian* gazetesi bile pazarlama nesnesi gibi. BBC, Fox TV gibi olmamak için çok uğraşıyor ama kimi noktalarda kurallarla kolayca uzlaşan tavrıyla ondan bile kötü hale

gelmiş. Tarafsızmış gibi davranmak berbat bir şey. Ell, Obama'nın göreve başlama töreninde çaldı, izlemişsindir."

Göreve başlama töreninin canlı yayınını izlememiş ve küçük Elliot Lincoln'ün keman çalışını kaçırmıştım. Ally duyduklarından memnun olmadı.

"Çok saçma. Neredeydin ki? Amazon havzasının uzak köşelerinde miydi? Her yerde televizyon olduğunu sanıyordum. Yeni Roma imparatoru seçildi ve kutsandı, sen hariç bütün dünya izledi. Gerçekten canlı olarak izlemedin mi? Müthişti. Ell çok iyiydi. Kemanı neşeyle ağlıyordu. Basmakalıp bir söz değil, gerçekten öyleydi... neyse seni tartışmak için aramadım. Yarın akşam yemeği için müsait misin? Hâlâ bekâr mısın yoksa yanında birini getirmek ister misin? Senin oralardan gelmiş ve seninle tanışmaya can atan bir kadın var. Yaşlı Platon'un arkadaşı."

"Umarım kalbini duman eden kadındır. Onunla konuşmam gerekiyor."

"Çok zalim bir sözcük seçimi, tatlım. İkimizin de bildiği gibi ateşin olmadığı yerden duman da çıkamaz..."

"Çok kötüsün, Ally. Fiziksel yanı olmayabilir, ama eski dostumuzun anlattığına göre belli ki çok yoğun bir ilişki. Sonuç olarak ben acı çekiyorum ve o kadınla tanışmam gerekiyor. Ayrıca sizi de yeniden görmek güzel olur."

Ell geçen hafta gitti. Küçük kızımız Jezebel birkaç yıl önce Brooklyn'e geri döndü. Jez şimdi Brooklyn'deki çılgın bir neo-punk grubunun baş gitaristi. Daha on sekiz yaşında. Grubun adı senin de hoşuna gidecek. On Yedi Brumaire, yedi Kasım'ın Fransız Devrimi'ndeki karşılığı. Ayrıca grup

kurulduğunda bütün üyeleri on yedi yaşına yedi girmişti ve benim kitaplarımı karıştırırken 18 Brumaire referansını bulup derinlemesine araştırdılar. Hepsi bunun müthiş olduğunu düşündü. Acayip bir şeymiş. Evi kapattım. Stüdyoya gel. Sekiz civarı uygun mu? Yemeği o saate hazırlamış olacağıma söz veriyorum. Sadece üçümüz olacağız."

Onun sanatçı enerjisi artık kocasının ve kızının çalışmalarına kanalize olmuştu. Ertesi gün arabayla Chelsea'ye doğru giderken ona tekrar resim yapıp yapmadığını sormayı unutmamayı aklımın bir kenarına not ettim. Sahibinin aksine, stüdyo biraz değişmişti. Ally her zamanki gibi çok şık giyinmişti, ama saçlarını boyadığı fark ediliyor, bu da yarattığı etkiyi biraz azaltıyordu, ayrıca çok daha kiloluydu, fakat öte yandan hangimiz öyle değildik ki? Kaldığımız yerden devam ettiğimiz sohbetimiz bütün değişiklikleri arka planda bıraktı. Ally'nin gırtlaktan gelen kahkahası ve şarap eski hatıraları yeniden canlandırdı.

"George evleri aldı; diğer kardeşlerim para ve mobilya aldı. Bana da mahzen miras kaldı. Vasiyette yazıyordu. Doğal olarak kardeşlerimle paylaştım; ama 1986 öncesi şaraplar hariç. Ell alkol almıyor."

"Müslüman mı?"

"Tatlım, onun Müslüman olduğunu zaten biliyorsun... sana söylediğime eminim."

"Ally, seni ona bir kilisede teslim ettim."

"Biliyorum. Biliyorum. Ama bu, Ell inanç değiştirip hacca gitmeden birkaç yıl önceydi. İslamiyet'in aklına Presbyterianizm'den daha yatkın geliyor olması benim umurumda değil. Ona tek söylediğim şey, eğer başka bir kadına

şehvetle bakacak olursa onu hadım etmesi için Blackwater askeri tutmayıp bunu bizzat kendim yapacağımdı. Bunun dışında benim açımdan çok da önemli değildi. Amerikanların çoğu dini sever ve eğer onlardan biriyle evlenirsen bunu da kabul etmen gerekir. Beni, akıl almayacak kadar şaşaalı bir isim seçmesi çok rahatsız etti. Temsilcisi onu keman virtüözü olarak eski kimliğiyle ün kazandığı ve El-Hacı Şeyh Muhammed Itır adlı birinin verdiği konserin gişe açısından çok da cazip olmayacağı konusunda uyarınca 'takma' adla devam etmeye karar verdi. Çoğu konuda o kadar zayıf ki, zaten öyle olmasa eski adını kirli çamaşır gibi çıkartıp atardı. O korkunç 11 Eylül olayından sonra daha da paniğe kapıldı ve Müslüman adını kullanmayı tamamen bıraktı. Bense bunun ziyadesiyle acınası ve İslamofobiye dönük bir tavır olduğunu düşündüm. Muhammed Ali'nin yeniden Cassius Clay olması gibi bir şey. Ama en azından hâlâ Müslüman. Ben hiçbir dinden hazzetmiyorum, Dara. Umarım sen de yaşlanınca dine dönmeyi düşünmüyorsundur."

"Saçmalama. Ayrıca İslamofobiden bahsetmişken, Ell inançsız olmak için neden din değiştirsin ki?"

"Salatanın sosunu hazırlayacağım."

Eliot'un dine dönmesinin ardındaki mantığı açıklayamadı. Şaşırtıcıydı, çünkü örneğin hapishanede geçen uzun zamanın ardından olmamıştı; Kuran'ın hapse düşen çok sayıdaki genç Afro-Amerikalı üzerinde sihirli bir etkisi oluyordu, özellikle beslenme alışkanlıklarında. Bu konuyu derinlemesine incelemeyi de aklımın bir kenarına not ettim, fakat Ally'nin diğer misafirinin gelmesiyle birlikte bütün bu kasvetli düşünceler kaybolup gitti.

Zeynep Şah'ın görüntüsü aklımı başımdan aldı. Derin kahverengi gözleri baygın bakmasa da fesatlıkla doluydu. Kıvrık burnu ona kibirli bir ifade veriyor, fakat gülümsediği ânda tüm yüzü yumuşuyordu. Canlı ve derinden gelen bir ses tonuyla konuşuyordu, açık fikirliydi ve ben içgüdüsel olarak onun iki yüzlülük maskesini hor gördüğünü hissettim. Aynı sosyal sınıfa mensup çok sayıda kadın iki yüzlülük katmanlarıyla doludur, bu onların Memleket'te yaşayabilmek ve ayakta kalabilmek için ödedikleri bedeldir.

İlişkilerinin temeli ne olursa olsun, Platon hazine bulmuştu. Buna hiç şüphe yoktu. Biraz ev ödevi yapmış ve erkek kardeşlerinden birini tanıdığımı fark etmiştim; daha sonra Zeynep bana o erkek kardeşinin vefat ettiğini söyleyecekti. Diğeriyse Zeynep'in hayatını mahvedecek iğrenç bir tuzak kurmuştu.

Güzelliğin ve zekânın böylesine bir birleşimini görmeyi hiç beklemiyordum. Zeynep rengârenk bir Sint tarzı *cholo*, yani işlemeli gömlek ile kahverengi *suthan*, yani pamuklu kumaştan bol pantolon giyiyordu. Oturur oturmaz bacak bacak üzerine attı, Sint renkleri Ally'nin yıpranmış, rengi solmuş zeytin yeşili kadife örtülü sofrasıyla harika bir uyum sağladı. Memleket'teki sosyete mensubu kadınların, yabancı biriyle ilk karşılaştıklarında sıklıkla sergiledikleri soğuk tavırdan eser yoktu. Zeynep samimiydi, gülümseyen gözleri hayata rahat bir yaklaşımı olduğunu gösteriyordu. Hatırladığım kadarıyla dışarıda hava kapalıydı.

Başka kaygıları ya da meseleleri olmayan bir yazar tamamen bu müthiş kadının başına gelmiş trajediye dayalı bir şaheser yaratabilirdi. Fakat benim yazacağım kitapta, bu

kitabın öncelikli olarak ele aldığı kişinin katı talimatları yüzünden sadece yavan bir şekilde yer alacaktı. Zeynep'e Platon'la ilgili soru sormak istemiyordum ama verilen sözlerin tutulması gerekiyordu. Ben kitabımda Zeynep'ten sadece genel hatlarıyla bahsedecek ve bunu yaparken -zayıf yanıma yenik düşüp- onun gibi bir kadını ortaya çıkartan tarihi ve sosyal koşulları açıklayıp onun neden arkadaşım Platon'a âşık olduğunu anlatacaktım. Peki, ona gerçekten âşık mıydı? Bu hoş bedenin ardında ya da zihninin derinliklerinde neler gizliydi? Meleksi mi yoksa şeytansı mı bir ruhu vardı, yoksa Platon'u bu kadar derinden etkileyen bu ikisinin karışımı mıydı? Zeynep bana henüz ciddi bir şekilde bakmamıştı, bütün dikkati Ally'nin üzerinde yoğunlaşmıştı. Eski işkenceci kibir, aniden ortaya çıkıp benimle alay etmeye başlamıştı, aynı zamanda en ufak bir yanlış adımın felaketle sonuçlanacağı konusunda beni uyarıyordu. Bu uyarı beni huzursuz etti, çünkü Platon'un aksine ben hiç de deneyimsiz değildim ve bu deneyimi yaşamaktan kaçınmazdım.

Zeynep elli iki yaşından küçük görünüyordu, en fazla kırklı yaşlarının sonunda gibiydi. Tahmin etmek zordu. Çok varlıklı Sintli toprak ağası bir ailenin kızı olarak doğmuştu. Bu toprak ağası erkekler, rekabetin çok sert olduğu Memleket'in en ilkel beyleriydi. Serflerin -çünkü köylüler böyle yaşıyorlardı- çektiği azaba ilaveten, bu toprak ağalarının bir kısmı azizlerin ya da *pirlerin* soyundan geldiklerinden ağızlarından çıkan sözler kanun olarak kabul ediliyor, hatta bu sözlerin doğrudan Tanrı'yla aralarındaki özel bağdan yansıdığına inanılıyordu. Bu duruma karşı çıkanlarla vahşice çatışıyorlardı. İngilizler, Zeynep'in büyükbaba-

sının uzak bir kuzenini huzursuz edince, kuzeni tam bir yıl süren ve imparatorluğun Sint'in iç bölgelerine birlikler göndermesine sebep olan bir isyanla karşılık vermiş; bu olay İngiliz birliklerinin Singapur'da hezimete uğradığı 1942 yılında olmuş.

Japonlara direnemeyince intikamla Hur köylülere saldırıp onları katlettiler. Bu çatışmada bulunmuş bir İngiliz asker, bir kısmı muhbir olan Sintli mahkûmların sorgularına dayanan *Terörist* adlı yapmacık bir roman yazdı. Asiler, din liderleri *pirin* sözlerine körü körüne uyan, kafasını pek kullanmayan fakat cesur insanlar olarak resmediliyorlardı. Bu elbette olayları tam olarak anlatmıyordu, çünkü sömürge askeri işgalci güce karşı yoğun bir nefret olduğunu ve pirin bu nefreti kullandığını söylemekten çekinmişti; bizim bahsettiğimiz durumdaysa Zeynep'in büyük amcası birkaç kişinin eşliğinde sessizce asılmıştı ve o birkaç kişiden biri de muhtemelen bu romancıydı. Fransız ve İtalyanların aksine İngilizler Hindistan'da nadiren gövde gösterisi yapmışlardı; yeni ölümlere sebep olmasından korktukları için, düşmanlarını fazla gürültü kopartmadan asmışlardı.

Bu olay bütün ailede iz bırakmıştı. Zeynep'in, ahalinin hem ruhani hem de dünyevi yeni lideri olan en büyük amcası, eski dönemlerdeki yönteme uyup İngilizlere büyük bir sadakatle bağlanmış. Hindistan'ın bağımsızlığı uğruna mücadele eden çok sayıdaki milliyetçi lideri hiç önemsememiş. Bütün yerli Sintler -bir şehre kaçmayı başaran eylemci köylüler onlara böyle derdi- İngilizler topraklarından ayrıldığında kendilerini tehdit adlında hissetmişler. Kafalarını kurcalayan tek soru, mülklerinin dışarıya kapalı dünyası-

nın ve serfliğin varlığını sürdürüp sürdüremeyeceğiydi. Tarih hem bu yapıların hem de toprak sahiplerinin kutsal 'efendi hakkı' ayrıcalıklarının hayatta kaldığını kaydedecekti; bu haklar insan hakları gibi bir şey değildi, Ally en militan feminist günlerinde bu sava şiddetle karşı çıkardı.

Zeynep, ailenin varlığını oluşturan binlerce dönümün ve bir düzine köyün ortasındaki çok sayıdaki büyük evden birinde doğmuştu. Burası küçük Jamsadiq kasabanın yakınındaydı ve şeytani Karaçi şehrine arabayla dört saat uzaklıktaydı, yani modern alışkanlıklar da mevcuttu, yerlilerin bir kısmı Sint Kulüp'de boy gösterdiklerinde fazlasıyla kozmopolit bir kişilik sergiliyorlardı.

Sekiz-dokuz yaşlarına geldiğinde Zeynep'in sıra dışı güzelliği onu ilgi odağı yapmaya başlamış. Zeynep'i çok seven babası o henüz on iki yaşındayken ölmüş. Toprakların babasına düşen kısmını miras alan ağabeyi aksi ve tutucu bir yerliymiş. Kız kardeşini gören herkesin ona bayıldığını fark etmiş. Zeynep'in aklı kurnazlığa ermiyormuş. Tamamı kadın olan özel öğretmenlerinden çok iyi bir eğitim almış. Sintçe ve Urducanın yanı sıra Arapça ve Farsça okuyup İngilizce ve Fransızca konuşabiliyormuş. İlk bakışta dikkati çeken, doğuştan gelen bir asaleti varmış. Güzelliği o bölgede dillere destanmış. Yerliler kendi aralarında bu konuyu konuşurmuş ve çoğu delikanlı onunla evlenmeye kararlıymış. Acaba ailesi hangi yerliyi kutsayacaktı? İddiaya tutuşulmuş ve Zeynep'in hiç haberi olmasa da ateşli bir rekabet çoktan başlamıştı. Yerlilerin talepleri de vardı, Zeynep'in ailesinden daha fazla toprak istiyorlardı. Hepsi hemen nişan yapılmasını talep ediyordu, böylece Zeynep on yedi ya-

şındayken, aslında on sekiz yaşındaymış gibi davranıp düğün kutlamalarına başlayabilirlerdi.

Zeynep'in annesi onu doğururken ölmüştü ve babasının ikinci eşi ne Zeynep'i ne de iki ağabeyini umursayan, küçük hesaplar peşinde koşan soğuk bir Karaçili kadınmış. Pek evde durmazmış. Yaşlı adam öldüğünde bir Avrupa şehrine tüyebilmek için yeterince mücevher ve para toplamanın peşindeymiş. Sonunda bunu, zarafetle olmasa da başarıyla gerçekleştirmiş; en son Knightsbridge'de, bir Mısır manavının yakınında yaşadığını haber almışlar.

Zeynep'in dar kafalı ve bağnaz büyük ağabeyi Sámir Şah, kız kardeşine duyduğu kıskançlıktan çıldırıyordu. Zeynep erkek olarak doğmuş olsaydı kendisinin hiçbir hükmü kalmayacağının farkındaydı. O sırada Zeynep henüz on iki yaşındaydı ve evde hizmet eden serflerin ailelerine karşı ne kadar nazik davrandığına dair hikâyeler bütün köylere yayılmıştı, herkes keşke kız olarak doğmasaymış diyordu.

Sámir Şah kız kardeşinin kaderini belirmek için ailenin erkek büyükleriyle bir toplantı yapmış. Bu yerliler biraraya gelip ona layık tek damadın, elbette Kuran olduğuna karar vermişler. Zeynep'in en sevdiği ağabeyi Sikandar, Zeynep'in adına cesurca savaşmış, ama o sırada kendisi de henüz sadece on altı yaşındaymış. Zavallı çocukla toy olduğu ve mülklerine değer vermediği söylenerek acımasızca alay edilmiş. Sikandar gözyaşlarıyla hırsla odadan çıkmış.

Zeynep gelmeden önce onun hikâyesi hakkında bütün bildiklerim bundan ibaretti.

Ally masayı hazırlayıp bize şarap ikram ederken biz de sohbete daldık. Zeynep şarabı reddetmedi. Platon'a dair ça-

lışmalarımın nasıl gittiğini sordu. Fikrimi pek de belli etmeyen bir şeyler mırıldandım.

"Dürüstçe söyle," dedi, "onun hakkında yazacak çok şey var mı? Tablolarıyla ilgili bir makale yazsan senin için daha kolay olmaz mı?"

"Bana her şeyi yazmamı söyledi, bunların büyük bölümü tablolarına dair bir yazı için pek de uygun değiller."

"Neden uygun olmadığını anlamıyorum. Tablolarında da her şey ortada."

"Bir bakıma evet, öyleler, ama yine de üzerlerinde çok fazla yorum yapılması gerekiyor. Ev sahibemiz ondan tam anlamıyla 'sırf erkek fantezisi ve tamamen cinsiyetçi' oldukları için yok etmesi istediği eserini de görmelisin. Yok etmek yerine bana verdi, onun ilk dönem çalışmalarını da görmek isteyeceğini düşünerek yanımda getirdim. Ally haksızlık etmişti. Bence Platon, bu şeyleri dev boyutlarda çizdikleri çok fazla erotik Japon eseri görmüş. Bu çalışma da Platon'un yorumu olmuş ve bence kendi içinde bir

esi de var. Fakat Ally aynı fikirde değil."

Ally, "Dara," dedi, "Deminden beri söyleyeceğim, unutuyorum: Bana artık Ally demesen olur mu? Tanıdığım herkes bana Alice diyor."

"Peki, ama neden?"

"Çünkü Elliot 'Ally'den hiç hoşlanmıyor."

"Neden? Buradaki telaffuzu Ali gibi ve inancını göz önünde bulunduracak olursak Elliot'ın kendini sana daha yakın hissetmesi gerekir. Platon'un sana Alice demesi ne kadar acıklı. Ve siz, Bayan Stepford, size nasıl hitap edile-

ceğine bir erkeğin karar vermesine müsaade ediyorsunuz. Utanmalısınız."

Takma adlar üzerine tartışmamızın gittikçe can sıkıcı bir hal aldığını hisseden Zeynep, başarılı bir manevrayla konuyu değiştirdi.

"Ona bu kadar doğal bir şekilde Platon demenizi çok seviyorum. O benim için Pervez, bazen de Payjee, ama Platon demeyi de deneyeceğim. Siz söyleyince kulağa çok hoş geliyor."

Zeynep, Platon'un çizdiği penislerin olduğu defterin sayfalarını karıştırırken Alice yemeğin hazır olduğunu söyledi. Zeynep çizimlere gülümseyerek bakıyordu, ama hiçbirini uzun uzun incelemedi. O ânda defterin bende kalacağını anladım. Ally başını geriye çevirmiş, Zeynep'i izliyordu.

"Zeynep, sence de haklı değil miymişim? Artık biraz daha olgunum ama yine de bu resimlerin dünyaya ya da herhangi birine bir anlam ifade edeceğini düşünmüyorum."

Zeynep düşünceli bir şekilde, "Bana etmiyor," dedi. "Ama belli ki ona etmiş, aksi takdirde bunları çizmezdi. Bence bu çizimler onun kitabını yazan kişi olarak Dara'da kalmalı. Belki bunlardan birini Platon hakkında yazacağın kitabın kapağına koyarsın."

"Belki de koymam. Belki Memleket'in bayrağı yaparlar, ülkeyi yöneten kişileri daha iyi temsil ediyor."

Zeynep kahkaha attı. "Bir şeylerin bakanı olan ağabeyime ileteceğim."

"Yozlaşma bakanı mı?"

"Yemek hazır, çocuklar."

Zeynep o kadar kendine güvenli ve rahat görünüyordu ki hayatının gerçekten Platon ve diğerlerinin anlattığı kadar dramatik olup olmadığını merak etmeye başlamıştım. Alice'in çok geçmeden bu konuyu açacağını biliyordum ve beni yanıltmadı.

"Zeynep, şey, ikimiz de merak ediyoruz. Platon evli bir kadına âşık olduğunu söyledi. Kocan hayatta mı yoksa boşandınız mı?"

"İkisi de değil, Alice."

Alice şaşırdı ve sırayla bir bana bir Zeynep'e baktı. "Tamam, pes ediyorum. Nedir bu gizemin iç yüzü?"

"Platon'un sana anlatmamasına şaşırdım. Ben Kuran'la evliyim."

"Ne? Gerçekten mi? Dalga mı geçiyorsun? Dara, senin bundan haberin var mıydı?"

"Evet. Memleket'te böyle şeyler yaşanıyor."

Zeynep, şaşkınlıktan küçük dilini yutmak üzere olan ve cinsiyetle alakalı konularda her şeyi bildiğini sanan Alice'e evlilik bağını anlattı. Zeynep'in hikâyesi ilerledikçe, Alice'in yüzündeki gittikçe artan şüpheyi izlemek çok keyifliydi. Zeynep'in derinden gelen soğukkanlı sesi de hikâyenin etkisini arttırıyordu.

"Ülkenin benim yaşadığım bölümünde toprak ağaları mallarını koruma konusunda o kadar kararlıdırlar ki arazilerinin bütünlüğünü tehdit eden her şeyle savaşırlar. Bir kadın olarak bu mülklerin benim payıma düşen kısmı -İslami kanuna göre bu, erkeklere miras kalanın dörtte biri- belliydi. Şeriat olmasaydı hiçbir şey alamazdım. İnsan ister istemez böyle düşünüyor. Tamamen eşit bir paylaşımı şart ko-

şan kanunların olmadığı bir yerde, yine de bir şeyler alabilmek güzel. Sen de aynı fikirde değil misin, Alice?"

Alice aynı fikirde miydi? Evet, öyleydi. Keyifle güldüm, fakat Zeynep'in el işaretiyle sustum.

"Bir erkeğin aldığının dörtte biri bile sahip olduğumuz varlığın binlerce dönümüne denk geliyordu ve olaylar seyrinde giderse bu toprak ailenin elinden çıkacaktı. Evlenip çocuklarım olursa topraklardaki payım onlara bölünecek ve ailenin sahip olduğu arazi küçülecekti. Bir kuzenimle, hatta ağabeylerimden biriyle bile evlensem payımı kaybedecektim. Tek bir çare vardı; yıllar önce geliştirilmiş bir yöntem: Mirastan alacakları pay ailenin mülkünü riske sokacak olan kızlar Kuran'la evlendirilebilirlerdi. Böylece, on iki yaşımdayken düzenlenen bir törenle oranın piri olan geri zekâlı çopur -aynı zamanda benim kuzenimdi- Kuran'la olan evliliğimin yasal ve kutsal olduğunu ilan etti. Aylarca bir odada Kuran'la kapalı kaldım, başka hiçbir şey yapmadım. Yemeğimi kapının önüne bırakıyorlardı, hizmetçilerin benimle konuşmalarına izin verilmiyordu. O sırada annemin hayatta olmasını o kadar istedim ki.

Bu hapsin sebebi beni geleceğime alıştırmaktı. Bir yıl sonra, âdet görmeye başladığımda, kirli olduğum müddet boyunca kitap yanımdan alınmaya başlandı. Bu muamele altında ya yeni gerçekliğime uyum sağlayacağımı ya da kendimi öldüreceğimi düşünüyorlardı. Benim durumumdaki kadınların böyle şeyler yaptıklarına dair hikâyeler vardı. Dürüst olmak gerekirse böyle yaşamaktansa ölmenin daha kolay olacağını düşündüğüm zamanlar oldu, bu düşüncelerimi paylaştığım kadın arkadaşlarım ağlamaya başlıyorlardı.

Fakat kadınlardan biri eğer bunu yapmayı gerçekten istiyorsam gizli serviste üst düzey memur olan kocasından siyanür kapsülü alabileceğini söyledi. Arkadaşıma, zehri önce onunla konuşmadan içmeyeceğime söz verdim ama acil durumlar için birkaç kapsüle ihtiyacım vardı. İki tane getirdi. İşe yarayacağından emin olmak istedim, o yüzden birini kardeşimin ürkütücü tazısına verdim; ona bir servete mâl olan ve sizin küçük Shetland atlarınızla aynı ebatta olan bir köpekti. İşe yaradı."

Alice dehşete kapılmıştı.

"Ah, Zeynep. Lütfen ölmediğini söyle. Safkan bir tazıyı zehirlemişsin. Neden ağabeyini zehirlemedin?"

"Çünkü o Şahskervillerin tazısıydı, tatlım. Köylüleri korkutuyordu. Hayvanın ölüm haberi yayıldığında herkes sevindi. Serflerin bir kısmı köpeğe Pir Sahip diyordu; insanlar ilk başta köpeği, onunla bir defasında kazara karşı karşıya kalan çopur pirin öldürttüğünü düşündüler, bu da onları memnun etti, köpek ölünce herkes rahatladı, çünkü köpek daha önce bir çocuğu öldürmüştü. Sakın bana tazıların yumuşak başlı hayvanlar olduğunu söyleme, Alice. Karakterleri tamamen sahiplerine bağlı. Sámir Şah onu vahşileştirdi. Diğer kapsülü görmek ister misin? Bir zamanlar anneme ait olan bu küçük *naswar*'da* saklıyorum."

Çantasına uzanıp küçük, eski, gümüş bir enfiye kutusu çıkardı. Kutunun içinde başarılı bir şekilde kamufle edilmiş katil duruyordu, gerçek inci ebadında bir kapsül. Bize tazının öldüğünü duyan ağabeyinin öfkeden nasıl deliye dön-

*) Çoğunlukla Hindistan, Pakistan ve Afganistan'da kullanılan bir tür enfiye. (ç.n.)

düğünü, önemli bir siyasal geziyi iptal edip resmi helikopteriyle eve yetiştiğini anlattı. Ülkenin en tanınmış veterineri getirtilip otopsi yaptırılmış. Zehirden iz kalmamış. Ek iş olarak eroin kaçakçılığı yapan veteriner kendinden çok emin bir tavırla Şah'ın tazısının kalp krizi geçirerek öldüğünü söylemiş. Sámir Şah ona bağırmış.

"Tazıların kalp krizi geçirdiğini ilk defa duyuyorum, seni pezevenk."

"Ne yazık ki Memleket'te geçiriyorlar, efendim, özellikle de bu bölgede. Sıcak havadan olmalı. Sizin de bildiğiniz gibi bu hayvanlar soğuk havaya alışkınlar. Alman çoban köpeklerinin bağışıklığı var, ama tazıların yok. General Faruki'nin tazısı daha üç ay önce kalp krizi geçirip öldü. Köpeğinizin kalbinin zayıf olduğunu bilseydim ona kalp ameliyatı ya da organ nakli yapardım. Artık çok geç, gerçekten çok üzgünüm, efendim. Faturayı hangi yüce şahsiyete göndereyim?"

Zeynep hikâyesine devam ederken Alice'in yüzünde bile bir gülümseme belirdi.

"Köpek mumyalandı, uzaktan da olsa Platon'u ilk görüşüm böyle oldu. Ağabeyim o canavarın tablosunun yapılması için ülkenin en iyi ressamının tutulmasını istedi. I.M. Malik bir bienale katılmak üzere Avrupa'da bir yere gitmişti, dolayısıyla iş, arkadaşınız Platon'a verildi. Köpeğe dair resmi hikâyeyi duymuştu ve köylülerle konuşup çok daha fazlasını öğrendi; bilirsiniz, Platon böyledir. Hepimizin bildiği gibi Platon hiç gerçekçi tablo yapmaz. Ama istenenin yerine yaptığı tablo çok güzeldi. O tuhaf canavarı melek kanatları ve kocaman bir cinsel organla çizmişti, yine de tab-

loda en belirgin olan şey hayvanın yüzüydü. Daha ilk bakışta ağabeyim olduğunu anlıyordunuz. Tazının yüzündeki ifade, sahibinin yüzünün biçimini bozan her daim çatık kaşlı ifadenin aynısıydı. Ağabeyimin çok öfkeleneceğini düşündüm, ama hayır. Bize daha sonra Platon'un harika bir ressam olduğunu, tazı ile sahibi arasındaki benzerliği çok iyi bir şekilde yakaladığını söyledi. Tablo evin hemen girişindeki koridora asıldı.

"Ressamı şahsen tebrik etmek istediğimi söylediğimde hiç beklemediğim bir şey oldu ve Sámir Şah isteğimi kabul etti. Ağabeyim tuhaf bir adamdı. Ahlâksızdı, vicdandan eser yoktu, yoluna çıkan her şeyi ezip geçmeye hazırdı, bunları çok iyi biliyordum. Yine de tazının ölümünün onu etkilediğine şüphe yoktu; hem de çok derinden. Platon çalışmasından dolayı bonkörce ödüllendirildi ve ben onunla ilk defa konuştum. Konuşmamız tam olarak on beş dakika sürdü, sonra Pajero beni arabayla Karaçi'ye geri götürdü. Elbette onun gerçek niyetini anladığımın ve bunu gizlemeye çalışmadığımın farkındaydı. Bana bütün söylediği, ülkedeki toprak ağalarının ve siyasetçilerin köpek olarak resmedilmesi gerektiği oldu. Gözlerindeki fesatlık çok çekiciydi ve ayrıca, sanırım serfleri bir kenara koyarsak, ailemdekiler dışında konuştuğum ilk erkekti ve ben kırklı yaşlarıma yaklaşıyordum. Çok etkilendim, fakat o ilk ânda bile bana cinselliğe dair bir gözle bakıyor gibi değildi. Benim durumumdaki bir kadın bu konularda başka kadınlara göre, örneğin Alice gibi birine göre daha dikkatli oluyor. Bedensel hazların Platon'un önceliği olmadığını hissettim. Tanıdığım kimi insanlar -kadın ya da erkek- kendi hissedemedikleri duy-

guların gerçek olduğunu kesinlikle kabul edemiyorlar. Platon bunun tam tersiydi. Gözlerinden okunuyordu, ayrıca ilerleyen aylarda öyle olduğu kanıtlandı.

"Hücremden, hem de anahtarı cebimdeyken neden kaçmadığımı merak ediyor musunuz? Çok basit. Hiç param yoktu. Hiç banka hesabım yoktu. Hiçbir şeyim yoktu. Ben yaşamıyordum. Bir diğer etken daha vardı. Bir adamla tanışıp evlensem bu tam bir intihar evliliği olurdu. Yerliler biraraya gelip Kuran'a leke sürdüğüme hükmederler ve pirler ölüm fetvamı verirlerdi. Sámir ve ondan nefret ettiğim için adını dahi anmak istemediğim Sámir'in bir küçüğü uçak kazasında ölüp Sikandar eve dönüp mülklerin yönetimini ele aldığında hayatım düzelmeye başladı.

"Sikandar ve eşi beni her yere götürüyorlardı, hayatımda ilk defa büyük şehirdeki günlük hayatı gördüm. Sikandar bana ait toprakları satın alıp parasını bana verdi, ayrıca aralarında Karaçi'deki dairenin dâhil olduğu başka bir sürü şey de verdi. Yüzünde üzgün bir ifadeyle, benim mutlu olmamı istemesine rağmen evlenmememin daha iyi olacağını söyledi. Pirlerin ölüm cezası vermesini engelleyebilecek kadar güçlü değildi. O âna değin o yönde hiçbir arzum yoktu, derken karşıma Platon çıktı ve hayatıma, mümkün olacağı aklımın ucundan bile geçmeyen bir mutluluk ve zihinsel rahatlık getirdi. Herkes onun şoför-aşçım olduğunu sanıyor. Yüzünü biliyorsunuz. Küçük bir kamuflaj ve beden dilinde minik değişikliklerle her rolü oynayabilir. Bana, Bengalli bekçi kılığına girip seni kandırdığını söyledi, Dara." Başını geriye atarak bir kahkaha patlattı. Alice şoke olmuştu. Hiçbirimiz tek kelime etmedik.

"Zeynep, İslam Kuran'la evliliğe izin veriyor mu? Daha önce hiç duymamıştım."

"Elbette vermiyor. Din adamları bu uygulamayı her gün eleştiriyor, toprak ağalarını kınıyorlar fakat hiçbir şey değişmiyor. Bu adamların gölgesinde çalışan birkaç intihar bombacısı mucizeler yaratabilir. Onun yerine fakirleri cezalandırıyorlar.

"Yerlileri yok etmek için yerli bir icat," dedim. "Aslında bu fikrin haklı yanları da yok değil, fakat asıl sarsılması gereken onların ekonomik gücü. Uygulama devam ettikten sonra kişileri öldürmenin bir anlamı yok."

"Bunu Memleket'teki hangi hükümet yapar, Dara? Çok uzun zamandır uygulanıyor."

"Ortaçağ gibi," dedi Alice. "Tam Ortaçağ gibi."

"Belki Ortaçağ Avrupa'sı gibi, Ally, ama Ortaçağ İslam dünyası olmadığı kesin. Onlar feodal topluluklardı. Zeynep'in çektiği acının sorumlusu Kuran değil. Sen bir defasında, başkalarının da olduğu bir ortamda, ataerkil toplum ve mülk birlikteliğinin cinayetleri getireceğini söylememiş miydin?"

"Gençliğimi hoşgör, Dara. Lütfen. Şu ânda tartışmamız gereken çok daha önemli konular var. Zeynep, sana çok kişisel bir soru sorabilir miyim? İstersen bu erkek canavardan odadan çıkmasını isteyebiliriz."

"Canavar kalabilir. Ne istiyorsan sor."

"Bakire misin?"

O akşam ilk defa Zeynep'in yüzü kardı, bir ân Alice'in çok yoğun koruma altındaki bir sınırı geçtiğini hissettik. Zeynep iç çekip anlattı: "Sorunun benim açımdan hiçbir

sakıncası yok. Platon da bana bu soruyu yöneltti ve sen aynı soruyu sorduğunda, ona dürüstçe cevap verdiğimde ne kadar üzüldüğünü düşündüm. Hayır, bakire değilim. Teknik olarak şöyle anlatabilirim, on yedi yaşımdayken mumla bekâretimi bozdum. O yıl aynı zamanda Balzac okumaya başlamıştım, ama bu iki olayın birbiriyle hiçbir şekilde ilgisi yok. Sadece, yıllar sonra onu yeniden okumaya başlayınca sunağımda yaktığım mumun hatıraları yeniden ortaya çıktı. Hizmetçiler çarşafları hızla değiştirdiler. Onlar benim yegâne sırdaşlarım ve arkadaşlarımdı. Onlara her şeyi anlatırdım ve bir defa dahi bana ihanet etmediler. Sadece kızsal konulardan konuşabiliyorduk ve bundan keyif alıyordum. Yapmacıklık ve melodram yoktu, tehlikeli veya meçhul sularda yol alıyormuşuz gibi bir hisse kapılmıyorduk. Bunların hiçbiri yoktu. Kızların hepsi evliydi ve yaşadıkları deneyimleri bütün detaylarıyla anlatıyorlardı. İki tanesinin kocası hayvan gibiymiş. Bu kıyaslamayı rahatlıkla yapabiliyorlardı çünkü aldıkları cinsellik eğitimi sokak köpeklerini, eşekleri ve atları çiftleşirken izlemekten ibaretti. Birinin daha düşünceli bir kocası vardı; ona çok zevk veriyordu ve kız ön sevişmelerini detaylarıyla anlatmaktan çekinmiyordu. Diğerleri de kıkırdayıp kocasını paylaşıp paylaşamayacaklarını soruyordu. Ama ben paylaştım."

O noktada ben bile yerimden sıçradım.

"Ne yaptın?"

"Bu teklifi kıza ilk sunduğumda dalga geçtiğimi düşünüp kıkırdadı. Ciddi olduğumu söyleyince yüzü kâğıt gibi bembeyaz oldu. İlk başta kıskançlık yapabileceğini düşünmüştüm. Ben bu duyguyu hiç yaşamamış olsam da kıskan-

masını anlayabilirdim, Fransız romanlarında kıskançlığa dair çok şey okumuştum. Kıskanırsa teklifimi hemen geri çekecektim. Bunu açık bir şekilde söylediğimde utandı. Hiç kıskanmadığını söyledi. Sonra bana, kocasına benden bahsettiğini, mum ve kanlı çarşafı anlattığını itiraf etti. Kocası kaderime üzülmüş ve beni bu zor duruma düşüren erkeklere küfretmiş.

"Kocasının kabul edeceğinden emindi, ayrıca kendisi de kocasını benimle paylaşmaktan memnuniyet duyacaktı. Zaten onunla ve diğer hizmetçilerle bir sürü şey paylaştığımı söyledi. Tek korkusu yakalanmamızdı ve o noktada bile endişelendiği kendisi değildi. Eğer kocasıyla yakalanırsak ikimizi de öldürürlerdi. Önce kocasını. Karnını deşip cesedini yakarlardı. Ne kocasını ne de beni kaybetme fikrine dayanabilirdi. Ona garanti verdim: Bu sadece bir fikirdi ve fikirle eylem arasında uzun bir süre vardı. Her koşulda, her şeyi çok iyi planlamalıydık.

"Kocasına benim teklifimden ve kendi endişelerinden bahsettiğinde, kocası korkularını yatıştırmış. Sonraki birkaç ay boyunca planımızı geliştirdik. Detayların bir önemi yok. Benim durumumda, melodram görünen yüzeyin çok da derininde değildi ve bunun geçerli bir sebebi vardı. Derken bir gün oluverdi ve karısının en mahrem ânlarına dair anlattığı her şeyin doğru olduğunu anladım. O günden sonra, öngöremediğimiz koşulların görüşmemizi tehlikeli hale getirdiği durumlar dışında, her âdet gördüğümde gelip beni memnun etti. Kadın olmanın zevkine böyle vardım. Biliyor musunuz, Karaçi'de geçirdiğim ilk yılın ardından, benim sınıfımdan çok sayıda evli kadının mutsuzluklarını gözlem-

leyip, kadın peşinde koşan kocalarından ve onları bırakıp giden çocuklarından yakındıkları hikâyeleri dinleyince, Kuran'la evli olmanın ve sevdiğim bir dostumla paylaştığım erkek tarafından memnun edilmenin daha az külfetli bir deneyim olduğuna karar verdim."

Alice kuvvetlice alkışladı, çıkan ses kulaklarımı tırmaladı. "Gerçekten müthiş," diye havalara uçtu. "Söylediklerin insanlığa olan inancımı geri getiriyor. Gençken evliliğin fahişeliğe benzediğini, parasal açıdan bağımlı olmanın kadınları köle haline getirdiğini söylerdik. Bu paylaşma meselesinin ne kadar devam ettiğini sorabilir miyim?"

"Hâlâ devam ediyor, ama çok düzensiz bir şekilde. Yılda bir iki defa onu getirtiyorum. Bir defasında çok zeki bir gazeteciyle denedim, ama gel gör ki adamın zekâsı gazetedeki sütunlarıyla sınırlıydı. Yatakta o kadar aptal ve kabaydı ki daha ileri gitmeden odamdan çıkmasını istedim. Sonrasında sosyal ortamlarda karşılaştığımızda sanırım o benden daha çok utanıyordu.

"Arkadaşım olan hizmetçi benimle birlikte Karaçi'ye taşındı, çocukları da onunla geldiler. Kocası on beş günde bir ya da iki defa onları görmeye geliyordu. Yani, bağımız hiç kopmadı. O dünyada neler olup bittiği konusunda cin gibi. Bana anlattıklarını, benim 'casus ağıma' hayran kalan Sikandar'a iletiyorum. Onu anlatan Sintçe bir şiir yazdım ama İngilizceye çevirince kulağa çok hoş gelmiyor. Toprağa övgü vardı, şehvet doluydu, güneşi kendi içlerinde aramaya mecbur kalmış olanlar; gizli tutkuları ve yoğun enerjileri kaslarını gerginleştirmiş ve mecalsizlikten eser olmayan bir şehvet yaratmıştı. Bu kadar yeter. Sohbetlerimiz genelde top-

raklarla ilgili konularla sınırlı olsa da ona çok düşkünüm. Bu Platon'u üzüyor. Yaşadıklarımız onu kaygılandırıyor. Yaşlanmakta olan köylümün yerine geçmesinden memnun olacağımı söyledim, ama yapamadı. Denedik."

Rekabete karşı koyamayan Alice, "Biz de,"dedi. "İşte tam o sırada Dara devreye girip ihtiyaçlarımı harika bir şekilde karşıladı. Sana onu tavsiye ederim."

"Allah'a şükür artık bütün bunlar geride kaldı. Hayatımın gidişatı değişti. Uzun bir yolculuğa çıktım, önce Avrupa'yı, sonra Çin'i gezeceğim."

Banyoya gitmek üzere yanlarından ayrıldım, alaycı kahkahaları arka planda duyuluyordu. Platon'un ona nasıl bu denli vurulduğunu anlamıştım. Müthiş bir yaratıktı. Yeni tablolarındaki denizkızlarına ilham vermiş olabilir miydi? Geri döndüğümde ona Platon'un son ilham perisi ve modeli olup olmadığını sordum.

"Evet, öyleyim. Ona poz veriyorum, ama beni neden hep denizkızı olarak çizdiğini açıklayamıyor."

Alice, "Ne yazık ki oldukça açık," dedi. "Seni cinsel organlarınla hayal etmek istemiyor. Başka ne gibi bir mantıklı açıklaması olabilir ki? Mitolojide denizkızının rolü esasen gösterip vermeyen bir kadın gibi."

Söylediklerinden rahatsız oldum. Gösteriş yapıyordu. "Saçmalama, Ally ... şey, Alice. Denizkızlarının tamamen farklı bir işlevi..."

"Denizkızlarını tartışmayalım, lütfen. Çok güzel bir akşam geçirdim, ama henüz arkadaşınız Platon'dan bahsetmedik, onun adına endişeleniyorum."

İkimiz aynı ânda, "Neden?" diye sorduk.

"Depresyonu gittikçe kötüleşiyor, bir türlü iyiye gitmiyor. Bunu son eserlerinin tamamında görebilirsiniz. Kimi günler sadece intiharı düşünüyor oluyor, bu yüzden kapsülü asla evde bırakmıyorum. Nereye gidersem yanımda götürüyorum. Bir melankoli nöbetinde alıp yutabilir, o zaman ne yaparım? Onu gittikçe daha da az görür oldum. Stüdyosunda daha fazla zaman geçirmeye başladı. Sanki ölümle yarışıyormuş gibi, sabahtan akşama kadar içki içip resim yapıyor. Çalışmalarındaki mizahi yan neredeyse tamamen kayboldu."

"Peki, ama neden?"

"Emin değilim. Basının yarattığı şu komik ve aptal rekabetten olabilir. Pervez Şah, I.M. Malik kadar iyi miymiş? Onlarca makale var, sanat hakkında hiçbir şey bilemeyen kişiler her iki ressam hakkında uzun ve sıkıcı denemeler yazıyorlar. Platon'u övenlerin bile onun ne anlatmak istediğinden ya da sanatının köklerinin nereden geldiğinden haberi yok. I.M. Malik'in eserlerini gördünüz mü?"

Alice ressamın adını bile duymamıştı. Ben onu geçmişten az çok tanıyordum ve tablolarını çeşitli sergilerde görmüştüm.

"Süslü, sığ, yapmacık ve ben Platon'u tanımadan önce de böyle düşünüyordum. I.M. Malik insanları memnun etmek ve tablolarını satmak amacıyla resim yapıyor. Makul bir sebep, ama Platon'un buna neden çok öfkelendiğini de anlayabiliyorum. Yine de bütün sebebin IMM'nin başarısı olduğunu sanmıyorum. Platon, IMM'nin sanatsal değerinin farkında. İnternetten son kavramsal sanat çalışmalarının görsellerine bakarsan ihtiyar IMM'nin bile bu saçmalıkların

para ettiğini anladığını görürsün. Doksanıncı doğum gününde, kurutulmuş inek gübresi tabakaları ve güvercin pislikleri kullanarak kendine devasa bir pasta yapmış. Ayrıca bir sorun daha var. I.M. Malik çökmüş, kabız bir muhasebeciye benziyor ve bu da Platon'a biraz itici geliyor."

Alice değerlendirmelerime katılmadı. Platon'un küresel kültürün mevcut durumundan dolayı da kendini geri çekmiş olması ihtimal dâhilindeydi. "Her yerde aynı şey var. Bir müzik eleştirmeni olarak burada ve New York'da Metropolitan Operası'nda, bir ân önce bitmesini dilediğim sayısız opera ve konser izledim. Biletler o kadar pahalı ki çok az müziksever satın alabiliyor. Artık kurumsal eğlence anlayışı var ve seyirciler çok zevksiz. Yönetmenler de bunun farkında ve seyircilerin zayıf noktasına oynuyorlar. Mozart operasındaki aptalca bir abartılı harekete bile gülüyorlar, kötü söylenen bir aryayı bile alkışlıyorlar çünkü sahnedeki yıldız durup alkış bekliyor, vb. İç karartıcı. Batı kültüründe iyiyle kötüyü birbirinden ayırabilme yetisi hızla kayboluyor. İnsanlar beğenmeleri söylenen şeyleri beğeniyorlar ve biletlere çok para ödedikleri için kendilerini izledikleri ve duydukları şeyin iyi olduğuna ikna ediyorlar. Tiyatro da çok farklı değil. Herhangi bir ciddi eleştiri sadakatsizlik olarak addediliyor. Çalışarak geçirdiğim bir haftanın sonunda içim intihar isteğiyle doluyor."

Platon'u her ikisinden de çok daha iyi tanıyordum ve bu depresyonun takdir eksikliğinden kaynaklanmadığını biliyordum. Bu konu Platon'un hiç umurunda olmamıştı. Konunun geçmişinden, iktidarsızlığından, Zeynep'e duyduğu ve kısmen doyurabildiği aşk ve tutkudan kaynaklanmasın-

dan endişe ediyordum. Doktora gitmeyi reddetmişti. Acaba ilaçlar işe yarar mıydı? Çok acımasızca görünse de acaba Zeynep, Viagra ya da muadili bir ilaç denemiş midir diye düşündüm.

"Dehşete kapılır. Clifton'ın Viagra üçgeninde durmadan gezinen altmış küsur yaşındaki adamlar hakkında çok acımasız espriler yapıyor. Onun ilaç kullanması..."

"Hapı onun eline ver demiyorum. Tazıyı zehirlemiştin, öyle değil mi? Bangladeşlerin *shag gosht* dedikleri yemeğe karıştırıp Platon'a ver. Belki ikinizin de şansı yaver gider."

Alice bu önerimi destekledi. "Bir defa denemekten bir şey çıkmaz. İşe yararsa ve depresyonu geçerse, sık sık yaparsın. İşe yaramazsa hiçbir şey kaybetmezsin. Bunu neden bana da önermedin, Dara?"

"Biz şimdikinden çok daha gençtik ve sen yine şimdiki gibiydin."

Zeynep endişeliydi. Ya kalp krizi geçirirse? Nijerya'nın eski devlet başkanının iş üzerindeyken aşırı dozdan öldüğünü okumuştu. İlk defasında tedbirli davranmasını önerdik. Tavsiye edilen dozun yarısını verebilirdi. Dönünce deneyeceğine söz verdi. Ondan önce Paris'e gitmeyi planlıyordu. Paris'e ilk defa gidecekti ve Balzac'ın yaşadığı, çalıştığı ve alacaklılarını başından savdığı Latin Mahallesi'ni kendi gözleriyle görmek istiyordu. Kuran'la evliliğinin ilk yıllarında ona Fransız romancılar eşlik etmişti ve arada sırada yine onlara dönüyordu. Hayatı bitmek bilmeyen bir koşuşturmaya dönmüştü. Aynı yerde uzun süre kalamıyordu. Ülkesindeyken bile sürekli seyahat ediyor, ülkenin hiç bilmediği yerlerine gidiyordu.

Görümcesi, Swat'ta yönetim kademesinde bulunan köklü bir aileye mensuptu, yazın oraya gidip kalıyor, Gilgit'i ziyaret etmek için orayı merkez olarak kullanıyordu. Bunları bana kendisini oteline bırakırken anlattı.

"Hiç Swat'a gittin mi? Orada savaş olduğunu düşünmek çok tuhaf, Platon'un da benim de iki tarafı da destekleyemediğimiz bir savaş. Platon'un tablolarından birinde her iki taraf bir bütün olarak tasvir ediliyor. Çift başlı bir canavar olarak."

"Tabloda hiç denizkızı yok mu?"

"Hayır. Soruma cevap vermedin."

Kırk yılı aşkın zaman önce Swat'a yaptığım yolculuğu anlattım; küçük bir öğrenci grubuyla, yakın aile dostlarımızın evinde kaldığım Mardan'dan otobüsle yola çıkmıştık. Otobüsümüz, karşı yönden bir araba ya da kamyon geldiğinde iki taraftan birinin kenara çekip beklemesinin gerektiği dar yollarda ilerliyordu. Birdenbire arkamızda eski bir Rolls Royce belirdi; şoförü öfkeyle kornaya abanıyor, eliyle otobüsün kenara çekmesini işaret ediyordu. Bu yolda sollamak yasaktı ve şoförümüz haklı olarak kabul etmedi. O noktanın yaklaşık on beş kilometre ötesinde yol genişliyordu. Arabanın şoförü bizi geçip direksiyonu önümüze kırdı. Durduk. Rolls Royce'un sahibi, geleneksel bir kabile şefi olan ve Edward Lear tarafından acımasızca hicvedilen Swat valisiydi. Arabadan indi. Otobüsteki Swatlılar korkudan yere çöktüler. Kadınlar ve erkekler başlarını kollarının arasına alıp saklanmaya çalıştılar. Korkudan titreyen Peştun şoföre aşağı inmesi söylendi. Yalvararak af diledi. Arabanın valiye ait olduğunu bilmediğini söyledi. Yalvarmaları işe

yaramadı. Vali korumalarından birinin tüfeğini aldı, şoförü vurup öldürdü. Sonra arabasına binip gitti. Bir başka şoför gelene kadar tam üç saat yolda kaldık.

Zeynep, "Allah korusun," dedi. "O adam görümcemin büyükbabası."

İneceği yere varınca arabayı durdurdum.

"Belki bu sohbete Paris'te devam ederiz? İki hafta Crillon'da kalacağım."

"İyi eğlenceler, orası savaş sırasında Nazilerin karargâhıydı."

"Bu hayır anlamına mı geliyor?"

"Hayır. Ama evet anlamına da gelmiyor."

"Neden? Sana anlatacağım başka şeyler de var, Alice Stepford'un yanında söylemek istemediğim şeyler."

"Bunları Paris'te mi anlatman gerekiyor?"

"İtiraf et ki daha uygun olur. Mlle Verbizier'in gençliğimde öğrettiği Fransızcayı başka nerede geliştirebilirim? *Vous comprenez?*"*

Ne yorum yaptım ne de bir söz verdim, o arabadan inerken ona dostane bir şekilde el salladım.

*) Anladın mı? (ç.n.)

ON BİR

Haber *International Herald Tribune*'un ilk sayfasındaydı. Eski bir general ve iki koruması Memleket'in her yanı polisle dolu başkenti İslamabad'ın ortasında vurularak öldürülmüştü. Haberin tonundan generalin, Batı'nın Afganistan'daki çabalarını açıkça desteklediği belliydi; katillerin El Kaide, Taliban ya da her ikisi ya da ikisinden biri olduğu tahmin ediliyordu. Bir diğer deyişle, en ufak bir ipucu yoktu. Ama intihar bombacısı değildi. Aksine, haberin vurguladığı gibi, iz bırakmadan kaçan katil ya da katillerin planlayarak gerçekleştirdiği bir infazdı. Afgan savaşının sebep olduğu bir ölüm daha, diye düşündüm ve çoğu İngiliz gaze-

tesinde bulmanın artık mümkün olmadığı uluslararası haberlerin devamını okumak için sayfayı çevirdim.

Derken. az kullandığım cep telefonum çalmaya başladı. Jindié, İslamabad'dan arıyordu. O gece için planladığımız akşam yemeği randevumuzu iptal etti. Öldürülen generalin damadı olduğunu söyledi. Ona başsağlığı dileklerimi iletirken soğukkanlıydı, hatta biraz fazla soğukkanlıydı. On beş gün sonra döndüğünde arayacaktı. Zahid isterse kırk gün kalabilirdi. Kendi kalmayacaktı.

Paris beni çağırıyordu. Zeynep üç gün daha orada olacaktı. Telefon ettim. Şaşırdı ve sanırım memnun oldu. Latin Mahallesi'ndeki en sevdiğim yerde bir oda ayırttım ve Fransa'ya giden sabah trenine bilet aldım.

Jindié'yle baş başa görüşüp Yunnan'da gerçekleşen ve ailesinin hayatını değiştiren olayları tartışmaya can atıyordum. Dali saltanatının son günlerini anlatan mektup beni sandığımdan çok daha fazla etkilemişti. En azından kafasını kadınların ve çocukların önünde kesmemişlerdi. Neden uğraşalım ki, diye düşünmüş olmalılar, nasıl olsa hepsine tecavüz edip öldüreceğiz. Güzel casusa ve çocuğuna ne olmuştu? Koçinçin'de hayatta kalabilmişler miydi? Onun çocuklarından biri Vietnam'da ABD'ye karşı savaşmış olsa ne güzel olurdu. Antik çağlardan bu yana, insanlığın geri kalanına zerre değer vermeyen imparatorlar hakkındaki fikirlerim sürekli yineleniyordu.

Jindié sadece bu konuda uzman kişilerin sahip olduğu bilgisiyle beni şaşırtıyordu. Taiping ve Boxer isyanlarından modern Çin tarihini anlatan her kitapta bahsedilir. Peki, neden Yunnan ve Dali isyanlarından hiç bahsedilmez? Nere-

den bakarsanız bakın, bitmek bilmeyen Mançu saldırılarına karşı on sekiz yıl boyunca yarı bağımsızlığı müdafaa etmek azımsanacak bir başarı değil. Bu isyanın tarihten neden silinip gittiğini tam anlamıyla çözemiyordum.

Jindié'yi iki hafta daha görmeyecektim; bu sürede boş vakitlerimde onun günlüğünü okuyabilirdim, tren Londra'dan hareket eder etmez okumaya başladım. Günlüğünden çeşitli sayfaların fotokopisini vermişti. Memleket'teki bir manastır okulunda rahibelerin ona ve arkadaşlarına öğrettiği ve yıllar içinde daha iyiye gitmek yerine daha da kötüleşen el yazısıyla yazmıştı. Fotokopi sayfalar düğün gününde başlıyordu. Bu hiç hoşuma gitmedi; düğünden sadece üç satırla bahsedilmiş olmasına rağmen rahatsız oldum; tarih Ocak 1970'di. Neden önceki yılları sansürlemişti? Yaşadıklarımız hakkında düşündüklerini kendi düşündüklerimle kıyaslamak istiyordum. Onun yerine çocuklar, emzirme keyfi, diş çıkartma sorunları, anaokulu seçimi, çocuklarla hem Pencapça hem de Mandarin dili konuşma ve okuduğu romanlar hakkında detaylı bilgiler aldım. Babası 1974 yılında ölmüş. Annesi dükkânı ve Elphinstone Building'deki kolonyal tarzdaki o güzel daireyi satıp Washington'a, onların yanına gelmiş; böylece Jindié çocuklardan ve ev işlerinden uzaklaşıp üniversite kütüphanesinde daha fazla zaman geçirmeye başlamış. Konfüçyüs hakkında yazdıkları üzerinde diğer bütün yazdıklarıyla olduğundan daha fazla zaman harcadım. Kendini beğenmiş bir Maocu'ya dönüşmesine ve karşı-devrimci revizyonist arkadaşlarıyla olan bağlarını kopartmış olmasına rağmen ona karşı hâlâ zaafım vardı. Çok başarılı bir fizikçiydi ve Memleket'te kalmış ol-

saydı yerli nükleer bombanın yapımında onu da zorla çalıştıracaklarına şüphe yoktu. Liderler nükleer fizikçiye muhtaçlardı. Fakat Konfüçyüs, tıpkı Maoculuk gibi, çoktan ortadan kaybolup gitmişti. Çin Büyükelçiliği'nin onun nerede olduğunu bulmasını sağlamak için Washington ve İslamabad'da yapılan bütün girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Konfüçyüs'ün yazılı ve sözlü Çincesi çok iyiydi. Yeni bir kimlik çıkartıp, adını değiştirip yakın geçmişiyle bağlarını koparark başka kökler arayışına mı girmişti? Yoksa karşıt görüşlü bir grup tarafından hizipçi bir kavgada öldürülmüş müydü? Kimsenin haberi yoktu. Onun ölmüş olabileceğine inanamıyordum.

* * *

Haziran 1979, Washington

Annem akşam haberlerinde Tiananmen Meydanı'ndaki görüntüleri izleyince çok heyecanlandı. Ağabeyimi gördüğünden emin. Ona Hanif'in bu öğrencilerin büyük bölümüyle aynı fikirleri paylaşmadığını açıklamaya çalıştım. Onlara 'kapitalist üretim yöntemleri yanlısı' ve 'revizyonist' derdi. Fakat annem dinlemiyordu. Bugünlerde gözlerini televizyondan ayıramıyor. Hepimiz endişeliyiz. Neredeyse dört yıldır Hanif'ten hiç mektup gelmedi. Önceden en azından üç ayda bir yazardı. Keşke Çin'e gitmeseydi. "Büyük Proleter Kültür Devrimi'ne katılmalıyım, Jindié. Şu ânda gerçekleşiyor. Tarih yazılıyor. Bir köşede duramam." 1969 yılında, İslamabad'daki Çin Büyükelçiliği'nden bir yıllık öğrenci vizesi talep etti, sonra da ortadan kayboldu. Acaba onu bulup yasal belgeleri olmadığı için hapse mi attılar? Hanif'in katıldığı Kızıl Muhafız grubu dağıldı. Kunming'de bir okulda İngilizce öğretmenliği yaptı-

ğını yazdı. Sonra Dali'den bir kartpostal yolladı. Pekin'den üç mektup daha geldi, sonra ses çıkmadı. Fırsatı olsa anneme mektup yazacağından eminim. Acaba hâlâ hayatta mı?

24 Ocak 1984, Washington

Bugün annem huzur içinde öldü. Ona çay götürmüştüm, ağzı ve gözleri açık halde öylece yattığını görünce şoke oldum. Çığlık attım. Zahid nabzını kontrol etti. Onu muayene edip birkaç saat önce ölmüş olduğunu söyledi. Kalbi durmuştu, annem hiç ses çıkartmamış, bana seslenmeye çalışmamıştı. Uykusunda ölmüştü, bunu öğrenmek bana iyi geldi. Ona, vaktinde yapmış olmam gereken onca şeyi düşündüm. Ona, kendisini ne kadar çok sevdiğimi ve gençken ona ne kadar düşkün olduğumu söylememiştim. O günlerde bile, ancak kendini söylemek zorunda hissettiği bir şeyler olursa konuşurdu. Bizimle uzun uzun konuşup cezalandıran kişi babamdı. Annemse yüzünde buruk bir gülümsemeyle izlerdi.

Çocuklarımla olan ilişkisi daha farklıydı. Çocuklarım Zahid ve ben evde yokken annemin nasıl kahkahalar attığını ve onlarla oynadıklarını anlatıyorlardı. Durmadan Yunnan ve Dali'nin son günlerinden bahsediyor, ninem ve anneannemden duyduğum hikâyeleri anlatıyormuş; ben bu hikâyeleri bir kenara atmıştım, çocukları onlara hiçbir şey ifade etmeyen hatıralarla bunaltmak istemiyordum. Annem ölünce Neelam dua etmeye başladı ve başörtüsü taktı.

Hanif'in yokluğu annemi çok etkilemişti ve bu konuyla ilgili tek kelime etmemesi durumu daha da zorlaştırmış olmalı. Ne zaman Hanif'ten bahsetsem annem susmamı söylerdi. Bu konu hakkında konuşmak istemiyordu.

Hepimiz ağladık. Çocuklar bugün evde kalmak için ısrar ettiler; annemi çok severlerdi. Annemi akşamüzeri Müslüman mezarlığına gömdük. Zahid, Neelam ve benim orada bulunamayacağımı söyleyen imama öfkelendi ve onu dikkate almadı.

Babam öldükten sonra annem pek fazla bir şey anlatmadı, bize yük olduğunu düşünüyordu. Ona kaç defa o olmazsa ne yapacağımızı bilemeyeceğimizi söylediğimi hatırlamıyorum. Üstelik doğruydu. Çocukları çok seviyordu, Zahid'le ben şehir dışına çıktığımızda onlara yemek yapıyor ve birlikte geziyorlardı. Tek pişmanlığı Yunnan'ı ziyaret edip atalarına olan saygısını gösterememiş olmasıydı.

Sırayla çocukların odalarına gidip onlara iyi geceler öpücüğü verdim. Süleyman konuşamayacak kadar üzgündü. Neelam, "Dara kim?" dedi. Hızla cevap verdim: "Babanın çok, çok eski bir arkadaşı." Israr etti. "Ve senin de eski bir arkadaşın, değil mi?" Acaba annem mi bir şey söyledi diye düşündüm ama bu düşük bir ihtimaldi. "Neden cevap vermiyorsun, Anne? Senin günlüğünü okudum." Ona tokat attım, sonra ağlayarak ona sarıldım. O gece eski günlüğümü yok ettim. Zahid, "Bilse ne fark eder?" dedi. Benim için fark ederdi. Neelam konuyu bir daha açmadı. Bütün gece uyumadım. Mutfağa gittim, annemin yaptığı gibi bir çay demledim, anneme dair farklı hatıralar aklıma üşüştükçe gözyaşlarına boğuldum. Geçmişindeki kayıpların yasını hiç tutmadı, ama çocuklarımdan bu hatıraları aklından hiç atmamış olduğunu öğrendim. Tavan arasına gidip içi fotoğraflarla dolu bavulu açtım. Ertesi sabah çocuklar uyandığında hâlâ oradaydım.

Peki, ama yok ettiği günlüklerine ne yazmıştı? Geçmişiyle bağlantılı bir şeyi yakmak hiç onun tarzı değildi. Ba-

bası, arşivin bir ailenin en önemli parçalarından olduğunu akıllarına sokmuştu. Arşivi olmayan bir aile ya geçmişinden utanıyor ya da bir sebepten onu gizlemeye çalışıyor demekti. Babası bunu bir defasında benim yanımda söylemişti. Bu bizim evimizde tatsız bir konuydu, çünkü hizmetliler hiç düşünmeden babamın bütün arşivini, her ay eski gazeteleri almaya gelen eskicilerden birine satmışlardı. Onları doğru düzgün dosyalamamış olması babamın hatasıydı, ama o, arşivini eski gazetelerin yanında duran çuvallarda sakladığı için annemi suçladı. Umarım küçük Neelam'ın dine dönmesine sebep olan şey artık yakılmış o günlükleri okumanın yarattığı travma olmamıştır. Daha ziyade Amerikan okul hayatının laneti olan kimlik siyaseti gibi görünüyor. Sayfaları karıştırmaya devam ettim, tatillerin anlatıldığı sayfaları hızla geçerken, sayfalardan birinde Nathagali sözcüğünü gördüm. Bunun Jindié'nin duygularını biraz daha yansıtan bir bölüm olacağını ümit ettim.

5 Temmuz 1986, Nathiagali

Değişmiş. Çok kalabalık, yeni çirkin evlerin biri diğeriyle iç içe. Hiç planlama yapılmamış. Burada olmaktan mutsuzum ve geleli henüz bir hafta oldu. Etrafta göze hoş gelmeyen bir sürü şey var. Çok sayıda ağaç kesilmesi çam ormanlarını çıplaklaştırmış. Uzaktan bakınca dağlar tüyleri kırpılmış bir koyun gibi görünüyor. Çocuklar bu mekânın büyüleyici olduğuna dair o kadar çok hikâye dinlemişlerdi ki şimdi Zahid'in buranın nesini sevdiğini anlamaya çalışıyorlar. Zahid de çok şaşırdı; "Burası Murre'ye dönmüş, oysa orayla kıyaslandığında burası cennet gibiydi." Kulüp artık çalışmıyordu. Kütüphanenin kırık penceresinden içeriye baktım.

Akan çatısı hiç tamir edilmemiş. Kitaplar harap olmuş. Zahid ısrarla postaneye yürümemizi istedi. Postane yerinde duruyor ama Younis yok. Yaşlı postacı Zahid'i tanıdı. Younis'in birkaç yıl önce öldüğünü söyledi. Siroz olmuş. Yeni bir postane müdürü vardı. Kıvırcık sakallı bir adam gelip kendini tanıttı. Çay ikram ettiler ama istemedik. Bu genç adam D ve Z'nin kendilerine gelmeyen mektupları okumalarına asla izin vermezdi. Dün Kilise'ye yürüdüm. D ile yakınlaştığımız ilk yer olan kilise hâlâ yerinde duruyor. Acaba artık burası hakkında ne düşünüyordur? Buraya hiç geri dönmüş müdür? Döndüyse ne zaman dönmüştür? Onu burada düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum... Mokşpuri'ye giden yolda yürüyüp, daha sakin ve daha güzel görünen Doongagali'ye varmıştık. Acaba D de şimdi böyle mi düşünüyordur? İki arkadaşı orada yaşıyor olmasına rağmen Doongagali'den hiç hoş bahsetmezdi. Onlarla sürekli dalga geçiyordu. Çocuklar bile burayı daha çok sevdiler, Zahid buranın yerlilerine boş arazi olup olmadığını sordu. Tek kelime etmediler.

Günler sessizce geçip gidiyor, hiç keyfim yok. Buradan ayrılıp Lahor'a gitmek istiyorum.

1984 yılında oraya gittiğimde ben de aynı şeyleri hissetmiştim. Nathia'nın sonundaki Green's Hotel, gözü rahatsız eden o görüntülerin uzağında olsa da o günlerde bile Afgan mültecilerden ve Afganistan'daki Ruslarla çatışan cihatçıların civardaki eğitim kamplarından bahsediliyordu. Oranın yerlileri Afganların çevreye zarar verdiğinden yakınıyordu. Bölge artık çok daha kötüydü. Jindié'nin günlüğünde Zahid'in dikkat çekici, detaylı resmedilmiş bir portresiyle karşılaşmayı umuyordum; onun iş ve özel hayatında izlediği

yola dair fikir verecek bir şeyler okuyacağımı düşünmüştüm. Ama kardeşinin ve aslında diğer hepimizin aksine Jindié alenen politik bir değildi, sadece o zamanlar bizim tarafımızda olanlara daha yakın dururdu. Bizi dikkatlice dinler, arada sırada bir-iki yorum yapar, bazen de zavallı Konfüçyüs'ün akılsız bir fanatik olduğunu söylerdi. Sıfat yanlış yerde kullanılmıştı. Az sonra okuyacağım şeyleriyse hiç beklemiyordum.

4 Aralık 1986, Washington

Bugün birkaç saat içinde son dokuz buçuk yıldır hayatımda kurmuş olduğum her şey çöktü. Geriye sadece çocuklar kaldı. Bu, hemşireyle yaşadığı ilişkiden çok çok daha kötü. İlişkisi umurumda olmamıştı. Hatta rahatlamıştım bile diyebilirim; çünkü ona çaresizce ihtiyaç duyduğu o tutkuyu ben asla veremezdim. Ama bu yaptığı kabul edilemezdi. Eve her zamanki saatte geldi. Yemeği yarılamıştık ki bana, olabildiğince gelişigüzel bir şekilde ifade etmeye çalışarak, Cumhuriyetçi Parti'ye katılmaya karar verdiğini söyledi. ABD'deki Memleket'ten gelen doktorlar bölündü. Yeni gelenler Demokratlara yöneliyorlar ya da apolitikler. Daha uzun zamandır burada yaşayan ve artık küçük bir servet edinmiş olan doktorlarsa yatırımları onları ne yöne götürürse oraya gidiyorlar. Kendi işleri bakımından Reagan daha uygun olduğu için Cumhuriyetçilerin tarafındalar. Zahid onların ahlâksız olduklarını söylüyordu. Şimdi kendisi onlardan biri oldu. Bu, hassasiyetlerinde büyük bir değişim ve bozulma olduğuna işaret ediyor. Onunla daha fazla ne kadar yaşayabilirim? Çocuklar evden ayrılana kadar mı? Beş yıl daha var.

Kişisel olarak hiçbir şikâyetim yok. Bizimki mantık evliliğiydi. İkimiz de âşıkmışız gibi davranmadık. Birbirimizi çok iyi tanıyor-

duk ve bu da bize yardımcı oldu. Tamamen yabancı biriyle evlenmekten iyiydi. Hayatlarımızda hiç gizli kalmış köşe yoktu. İkimizin de kendi hayaletleri vardı. D ve benim hakkımdaki her şeyi biliyordu. Ben de Anjun ve onun hakkında birkaç şey biliyordum. Anjun'u kaybetmek Zahid'i sandığından çok daha fazla yaralamıştı. Evliliğimizin ilk günlerinde onu konuşturmaya, içini dökmesine yardımcı olmaya çalıştım ama acısı çok derindi. Bana, "Onun hakkında seninle ya da bir başkasıyla konuşmamın bana faydası olmayacak. Olsaydı konuşurdum," dedi. Ben de bir daha onun adını ağzıma almadım.

Yeni siyasi üyeliğini açıklayınca odadan çıktım. Ne arkamdan geldi ne de attığı bu felsefi adımı açıkladı. Tek bir açıklaması var. Açgözlülükten doğan fırsatçılık. O bir doktor. Mikroskobu bir defa da kendine çevirebilir. Onunla karşılaşmamaya çalışıyorum. Çocuklar da bir terslik olduğunun farkındalar.

Bugün benimle yüzleşmeye çalıştı. Tamamen saçmalık. Siyasi görüşlerine inanmıyormuş ama diğer arkadaşları ısrar etmiş. Memleket'ten gelen doktorlara yardımı dokunacakmış. Ben zaten politikayla ilgilenmiyormuşum, bana neymiş. Ona cevap vermeden önce bir süre daha kendine acıma çamurunda debelenişini izledim.

"Ben hiçbir zaman siyasetle senin gibi ilgilenmedim, ama senden hoşlanmamın ve seninle evlenmemin sebebi haysiyet sahibi olduğunu düşünmemdi. İnandığın değerler vardı. Bana fazla bir şey ifade etmeyen değerler. Artık senden iğreniyorum. Bir daha asla sana saygı duyamam. Eski ülkelerine olan sevgilerini göstermek için hâlâ cinsiyet ayrımcılığı yapan yemekler organize eden meslektaşlarından hiç farkın yok. Çocuklar olmasaydı çok iyi bir boşanma avukatı bulup seni terk ederdim.

Cevap vermedi ve ben son darbeyi vurmaktan kendimi alıkoyamadım.

"Dara bana evlilik gibi kurumların hiçbir önemi olmadığını söylemişti. Ancak tutku üzerine kurulmuş birlikteliklerin yürüyebileceğini. Aşkta ve siyasette böyleymiş."

Tek kelime etmedi.

Çocuklara anlattım. Onlar da tek kelime etmediler.

Zavallı Zahid. Bu cevap karşısında, şu ânda benim olduğum gibi o da afallamıştır. Jindié'ye böyle bir şey söylemiş miydim? Yavaş yavaş hatırladım. Şalimar Bahçeleri'ndeki o gece olmalı. Evlilikle ilgili söylediği bir şeye verdiğim cevap olmalı. O sırada on sekiz yaşındaydı, pek bir deneyimi yoktu ve sabit bir kusursuz sevgili-koca kavramına sahipti. Kendini Cao Xueqin'in başyapıtındaki ilahi kahraman Dai-yu'yla özdeşleştirmiş olabilirdi, ama ideal eşi Bao-yu olamazdı, yoksa kurgu, gerçekliği bile etkileyecek kadar gerçek mi olmuştu? Öyle olmuşsa bile, Bao-yu olamazdı. Hayır. Bao-yu çok tuhaftı. Elbette Jindié o günlerden bu yana çok değişmişti. Genellikle en iyi öğretmen deneyimdir, fakat onu evliliğini devam ettirmeye iten şey neydi, özellikle de çocuklar evden ayrıldıktan sonra? Alışkanlık mı? Konfor mu? Cevap istiyordum. Hemen dönmesi lazımdı. On beş gün çok uzundu.

Tren Kuzey Garı'na vardı.

ON İKİ

Neden Paris'te olduğumdan çok da emin değildim. Zeynep sadece bahaneydi, çünkü Londra'ya dönüyordu. Fransızcamı geliştirmek için fazlasıyla yaşlıydım. *J'aime, tu ames, il aime, nous amions** zamanları çoktan geçmişti. Eski ve yakın bir arkadaşım olan yetenekli besteci Mathruin artık hayatta değildi. Buraya geldiğimde aradığım ilk kişi genelde Matho olurdu. Birkaç saat içinde buluşur, dünyanın gidişatı ve özel hayatlarımız hakkında birbirimize bilgi verir, St-Germain yakınlarında bir kafeye otururduk ve o bana iki-

*) Seviyorum, seviyorsun, seviyor, seviyorduk. (ç.n.)

mizin de midesini bulandıran, Parisli entelektüellerin kibir ve kendini beğenmişlik sınırlarını zorlayan son gaddarlıklarını detaylarıyla anlatırdı. Onlar yeni sosyal düzenin 'ultraları'ydı; kendi radikal geçmişlerinden nefret eden ve geleneksel muhafazakâr Gaullecülük ve cumhuriyetçiliğe bile fazla *solcu* ve *devletçi* oldukları gerekçesiyle karşı çıkan sosyal, ekonomik ve siyasal anlamdaki liberaller. Yakınmaları, hedefledikleri kişilerin geceleri uykusunu kaçırmaktan ziyade, insanı ister istemez güldürüyordu.

Matho görünenin ardında gerçekten ne olduğunu bütün detaylarıyla aktarır, bana bol bol dedikodu verirdi. Anlattıklarında siyasal ilişkiler ve seks ilişkileri ister istemez iç içeydi. Onu en çok öfkelendiren şey kimi Fransız aşırı solu mensuplarına bile neo-liberal ideolojinin kısmen bulaşmış olmasıydı; *Liberation* bu fikirlerin ana dağıtım kanalı rolünü üstleniyordu ve yayınladıkları çoğu zaman geleneksel muhafazakâr gazeteler kadar bile ilgi çekici değildi. Finans pazarlarının şövalyeleri, tüketim çılgınlığının askerlerine yeni yollar açan cesur haçlılar olarak görülüyordu. Matruhin'in tadını kaçıran şey haset değildi. Yeni düzene duyduğu nefret ve öfkeydi. Müzik dünyasındaki kimi meslektaşlarının fazlasıyla hassaslaştıklarını ve icra etmek için para aldıkları müzikten soğuduklarını anlatırdı. Geçmişten ortak arkadaşlarımız ya da ikimizin de tanıdığı kadınlar gibi farklı farkı kişilerin isimlerini sayıp şimdi neler yaptıklarını sıralardı. Özellikle bir kadından sık bahsederdi; eskiden dogmatik bir *işçi parti* taraftarı olan bu kadın onun kalbinde -tıpkı otoparklardaki park yerlerine koyulan sinir bozucu 'dolu' tabelaları gibi- kalıcı bir yere sahipti. İşte bu kadın ar-

tık çok başarılı bir silah tüccarı olmuş ve safkan at yetiştirdiği, boş zamanlarında da onlara bindiği bir çiftlik satın almıştı. Kahkahalarla güldük. Döneklerinin sonunun kötü olacağından emindi.

Matho çatallı sesiyle, "Yine de," dedi, "bazen onu özlüyorum. Katı görüntüsünün altında arada sıraya ortaya çıkmasına izin verdiği çok güzel ve yumuşak bir yan var. Üzüntüler bazen yıllarca sürebiliyor. Onunla vedalaşmak için bir senfoni besteledim. Körfez'deki müşterilerinden biriyle geldi. On beş dakika sonra salondan çıktılar. Eleştirmenlerden hiçbiri eserimi beğenmedi. Sanırım haklılardı. Fazla duygusaldı, ama çok iyi sattı. Aslına bakarsan, Paris dışında hiçbir yerde çok satmadı. Sonradan, bahsettiğim kadının iş yaptığı halkla ilişkiler firmasının albümümü buradaki bütün dükkânlardan onlarca aldığını öğrendim. Tuhaf bir hareketti, ama bankam durumdan çok memnundu."

Bir defasında, Café de Flore'daki masasında otururken eski bir tanıdığı aylak aylak yürüyerek bize doğru geldi. Matho beni uyardı: "Aslında o da tam bir 'ultra'ya dönüştü ama anlayamadığım bir sebepten dolayı hâlâ bizim tarafımızdaymış gibi davranıyor, geçmişe duyduğu özlemin içinde anlamsızca debeleniyor ve söyleyecek doğru düzgün tek bir sözü yok. Onu cesaretlendirme de masamıza oturmasın. Leylek gibi bacaklarının bize doğru yürümesine bile dayanamıyorum."

Matho hayattayken Paris'e sık sık gelirdim. On beş yıl önce öldüğünde ben Memleket'in ne bilgisayar ne de cep telefonuna erişimimin olduğu ücra bir köşesindeydim, dolayısıyla cenaze törenine katılamadım. Sonra da bu şehre

gelmeyi bıraktım. Onu özlüyordum. Keskin dilini, enerjisini, hırçın espri anlayışını ve hepimizin içinde yaşadığı dünyaya teslim olmayı reddedişini özlüyordum.

Bir defasında, uzun süren bir yılbaşı yemeğinin ardından -1976 yılını karşılıyorduk- sevgilisinin evinde, yeni yıla girerken içtiğimiz şampanyaya sıra gelene kadar şişelerce kırmızı şarabın tüketilmesinin ardından Matho'nun uyuyakaldığını ve konuşmamızı dinlemediğini sanıyordum, çünkü onun zihinsel olarak yorgun düştüğü ânda hemen uykuya dalabilme kapasitesine sahip olduğunu biliyordum. Bu kestirmelere güvenmenin aptalca olacağını unutmuştum, çünkü duyduğu bir şeyle aynı fikirde olmadığında -ben sevgilisiyle Lizbon'daki olayları tartışırken duydukları gibi- hemen uyanıp etrafında gelişen sohbete dâhil olurdu. O akşam da arkadaş grubundakilere hiç Stendhal okumadığımı söyleyince itiraf edince Matho gözlerini açtı ve çok kızdı. Durumu telafi etmek için sevdiğim Fransız romancıların isimlerini saydım ama umurunda bile olmadı.

"Cehaletinle gösteriş yapmana gerek yok, dostum. Okursan seveceğini garanti ederim. En iyi İngilizce çevirisi hangisidir bilmiyorum, ama Fransızcada bir eşi daha yoktur. Zola esasen gazetecidir; Proust keyfine düşkün bir dâhidir; Balzac, elbette, kestirmesi zor biri değildir; ama Stendhal, o bambaşkadır. Fikir çatışmasının sebeplerini açığa çıkarma tarzı ve sonrasında ortaya dökülen duygular ustacadır. Yazarın aklından geçenleri tam olarak kavrayamayan bihaber okur birden kendini, radikal düşünceleri kendi düşüncelerinden çok uzak olan karakterle özdeşleştirmeye başlar. Farkına varmadan tuzağa düşmüştür. Mutluluk ve ızdırap ge-

nelde devrimci siyasetin yükselişi ve düşüşüyle ilişkilidir. Stendhal'ı oku, Dara. Bu Kamu Güvenliği Komitesi'nin talimatıdır."

Matho'nun nasihatine uydum ve hiç durmadım. Stendhal'in kitapları vazgeçilmesi mümkün olmayan bir sevgili gibiydi. Bütün yolculuklarımda bana eşlik ettiler. Romanlarının en güzel yanı, siyasal ve edebi kuralları yıkma şekliydi. İmrenilecek bir tempoda yazıyordu ve romanlarından birinin bir yerinde şöyle diyordu: "Bir cümleye, onu nasıl bitireceğimi bilmeden başladığımda çok daha iyi yazıyorum."

Bir defa okuduktan sonra, Matho'yla tartışmalarımızdaki vazgeçilmez kaynağım oldu ve ortaya yeni sorular çıktı. Stendhal genelev haricinde bir kadınla sevişmiş miydi? Sanmıyordum. Biografisini yazanlar da beni aksine ikna edememişlerdi, elinde aksini gösterecek hiçbir kanıt olmadığını bilse de bu düşünce Matho'yu kızdırıyordu. Büyük romancıların da ressam dostum Platon'la aynı yetersizliğe sahip olduğunu keşfedince memnun olmuştum.

Bavulumu taksi kuyruğuna doğru çekerken, Stendhal'ın gelişkin aklının o hiç sevmediği ultraların resmi politikayı yeniden ele geçirdiği çağdaş Fransa'yı nasıl yorumlayacağını düşündüm. Onun hayatını ve yapıtlarının etkisi altına alan karşılıksız aşk, siyasal tutkuların ve ihanete uğrayan umutların hatıralarıyla iç içe geçmişti. Paris'in manzarası -eğer orada yaşamıyorsanız- bütün bu hatıraları yeniden ak-lınıza getirir.

Stendhal ve Balzac bu sokaklarda yürümüşlerdi, Balzac *Parma Manastırı*'nda paraya en ufak bir gönderme olmamasına şaşkındı. Onlardan önce bu yolda başkaları da yürü-

müştü; Voltaire ve Diderot, Saint Just, Robespierre, daha sonra Blanqie ve Komünarlar, onların ardından Nizan, Sartre ve de Beauvoir. Dünyanın fikir atölyesiydi. Burada filozoflar ve devrimcilerden oluşan münferit girişimciler, şüphesiz ki Fransa'nın entelektüel tarihinin bir yanını oluşturan o aralıksız bütünün parçası olmuşlardı. Şehri, çok zor zamanlarda bile, dışarıdan gelenlerin ve mültecilerin gözünde bu denli değerli kılan şey buydu. Tarihi sevenler Paris'i de mutlaka severdi. Gece geç saatlerde Latin Mahallesi'nde gezinip yazarların ve filozofların isimlerinin yazılı olduğu levhaların çevresinde vakit geçirmek, hüküm süren modalara karşı insanı yenileyen bir panzehirdi.

Matho artık yoktu, ama aralarında muhalif yayıncıların, entelektüellerin ve işçilerin bulunduğu yürekli azınlıktan oluşan, kurulu düzenle ve bu düzenin medya tarafından yönetilmesiyle cesurca mücadele eden arkadaş çevresi hâlâ oradaydı; kocaman bir balonun içinde yaşayan, kendilerinden sorumlu olmayı beceremeyen ve bunu bir sorun olarak görmeyen, kendilerini ortaya çıkaran sosyal ve tarihsel gerçeklikleri nadiren sorgulayan, hatta bu gerçeklikler volkan gibi patlayıp onların geleceğini lavlar altında bırakma tehlikesi taşıdığında bile sorgulamayı tercih etmeyen kadınlar ve erkeklerle mücadele ediyorlardı.

Bu muhaliflerin büyük bölümüyle iletişimimi koparmadım, hepsi iyi insanlardı, ama hiçbiri Matho'nun yerini tutamazdı. "Başka kimse mücadele etmiyorsa biz niye edelim?" sorusunu aklı almıyordu. Hayatta olsaydı ona bu yolculuğun sebeplerini anlatmaya çalışırdım, o da neden Memleket'ten bu kadar sıra dışı bir kadınla yemeğe çıktığımı,

onun neden Crillon'da kaldığını sorardı. Soracağın soruları sanki buradaymışsın gibi gözlerinden okuyabiliyorum eski dostum, Matho. Yokluğun seni daha da canlandırdı, müziğini ve öfkeni daha da açıkça duyabiliyorum.

Beni istasyonun önünde beklediğini görünce çok şaşırdım, biraz abartılı giyinmişti ve biraz da gergindi. İlk gördüğümde tanıyamadım. Londra'da gördüğüm kadın olamazdı. Büyük bir değişim geçirmişti. Üzerinde ona özel tasarlanmış şık bir pantolon ceket vardı, makyaj yapmıştı, saçlarını etkileyici bir modelde kestirmişti ve çok fazla mücevher takmıştı.

"Dara!"

"Keşke bana da önceden haber verseydin. Maskeli baloya mı gidiyoruz?"

"Kabalaşma. Neden hayatımın geri kalanını geçmişim adına yas tutarak geçireyim ki? Tek aklı başında ağabeyim vicdanlı biri olduğu için benim de makul bir gelirim var. Burada canım ne isterse yapabilirim. Buna hakkım yok mu?"

"Bu iyi bir soru değil ve asla da olmayacak, bunu sen de biliyorsun. Çok güzel görünüyorsun."

"Ama hayal kırıklığına uğradın."

"Paris'in en iyi hali yağmur sonrasıdır, şehir temizlenir ve gök maviye döner."

"Seni aradığımda dalgın gibiydin. Kimi düşünüyordun?"

"Stendhal'ı."

Verdiğim cevap aklıma eski bir hatırayı getirdi ve kendime güldüm. Israrla neye güldüğümü ona da söylememi istedi; parıldayan gözlerinin ve kırmızı dudaklarının beni rahat bırakmayacağını anlayınca ona da anlattım. Bir defasın-

da Berlin'de, Duvar yıkıldıktan kısa süre sonra bir roman için araştırma yapıyordum, otele döndüğümde Vera Fuch-Coady'yi aramamı söyleyen bir mesaj aldım. Vera Fuch-Coady o sırada Berlin'de bulunan ve Wissenschaft College'da, Walter Benjamin'in çocuklar için hazırladığı radyo yayınları üzerine araştırma yapan bir akademisyendi. Aradım. Aklının başka yerde olduğu çok belliydi. Onu rahatsız edip etmediğimi sordum. Daha sonra arayabilirdim. "Hayır. Hayır, rahatsız etmedin. Bir şey yapmıyordum. Akşam yemek yiyelim mi?" Kabul ettim. Birkaç dakika sonra tekrar aradı.

"Dara, az önce aradığında sana hiçbir şey yapmadığımı söyledim. Aslında tam olarak doğru değildi. Adorno'yu düşünüyordum. Görüşürüz."

Nutkum tutulmuştu; onu en kısa zamanda görmeyi istediğim ve istiridye sevdiğini umduğum anlamına gelen bir şeyler mırıldanıp telefonu kapattım ve kahkahalarla gülmeye koyuldum.

Zeynep nazikçe gülümsedi. "Adorno da kim?"

Şans eseri o sırada bir taksi boşaldı. Zeynep gergin, içten içe kızgın ya da korkmuş görünüyordu. Canını sıkan bir şey olup olmadığını sorduğumda o gün erken saatlerde tanık olduğu bir olayı anlattı. Latin Mahallesi'nde yürüyüp güneşin tadını çıkartırken, minibüsten inen bir grup polisin bir Afrikalının etrafını sarışlarına, kollarını iki yana açtırarak adamı duvara yaslayışlarına, üzerini aramalarına, belgelerini görmek isteyip adam belge gösteremeyince onu minibüse atıp oradan uzaklaşmalarına şahit olmuş.

"Bunlar Memleket'te olağan şeyler, ama burada da mı öyle, Dara? Kanım dondu. İnsanlar sessizce seyrettiler, sonra da arkalarını dönüp gittiler."

"Tıpkı Memleket'teki gibi," dedim. "Bütün Avrupa'da yaşanıyor. İtalya'da çingeneleri yakmaktan ve Müslümanlarla alay etmekten keyif alıyorlar. Bunlardan kaynaklanan baskılama ve korkaklık günlük hayatın bir parçası oldu. Kolonilerden gelen Afrikalılara, *banliyölerdeki* çocuklara kurumuş yaprak gibi davranılıyor. Çamurun içine atılıyorlar. Alışırsın."

"Sen alıştın mı?"

Cevap vermedim.

O akşamın ilerleyen saatlerinde, yemeklerimiz servis edildiği sırada onunla Platon hakkında konuşmaya çalıştım, ne de olsa seyahatimin asıl sebebi buydu. Fakat edebiyat konuşmaya kararlıydı. Uzlaştık. Stendhal referansım ilgisini çekmişti.

"İtiraf etmeliyim ki ben hâlâ Balzac'a bayılıyorum. Hikâyelerinin birçoğunun Memleket'te gerçekten yaşanmış karşılıkları var. Para ve güç, yozlaşmadan doğan yeni yozlaşmalar ve neredeyse her zengin ailenin köklerinde bir suçun yatıyor olması."

Okuduğu tek Stendhal eseri *Aşk Üzerine*'ydi.

"Salzburg madenlerindeki kristalleşen dalı kafamda bir yere oturtamadım. Fazlasıyla Avrupai. Onun hatası değil, elbette. Onun yöntemini Sint kültürüne uyarlamaya çalıştım. Burada kum ağır basıyor. Kum fırtınaları, insanın tenini ve aklını kasıp kavuran, bizi uyuşturan, geçici olarak felç eden ve aklımızı başımızdan alan sıcak rüzgârlar. Bunlar da tıpkı aşk gibi. İbni Hazm'ın aşk üzerine yazdığı ilmi eserini okudun mu? Stendhal'dan tam sekiz yüzyıl önce Kurtuba'da yazmış. Çok başarılı. Seni şaşırttım. Benim Asya'nın

ücra köşesindeki mağdur bir taşralı olduğumu düşünmeyi yeğliyorsun."

O âna kadar emin değildim, ama artık geceyi onunla geçirmek istiyordum. Aklımı okudu.

"Biliyor musun, içinde dört direkli bir yatak olan muhteşem odam eskiden bir işkence odasıymış, oda görevlisi öyle söyledi."

"Platon'a hâlâ âşık olduğundan emin misin?"

"Hayır. İlk birkaç hafta âşıktım, ama tamamen fantezi-den ibaretti. Durumu konusunda bana çok dürüst davrandı ve iki yakın arkadaş olduk. Onunla her şeyi konuşabiliyorum."

"Platon taşralı mağdurlara bayılır. Neden ısrarla onun hakkında bir kitap yazmamı istedin?"

"Yapabilir misin ve yapar mısın görmek için, yaparsan tanışmamız gerekecekti."

"Gururum okşandı ama neden o taşralı aklına kitap olmadan da görüşebileceğimiz gelmedi?"

"Besteci olsaydın Platon üzerine bir sonat yapman konusunda ısrarcı olurdum. Ressam olsaydın senin onu nasıl gördüğünü anlayabilmek için portresini yapmanı isterdim. Anlamaya çalış, Dara, sıkılıyordum."

"Pekâlâ."

"Bir zamanlar Çinli bir kıza âşık olduğunu söyledi. Allah aşkına onunla nerede tanıştın?"

"Lahor'da. Çin asıllı bir Pencaplıydı."

"Çok tatlı. Devamını da dinlemek istiyorum."

"Hayır. Kendilerinden üstün olanları küçük görmeye çalışan taşralılar daima komik duruma düşerler. O kızdan Pla-

ton'un kitabında bahsedeceğim. Bu günlerde en önemli olan şey muhit, sadece kişiler ve Platon'un fikirleri değil."

"Senden bir konuda öğüt almak istiyorum."

"Sizin gibi inatçı ve kendi ayakları üzerinde duran bir kadına öğüt vermeye nasıl cüret ederim? Şu âna değin kendi başınıza her şeyi yeterince iyi idare etmişsiniz."

"Çok etkilendim. Bu geceyi işkence odamda benimle birlikte geçireceğin anlamına mı geliyor?"

"Geçirmemi ister misin?"

"Evet, ama tatlımızı yedikten sonra. Buranın tatlıları çok güzel."

"Bunun aptalca bir kaçamak olmayacağından emin misin?"

Tatlı siparişini verirken kahkaha attı, sonra ikimize birer tane espresso söyledi, ben de otele gitmeden önce biraz temiz hava almayı önerdim. Koluma girdi, şehir uykuya dalmakta olduğu için gittikçe tenhalaşan Paris sokaklarında, şehrin tarihini ve dünyanın gidişatını konuşarak yürüdük. Ona yaşayamadığım, insanların püskürtülüp yurtdışına iltica etmek zorunda bırakıldığı, insan onurunun bir harabeye döndüğü ülkeyi anlattım. Onun kendi hayatı, Memleketimiz olan pisliğin içinde çürüyen bir insanın yaşayan ölü hayatının örneğiydi.

"Ülkenden bu kadar mı nefret ediyorsun?"

"Ülkemden değil, onu yönetenlerden. Dünyanın pislik tabakası. Kör, umursamaz canavarlar. Bu pisliklerin ve onların haksız kazançlarının boğulması için ülkeye bir tsunami dalgası gerekiyor."

Suskunlaştı.

Seviştikten sonra Jindié'yle ilgili sorduğu soruyu yineledi; ben de ona hikâyeyi anlattım.

"İnatçı ve kendi ayakları üzerinde duran bir kadın daha. Sanırım bu tür kadınlar konusunda uzmansın. Zahid'le gitmeyi nasıl kabullenmiş? Siz ikiniz çok yakın arkadaşmışsınız."

"Belki de bu yüzden, Zahid'in aksine Platon'la hâlâ iyi arkadaşız."

"Platon'u kafana takma. O bizim birbirimizin kaderinde olduğunu biliyordu. Bana gerçekten sevdiği ama tatmin edemediği bütün kadınların sonunda seninle aynı yatağa girdiğini söyledi."

"Demek ki ikiden fazla varmış."

Kendini hiç kısıtlamadan güldü; bu da karakterinin bir başka çekici özelliğini ortaya çıkardı.

Ertesi sabah kahvaltı ederken Londra'ya temelli taşınmasının doğru bir karar olup olmayacağını sordu. Memleket'e kesinlikle dönmeyecekti. Karaçi'de olayların patlak vermesinden, Kuzey ile Güney arasında bir iç savaş çıkmasından endişe ediyordu; Peştunlar ile Urduca konuşanlar arasında çıkacak ve Sintlilerin, iki tarafın da birbirini yok etmesini dileyerek, öte yandan Pencap ordusunun olayları bastırmak için gelmesinden korkarak bir kenarda tutup alkış tutacağı bir iç savaş.

"Peki ya Platon?"

"Platon ölüyor. Sana dün gece tamamen bencilce sebeplerden dolayı söylemek istemedim, Dara. Başka bir şey düşünmeni istemedim."

Alt üst olmuştum ve derinden sarsılmıştım. Bir süre ikimiz de tek kelime etmedik. Bir eski arkadaşım daha ölmek üzereydi ve onunla birlikte geçmişimin büyük bölümü ve hepimizin nefret ettiği pisliklere dair ortak hatıralarımız da ölecekti. Yüzümden tek, tuzlu bir gözyaşının aktığını ve Zeynep'in bu yaşı eliyle sildiğini hissettim.

"Telefondaki sesini duyunca meraklanmıştım. Boğuk geliyordu, ama kötü bir gece geçirmişse de sesi böyle çıkabilirdi. Neyi var?"

"Akciğer kanseri yayıldı. Birkaç ay önce teşhis kondu. Ona yalvardım ama yurtdışına gelmeyi reddetti. Kemoterapiyi reddetti. Ağrı kesicilerle yaşıyor. Bütün gün resim yapıyor. Senin yeni tabloları da seveceğini, çünkü tıpkı ilk gravürler gibi bunların da onun birikimlerinden çıktığını söylüyordu. Fakat bu defaki tablolar devasa boyutlarda. Stüdyoda merdiven var. Ben evden ayrılmadan önce, 'Buna baksana. Son eserim. Bu dev kedi benim ve Memleket'i seyrediyorum. Bak, burada da Memleket'in dört kanseri var: ABD, asker, mollalar ve yozlaşma. Kedinin tek bir kanseri var ama ilk o ölecek. Memleket yoğun kemoterapi alıyor. Her tür yeni ilaç kullanılıyor ama bu ilaçlar yeni kanserlere sebep olabilir,' dedi. Korkunç bir tablo, Dara. Cehennemin iç dairesi. Senin bu tabloyla ilgili bir yazı yazmanı istiyor."

"Tabloyu gördükten sonra yazarım, iyi de neden bana söylemedi?"

"Ne senin ne de Alice Stepford'un bilmesini istiyor. Neden istemediği hakkında hiçbir fikrim yok. Senin kendisi

hakkında kitap yazmanı bu kadar çok istemesinin gerçek sebebi de bu. Benim talebimle ilgili bir şey değildi."

* * *

Platon öldüğünde hepimizin arkadaş olmamızı sağlayan masadan son kalanlar Zahid ve ben olacaktık. Hepimizin arasında en sıra dışı özelliklere sahip olan Platon'du; bunların bir kısmı sanatında görülebiliyor olmasına rağmen, insan onun kendini asla tam anlamıyla açık etmediğini hissediyordu. Aynı ânda dünyanın en onurlu ve en affetmeyen insanıydı.

Sanırım onu yıllar önce arabayla Cambridge'e götürdüğümde bu kaybı hissetmişti; kendisinin hiçbir zaman ait olamadığı bilim dalında basılmış en yeni kitaplara bakarken gözlerindeki o güçlü bakışı gördüm. Tuhaf bir şekilde gülümsedi; ben pişmanlık olarak yorumladım ama muhtemelen değildi.

"Bunları hâlâ anlıyor musun, Platon?"

"Biraz, ama çok ilerlemişler. Artık beni aşıyor. Buranın soğuk havası beni öldürürdü. Tıpkı, farklı uçların birarada yaşamasına tahammül edemeyen zavallı Ramanujan'a olduğu gibi."

"Onun ardına bakmadan Hindistan'a kaçmasına sebep olan şeyin bastırılmış eşcinsellik olduğunu sanıyordum."

"Ya da onu buraya davet eden büyük matematikçinin bastırılmamış eşcinselliğinin zavallı ibneyi korkuttuğu da söylenebilir."

"İkimiz de haklı olabiliriz."

"Pencap melodramından uzak duralım. Bence burada yakalandığı tüberkülozdan öldü, ama emin de değilim."

Güzel bir Kasım akşamıydı ama keskin bir soğuk vardı. Bir saat boyunca nehrin kenarında yürümüştük, sonra da Kings'deki bir şair ahbabım bizi öğle yemeğine davet etti. Platon yanında başkaları varken asla çok konuşmaz ve konuştuğunda asla yapay davranmazdı. Bu yüzden ölmek üzere olduğunu bana söyleyememiş olmasına çok şaşırdım. Onun yapısında biri bu durumla dalga geçer, Mümin olmadığına pişman olurdu; çünkü inançlı olsaydı öbür tarafta rahatsızlığı ânında geçeceği için en azından bir hurisi olurdu. Bizim cennetimiz yaşlı erkeklere göre yaratılmıştı. Cambridge'den geri dönerken yüzünde en ufak bir pişmanlık ifadesi yoktu. Tek söylediği, insanın hayatta hangi yolu seçeceğine asla tam olarak karar veremediğiydi. Araya daima başka etkenler de dâhil olup biyografilerimizi şekillendiriyordu. Aklına gelen belirgin bir etken olup olmadığını sordum.

"Eğer Ayrılma olmasaydı buraya gelebilirdim."

"Ama o zaman resim yapmaya vaktin olmazdı."

"O zaman resim yapmaya ihtiyaç duymazdım."

* * *

Zeynep birer fincan daha kahve sipariş etti.

"Belki de zehir kapsülünü ona bırakmalıydın."

"Çoktan ölmüş olurdu, oysa tablosunu bitirmeyi çok istiyor."

"Bitiremeyecek. Bitiremez. O da bunu biliyor; tek yaptığı tablosundaki renkleri zenginleştirmek."

"Beni iyi dinle, Dara. Sürekli onun yanında kalacak iki hemşire tuttum. Son saatlerini rahat geçirmesini sağlayacağına söz veren bir de doktor var. Öldüğünde orada olmaya dayanamazdım. Kendisi de bunun fakındaydı, o yüzden ülkeden ayrılmamı istedi."

Anlattıklarına inandım. Birden dayanılmaz bir şekilde Platon'la son defa konuşmak istedim. Ona daha önce hiç söylemediğim birkaç şeyi söylemek istedim. Hepimiz için ne kadar önemli olduğunu söylemek istedim. Kamuoyuna meydan okumaktan aldığı hazzın bizlere, ondan bir genç kuşağa nasıl bulaştığını ve askeri diktatörlük dönemindeki zamanın adamlarına ve fırsatçılara bitmek bilmeyen saldırılarının bizi nasıl cesaretlendirdiğini anlatmak istedim.

"Zeynep, lütfen hemşireyi ara. Platon'la konuşmak istiyorum."

Numarayı çevirdi. Cevap yoktu.

"Tekrar ara. Tekrar ara."

Nihayet hemşire cevap verdi. Ambulanstaydı. Platon birkaç saat önce bayılmıştı ve bilinci kapalıydı. Onu hastaneye götürüyorlardı. Zeynep'le birbirimize sarılıp ağladık. Günün büyük bölümünü Louvre'da, sersem halde gezinerek geçirdik, bir Poussin tablosunun önünde uzun süre oturduk; her ân Platon'u düşünüyor ve çoktan ölüp ölmediğini merak ediyorduk. Zeynep'in oteline döndüğümüzde onlarca mesaj vardı. Yemek yemeyip doğrudan odaya çıktık. Önce ağladık ama sonra yatağa oturup Platon'dan bahsetmeye başlayınca kahkahalarla güldük. Konyak içip yattık, kesik kesik uyudum. Platon'un hayatının farklı dönemlerindeki

görüntüleri uykuya dalmama engel oldu, uykudan sıçradığımda Zeynep'in elleri başıma masaj yaptı.

* * *

Platon'un gömülmesiyle ilgili katı kuralları vardı. Herhangi bir mezarlıkta yer bulunması için rüşvet verilmeyecekti. Köpekler tarafından yenmekten memnun olacaktı. Zeynep, Platon'un ölen ağabeyinin ölen tazısı için yaptığı tablo Şah mülklerinin değerini arttırdığından onun ilk karşılaştıkları noktaya yakın bir yere gömülmesini önermiş. Pir Sikandar Şah bu isteğe uyarak, cenazeyi kendi topraklarına getirtti ve Platon Şah aile mezarlığına gömüldü, fakat o bölgedeki geleneğe uygun olarak mezar taşı konmadı.

"Gençlik hapishanemi bir sonraki ziyaretimde onunla konuşacağım. Sana bir şey sorabilir miyim?"

Belli ki o günü hiçbir şey yapmadan geçirecektik, ama benim hızlı bir yürüyüşe ihtiyacım vardı ve Zeynep'in giyinmeye hiç niyeti yoktu.

"Sor."

"Beni hiç tanımayan birine anlatman gerekse ne söylerdin?"

"Doğal güzelliği kaçınılmaz olarak gururundan kaynaklanan Sintli bir hanım."

"Neden hanım? Kilo mu alıyorum, seni duygusuz it? 'Hanım' dışında tanımı sevdim."

"'Hanım'ı değiştirmeyeceğim. Şişmanlık değil, olgunluk ve otorite ifade ediyor."

"Bayan Stepford beni mahrem konularda sorgularken sen tek kelime bile etmedin. Bu senin konuyla ilgili hiçbir

fikrin olmadığı anlamına mı yoksa fikirlerini bastırdığın anlamına mı geliyor?"

"Şöyle düşündüm; köylü sevgilin için seninle sevişmek, bir rahibenin onun metresi olması gibi bir duygu olmalı, elbette o böyle düşünmemiştir. Nihayetinde sen rahibe değildin. Rahibe kendini tanrıya adamıştır ve bir sevgilisinin olması günahı onda rol yapamayacağı, sıra dışı bir heyecan yaratır. Tutkuyu yaratan bu adanmışlık duygusudur. Bence senin durumunda her ikisi de geçerli değildi. Sadece basit mekanik."

"Nasıl istersen öyle düşün. Bu sabahki de basit mekanik miydi?"

"Bizden bahsetmiyordum."

"İyi. Dün kederli bir gündü. Seni tahrik etmeye çalışırken zihnimin içinde sürekli Sintçe bir ağıt yankılanıyordu. Bugün gitmek zorunda mısın?"

"Evet. Bir konferans için konuşma hazırlamam gerekiyor. Birkaç günü kütüphanede geçireceğim."

"Biraz fazla değil mi? Çinli arkadaşın İslamabad'daki cinayet soruşturmasından ne zaman dönüyor?"

"Onu nereden biliyorsun?"

"Kendime iş edindim. Ağabeyim generali kimin öldürdüğünü kimsenin bilmediğini söyledi. Bugünlerde her şeyden suçlanan olağan şüpheliler yapmamış."

"Onların yaptığını düşünmemiştim zaten, sen neden bu kadar ilgilendin?"

"Çünkü sen ilgileniyorsun, ben de senden dolayı ilgileniyorum. Bir şeyler öğrenirsem arkadaşına iletebileceğini

düşündüm. Ağabeyim General Refik'in bir sürü metresi olduğunu söyledi."

"Tutku cinayeti mi?"

"Her zaman mümkündür, üstelik sadece sevgili Memleket'de değil. Eğer bana sırtını dönersen bir tane daha olacak. Senden hoşlanıyorum."

"Sakin ol. İkimiz de orta yaşlıyız ve adabımızı korumak zorundayız. Gençlik yıllarımıza dönmemize gerek yok. Kusura bakma, bu söylediğim sana pek uymuyor."

"Ne zaman döneceksin?"

"On beş gün içinde."

"Sence Paris'te mi yoksa Londra'da mı ev almalıyım? Büyük bir şehirde olmalı."

"Berlin."

"Böylece seni Çinli metresinle Londra'da rahat bırakayım. Mümkün değil. Daireyi Londra'dan alacağım. Fiyatlar her gün biraz daha düşüyor ve Alice uygun bir daire görmüş."

Oturdum, onu omuzlarında tutup sarstım.

"Beni dikkatlice dinle. Jindié geçmişimden gelen eski bir arkadaşım ve yine eski bir arkadaşım olan ve zamanında ona karşı zaten yanlış yaptığım Zahid'le yaşıyor. Jindié benim metresim değil."

"Ama yakında olacak. Bundan eminim. Tartışmayalım. Olduğunda görürüz. Aslına bakarsan ben Paris'i tercih ederim. Haydi, bugün gidip evlere bakalım."

"Fauborg St-Germain'de mi?"

"Neden olmasın? Latin Mahallesi'nde bir yer istiyorum. Rue de Balzac üzerinde güzel bir yer bulsam çok hoş olmaz mı? Stendhal'ın ilk önce hangi romanını okumalıyım?"

"Zor bir soru. Bütün romanlarını al, sonra da yazı tura at. Onları Fransızca okuyabileceğin için çok şanslısın. Ben hepsini seviyorum, ama kafama silah dayayıp birini seçmemi istesen *Lucien Leuwen* derdim. O ve iki yılda bir yeniden okunması gereken en çok bilinen iki kitabını, gerçi benim yaşımda bu süre altı ayda bir oluyor. Her okuduğunda yeni bir şeyler öğreniyorsun. Ayrıca onun biraz gizli kalmış biyografisini de şiddetle tavsiye ederim."

"Sen geri dönene kadar kitapları bitirmiş olurum. Çok hızlı okurum."

"İdrak etmen okuma hızına yetişebiliyor mu?"

"Küstahlığın cazibenin hızına yetişebiliyor mu?"

"Baştan yazalım."

Ev alma konusunda çok ciddiydi, birkaç saat sokaklarda dolaşıp satılık evlere baktık. Rue de Bièvre'deki bir evi beğendi, ona Mitterand ve bir Polonyalı Marksist entelektüelin de o sokakta oturduğunu söyleyip Balzac'ın en sevdiği lokantanın da burada olduğunu ekleyince çok heyecanlandı. Emlakçı arandı. Daire küçük bir sokakta olmasına rağmen çok genişti, ama Zeynep kalmaları için arkadaşlarını da davet edecek ve sürekli eğleneceklerdi. Hiç pazarlık yapılmadı. İstenen fiyatı verecekti. Emlakçı bana tuhaf bir şekilde baktı, sanki Zeynep'in ciddi olup olmadığını sorar gibiydi. Ona Zeynep Rue de Balzac'da başka bir daire görmeden satışı bitirmesini söyledim.

"Tamam, bunu hallettik. Şimdi gidip antika eşya bakalım mı?"

* * *

Evinin salonu özellikle çok büyüktü ve şöminenin üzerindeki boş duvara Platon'un bitmemiş şaheserini asmasını önerdim. Çığlık attı.

"Allah korusun, asla. Asla. Çok korkunç bir tablo. Sen henüz görmedin. Zaten ne bu daireye ne de başka bir daireye asılabilir; çok büyük. Kamusal alanda sergilenmeli."

"Şu ânda nerede?"

"Sint'teki evimizde ve umarım üzeri düzgünce kuruyabilmesi için muslin kumaşlarla örtülmüş halde duruyordur. Platon, ölüm haberi yayıldığında yerli haydutların stüdyosunu basmasından endişeleniyordu. Diğer bütün tabloları depoda. Bir tek bu evde. Ona Avrupa ya da Kuzey Amerika'da bir müze bulmamız gerekiyor ve senin gibi biri oradaki müzelere açıklama yazabilir. Açıklamaya gerçekten ihtiyacı var. Aklına tablo için bir isim geliyor mu?"

"Kanseristan?"

"Saçmalama. Yalın ve kışkırtıcı olmayan bir isim, mesela Tamamlanmamış..."

"Ölen Ülkenin Son Düşünceleri?"

"Hayır. Ben oraya sık sık gidiyorum, Memleket'in ölümü sürekli konuşulan bir şey."

"Son Ülkenin Ölen Düşünceleri?

"Hayır. Son bir hakkın daha var yoksa ben..."

"Bilinmeyen Bir Ülkede Siyasal Anlamın Sanatsal Yapısı, Tamamlanmamış, 2009."

"Harika. Tablonun adı bu olsun. Aslına bakarsan, tabloyu görmediğini düşünecek olursak vurgulamak istediği noktaya yakın ve muğlâk. 'Bilinmeyen', yöneticileri tarafından bilinmiyor anlamında. Öyle değil mi? Güzel."

Yanağıma bir öpücük kondurdu. Zeynep Platon'un vasiyetini yerine getirecek tek yetkiliydi ve bana BBÜSASYT eserini istediğim herhangi bir ciddi modern müzeye satma konusunda tam yetki verdi. Tablonun fotoğraflarını çektirip diaları doğrudan bana göndertecekti.

"Tabii eğer uçağa atlayıp tabloyu kendin görmek istemezsen."

"Bu ay olmaz, ama bir ara gidip görürüm. Tabloyu görmek bana yardımcı olur. Zaten her koşulda, müzenin küratörü satın almadan önce tabloyu görmek isteyecektir ya da en azından bir eksper gönderecektir."

"Yazdığın kitap. Sadece Platon'la ilgili değil mi?"

"Hayır, ayrıca biyografi de değil. Kurgu."

"Allah'a emanet ol."

"Allah'ın canını sıkacak bir şey yok. Platon'un kitabı okuyamayacak olmasına üzülüyorum. Bu kitabı onlar için yazdığım on altı kişiden biriydi."

"Ben de onlara dâhil miyim?"

"Platon'la tanışıklığımız kırk beş yıl öncesine dayanıyor. Seni ancak bir haftadır tanıyorum."

"Oysa ben seni çok uzun zamandır tanıyormuşum gibi hissediyorum ve ayrıca kitap benim fikrimdi. O on altı kişiden biri de ben olacağım. Sayıyı değiştirmeyelim."

Trenle Londra'ya dönerken yol boyunca Platon'u düşündüm, çünkü günlük bir gazete onun ölümüyle ilgili bir yazı yazmamı istemişti. Zeynep ona bir cennet sunana dek hayatı nadiren dertsiz geçmişti. Fakat hayatlarını en ufak bir bonkörlük ve şefkat emaresi olmadan geçiren, küçük hesaplar uğruna modern dünyanın kimi tarif edilemez dehşetleri-

ni savunan varlıklı akranlarının aksine, öldüğünde ne fiziksel ne de zihinsel anlamda çökmüştü. Platon onurunu ve özsaygısını yitirmeden ölmüştü.

Lahor'da bir yaz akşamı Batı'daki İslam'ın kaderini tartışıyorduk. Platon ilk başta bu konu üzerinde hüküm süren nostalji ve duygusallıkla dalga geçti; tam bir cehalet göstergesi, dedi. Zahid onu destekledi, bir diğer arkadaşımız Endülüs'teki Müslümanların hayatta kalmak için domuz eti yemelerinin suç olduğunu söylediğinde, Zahid onların hayatta kalmak için gerekirse inek dışkısı yemeye bile hakları olduğunu savundu. Platon'un cevap vermeden önce yüzünde tuhaf, hüzünlü bir gülümseme belirdi.

"Hayatta kalmak için domuz eti yemek bir seçim. Ben de aynısını yapardım. Ama bizden bütün tarihimizi, kültürümüzü, dilimizi ve bütün geçmişimizi yutmamızı istiyorlar ve bütün bunları hazmetmek o kadar da kolay değil."

ON ÜÇ

Özel Hizmetler Taarruz Taburu komutanı General İlyas Refik'in öldürülüşünün yirmi beşinci gününde kayınvalidesiyle yemeğe çıktım. Midesi daha fazla ikiyüzlülüğü kaldıramayan Jindié, cenaze töreninden kırk gün sonra yapılan ve yas tutma sürecini sona erdiren *mevlide* kalmayı reddetmişti. Zahid'i kızlarını teselli etmesi için orada bırakıp Londra'ya dönmüştü. Oradakilerin ve dul kalan Neelam'ın biraz kafa dinlemesi amacıyla çocukları da yanında getirme önerisi reddedilmişti.

Jindié'nin sunduğu yemek, ona eşlik eden hikâyenin aksine oldukça yavandı, benim damak tadıma göre fazla sağ-

lıklıydı ama zaten o akşam öğrenmek istediğim tek şey Refik'i kimin ve neden öldürdüğüydü. O âna değin gerçek bir kanıt bulunamamıştı; fakat bu küçük unsur, ilgi uyandıracak bir hikâyenin Memleket'in her köşesine yayılmasını engellemiyordu. Jindié'ye göre, Refik'in her meslektaşı onu öldürmek için çeşitli sebeplere sahip farklı farklı kişilerden şüphe ediyordu. Keyifle ellerimi ovuşturdum. Tipik bir Memleket komplosuydu. Sanal âlemde üç farklı hikâye dolaştığını söyledi, içlerinden herhangi biri doğru olabilirmiş, ama artık umurunda değilmiş. Jindié'ye kalırsa damadı günahkârdı ve hak ettiği kötü sonu bulmuştu. Kendi kendime, küçük düşmüş elitimiz için yeni bir *Raşomon** sahnesi, diye düşündüm. Memleket'te suikastçılar nadiren yakalanırdı, bu da Memleket'in onca güzel yanından biriydi.

İlk ve en çok inanılan söylenti bu cinayetin, Refik'in arkadaşı olan Muhammed Rıfat'ın entrikalarıyla bağlantılı olduğu yönündeydi; Rıfat verimsiz arazilerin sonunda konumlanan, köylerinin üzerine durmadan füze yağan ve nehirlerinin kırmızıya döndüğü kritik kasabadaki garnizonu yönetiyordu. Güya okul yıllarından beri çok yakın olan bu iki arkadaş, terfi almak amacıyla her yolu deneyen, kıdemce düşük bir askerin karısı olan Khalida 'Münasebetsiz' Latif adlı metresi paylaşıyorlarmış. Münasebetsiz Latif'in cazibesi bir defasında bu iki erkeğin yumruklaşmalarına sebep olmuş ve bu yumruklaşma diğer subayların önünde yaşanmış. Zina, hele de kıdemce düşük bir askerin karısıyla zina yapmak ve disiplini bozmak ceza gerektiren suçlardı.

*) 1950 yapımı Akira Kurosawa filmi. (ç.n.)

General Rıfat, kavgayı başlatan kişi olmasa da, resmi olarak uyarı almıştı; bu uyarı onun yabancı bir konsoloslukta -Kazakistan ya da eğer şanslıysa Avusturya- görev alarak erken emekliliğe ayrılmasının habercisi olan bir kara lekeymiş.

General Refik ise üstü tarafından kapalı kapılar ardında uyarılmış ve kendisine sert bir dille bu tür kavgaların yaşanmaması gerektiği söylenmiş. Hepsi bu. Refik, yerel 'terörle mücadele' biriminde önemli bir kişiymiş, Memleket'teki ABD büyükelçiliğinin müdavimlerindenmiş. Öfkelenen General Rıfat bu koşulların kabul edilemez olduğuna karar verip eski okul arkadaşı General Baghlol Han'ın yardımıyla gizli bir intikam planlamış. General Baghlol Han, Pakistan Gizli Servisi ISI'yı yöneten, fakat ne zekâsı ne de başka bir özelliğiyle değil, sadece üstlerinden gelen emirlere itaat etmesiyle nam salmış, zayıf karakterli bir Peştun'du. Baghlol birimler arası rekabetten dolayı Refik'ten nefret ederdi, fakat birkaç farklı sebep daha vardı. Refik Taarruzcuların -taburu böyle adlandırılıyordu- başına geçtikten kısa süre sonra, kıdemli subaylarının arasında iki ISI casusu buldu. Bu ikisinin, kendisinin selamlarıyla birlikte derhal karargâhlarına geri gönderilmesini emretti. Bu selamlar özenle seçilmiş hakaretleri içeriyordu; aralarında ISI yöneticisini General Deve'nin Götü olarak adlandıran uygunsuz bir referans da vardı, ki bu o bölgeye ait bir hakaret değildi. Refik bu sözü yıllar önce genç bir subayken, Memleket askerleri krallığı iç tehditlere karşı korumak üzere Suudi Arabistan'a gönderildiğinde duymuştu. Bu lakap hızla yayılmış ve Refik'in ordu içindeki popülaritesini arttırmıştı. Diğer askerler de Baghlol'un Deve'nin Götü olduğunu düşünüyorlardı.

Bu geçmişleri göz önüne alındığında General Baghlol Han, eski arkadaşı General Rıfat'ın kişisel talebine seve seve karşılık vermiş olmalıydı. Refik'in aşağılayarak geri gönderdiği subaylardan birini çağırmış; birlikte basit ama etkili bir plan yapmışlar. Münasebetsiz, ISI merkezine getirtilmiş ve eğer ona söylenenleri harfiyen yerine getirmezse en az üç generalle iş üstündeyken çekilmiş ISI videolarının kocası Binbaşı Latif'e verileceğini söylenmiş. Başrolünde olduğu bu üç videodan kısa görüntüler izletmişler. Şaşkınlıktan ne yapacağını şaşıran Münasebetsiz görevi kabul etmiş. Refik'e telefon edip randevu ayarlamış. Görevi, Refik'in, Washington'ın bu kirli ilişkiden bağımsız sebeplerle makamından etmek için komplo kurduğu, kara kuvvetleri komutanlığı karargâh heyetinin başı, patronları hakkında nahoş sözler söylemesini sağlamaktı.

Bu plansız randevudan çok keyif alan Refik, gevşediği bir ânda, üstünün gönül maceralarının açık saçık hikâyelerini, adamın farklı şehirlerdeki onlarca sevgilisinin gece gündüz korunan evlerinin konumlarına dair bütün detayları memnuniyetle Münasebetsiz'e anlatmış. Münasebetsiz'in yüzündeki küçük bir takının üzerinde gizli kayıt cihazı olduğunu nereden bilebilirdi? Münasebetsiz'in burnuna taktığı minik bir halkaya gizlenmiş olan bu cihaz sayesinde bütün konuşma Rıfat'ın ISI merkezindeki dostları tarafından izleniyordu, fakat hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde, onlar da Refik'in söylediği her şeyin doğru olduğunu biliyorlardı. Bu sırada, ikisinin arasındaki yakınlaşmanın iyice tutkulu bir hâl alıp hızmanın düşmesi ihtimaline karşın bir de odaya gizli kamera yerleştirilmişti ve bu kamera bütün

akşamı kaydetmişti. Bu ham görüntüler, ISI casusları tarafından ülke genelindeki gelişmekte olan porno pazarında satılmış, özellikle erkeklerin duygusal yakınlığa aç kaldığı savaş bölgelerinde fazlasıyla rağbet görmüştü.

Baghlol, genelkurmay başkanına gidip görüntüleri izlettirmiş. General Sohail Rıza'nın kan beynine sıçramış. Kadın meselesinden değil. Bu konu umurunda bile değilmiş, kendi hayatına dair potansiyel risk onu çok endişelendirmiş. Refik'le aynı hafta görüşmüş ve Refik kovulmuş, fakat Sohail ona kendi gençliğini hatırlatan bu küstah generali çok severmiş ve aynı durumda olsa kendisinin de tam olarak aynı şeyleri yapacağından eminmiş.

General Refik'e hizmetsiz maaşlı memuriyet önermiş; askeri-endüstriyel kompleksin önemli bir ticari kolunda general olarak kazandığının iki katı maaşla çalışacak, hatta Batı'daki potansiyel yüklenicilerden düzenli olarak gelecek rüşvetlerle ikiye katlanmış maaşını da üçe katlayacaktı. Bunlara ek olarak kendisine bir de kocaman bir malikâne verilecek ve bu malikâneyi emekliliği yaklaştığında çok uygun bir fiyata satın alabilecekti. Bütün kararlar roket yakıtı uzmanları ve diğer yetkililer tarafından alındığı için Refik'in hiçbir sorumluluğu da olmayacaktı. Öfkeden körleşip aptallaşan Refik her şeye rağmen fazlasıyla bonkör olan bu teklifi reddetmiş. Gururu incinmiş. Hiç adil olmayan bir şekilde cezalandırıldığını düşünüyor ve bunun arkasında kimin olduğunu biliyormuş.

Ordudan istifa etmiş; kendisine teklif edilenle kıyas kabul etmeyecek fakat yine de Memleket'teki neredeyse yüz fakir ailenin karnını doyurmaya yetecek olan emekli maa-

şından başka bir şey almayacakmış. Refik çadırında somurtarak geçirdiği birkaç haftanın ve sonrasında İslamabad'da bir imparatorluk sığınağına yaptığı onlarca ziyaretin ardından Pentagon'da Savunma İstihbarat Ajansı'ndaki en üst düzey muhatabına bir mektup yazdı. Mektup sığınaktan çok gizli koduyla gönderilmişti. General acilen Washington'a çağrılıp uzun uzun sorgulanmış.

Sadece orduyla ters düşmekle kalmamış, aynı zamanda Memleket'in önemli bir devlet sırrını iyi gün dostu müttefiklerine, ordudakilerin büyük bölümünün dosttan ziyade düşman kabul ettiği bir ulusa ifşa etmiş. Verdiği bilgiler hayati önem taşıyormuş. General Rıfat ve Baghlol, General Refik'in taburunun sınır bölgelerindeki terörist yapılanmalarına gizli saldırı planlarını düşmana sızdırmakla suçlanmışlar. Refik üç farklı yerde, iyi eğitilmiş, özel olarak seçilmiş askerlerinin teröristler tarafından tuzağa düşürülüp öldürüldüğünü söylemiş. DIA'nın bahsi geçen iki general hakkında kendi soruşturmasını yürütmesini önermiş ve arkasında ipuçları ve kanıtlarla dolu bir torba bırakmış. Elbette, Memleket'in ordusuna para yardımı yapıldığını gören Pentagon hızla harekete geçmiş. Refik onlara, bu durumun ülkenin bağımsızlığının ihlal edilmesi sorunundan ziyade zor zamanlarda finansal çıkarları korumak üzere gerekli bir denetim olduğunu söylemiş.

Bu ihanet haberi Memleket'in istenen hedeflerine hemen ulaştı; bu hedefler de General Refik'i bertaraf etmek istediler ve ülke nezdinde adını haine çıkarttılar. Bütün bunları yaptılar, fakat yapma biçimlerinin mekaniği biraz şüpheli. İlk söylenti böyle bitiyor.

"Sana inandırıcı geldi mi, Dara?"

Omuzlarımı silktim. "Bütün dünya o kadar kasvetli ki her şey mümkün. Eğer General Refik bu hikâyede ileri sürülenleri gerçekten yaptıysa o zaman bu teori inandırıcı."

"Zavallı Neelam da böyle düşünüyor. Bunun ordu kararı olduğuna inanıyor."

"Diğer iki ihtimal nedir?"

Bunların ilki, ordunun seçili gazetecilere verdiği resmi brifingde anlatılanların neredeyse aynısıydı; ölümün iyi planlanmış bir Talibu infazı olduğundan bahsediyordu. Refik, Batı istihbarat ajanslarıyla yakın bağları olan akıllı bir general olarak tanınıyordu. Ekibi çok sayıda Talibu komutanını hedef almış ve öldürmüştü ve Talibu, Refik'in artık askeriye tarafından korunmadığını öğrendiğinde, askeri istihbaratta görevli olan Münasebetsiz'in kocası Binbaşı Latif'ten Refik'in rutin güzergâhları hakkında bilgi almış. Talibu asla hata yapmaz. Jindié'ye göre Talibu, Taliban'ın Memleket'in askeri ve polis gücüne sızmakla görevli özel birimiydi. Çok zekilerdi, sakalsızlardı ve genelde Batı tarzı kıyafetler giyip güneş gözlüğü takıyorlardı. İçlerinden biri yakalanıp işkence edilirken, sorgulamayı yürüten Amerikan memurlarından biri kıyafetlerine iltifat etmiş ve işkenceciye dönüp insanların Malibu'da artık böyle giyindiklerini söylemiş. Mahkûm ise Batı Sahili aksanıyla öfkeli bir şekilde, "Biz Talibu'yuz, Malibu değil," demiş. Bu özel birimin varlığını böyle keşfetmişler ya da en azından öyle anlatıyorlar. Mahkûm başka bilgi vermemiş ve öldürülmüş.

Jindié anlattıklarını bitirince, "Ne düşünüyorsun?" dedi.

"Bu da ihtimal dâhilinde."

"Hayır. Talibu'dan biri Neelam'ı gizlice ziyaret edip bu işle bir ilgileri olmadığına Kuran'ın üzerine yemin etmiş."

"Kasten yanlış bilgi vermiş olabilirler. Üçüncü söylenti nedir?"

"Anlatmaya bile değmeyecek kadar aptalca, Refik'in küçümseyerek koyun sürüsü dediği çoğu kişi bu söylentiye inanıyor. Üçüncü söylenti, bu işin arkasında Amerikalıların olduğu."

Keyifli bir kahkaha patlatıverdim. "O kısmını bilemem. Genelde ilk cevap doğrudur. Buradaki ya da dünyanın herhangi bir yerindeki suikastlara muhabbet tellallığı etmek söz konusu olduğunda çok zeki pezevenkler buldukları gerçeğini de yadsıyamayız."

"Evet öyle, Dara, ama mevcut durumda bu tez çok komik. Refik'in ülkedeki en sadık Batı destekçisi generallerden biri olduğunu bilmeyen yok. Cenazeye katılmak üzere ülkeden ayrılmadan hemen önce üç İngiliz istihbarat görevlisi evimize gelip bu masada oturdu, Zahid'e ve bana başsağlığı diledi. Kendi taraflarında olan birini neden öldürsünler? Ah evet, şaka yapıyorsun. Senin bu yanını unutmuşum. Seni son gördüğümde çok ciddiydin. Doydun mu?"

"Hayır."

Kahkahalara boğuldu, bu da aklıma gençliğimizi getirdi. Mutfak masasından kalkıp salona geçtik. Jindié'yle günlükleri ve günlükleriyle ilgili ikonular hakkında konuşmak istiyordum, ama o kızı için endişeleniyordu.

"Onları bu kadar dindar yapan nedir, Dara?"

"Kadın peşinde koşan kocalar, paranın egemen olduğu dünyada bir şeylere tutunma arzusu ya da sırf çaresizlik."

"Bu kriterlere göre benim manastırda olmam gerekiyor... ama bu konuyu başka zaman konuşuruz."

"Neelam ne zaman bu yola girdi? Günlüklerinde yazanlara göre Washington'da okurken olmuş."

"Evet, ama o durumu atlattı. En yakın arkadaşları Afrikalı Amerikan Müslüman ailelerin çocuklarıydı. Vassar'da okumaya başlayınca -bu arada orası artık karma eğitim veriyor- hayatında dindarlıktan eser kalmamıştı. Mutlu görünüyordu. Süleyman onun hiç dindar olmayan Çinli bir erkek arkadaşı olduğunu söylemişti, her şey yolunda görünüyordu."

"Refik'le nerede tanıştı?"

"Ne yazık ki Washington'daki evimizde. Refik büyükelçilikte askeri ataşeydi. Zahid onu, Memleket'ten doktorların Bush için yaptığı bir toplantıda konuşma yapmak üzere davet etmişti. Refik toplantıya kadınlar da katılmazsa gelmeyeceğini söyledi. Dolayısıyla eşler, kızlar, kuzinler ve kadın arkadaşlar da davetliydi. Neelam ve Refik birbirlerinden hoşlandılar. Refik kızımızla görüşmek için izin istedi. İki yıl sonra evlendiler."

"O halde Refik'le ilgisi olmalı. Refik'i sever miydin?"

"Hayır, ama Neelam seviyordu. Ne Zahid ne de ben onun ordudan biriyle evlenmesine gönüllüydük."

"Kesinlikle Refik'le ilgili. Başka türlüsü anlamsız geliyor. Neelam'la hiç bu konuyu konuştun mu?"

"Tek kelime etmezdi ki. Bana iyice yabancılaştı. Evimizde, Yunnanlı Sultan Süleyman'ın eski bir gravürü vardı. Nineme aitti ve muhtemelen ona da annesinden kalmıştı. Neelam onu alıp çerçeveletti ve bu gravüre çok kıymet veriyor,

oysa Dù Wénxiù'nun saltanatında İslam'ın yaşanma ve toplumda uygulanma biçimi hiç de Neelam'ın hayal ettiği gibi değildi. Bunu ona bir defa söyledim ve bana küçük bir köpek gibi saldırdı. Sultan Süleyman gerçek bir Mümin olmadığı için yenilmişti; insanlara çok fazla özgürlük vermiş ve bu da yozlaşmaya sebep olmuş. O ân kontrolümü kaybedip Neelam'a tokat attım. Bana zafer edasıyla gülümseyip odadan çıktı. Yaptığımın aptalca olduğunu biliyorum. Beni en çok kızdıran şey onun çocuklarını yetiştirme biçimi. Kendi inancını onlara da aşılıyor. Oğlu on yaşında ve ona kızlarla konuşmaması gerektiği söyleniyor. Kızı sekiz yaşında ama başörtüsü takmayı öğrendi. Neelam aklını mı kaçırdı? Refik'in keyifli vakit geçirmek için başka yerlere gitmesine hiç şaşmamalı."

Hiçbir sonuca varamadan Neelam'ı birkaç saat daha tartıştık. Tam kalkmak üzereyken aklıma bir şey geldi. Günlüğünün yok ettiği bölümünde genç Neelam'ı bu kadar mutsuz edecek ne yazdığını sordum. Neelam'ın dine dönmesinde okuduklarının etkisi olabilir miydi? Jindié'nin rengi belli belirsiz attı.

"Gençliğimize dair şeylerdi, seninle bir zamanlar ne kadar yakın olduğumuzu ve sana olan aşkımı anlatmıştım. Bir kısmı güçlü ve duygusal bir dille ifade edilmiş olabilir. Neler yazdığımı artık tam olarak hatırlamıyorum, ama başlık olarak eski bir deyişi yazmıştım: Ün tatlıdır, ama gençlik daha tatlıdır."

"Çin atasözü olmadığı kesin, yoksa 'gençlik' yerine 'saygın atalar' derdin. İkimizin de bildiği gibi onlar diğer her

şeyden daha tatlılar, her geçen yılla birlikte daha fazla bu duyguya kapılıyorum."

"Roma deyişi, Çin değil."

"Onlar genç erkekleri hep överlermiş. Yazdıklarının içinde genç Neelam'ı üzecek bir şey olmuş olmalı."

"Babasından gizlediğimi düşünmüştü. Zahid hassas ve sevgi dolu bir babaydı. O konuda hiç şikâyetim yok. Zahid, Neelam'a, seninle arkadaşlığının hikâyesini ve benimle evlenmeden uzun zaman önce bizim ilişkimiz hakkında bilgisi olduğunu anlattı. Bunların Neelam açısından iyi olduğunu düşündüm. Ailesi ona karşı çok açıktı. O sayfaları yok etmemeliydim. Anlık bir öfkeydi."

Ayağa kalkarken sağlıklı yemek için teşekkür ettim, Jindié kalmak isteyip istemeyeceğimi sordu. Rahat bir misafir odası vardı ve sohbete devam edebilirdik. Kahve istedim. Yoktu. Ama gece yarısı geldiğinde bana bir kadeh kırmızı şarap ikram etti.

"Zahid Cumhuriyetçi olduktan sonra neden onunla evliliğini sürdürdün? Günlüğündeki öfke beni şaşırttı, ama sonrasında bir gerekçe bulamadım."

"Çocuklar..."

"Peki, çocuklar evden ayrıldıktan sonra?"

"Belki gidecek başka bir yerim olmadığından. Bazen bu kararımdan pişmanlık duyuyorum."

"Jindié, bu durum senin gibi biri adına nasıl geçerli bir sebep olabilir ki? Ne kadar saçma bir fikir. Dünyanın her yerinde rahat içinde yaşayabilirdin; hele de Lahor ve Dali'de."

"Zahid çok değişmiş olmasına rağmen bazen tam da senin gibi. İlişkimizin çok kötü gittiği bir dönemde tam olarak

aynı şeyleri söyledi ve beni asla zor durumda bırakmayacağını söyledi. Fikrim, Zahid ayrılmayı önerdiğinde değişti."

"Ona zorluk çıkarmak için mi?"

"Kısmen. Başka seçeneğim yoktu, fakat öte yandan bana pek de bir şey ifade etmeyen biriyle yaşamaya alışmıştım. Parasını Demokratlara ve Ralph Nader'e gönderiyordum. 11 Eylül'den sonra her şey değişti. Zahid dersini aldı."

"2000 yılında gerçekten Cheney'nin hayatını kurtardı mı, yoksa bu da Memleket efsanesi mi?"

"Doğru, ama ekibin bir parçasıydı. Kendiyle çok böbürleniyordu. Çocuklar onunla bir ay konuşmadılar."

"Bu bile onu terk etmen için yeterli bir sebepmiş."

"11 Eylül'den sonraki yirmi dört saat içinde, Cheney personeline, Zahid'in tıbbi ekibinden çıkartılmasını emretmiş. Zahid'in Müslüman adı olması bu kararı vermesine yetmiş. O gece eve geldiğinde dayak yemiş köpek gibiydi. Birkaç ay sonra her şeyi satıp Londra'ya taşındık. Tesadüfen Anjum'a rastladığından haberin var mı?"

"Oluyor böyle şeyler. Benim de seninle tekrar karşılaşacağım kimin aklına gelirdi? Ya da Zahid'le. Anjum'a nerede rastlamış? İslamabad'da mı?"

"Hayır, sevimli bir Norfolk kasabasında. Seçili doktorların katıldığı bir tıp kongresine gitmişti, deniz kenarında yürüyüşe çıkmış. Anjum onu tanımış. Onu görünce Zahid'in ağzı açık kalmış. Etek ve bluz giyiyormuş, boynunda da haç varmış."

"Ne? Katolik mi olmuş? Evlendiği o geri zekâlıya ne olmuş?"

"Alkolik. İşe yaramaz. İktidarsız. Her cephede başarısız. Yaptığı bütün işleri batırmış. Son işinde Sint'deki yolları inşa etmek üzere bir İrlanda inşaat firmasıyla işbirliği yapmış. İş çok yavaş ilerlemiş. Sözleşme feshedilmiş. Başmühendis onların evinde kalıyormuş. Anjum bu mühendisle birlikte Memleket'ten kaçmış. Ama o da Opus Dei ile bağlantılı, alkol almayan köktendinci bir Katolik çıkmış. Opus Dei, Falun Gong gibi bir şey mi? Düşünebiliyor musun? Anjum'u din değiştirmeye, her Pazar kiliseye gitmeye ve düzenli olarak günah çıkartmaya zorlamış. Zahid, Anjum'un çok mutsuz olduğunu ve bu dehşet dolu hikâyeleri anlatırken gözyaşlarına boğulduğunu söyledi."

"Neden Richmond'a kaçmasını teklif etmemiş?"

Jindié kahkaha attı.

"Etmiş, ama kocasının izini bulacağını söylemiş. Kocasından gerçekten çok korkuyormuş. Bu da Zahid'i büyük hayal kırıklığına uğrattı."

"İyi ki Anjum onu zamanında terk etmiş."

"Neden ki? Birlikte mutlu olabilirlermiş. Benim uykum geldi."

"Sabahlayamaz mısın?"

Kahkahalarla gülmeye başladı. "Artık geceyi seninle bahçede geçiremeyecek kadar yaşlıyım."

"İkimiz de genç değiliz. Birbirimizi kandırmanın ya da güçlü ama gençliğe özgü duygularımızı abartmanın anlamı yok. Bana *Hsi-men* diye bağırışını hâlâ unutmadım. O yaşta *Çin Ping Mei*'yi neden okuyordun?"

"Evde buldum, babamın koleksiyonunda çok eski bir baskısı vardı. Konfüçyüs de ben de kitabı gizli gizli okur-

duk, ama ciltlerin zarar görmemesi için çok dikkatli davranırdık. O günlerde özsaygısı olan hiçbir Çinli genç bu kitaptan birkaç bölüm olsun okumadığını söyleyemezdi. En azından kendi dilimizde; erotik olduğu kadar komik de."

"Haklısın, çevirisi bile öyle, kendini özdeşleştirebileceğin ama ne kadın ne erkek tek bir karakter bile olmamasını nasıl açıklıyorsun?"

"Bence kitabın anonim yazarı, insan tabiatını kötü ve değiştirilemez kabul eden anlaşılması güç bir dini mezhebe mensuptu."

"İnsanlığa dair umutsuz bir bakış açısı."

"Yozlaşma, müsriflik ve kadınları haz makinesi olarak kullanmanın herkesi etkilediği on altıncı yüzyıl Çin'i için hiç şaşırtıcı değil. Yazarın anonim kalmasının bir sebebi vardı. Batılı okurların hoşuna giden seks aslında keyifsizdi. Çin toplumunun yozlaşmasının bir parçasıydı ve yazar bunu ortaya çıkartıyordu."

"Jindié. Ben yazarın sevişmeyi keyifsiz bir şey olarak tanımladığından emin değilim. İstismar edici, erkek egemenliğinde, ama keyifsiz değil."

"Bana öyle geldi."

Odadan çıktı, bir süre sonra elinde kendi kitaplarından biriyle geri geldi.

"Sana bir şey okumak istiyorum. Mencius'un insan tabiatının temelinde iyi olduğu fakat toplum tarafından yozlaştırıldığı savına şiddetle karşı çıkan Hsun-tzu'nun yazdıkları."

"Ben Mencius'la aynı fikirdeyim."

"*Çin Ping Mei*'nin yazarı değildi. O, Hsun-tzu'nun insanın rezilliğinin kendi erdeminin bir yansıması olduğu gö-

rüşüne katılıyordu. Dinle: 'Et çürüdüğünde kurtçukları besler; balık bayatlayıp kuruduğunda larvalar çıkar. İnsan pervasız ve tembel davrandığında, kendini unuttuğundaysa, işte o zaman felaketler ortaya çıkar.' O dönemin yöneticilerine ahlâki sorumluluklarını reddettikleri için saldırıyordu."

"Yöneticiler söz konusu olduğunda bu evrensel bir hastalık, geçmişte de, günümüzde de. Bunların hiçbiri beni hâlâ ikna etmedi ... eski dostum, ağabeyin Konfüçyüs'ün bu roman üzerine ne yorum yaptığını merak ediyorum."

"Çok açık. Yoz bir çağı yansıtan yoz bir eser. Bu, Büyük Proleter Kültür Devrimi sırasında her şeye söylenen klasik Maocu cümleydi."

Acaba Çin Devrimi'ni zafere ulaştıran adamların hangileri bu romanı okumuştur diye düşündüm. Mao okusa kesinlikle çok severdi, hayatının ileriki yılları Hsi-men gibi olduğuna dair bir izlenim yaratıyordu, gerçi kurgu karakter Çing Çing gibi inatçı bir eşle uğraşmak zorunda kalmıyordu. O kadından hiç hoşlanmıyordum, fakat Dörtlü Çete'nin çöküşünden sonra ömür boyu hapse mahkûm edildiği mahkemede davacılarının karşısındaki ağırbaşlı ve küstah duruşuna hayran olmamak elde değildi. 1930'lu yıllardaki Stalinci göstermelik mahkemelerde işlemedikleri 'suçlar'ı itiraf eden yılgın Bolşevik entelektüellerinin tavrıyla iyi tezat oluşturmuştu. Lahorlu Konfüçyüs'ümüz bütün bunlar hakkında ne düşünmüştü? Çok önemli şeylere tanıklık etmişti. Hayatta olmasını diledim. Jindié onun hayatta olduğunu mu düşünüyordu? Başını hayır anlamında salladı.

"Sanırım sahte bir kimlikle öldü."

"Ben onun hâlâ hayatta olduğunu ve bizi uzaktan izlediğini hissediyorum. Sadece bir his. Kesinlikle mantıksız. Oğlun Süleyman hâlâ Yunnan'da mı?"

"Evet, önümüzdeki ay onu görmeye gideceğim. Daha önce oraya hiç gitmedim. Gidip atalarıma veda etmenin zamanı geldi. Sen de gelmek ister misin? Zahid çok sevinir."

Cezbedici bir teklifti ve düşüneceğime söz verdim.

"Çin, tarihinin çok önemli bir devrinden geçiyor. Sence sonunda ne olacak?"

"Bilmiyorum. Bazen bir ülke on yılda, yüzyılda gelişebileceğinden çok daha fazla gelişir, fakat Çin'in geçmişinde o kadar çok onyıllar ve yüzyıllar var ki tahmin yürütmek imkânsız. Eğer gelebilirsem sana Çin'de eşlik etmek isterim. Yunnan'a birlikte gitmek isteyeceğim tek kişi sensin."

"Bunu bir iltifat olarak kabul ediyorum."

Onun misafir odası davetini kibarca geri çevirdim, oysa kibarlık, sahip olduğum erdemlerden biri değildir ve Pencaplıların büyük bölümü tarafından küçümsenen bir tavırdır.

"Çok güzel bir akşamdı, Jindié. Nihayet, tartışmadan birlikte bir gece geçirebilmemiz beni mutlu etti."

Beni alnımdan öptü. "Neden kalmıyorsun? Hsi-men kılığına girip sana tecavüz etmemden mi korkuyorsun?"

"Kahve olmayan bir evde uyanmaktan hoşlanmıyorum."

Beni yavaşça koridora itti.

Gün doğarken Kuzey Londra'ya doğru yola çıktım. Yılın hangi zamanı olursa olsun, bütün şehir uyanmadan önceki bu saatler Londra'nın en güzel saatleridir. Kew'da nehri geçtim, üniversiteyi bitirdikten sonra arkadaşlarımla oturduğum evin hâlâ yerinde olup olmadığına bakmak için birkaç

dakika orada durdum. Ev artık yoktu, biraz hayal kırıklığına uğradım, arabayı sürmeye devam ettim, on beş dakika sonra eve varmıştım. St Pancras istasyonuna on dakika mesafede olan, erken Victoria dönemi bir meydanda yaşamanın çeşitli faydaları var. Romancılar ve bekârların ortak noktası şu: Her iki grup her daim kaprisli dürtülerinin insafındadır. İki fincan kahve içtim, tıraş olup duş aldım, Zeynep'in telesekreterine mesaj bırakıp kruvasan almasını istedim, hızla çantamı hazırladım, yanıma bir-iki kitap, kulaklık ve i-pod da alarak istasyona yürüdüm. Saat sabah altı buçukta Avrupa kıtasına giden trendeydim.

ON DÖRT

Sevişmemiz bittiğinde kruvasanlar soğumuştu, fakat soğuk kruvasanın köşesini sütlü, sıcak kahveye batırmak da duyulara eş derecede hitap eden bir deneyim olabiliyor. Bir aydan uzun zamandır Paris'te tek başına yaşamakta olan Zeynep Kuran -evvelden Şah-, bana sosyal hayatına dair duygusal açıklamalar yaptı.

"Doğru kararı verdiğimden emin değilim, D. Bu şehri seviyorum, Fransız kültürünü seviyorum, ama tuhaf bir şey oldu. Memleketli Münasebetsiz Latif diye bir kadını duydun mu? Kendini böyle adlandırıyor."

Ona Münasebetsiz'in Memleket'teki son maceralarını anlattığımda hayrete düştü. Anlattıklarıma inanamayarak sürekli başını salladı.

"Hatıralarını yazıyormuş, tanıtımlarını yapmaya başladılar. Sana dergiyi göstereyim."

Münasebetsiz Latif, daha önce hiç görmediğim ve büyük oranda parfüm, iç çamaşırı ve benzeri ürünlerin reklamlarıyla dolu *Feminizme Aujourd'hui* dergisinin kapağındaydı. İslamabadlı bir Hui olan Münasebetsiz, derginin kapak konusuydu. Daha öncesinde onun dış görünüşüne dair en ufak bir fikrim yoktu fakat kapaktaki fotoğraf beni hiç şaşırtmadı. Başını kapatan Armani eşarbın ima ettiği alçakgönüllülük, hemen altta adeta "Bakın, bakın, bunlardan Memleket'te de var" der gibi gururla öne çıkan iki arkadaşı tarafından yok ediliyordu. Görünüşü, zaten çok kötü olan bir sinemasal geleneği daha da utanç duyulacak hale getiren, Memleket'teki yıldız adaylarının tipik görüntüsüydü: açık renk ten, etrafı kahverengi kalemle çerçeveye alınmış mavi ya da yeşil gözler, diş macunu reklamı gülümsemesi, büyük göğüsler ve suratta şımarık bir ifade.

Memleket'in silahlı kuvvetlerinin yüksek komutasındaki zevksiz erkeklerinin dinlenmek ve gevşemek için talep ettikleri şey buydu; ayrıca ihtiyaçlarının yerli malıyla karşılanması çok daha iyiydi. Böylece Doğu Avrupa'dan fahişe ithal etme derdinden kurtuluyorlardı; komünizmin çöküşüyle birlikte dünyanın her yerinde çok sayıda bulunan bu kızlar, şimdi de Kabil'deki yüzden fazla genelevi ve körfezdeki onlarca beş yıldızlı hilkat garibesini dolduruyorlardı.

Daha itaatkâr ast veya çok da ast olmayan subayların güzel eşleriyse orduda hızla terfi etmek ya da askeri endüstriyel kurumlarda rahat iş isteyen ve eşlerinin bu denli kârlı birer yatırıma dönüşmesine şaşıran kocalarıyla anlaşılarak elde edilecek makul bir av olarak görülüyordu. Yazarı meçhul *Çin Ping Mei* kitabında çok iyi tasvir edilen durum tam da buydu. Memleket'in yüksek komutası Hsi-men tarzındaki adamlarla doluydu ve astları da onları memnuniyetle taklit ediyordu.

Münasebetsiz'le yapılan röportaj tam altı parlak sayfa boyunca devam ediyordu. Haksızlığa uğramış bir Müslüman kadın olarak gösteriliyordu; yaşadığı eziyeti en ince detaylarıyla anlatıyordu. Kaç defa farklı erkekler tarafından, tamamen kendi iradesi dışında, ona zorla bir şeyler yaptırıldığı, her deneyimin ardından gelen gözyaşları ve bir din büyüğüne bu durumdan yakındığında adamın ona öfkeyle bakıp, "Senin gibi kadınları ölene dek taşlamak lazım," dediğinden bahsediyordu. Kurgu, Avrupa pazarı için gerçek kılığına sokulmuştu; özellikle de bu tür malzemelerin çok prim yaptığı Fransa ve Hollanda pazarları için. Münasebetsiz Latif, okurlara dev bir Alman holdingi ve onun Kuzey Amerikalı, Fransız, İngiliz ve İspanyol yan şirketleri için bir kitap yazdığının bilgisini de veriyordu.

Memleket'te haksızlığa uğrayan ve baskı gören kadın sayısı hiç de az değildi ve çektikleri acı sadece dini baskıdan kaynaklanmıyordu, fakat Münasebetsiz onlardan biri değildi. Kitabını sabırsızlıkla bekliyordum. Roman o kadar yaygara kopartmaya meyilliydi ki mutlaka bir karşılığı olacaktı. Pazarlama modalarına söylenmekten kendimi alamadım.

Sahte komünizm karşıtlığı ve soykırım hatıraları on yıllar önce çok revaçtaydı; yaşananları olduğu gibi görmek yerine, bu sahte biyografileri -yaşanan dehşetengiz deneyimin anlaşılması için birer kanca görevi gördüklerini söyleyerek- haklı çıkarmaya çalışan yayıncılar vardı ve tarihsel bir trajediyi banka müdürlerini memnun etmek amacıyla adice sömürme girişimleri kaçınılmazdı.

Şimdiyse İslam revaçtaydı. Peygamber'in müritlerini hedef alan her saçmalık rağbet görüyordu; özellikle de Batı pazarında daha kolay satacak, güzel görünümlü kadınların anlattıkları saçmalıklar. Zorla Kuran'la evlendirilen Zeynep'in, Münasebetsiz'in Avrupa sahnesine dramatik girişi karşısında neden bu kadar sinirlendiğini anlayabiliyordum. Zeynep'in anlatacak gerçek bir hikâyesi vardı, hem de bu hikâye merkezinde Kuran ve Kuran'ın zalim, açgözlü toprak ağalarının kızı kardeşlerini ve kızlarını baskı altında tutmak için kötüye kullanılması söz konusuydu. Zeynep Avrupa'daki sohbetlerinde bu konu hakkında tek kelime etmiyordu. Bana, önyargı alevlerini körüklemeye hiç niyeti olmadığını söylemişti.

Zeynep dergiyi mutfaktaki çöp kutusuna attı. "Burada çürüyen sebze artıkları ve son kullanma tarihi geçmiş yumurtalarla birlikte mutlu mesut kokuşsunlar."

"Neden bu kadar kızgınsın? Münasebetsiz, bağımsızlığını ilan etmeye ve para kazanmaya çalışıyor. Bunu yapan ne ilk ne de son kişi."

"Evet, belki öyle ama bu şehirde durumun ne kadar kötü olduğunun farkında mısın? Geçtiğimiz on beş gün içinde katıldığım ve birbirinden farklı insanların bulunduğu üç akşam yemeğinde de Müslüman olduğum anlaşıldığı ânda hep

aynı soruya maruz kaldım; üstelik bu soruyu soranlar çoğunlukla, yüzlerinde daima hoş bir gülümseme olan nazik, kültürlü insanlardı. Dininiz neden kadın sünnetini buyuruyor? Bu saçmalık beni çok öfkelendirdi. Bu fikre nereden kapılmışlar? İlk defalar nazik davrandım ve bildiğim kadarıyla Endonezya, Çin ve Güney Asya'daki milyonlarca Müslümanın böyle bir uygulamaya maruz kalmadığını söyledim. Afrika'nın kimi bölgelerinde ve kabilelerde geçerli bir uygulama olduğunu anlattım. O bölgedeki Hıristiyan kadınlar da benzer uygulamalara maruz kalıyorlar. Ne Kuran'ın emirleri ne de çok iyi bildiğim gelenekler böyle bir şeyi buyuruyor. Böyle olmamasından da gurur duyuyorum. Söylediklerime karşı koyamadılar. Ama üçüncü defa bu soru geldiğinde sesimi yükselttim. Erkekler sünnet olabiliyorsa kadınlar neden olamasın? Eşit olduğumuzun göstergesiydi. Erkeklerin dayanabileceği her şeye biz de dayanabilirdik."

"Sonuç?"

"Şok. Dehşet. Onlar dalga geçtiğimi anlayana kadar keyifle yüzlerindeki dehşeti izledim. Gerçekten. Bu son yemek daveti son derece düzgün ve kibar bir yüksek burjuva ailenin evindeydi. Yine de sordular. Cehalet seviyesi o denli zehirleyiciydi ki bir ân ev sahibinin şarabına zehir kapsülümü atmayı bile düşündüm.

"Konuyu değiştirmek amacıyla masada oturanların arasında gerçekten dini bütün biri olup olmadığını sordum; benim öyle olmadığım aşikârdı. Her ikisi de öğretmen okulu öğrencisi olan iki delikanlı en ufak bir çekingenlik belirtisi göstermeden Romalı Katolikler gibi yaşadıklarını söylediler; yaptıkları bu açıklama ailelerini utandırsa da eleştiri-

leri durduracak felsefi bir savunma yaptılar. Bunun üzerine kürtaj hakkında ne düşündüklerini sordum. Tabii ki karşı çıkıyorlardı. Boşanma ve doğum kontrolü tartışılabilir konulardı, ama kürtaj dini geleneğe dair romantik bir referans değildi. Çok önemli bir konuydu.

"Ben de kendi kendime, hepsi dini önemsiyor, diye düşündüm. Fransa da -tıpkı İtalya gibi- daha farklıymış gibi gösterilmeye çalışılsa da Katolik bir ülke. Aydınlanma'nın maskesi çabuk düşüyor. Neden sadece bize saldırılıyor? *Münafıklar*. Riyakârlar. Tüm bunlardan kaçıp Stendhal kitabımla yatağıma dönmenin en kadar huzur verici olduğunu tahmin edemezsin. Çok haklıydın. Stendhal'ı çok sevdim, öyle bir tempoda yazıyor ki onu hep aynı ritimle okuyorsun. Yüzündeki duygusal ifadenin sebebi nedir? Yanılıyor muyum? Dönmene çok sevindim. Buraya taşınamaz mısın? Vereceğin konferanslara Londra yerine Paris'ten gitsen?"

Günün birinde Zeynep'in dini bu denli azimle savunacağı aklımın ucundan geçmezdi, ama Avrupa'daki ahmaklık o kıtada çalışan ve yaşayan -inançlı olsun olmasın- çok sayıdaki Müslüman üzerinde aynı etkiyi yaratmıştı. Bu şehirde sadece bir ay geçirmesi onu hayata döndürmüştü. Platon'un ölümünün ve Platon'un yanında kalıp onun acı çekişiyle ölümünü seyredecek cesareti gösterememiş olmanın Zeynep'i çok üzdüğünün farkındaydım. Ama iyileşiyordu, hem de hızla. Zeynep'in bu özelliğini, yani tanıdığımız birçok kişinin aksine, başkalarını memnun etmek için rol yapmayışını çok çekici buluyordum. Bu özelliğinden dolayı onu kendime yakın hissediyordum. Onu ilk gördüğüm ândan beri ne baş başayken ne de yanımızda birileri varken

yapmacık tavırlar sergilemesi beni çok etkiliyordu. O gece yalnız olmayacaktık; on civarında insanı apartmanına yakın bir lokantada yemeğe davet etmişti. Normalde de burada yemek yiyordu, tıpkı tanıdığım pek çok kadın gibi o da yemek yapma konusunda çok başarılı değildi. Bir itirafta bulunmam gerekiyordu.

"Zeynep, Balzac'ın burada yemek yiyip yemediği konusunda en ufak bir fikrim yok. Bunu senin evi almanı hızlandırmak için uydurdum."

Kahkaha attı, gözlerinden benim bulunduğum yere doğru adeta alevler çıkıyordu. "Hay, Allah. Çok komik. Bana bunu söylediğinde çok heyecanlanmıştım. Lokantanın sahipleriyle tanıştığımda bu bilgiyi onlara da aktardım. O kadar heyecanlandılar ki girişe Balzac'ın kocaman bir portresini koydular, bu akşam gittiğimizde sen de görürsün, bir de mönüye *Goriot Baba*'dan bir alıntı eklediler. Dara, lokantamın adını Goriot Baba olarak değiştirmeyi düşünüyorlar. Ne yapalım dersin?"

"Günümüzde tarih böyle yazılıyor. Bırak yapsınlar. Ama *Eugéne Grandet* adının daha iyi olacağını söyleyelim. Bu, cimriliğe acımasız bir saldırı olur ve müşterilerinin daha fazla para harcamasını sağlayabilir. Kitaptan kullanılacak birkaç münasip alıntı da mönülerini süsleyip bu etkiyi arttırabilir. Zaten bunu müşterilerini arttırmak için yapıyorlar. Daha çok para kazanmak gayesiyle. Balzac'ı hakkıyla yâd etmek böyle bir şey."

"Seni diğer konuklara nasıl tanıtmalıyım? Mesleğini kastetmiyorum, ama..."

"Ne yapsak?"

"Şöyle bir durum var. Davetli Fransızlardan biri, eski güzelliğini kaybetme olan Karaçili bir kadınla evli, yani konuşulacak olan her şey Memleket'e ulaşacaktır. Bu konudan emin olabiliriz. Senin aptal jargonun bana da bulaştı."

Konuyu uzun uzun tartıştık. Farklı alternatifleri değerlendirip eledik. Zeynep sürekli en sert hükümlere varıyordu, ki onun bu özelliğinin geçmişindeki zorunlu takva ve tecrit yıllarıyla alakasının olmadığı söylenemezdi.

"Kayınbiraderim olduğunu ve beni birkaç günlüğüne ziyarete geldiğini söyleyebiliriz."

"Kuran'ın kardeşi var mı ki?"

"Aptal. Kardeşimin kayınbiraderi demek istedim."

"Yani kardeşinin karısının erkek kardeşi."

Kahkaha krizi onu geçici olarak etkisiz hale getirdi. Daha basit bir çözüm önerdim; ben de davetlilerden biri olabilirdim. Bu da gereksiz saçmalıkları engellerdi. Anlaşmaya vardık. Akşamüzeri gelince eski güzelliğini kaybetmekte olan kadının telefonuyla rahatladık. Acil bir durum çıkmıştı, kendisinin ve Jean-Claude'un Lyon'daki oğullarının yanında gidip onu teselli etmeleri gerekiyordu. İki misafirinin gelmeyecek olması Zeynep'in canını sıktı. Bunun üzerine, kurgu olmayan eserler basan yayıncılarımdan birini davet etmesini önerdim. Henri de Montmorency şehirdeyse yemeğe katılması iyi olurdu ve Zeynep Paris'te hâlâ, resmi kültürden Zeynep'ten çok daha fazla iğrenen eleştirel zihinlerin de olduğunun farkına varırdı. Henri müsaitti. Samira adında Tunuslu bir kadın da yanındaydı ve ikisi birlikte yemekte bize memnuniyetle eşlik edeceklerdi. Fakat küçük bir pürüz vardı. Henri, Şanghay üzerine kitap yazan Çinli

bir yazarla görüşüp bir-iki kadeh şeyler içmeye söz vermişti ve yemeğe gecikebilirlerdi. Çinli yazarı da yemeğe getirmesini önerdim. Birden akşam yemeği daha ümit verici bir hâl almaya başlamıştı. Zeynep bu yemeği, geride kalan ay içinde onu bunaltan İslamofobinin misafirperverliğine karşılık olarak, nezaket gereği veriyordu. Bütün bunların bunaltıcı bir akşam geçirmesine sebep olacağının farkındaydı ve davet sahibi kendisi olduğundan -başka durumlarda oldukça tatmin edici bir seçenek olsa da- bu yemek boyunca mağrur bir suskunluk içinde oturması da mümkün olmayacaktı.

Aslına bakarsanız Henri de Montmorency ve yanındakiler bize katılana kadar yemek sakin bir şekilde ilerliyordu. Samira yemeğe uygun bir şeyler giyme zahmetine girmemişti, bu durum masadaki insanların bir kısmını şaşırttı. Çinli yazar bizi zarif bir şekilde selamladı. Erkenden, biz daha servis edilen ilk tabakları sindirmeye çalıştığımız sırada Henri hemen münakaşaya girdi. Gazze'den yeni döndüğünü söyleyip İsrail'in işlediği suçları ve uyguladığı zulmü anlatmaya koyuldu. Bu konu, olayların en durgun olduğu zamanlarda bile Paris'teki kibar topluluklar içinde hoş karşılanmaz. Masadaki kadınlardan biri, liberal bir gazetenin editörünün eşi, izin isteyerek masadan kalktı; tuvaletten gelen seslerden midesine dokunan bir şey olduğu anlaşılıyordu. Masaya hâkim olan sessizliğin üzerine kocası hızla masadan fırlayıp karısına yardım etmeye gitti. Sonra çift geri döndüler; gazeteci karısının kendini iyi hissetmediğini söyleyip onun adına özür diledi ve gittiler.

Soyadı, çok gurur duyduğu Sefarad köklerini gizleyen Henri, bu konuyu açmış olmaktan hiç pişman görünmü-

yordu. "Bu ilk defa olmuyor. Birkaç yıl önce katıldığım bir akşam yemeğinde de rahatsızlanmıştı. O zaman da Cenin'den dönmüştüm. Gerçekten rahatsızlandığını falan da sanmıyorum. Bu bir protesto biçimi. Kadını gördüğüm ân Gazze'den bahsetmemin onu tuvalete göndereceğini biliyordum."

Ana yemeğe geçtik. Zeynep'in Credit Suisse'de çalışan bir diğer misafiri nerede kaldığımı sordu. Ben uygun bir otel düşünürken Zeynep araya girdi.

"Benim evimde. Ama misafir odasında değil."

Henri, "Ah," dedi, "yani siz sevgilisiniz. Çok sevindim. Bu çok güzel bir haber, Dara."

Çinli yazar Çeng Çiao-fu o âna değin suskun kalmıştı. Ona daha dikkatlice baktım. Bana gülümsedi. Bir yerde karşılaştığımızdan emindim.

"Henri için yazdığın kitabın içeriği nedir, yoksa sır olarak mı saklıyorsunuz?"

"Henri, Şanghay'da yaşanan ve halk huzurunda gerçekleşen üç infazla sonuçlanan ünlü bankacılık skandalı üzerine olduğunu sanıyor. Oysa bundan kısa bir kitap çıkar. Bense tarih üzerine, daha doğrusu Çin festivallerinin sosyolojisi üzerine çok daha kapsamlı bir kitap hazırlıyorum. Çin'de çok fazla festival var ve bu festivallerin kökenleri oldum olası ilgimi çekmiştir. Festivaller üzerine hazırlanmış mevcut çalışmalar iyi değil."

Çiao-fu'nun İngilizcesi kusursuzdu, Çin aksanından eser yoktu, ama ona soru sormama fırsat kalmadan Zeynep, Henri'nin arkadaşını konuşmaya dâhil etmeye çalıştı.

"Henri'yle mi çalışıyorsun?"

Yemeğimiz zaten bitmek üzereydi fakat Zeynep'in bu konuda başka bir şey dinlemek istemeyen diğer misafirleri

saatin ilerlediğini ileri sürerek masadan kalktılar. Zeynep rahatlayarak bir kahkaha patlattı. Artık daha rahat bir atmosferdeydik. Saat henüz ondu, masada bolca şarap ve peynir vardı. Çiao-fu'ya İngiltere'de mi yoksa ABD'de mi okuduğunu sordum.

"İkisinde de değil."

"İngilizceyi nerede öğrendin?"

"Hatırlamıyorum."

Bunu söyleyiş biçimi çok tanıdık geldi. Ona daha da dikkatli baktım.

"Sence daha önce karşılaşmış olabilir miyiz?" diye sordu. "Öyleyse çok ilginç."

"Sakıncası yoksa gözlüğünü çıkartabilir misin?"

Gözlüğünü çıkardı ve o ânda tahmin ettiğim şeyden neredeyse emin oldum. Onunla Pencapça konuştum, içinde eski günlerimizde çok kullandığımız sözcüklerin de geçtiği bir cümle kurdum.

"Seni gidi köpek, Konfüçyüs, seni kalpsiz ibne. Bunca yıldır nerelerdeydin?"

Pencapça cevap verdi. "Sen kimsin? Tanışıyor muyuz?"

"Lahor'da tanıştık. Anneni, babanı ve Jindié'yi tanıyorum. Jindié artık Londra'da yaşıyor."

Bana boş gözlerle baktı; eğer bizi aptal yerine koymuyorsa, hiçbirimizin aklından geçmeyen bir ihtimal gerçekleşmişti. Fakat kısa süre sonra hafızasını kaybettiği ortaya çıktı; en azından kısmen kaybettiği. Onunla Pencapça konuşmaya devam ettim, o da bana cevap verip sorular sordu.

"Fiziği bıraktın mı?"

"Bilmiyorum. Pekin Üniversitesi'nde iktisat okudum."

Zeynep gözlerimden yaşlar akmak üzere olduğunu gördü. "Konfüçyüs, Platon'u hatırlıyor musun?" diye sordu.

"Evet, galiba. Beni güldürüyordu. O nasıl?"

"Birkaç ay önce öldü."

"Üzüldüm. Sen de onu tanıyor muydun?"

Henri ortada ciddi bir şeyler döndüğünü hemen anladı. Ona kötü Fransızcamla Çiao-fu'nun aslında kim olduğunu hızla anlattım; Henri'den onun ülkenin en iyi iktisatçılarından biri sayıldığını fakat Çin'in gidişatı hakkında yaptığı sert yorumlardan dolayı devre dışı bırakıldığını öğrendim. Birkaç damla gözyaşımın akmasına engel olamadım. İçinde hâlâ eski Hanif-Ma-Konfüçyüs'ten kalan bir şeyler vardı. Bu çocuğa ne olmuştu? Hangi şartlar altında kimin kimliğini almış ya da kimin kimliği ona verilmişti? Kafasının karıştığı aşikârdı. Aniden, zihninin bir köşesinde yer ettiğine dair en ufak bir fikrinin olmadığı bambaşka bir dili konuşmaya başlaması kendine olan güvenini sarsmıştı. Kız kardeşini arayıp ona haber vermemin bir sakıncası olup olmayacağını sordum.

"Daha sonra ara, lütfen. Şimdi biraz sohbet edelim. Pencapça."

Ertesi gün Zahid ve Jindié Paris'e geldiler, aynı günün ilerleyen saatlerinde hep birlikte buluştuk. Konfüçyüs hâlâ çok şaşkındı. Jindié'yi hatırlamadı ama Jindié'nin kötü Çincesine rağmen onun kız kardeşi olabileceğini makul bir şekilde kabul etti. Jindié ona çocukluklarını hatırlatmak için sık sık Pencapça konuşuyor, geçmişlerinden kalma ve sadece ikisinin bildiği Pencapça-Mandarince karışık deyimler kullanıyordu. Konfüçyüs arada sırada gülümsüyordu, konuşulanları hatırladığına dair tek belirti buydu. Daha fazlası

için zamana ihtiyaç vardı. Jindié'nin gelmeden önce ağladığını fark edip onu teselli etmeye çalıştım.

"Kardeşimi bulduğun için teşekkür ederim."

"Tamamen şans eseri oldu."

"Ama onun hayatta olduğundan emindin."

İçtenlikle sarıldık. "Onunla Pekin'e git ve her şeyi öğren. Ne kadar gerekiyorsa orada o kadar kal, Jindié."

"Gelişmeleri sana yazarım."

Konfüçyüs'le el sıkışıp Pencapça vedalaştık. "Tekrar görüşeceğiz, Konfüçyüs. Üniversitedeki masamızdan hayatta kalan yegâne kişilerin Zahid'le ben olmamasına çok sevindim."

"Muteber dediğimiz biri var mıydı?"

Zahid'le aynı ânda çığlık attık. "Evet!"

"Bana niye Konfüçyüs diyorsunuz?"

"Zahid sana detaylarıyla anlatır. Kitabının çıkmasını heyecanla bekliyorum."

Jindié'nin ona hissettiği yoğun sevgi -Konfüçyüs'ün Jindié'yi hatırlamadığının ortaya çıkmasıyla birlikte- içinde taşıdığı acının daha da artmasına yol açtı. Konfüçyüs ne biliyordu? Maocu günlerini hatırlıyor muydu? Yoksa geçmişi tamamen silinmiş miydi? Pencapça konuşmak ona Muteber'i hatırlattığına göre öyle olmamalıydı. Belki geçmişi içinde bir yerlerdeydi ve yeniden yüzeye çıkmak üzere fırsat kolluyordu. Hafıza kaybına yol açan şok ya da kaza çok uzun zaman önce gerçekleşmiş olmasına rağmen, Zahid, Konfüçyüs'ün geçmişinin bir kısmını hatırlayacağından emindi. Hafızasını uzun zaman önce kaybetmiş olması önemli bir sorundu.

Yorgunluktan tükenmiş halde Bièvre sokağına geri döndüm. Zeynep dışarıdaydı, bilgisayarımı açıp hafıza kaybıyla ilgili bir şeyler okudum. Kesin bir şey söylemiyorlardı. Çok fazla değişken vardı. Fakat Kaliforniya'da yapılan vaka çalışmalarının yüzde altmışında hafızanın büyük oranda ya da tamamen geri geldiğini ortaya koyan ilginç bir istatistik de gözüme çarptı.

Jindié ve Zahid ile Kunming ve Dali'ye gidip genç Süleyman'la tanışmayı ve isyan zamanından geriye kalan yapıları keşfetmeyi ciddi ciddi düşünmüştüm. Dali'deki Yasak Şehir'den geriye ne kalmıştı? Tıpkı kendilerinden bir yüz yıl sonra ortaya çıkan Kızıl Muhafızlar gibi, Mançular da intikamlarını mimariden almışlar mıydı? Fakat tüm bunların şimdilik beklemesi gerekiyordu. Konfüçyüs, Jindié'nin dünyasının merkezine oturmuştu.

Ertesi gün yılın ilk gerçek bahar günüydü. Tatlı, ılık esintiler Paris'i okşuyordu; Zeynep'le bütün günü yürüyerek geçirdik. Platon'dan Jindié'yle olan hikâyemi, Zahid'i ve hayatını dinlemişti; üstelik belli ki epey detaylı olarak. Dönüp bana baktı, biraz endişeli görünüyordu.

"Bence Jindié seni hâlâ seviyor."

"*Aflatuni ishq.* Platonik aşk."

"Platon hiç de öyle düşünmüyordu. Platon, senin sayende ünlü olduktan sonra Jindié'nin onunla iletişim kurup sana ve hayatına dair sorular sorduğunu söyledi mi?"

"Hiç bahsetmedi. Tekrar konuşmaya gerek olmayacak kadar önemsiz bir konu. Bana bir şey ifade etmiyor. Ona çok değer veriyorum. Onu çok seviyorum. Hepsi bu. Jindié ve Zahid pek çok konularda oldukça yakınlar ve hayatları

her ikisine de uyan bir ritim geliştirmiş. Uzun zaman birlikte olan çiftlerde böyle olur. Bir şeye darılmış gibi görünüyorsun."

Cevap vermedi; bu halinin bizimle ilgili olup olmadığını merak ettim. Hemen sordum.

"Sanırım bir şekilde var. Seninle ilk yakınlaştığımızda sana ne hissettiğim hakkında en ufak bir fikrim yoktu, ama artık sana alıştım. Burada olmadığında seni özlüyorum ve bu hiç iyi bir şey değil. Sen ne düşünüyorsun?"

"Bence sana bir jigolo bulmalıyız. Dünyanın gideceğin her noktasında sana eşlik edecek güçlü, genç bir aygır. Her türlü kısrağa binebilecek bir jokey. Platon tarzında bir şoför, ama genç ve cinsel gücü yerinde biri."

"Dalga geçme, Dara. Ben ciddiyim."

Daimi bir plan yapmanın önündeki onlarca engelin farkındaydım, ama teklifinin çekici yanının da farkındaydım. Yalnız olmaya ve canım ne isterse onu yapmaya o kadar alışmıştım ki eski rutinimi tamamen değiştirmek hiç de cazip gelmiyordu. Bu şekilde belki birlikte uzun hafta sonları geçirebilirdik, hatta istersek daha fazla zaman da geçirebilirdik, ama öte yandan uzun bir aradan sonra kaderin altın tepside bana yeni bir fırsat sunduğunun da farkındaydım ve bu durum hoşuma gitmişti.

"Bu konuyu daha sonra konuşalım ve aramızdaki ilişkinin nasıl gideceğine bir bakalım. Senin de anladığın üzere ben de sana bağlandım."

"Ama beni Londra'daki evine davet edecek kadar değil."

"Yarın gidelim. Gelip kendi gözlerinle gör."

"Ciddi misin?"

Öyleydim, fakat bir ânda ikimizin de Alice Stepford'a Platon'un öldüğünü haber vermediğimizi hatırladım. O akşam Alice'i New York'tan aradım. Ona neden söylemediğimizi sordu. En iyisi dürüstçe cevaplamaktı.

"Unuttuk."

Önce bize sövüp saydı ama sonra sakinleşti ve ağladı.

"Ölüm yazısı yayınlandı mı?"

"*Art Monthly*'de iki tane yayınlandı. İkisi de güzeldi."

"*New York Times*'ı kastetmiştim."

"Hayır, orada yayınlanmadı."

"O halde ben de bir tane yazacağım. Sanırım Zeynep Platon'un bütün eserlerinin hak sahibi."

"Evet, öyle. Ally."

"Alice. İyi. Benim nü tablomu yapmıştı. Sıra dışı bir çalışmaydı. Büyük balon şeklinde göğüsler ve diğer refakatçileri vardı. Zeynep'e eğer satılmadıysa bu tabloyu satın almak istediğimi söyler misin? Onun bir yerde asılı olması fikri hoşuma gitmiyor. Platon'un gençliğine dair detayları öğrenmek için sana e-posta gönderebilirim, bunun dışında genel olarak çalışmalarından bahsedeceğim."

Öyle de yaptı. Platon'u, onun ne tanıdığı ne de imrendiği o sanat çevresine tanıttı. Platon onu tanıdığım onca yıl boyunca ABD'yle ilişkiler konusuna -olumlu ya da olumsuz- en ufak bir ilgi göstermeyen, ABD'yi görme arzusu taşımayan tek arkadaşımdı. Bu kadar meraksız olması beni rahatsız ediyordu; onu azarladığımda kibirli bir edayla omuzlarını silkiyor fakat hiçbir açıklama yapmıyordu.

* * *

Ally'nin ölüm yazısının yarattığı etkiye daha sonra döneriz, o sırada Zeynep beni geleceğimiz hakkındaki fikirlerimi duymak üzere lokantada bekliyordu. Ona dair hoşuma giden her şeyi düşündüm, bunların bir kısmını zaten sıralamıştım. Sevdiğim bir başka özelliği de yatakta başka konuları konuşmaması ve hoşlanmadığı ya da değer vermediği kişileri fazla önemsememesiydi. Rol yapmaktansa konuşmamayı tercih ediyordu. Ellili yaşlarının başlarında olmasına rağmen, hınzır bakışlarının da yardımıyla genç ruhunu korumuştu, yaşını hiç göstermiyordu. Bütün bu özellikler o sıra dışı yetiştirilme tarzından kaynaklanıyor olamazdı, ayrıca onunla aynı konumdaki diğer talihsiz kadınlar Zeynep gibi değildi. Onda acıdan eser yoktu. Sevdiği insanların davranışlarının altında ne olabileceğine dair kuşkular taşımıyor, hemen hırçın sonuçlara varmıyordu. Platon'un Zeynep'te hoşlandığı özelliklerin ve ona bu denli hayranlık duymasının sebebinin bunlar olduğuna emindim.

Benimki bencilce bir tereddüttü. Hayatımda daha fazla parçalanma istemiyordum ve bunun olmasından endişe ediyordum, bu yüzden ikimize de uyacak bir uzlaşma formülü geliştirdim; hafta sonlarını ve tatil günlerini birlikte geçirecektik, ayrıca her üç haftada bir şehir değiştirecektik. Lokantaya girdiğimde ilk fark ettiğim şey Balzac'ın tablosunun kaldırılmış olduğuydu. Zeynep pencerenin yanındaki masasına oturmuş gülümsüyordu. Yanına kurulduğumda mönüyü gösterip Balzac'tan yapılan alıntının da ortadan kaybolduğunu söyledi. Ne olmuştu? Ne olacak, o ibne Henri de Montmorency işe burnunu sokmuştu. Bir gün öğle yemeği için lokantaya geri gelmiş ve lokantanın İspanyol

sahibine bu binanın Balzac'ın ölümünden sonra inşa edildiğini, ayrıca roman yazarlarının bu sokağa pek de uğramadığını söylemişti. Henri'yi yaptığımız bu şaka konusunda uyarmam gerekirdi, fakat Henri Paris'in tarihini anlattığı son derece saygın bir kitap kaleme almıştı ve muhtemelen benimle ters düşerdi. Tarih kutsaldı ve tarihi canı istediği gibi yorumlayanlar mutlaka uyarılmalıydı. Gülmemek için kendimizi zor tuttuk. Zeynep, onlara bunun benim küçük bir hatam olduğunu söylediğini fısıldadı.

Konuştuk, çözümüm onu da mutlu etti; benimle Londra'da kalabilecekse kendisi açısından sıkıntı yoktu. Benimle kalması neden sorun olabilirdi ki? Eliyle, sorunun cevabını bildiğimi ima eder bir hareket yaptı. Gerçekten çok şaşırmıştım.

"Londra'daki evini Jindié için tutuyorsun, değil mi?"

Kıskanıyordu. Kahkahalarla gülmeye koyuldum; daha önce söylediklerimi tekrar edip Richmond'da neden misafir odasında kalmadığımı ve Jindié'ye sunduğum bahaneyi anlattım. Bir ân sabit ve derin bir bakışa maruz kaldım, sonra Zeynep de kahkahalarla gülmeye başladı.

"O lanet kahven konusunda ne kadar huysuz olduğunu biliyorum. Bu bahane değil, gerçek sebep bile olabilir. Yani orada kalmamak için iki sebebin vardı. Peki, ikna oldum."

O akşam her zamankinden daha fazla şarap içmişti ve bir noktada gülme krizine girdi, arada sırada krize girmeye meyilliydi. Bu defa ortada görünür bir sebep de yoktu. Nihayetinde konuşmaya başladı.

"Bunu kimseye anlatmayacağıma yemin etmiştim ve eğer bu duyulursa New York'daki çok yakın bir dostumu

kaybederim. Beni asla affetmez. Bizim oralardan bir profesörle ilgili."

"Bizim oralardan kastın nedir?"

"Coğrafi olarak. Bu kadın Güney Asyalı."

Hikâye akademik egolar üzerineydi. ABD'nin orta bölgesindeki bir üniversitenin edebiyat bölümünün önde gelen profesörlerinden biri birkaç hafta önce, onursal unvan olmak üzere Harward'a davet edilmiş, törenin ardından konuşmaların yapılacağı bir de davet verilecekmiş. En iyi eserini vereli uzun yıllar olmuş, ama bu eser sayesinde muazzam bir ün kazanmış ve o günün koşullarında bile -1980'li yılların sonundaki post-modernist dalganın zirve yaptığı dönemde- kısmen kabul gören sebeplerle kendisini takip eden bir kitle oluşmuştu. Sonrasında pırıltısını kaybetmeye başlamış, öğrencilerinin okumak zorunda olduğu fakat diğer kampusların okuma listelerine girmeyen kitaplar yazmıştı. Özellikle New York üniversiteleri son dönem çalışmalarını görmezden gelmiş ve onu konferanslara davet etmeyi kesmişti. Bu yüzden Harvard'ın verdiği onursal unvanın ve bunun yarattığı tantananın zamanlaması kendi payına çok iyi olmuştu.

Zeynep'in arkadaşının da katıldığı yemek sırasında, masadaki yaşlı erkekler yemeğin onur konuğuna hiç ilgi göstermemişler. Bu ilgisizlik arkadaşını fazlasıyla üzmüş, sessizce akan gözyaşlarına boğulmuş, ama gözyaşlarını kimse fark etmemiş, sonra hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Masadaki herkes susmuş; artık kesintisiz ilginin odağındaymış. Seksenli yaşlarda nazik bir profesör elini onun omzuna atıp neden bu kadar üzgün olduğunu sormuş.

Misafir, "Sebebini anlatayım," demiş. "Uzun zaman nadasta bekledikten sonra geçen ay Mısırlı genç bir sevgilim oldu. Düne kadar her şey yolunda gidiyordu, sonra dininden dolayı bana oral seks yapmayı reddetti. Şimdi işte bu aklıma geldi ve beni ağlattı."

Kimseden çıt çıkmamış. Meraklı gözlerle masada oturanlara bakıp uzman tavsiyesi istemiş. "Aranızda Kıpti Kilisesi'nin oral seksi neden yasakladığını bilen var mı?"

Zeynep cümlesini bitirir bitirmez kahkahalarla gülmeye başladım. Son yirmi yıl içinde bu profesöre dair anlatıldığını duyduğum en özgün ve en anlaşılabilir ifadelerden biriydi. Lokantadan ayrılmadan önce mekânın sakallı sahibini, Balzac'ın burada gerçekten yemek yemiş olmasının bir önemi olmadığına ikna etmeyi sanırım başardım. Ruhu tüm ülkede olmasa bile en azından bu bölgede geziniyordu; portreyi ve alıntıları yeniden kullanmalıydı. İspanyol adam bu konuyu ciddi bir şekilde değerlendirmeye söz verdi.

O gece ilerleyen saatlerde Platon'un arkadaşı ve biyografisinin muhtemel yazarı olarak, Zeynep'e ailesinin mülklerine yapacağı yolcukta eşlik etmem ve Platon'un tamamlanmamış başyapıtını incelemem konusunda fikir birliğine vardık.

"Sana o tablodan nefret ettiğimi söylemiştim, D. Eğer sen de aynı şekilde düşünüyorsan ve tablonun herhangi bir asli değeri yoksa bırakalım evde kalsın. Neden dünyanın zorla gözüne sokalım ki? Platon da kararımıza saygı duyardı."

O gece çok zor uyudum. Zeynep sürekli yatakta oturup ışığı açıyor ve bana sorular soruyordu. "D, Platon'un söyle-

diği ya da mırıldandığı, ilk dizesi çok komik, ama geri kalanı basmakalıp olan o aptal Pençapça şarkı neydi?"

Hatırladım. "İlk dizesini Platon ilave etmişti, geri kalanı da Bollywood'un erken dönemine ait olan bir şarkı, sanırım 1958 klasiği."

"'Göğüslerini görmek uykumu getiriyor.' Aptal Platon."

Yarım saat sonra: "Sence aptal insanlar kafası çalışan insanlardan genelde daha mı mutludurlar?"

"Zeynep, saat neredeyse sabahın ikisi."

"Yani? Ne oldu, uyuyamıyor musun? Ama lütfen önce soruma cevap ver."

"Ben nereden bileyim? Aile fertlerinin bir listesini yap ve kendi sorunun cevabını bul."

"Çok aptal olan birkaç kişi tanıyorum, ama demek istediğim o değil. Yani onların mutluluk kavramını anlayıp anlayamadıklarını merak ediyorum."

Işığı kapatıp onu kollarımın arasına aldım.

ON BEŞ

Altı ay sonra Paris'e döndüğümde Münasebetsiz Latif'in şehri fethettiğini yadsımak mümkün değildi. Kitabı çıkmıştı. Kitabın hakları dünyanın tüm büyük yayınevlerine satılmıştı. Sektör şiddetli bir kriz geçirdiği için gelen avanslar mütevazıydı, fakat bu kitap için çok çeşitli kuruluşlardan ve kültürel organizasyonlar tarafından zararı karşılamak üzere para yardımı vaatlerinde bulunulmuştu. Münasebetsiz'in fotoğrafının olduğu afişler her yere asılmıştı. Kullanımı daha kolay ve daha egzotik yeni bir isim seçmişti. O artık Yasemin Auratpasand'dı. Yayınevinin pazarlama müdürlerinin de küçük cesaretlendirmeleriyle pazar bu kitaba iyi bir tepki verecekti. Pazarlama müdürlerinin açıkgözlülüğü ve kinizmleri hem iyi

satışı hem de -satıştan daha da önemlisi- yazarın doğrudan şöhretler dünyasına adım atmasını kesinleştiriyordu. Üstelik erkek denklerinin aksine, saç ekimi ya da tatsız bir ifadeyle burun düzeltme olarak adlandırılan tıbbi müdahalelere ihtiyacı da yoktu. Münasebetsiz, Pencaplı güzel bir köylü kızıydı. Tek yapması gereken İngilizce diksiyonunu düzeltmek -ama sadece biraz, çok fazla değil- ve aşırı heyecanlı gülümsemesini toparlamaktı; daha dingin, daha ağırbaşlı gülümsemesi isteniyordu, yeni konumundan gerçekte ne kadar keyif aldığını çok da belli etmemesi yeterli olacaktı. Medya mensuplarına onun üzerine gidilmemesi ve aynı zamanda bir gecede ünlü yapılması talimatı verilmişti. Bu çok önemliydi, çünkü Batı dünyasının kendini aklamak için Latif'i olabilecek en tatlı ve yumuşak yaklaşımla kullanması gerekiyordu; Müslüman topraklarındaki her Batı zulmünün kendini aklamaya ve aynı zamanda gelecekteki suçlarının kabul görmesi için kamuoyu oluşturmaya ihtiyacı vardı. Onun eserini Voltaire'in kitaplarıyla karşılaştırmak gibi erken yorumlardan kaçınılmalıydı. Böyle bir ifade daha önce yapılan benzer bir operasyonun inandırıcılığını ciddi şekilde yitirmesine sebep olmuş ve Washington duruma müdahale edip söz konusu kadın kahramanı sağcı beyin takımının güvenli alanına nakletmek zorunda kalmıştı. Belki altı ay içinde, France 2 kanalında yayınlanan ve devasa bir şirketin sponsorluğunda çekilen, gezici kitap programı Orinico.com'un sunucusu Jean-Pierre Bertrand'a, "Eserinde Diderotvari bir dokunuş var," demesi önerilebilirdi.

Münasebetsiz'in *Le Monde*'da yayınlanan röportajını Zeynep'in akşam yemeği davetine katılan misafirlerinden biri

yapmış, daha doğrusu -okurların affına sığınarak itiraf etmeliyim ki- yazmıştı ve bu gazeteci, tıpkı Batı dünyasındaki pek çok kıdemli gazeteci gibi, o bilinmeyen diyarlardaki sayısız haydudu ve onlarca kâfiri öldürme maceralarıyla altıncı yüzyılı şenlendirmiş cesur kaptanlar kadar hayalperest bir röportaj yazmıştı. (O yıllarda anlatılan bu hikâyeler, çok kişinin içten içe hayranlık duyduğu yüzlerce hicivli, hatta zaman zaman fazlasıyla bayağı soneye ilham vermiş ya da şairlerini kışkırtırak bunların yazılmasına sebep olmuştu.)

İçinde yaşadığımız yirmi birinci yüzyılda bir Müslüman kadının asıl erdemleri kendi başına değer görmüyor, tıpkı maceraperest kaptanların hikâyeleri gibi bu kadınların erdemlerinin de baskıcı durumlara -onun durumda bu İslami tiranlık oluyor- karşı gerçek ya da hayal ürünü cesaret hikâyeleriyle süslenmesi gerekiyor. Bu tiranlığa karşı mücadele Batı dünyasından büyük destek alan hümaniter siyasetçiler ve generaller tarafından yürütüldüğü için, onlar ve onların küresel medya ağındaki destekçileri bu kadınların kitaplarının değeri konusunda nihai söz sahipleridir. Adı duyulmamış Müslüman bir cesaret kahramanı olan Zeynep, Münasebetsiz'in maskaralıklarını dehşetle fakat aynı zamanda gittikçe artan bir hayranlıkla izliyordu.

Az önce saate baktı; sonra koşarak televizyonun karşısına geçip Arte kanalını açtı. "İzlemeye değer tek şey bu ... o da bazen. Askeri dönemde Memleket televizyonlarında daha fazla ciddi tartışma programı yayınlanıyordu. Artık yok."

"Ne izleyeceğiz?"

"Sessiz ol."

Arte, Münasebetsiz ve onu eleştiren başörtülü Mağripli Fransız bir kadınla aynı ânda yapılacak canlı bir röportaj yayınlamaya karar vermişti. İkisinin farklı bakış açıları izleyiciye "ya o ya da bu" seçenekleri olarak sunulacaktı. Zeynep ne televizyonu kapatmama ne de odadan çıkmama izin veriyordu. Canlı yayın olacağını söyledi; her ân her şey olabilirmiş, oysa ben bundan şüpheliydim. Bu tür şeyler nadiren şansa bırakılırdı ve öngörülemeyen spontanlık o nahoş zihinde oluştuğu ânda dizginleri çekilirdi.

İpek gömlek giyen ve kıllı göğsünün bir kısmını seyircilerle paylaşan sunucu -bu Bertrand'ın her zamanki tarzıydı- boğuk Fransız sesiyle iki kadını tanıttı. Ben Almanca altyazıları okumayı tercih ettim.

"Yasmine Auratpasand'ı elbette tanıyorsunuz. Karanlık bir dünyadaki aydınlanma mücadelesi bize esin kaynağı oldu. Sağ köşedeyse *Le Monde Diplomatique* gazetesinde Madam Auratpasand'ın eseri üzerine pek de diplomatik olmayan bir eleştiri yazan genç ilkokul öğretmeni Yusufa el-Hadid var; yazınız başka nerede yayınlandı?"

Bu boks maçı terimleriyle bizleri hem eğlendirmeye hem de kendisinin tek hakem olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. Görevi, dövüş çok sertleşirse tarafları ayırmak, faul yapılmasına izin vermemek ve bir raundun tamamlandığını anladığı noktada yeni bir soru sormaktı. Bu yeni tarafsızlığın tonunu belirlemek için izleyicilere Münasebetsiz'in dünyasına ve onu yaratan topluma dair on dakikalık bir film gösterdi. Sakallar, bombalar, Taliban çığırtkanlarının bir kadını kırbaçladığı korkunç görüntüler ve namus cinayeti istatistikleri ve Memleket'ten çoğunu kadınların oluşturduğu

birkaç iyi insanla yapılmış röportajlarla 'dengelenmişti'. Hemen ardından, daha da fazla savaş çıkmasını isteyen, insansız hava araçlarını destekleyen ve suratlarında üzgün bir ifadeyle sivil kayıpların özgürlük için ödenmesi gereken bir bedel olduğunu söyleyen kötü insanlarla yapılmış röportajlar geldi. Eğer kendi aileleri ölecek olsa aynı şeyi söyleyebilirler miydi diye düşündüm. Bunların arasında, iki dünya arasındaki farkı vurgulamak üzere Münasebetsiz'in huzur dolu Paris'te çekilmiş görüntüleri yayınlanıyordu. Harika bir iş çıkarmışlardı. Kaybedecek olan taraf pazarlığa sadık kaldığı sürece sonucu baştan belli olan bir boks maçı gibiydi. Bu program için buldukları Yusufa el-Hadid'in boş kafalı, genç bir İslamcı olduğunu düşünüyordum; Münasebetsiz kendisine verilen metne sadık kalacağı ve rakibini alt edebilecek donanıma sahip olmadığı için bu genç kadının kendini rezil etmesi gerekiyordu.

Başörtülü genç kadın konuşmaya başladı. Aldatıcı şekilde nazik bir ses tonuyla konuşarak, bizlere siyah tenli insanlara zulmeden Paris polisinin nahoş görüntülerinin bulunmadığı bir film sunduğu için yönetmeni tebrik etti. "Bizim yaşadığımız Paris'te" bunu başarmak kolay iş değildi. Madam Auratpasand'ı neden sadece hoş mekânlarda çekmişlerdi? Bertrand, gerginliğini kibirli bir gülümsemeyle gizledi. Yusufa el-Hadid elbette fikirlerini dile getirebilirdi, çünkü Fransa özgür bir ülkeydi. Bu ifade de elbette el-Hadid'in Fransız olmadığını, başka, tanımlanmayan bir uyruğu olduğunu vurgulamak için kullanılmıştı. Sonra Bertrand kulağa entelektüel gelen ama aslında oldukça sıradan sorularını yöneltmeye başladı.

Münasebetsiz çok iyi çalıştırılmıştı ve söyleyecekleri dikkatlice prova ettirilmişti. Fransızcası gün geçtikle ilerliyordu. Röportajın bir noktasında iç çekerek, "Ah, Diderot'yu okumak ne büyük bir keyif," dedi.

Bertrand coşkuyla, "İtiraf etmeliyim ki kitabını okuduktan sonra eşim Justine'e -bu arada kendisi opera sanatçısıdır ve kitabınızın büyük hayranı- aramıza yeni bir yeteneğin katıldığını düşündüğümü söyledim. Diderotvari bir tarzı olan, uzaklardan gelen bir kadın."

Kamera önce Bertrand'ın göğsüne, sonra da Münasebetsiz'in göğsüne odaklandı. Bertrand sözlerine devam etmeden hemen önce Yusufa dingin bir ses tonuyla araya girdi:

"Affedersiniz, Madam Auratpasand, Diderot'nun hangi eserlerinin size bu kadar keyif verdiğini bizimle de paylaşmak ister misiniz?"

Zavallı Münasebetsiz neye uğradığını şaşırmış, paniğe kapılmıştı. Yüzündeki teri silip bir yudum su içti. Bertrand ustalıkla araya girdi.

"Daha önceki bir sohbetimizde bana en sevdiğiniz eserinin *Rahibe* olduğunu söylemiştiniz."

Minnettar olan Münasebetsiz, "Evet, evet," dedi. "O kitabı. Müthiş, müthiş."

Yusufa ısrarcıydı: "O kitabını ben de çok severim. Kendinizi en yakın bulduğunuz karakter hangisiydi?"

Bertrand bu defa hazırlıklıydı. "Diderot'yu başka bir zaman tartışırız. Madam Auratpasand, size hiç burka giyip giymediğinizi sormak istiyorum."

Münasebetsiz yüzünde hüzünlü bir ifadeyle başını evet anlamında salladı. Zeynep birkaç damla gözyaşının da dö-

küleceğini umuyordu ama kirpiklerinden bir şeyler aksın diye uğraşmasına rağmen dökülmediler.

"Okula giderken babam beni burka giymem için zorladı. Kendimi kısıtlanmış hissediyordum. Beynim sıkıştırılıyormuş gibiydi. Evlendikten sonra kocam burka giymem konusunda ısrarcı olmadı; evimize başka erkekler, yabancılar geldiğinde giymemi istiyordu ama çarşıya çıkarken giymem gerekmiyordu."

Bertrand, Yusufa'ya döndü.

"Ben başörtüsünü Fransız okullarında yasaklanınca ve kimi belediyeler kamusal alanda başörtüsü takmayı yasa dışı bir şeymiş gibi göstermekle tehdit ettiğinde takmaya başladım. Artık muhalefet göstergesi olarak takmaktan hoşlanıyorum, yoksa özgürlük göstergesi mi demeliydim?"

Referansı anlamadığı çok açık olan Münasebetsiz, "Başörtüsü takmak zorunda olmana üzüldüm. Sen de zihninde başörtüsünün baskıcı ağırlığını hissetmiyor musun? Düşüncelerini boğup ezmiyor mu?" diye sordu.

Yusufa bu soruya cevap olarak bir şiir okudu; şiirin yarattığı etki Bertrand'ı bile birkaç saniyeliğine susturdu:

Gül yanaklı sevdiğime, "Gonca dudaklı, neden yüzünü cilveli bir kız gibi saklıyorsun?" dedim,

Bana gülüp dedi ki, "Senin dünyanın güzellerinin aksine, ben perdenin ardından görülürüm,

Perde olmadan kendimi gizlerim."

Senin yanakların maske olmadan görülmez,

Senin gözlerin peçe olmadan görülmez.

Güneş tepede parlarken, yüzünü asla göremezsin.

Güneş dünyamıza ışıklarını vurduğunda,

Bakan kişinin gözleri kamaşır
Güneş bulut perdesinin ardından parladığındaysa
Onu gözlerini kısmadan görebilirsin.

Münasebetsiz çok etkilenmişti, oysa etkilenmemesi gerekiyordu. Önceden belirlenmemiş tepkileri ona zarar verebilirdi.

"Çok güzel, Yusufa. Çok güzel. Sen mi yazdın?"

"Hayır, hayır, Câmi'nin şiiri."

Bertrand, "Demek Câmi," dedi. "Araplar eskiden çok güzel şiirler yazıyormuş."

Yusufa onu hemen düzeltti. "İranlıydı ve 1492 yılında, Granada'nın düşmesinden kısa süre sonra öldü."

Zeynep ve ben, genç Fransız kadının hem Münasebetsiz'i hem de hakemi nakavt ettiğini düşünüyorduk. Röportajın geri kalanı önceden planlandığı gibi gitti, fakat Yusufa'nın ruhu ışıltısını göstermişti, Bertrand yenilmişti ve halinden hiç memnun olmadığı çok açıktı. Yusufa'yı bulan araştırmacı cezasını çekecekti.

Yemek yemek üzere aşağıya indiğimizde Zeynep bir başka zaferi daha ilan etti. Henri de M. yenilmişti. Lokanta, adını Eugénie Grandet olarak değiştirmişti; içeri girdiğimizde Balzac'ın tablosunun yeniden duvardaki yerini aldığını gördük, üstelik çeşitli kitaplarının kapakları da çerçevelenip yanına asılmıştı. Mönü de Balzac'tan yapılan alıntılarla süslenmişti.

Zeynep, Henri'nin ondan küçük fakat seçkin yayınevi için Münasebetsiz'in yükselişi hakkında bir kitap yazmasını istediğini itiraf etti. Teklifi kabul etmişti. Üstelik Münasebetsiz'le de tanışmıştı.

"Bunu nasıl başardın?"

"Ona yaşadıklarımızın benzerliğini anlatan bir hayran mektubu yazdım, o da bana buluşmamızı öneren bir cevap gönderdi."

"Yalan söyledin."

"Kesinlikle."

"Sonuç?"

"Bütün hikâyeyi öğrendim, birazdan Henri de bize katılacak, o yüzden beklemen gerekiyor. Aynı hikâyeyi iki defa dinlemekten sıkılabilirsin."

Çok beklememe gerek kalmadı. Henri lokantaya girdi ve mekândaki değişiklikleri görüp kahkahayla güldü. "Bu defa sen kazandın," dedi.

O da Arte'deki röportajı izlemişti ve Yusufa'nın performansından ne kadar memnun olduğunu anlattı. Ondan bir kitap çıkıp çıkmayacağına karar vermek için Yusufa'yla iletişime geçmeye çalışacaktı, bu arada Zeynep'ten Madam Auratpasand'ın peçesini kaldırmasını istiyordu. "Sufi şiirine verdiği tepki sevenlerini üzmüş olmalı."

Bunun küçük bir hata olduğunu ve hızla düzeltileceğini ifade ettim. Münasebetsiz'i daha insani kılan bir şeydi. Dolayısıyla bunu kendi lehlerine kullanabilirlerdi. Henri o günün *Herald Tribune* gazetesini çıkartıp masaya koydu. Ön sayfada Münasebetsiz vardı; hemen yanında bu alandan birkaç öncü ve Bartrand görünüyordu. Bahsedilen öncülerin arasında -baktığınız açıya göre- şöhretten ya da utançtan başı dönmüş nahoş ve kibirli bir romancı da vardı; adam bir yandan çarpık ağzıyla kameraya gülümserken, diğer yandan küçük fakat şeytanca bakan gözlerini hiç utanmadan Münasebet-

siz'in iyice ön plana çıkartılmış göğüslerine doğru çevirmişti. (Göğüsler ya da Pencapçada söylendiği ve hatta, Platon'un sadece kendi arkadaşları için göğüslerin şerefine yazdığı o şarkı sözünde de ölümsüzleştirdiği gibi, *memeler*.)

Henri delice bir kahkaha atarak, "Bu yıl iki-üç ödül alır," dedi. "Senin kitabının içeriği ne olacak, Zeynep? Ve tamamlanmış metni ne zaman alabilirim?"

"İçeriğin ne olacağı belli. Münasebetsiz'in bana anlattığı hikâyesi olacak. Onun sözcükleriyle anlatacağım, fakat gereken yerlerde açıklamalar ekleyeceğim. Kısaca, salt gerçekler."

Zeynep konuşmayı gerçekten kaydetmiş miydi?

"Evet ve bunu Münasebetsiz'in bilgisi dâhilinde yaptım."

Afallamıştım. "Sana bu kadar güvendi mi?"

"Nihayetinde güvendi. Ayrıca biz yanılmışız. Münasebetsiz canavarın teki değil. Öyle olabilirdi ama kendini geri çekti."

Her daim şüpheci olan Henri, Münasebetsiz'in verdiği bu bilgilerin basılma ihtimalinden haberdar olup olmadığını sordu.

"Vereceğim metinde senin de göreceğin gibi ona bu ihtimalden bahsettim; kendisi de gergin bir kahkaha atarak bunu kabul etti. Tek şartı -ki bu kayıtta da mevcut- onu önceden uyarmam. Yeni halinden mest olmuş durumda ve biraz da hayalperest. İtiraf etmeliyim ki onu sevdim. Bedeninde tek bir ideolojik hücre yok ve hayatı boyunca olduğu gibi şimdi de kullanıldığının gayet iyi farkında. Kendisiyle küs olan çocuklarının gerçekleri öğrenmesini istiyor. Bertrand ondan bu konuda gözükara davranmasını istemiş; göstereceği cesaret, bir kenara atmak zorunda kaldığı çocuklarına

ne kadar yabancılaştığıyla ölçülecekti. Yani, aynı ânda hem Diderot hem de Medea. Reddetmiş. Eğer çocuklarının adı herhangi bir gazetede çıkarsa anlaşmaları bozulacaktı."

Henri aldığı bilgileri hazmettikten sonra, "Bu çok etkileyici," dedi. "Bütün verilerin kopyalarını da hazırlamalıyız, işe koyulmaya hazır olduğumuzda bir avukata danışacağım. Bu kitap bomba gibi patlayabilir."

Zeynep, ona deşifre edilmiş metnin üç kopyasıyla üç CD verdi.

"Siz tam bir profesyonelsiniz, Bayan Kuran."

Ertesi sabah metni okurken ben de Henri de M.'nin elinde harika bir kitap olduğunu düşünmeye başladım. Münasebetsiz'in kocası ve generallerle gündelik hayatına dair ahlâki, siyasal ve mali yozlaşmayı durmadan ortaya döken hikâyeleri bizim gözümüzde Batılı okurlar nezdinde olduğundan çok daha ilgi çekiciydi, ama Münasebetsiz'in Fransız istihbaratınca bulunup yeni rolünü oynaması için aklının çelinmesi, modern savaş propagandasının karanlık dünyasının içyüzünü etkileyici bir şekilde ortaya koyuyordu. Oyun hep aynıydı, ama yeni koşullar ve yeni düşmanlar yeni yöntemler gerektiriyordu ve Aydınlanma'nın doğduğu topraklar bu işlerin yürütülmesi açısından harika bir yerdi; sabırsız ve kaba yöntemler kullanan taş kalpli Hollanda ve Danimarka'dan çok daha kurnazdı.

Münasebetsiz, başına gelenleri bütün detaylarıyla Zeynep'e anlatmıştı. İsimleri de vermişti. General Refik öldürüldükten sonra onunla ilk iletişime geçen, Urduca, Peştunca ve Farsçayı akıcı bir şekilde konuşabilen yakışıklı genç Fransız'ın adını; o Fransız'ın Kabil ve İslamabad'daki kon-

solosluklarda çalışan ve Münasebetsiz'e hayatının artık güvende olmadığını söyleyen arkadaşlarının adlarını. Ona gizli mesajları yakalamışlardı; teröristler Münasebetsiz'i öldürmesi için adam bile tutmuşlardı. Münasebetsiz sonradan bunun gerçek olamayacağını düşünmüş, çünkü aslında, istemeyerek de olsa asilere iyilik yapmış. Hepsi Refik'ten nefret ediyormuş. Ancak bunu fark ettiğinde artık çok geçmiş: çoktan Rambouillet yakınlarında gizli bir evde yaşamaya başlamış bile, yoğun şekilde Fransızca dersi alıyor, İngilizcesini geliştirmesi için hitabet eğitimine tabi tutuluyormuş. En azından operasyonun bu kısmından hiç pişman değilmiş.

Derken metne M. Bertrand giriverdi; Münasebetsiz ondan ürkütücü televizyon sunucusu olarak bahsediyordu. Ona bu işin hilelerini öğretmiş ve bu sırada Münasebetsiz'in zavallı memelerine aniden hamle yapmıştı. Münasebetsiz onu defetmiş, fakat Bertrand özür dilememiş, adeta, "Ben Fransızım ve biliyorsun ki biz kadınları çok severiz," dercesine omuzlarını silkmiş. Bu tür davranışlara Memleket'ten alışkındı; en sevdiği asker sevgilisiyle Bertrand'ı kıyaslaması bile Bertrand'ın hayrına olurdu.

Eğer anlattıkları yalan değilse, bütün bu operasyona dâhil olmayı kabul etmesinin temel sebebi maddiyattı. Kitap için bir milyon dolar almıştı ve temsilcisi tarafından önüne konan sözleşmeyi imzalamanın dışında kalem oynatmasına gerek kalmamıştı. Bu kitap Memleket'ten ünlü bir gazetecinin ve onun Fransız muadilinin işbirliğinin sonucuydu. Bu işten onlar da para kazanmıştı, fakat Münasebetsiz'in Zeynep'e sır olarak söylediğine göre, ilaveten gelecek ödeme-

lerle birlikte yıl sonuna kadar banka hesabında iki milyon Euro olacaktı. Söz konusu meblağ ona canının istediği yerde bağımsız şekilde yaşama şansı verecekti ve belki de yurt dışında okutmak istediği oğullarıyla arasını düzetmesine yardımcı olurdu.

Bu, içinde en ufak ahlâkın kırıntısı barındırmayan bir durumdu. Şahsen ben, Münasebetsiz'in bu kadar reklâmdan sonra tekrar Memleket'e dönüp orada yaşama şansı bulabileceğinden şüpheliydim, ama her daim beklenmedik şeyler olur, kim bilir, belki Zeynep'in röportajının bir faydası dokunurdu; fakat ancak yeni kitap umduğumuz skandalı yaratabilirse bir faydası olabilirdi.

Günümüzde çoğu insan bütün bu olup bitenlerin farkında, ama yine de edebi ve diğer çevreler tek bir eleştirel söz söylemeden akıntıya kapılıp gidiyor, 'medeniyet' ya da 'ifade özgürlüğü' vb. gibi güzel sözcükler kullanarak gerçeği gizliyorlar. Gerçekleri yazmak isteyenlerse -ki çoğunlukla oldukça küçük bir kısmından bahsediyorlar- açığa çıkarttıklarını o kadar muğlâk metaforlar ve karmaşık bir dille maskeliyorlar ki, sonuçta ortaya çıkanlar, konuyu bilen bizler açısından bile anlaşılması güç oluyor, başkalarının anlaması zaten mümkün değil. Bugün dünyada birden fazla ölümcül salgın var, ama çok az kişi yakamızı bırakmayan bu hastalıkları doğru adlandırabiliyor.

* * *

Zeynep kitabı üzerinde çalışıyordu ve ben sıkılmaya başlamıştım. Önünde uzun bir yol vardı. Röportajda hem Urduca hem de İngilizce kullanılmıştı, konuşulanların düzen-

lenip Fransızcaya çevrilmesi gerekiyordu, sonrasında Henri metni okuyup akıbetine karar verecekti. Bu arada Zahid bana geri döndüğünü söyleyen ve ne zaman görüşebileceğimizi soran bir e-posta göndermişti. Hemen görüşebilirdik. Zeynep önce karşı çıktı ama çok da üstelemedi. Sonra Münasebetsiz'in, önümüzdeki hafta, yani bütün memleketlerin anası olan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki zafer turundan dönüşünün ardından katılacağı akşam yemeğinde bulunmam konusunda ısrarcı davranarak gitmemi kabul etti. İki yeni yazarın konferansı olan G2 zirvesini kaçırmayacağıma söz verdim. Sandaletini çıkartıp bana doğru fırlattı.

Ertesi gün Zahid'i görmeye gittiğimde Neelam'la karşılaştım, çocuklarıyla birlikte birkaç günlüğüne kalmaya gelmişti. Bana meraklı gözlerle bakıyordu ama son derece nazikti. Ona başsağlığı diledim. Çocuklarla selamlaştık. Mutfaktan çıkan ağız sulandırıcı kokular bizler için pişirdiği yemekten geliyordu. Zahid'le Richmond Park'ta yürüyüşe çıktık.

Konfüçyüs hakkında hâlâ iyi bir haber yoktu. Karmaşık bir haldeydi. Zahid, Kunming'de Süleyman'ı gördükten sonra Çin'den ayrılmıştı. Oğlunun hali vakti yerindeydi ve ona önümüzdeki yirmi yıl boyunca parmağının ucunu kıpırdatmasına gerek kalmayacak bir servet kazandırmış olan finans dünyasına dönmeye hiç niyeti yoktu. Tarihe gömülmüştü ve Çin İmparatorluğu'nun altıncı yüzyıldan sonraki farklı evrelerini inceliyordu. Jindié bir süre Pekin'de kalacaktı. Erkek kardeşinin yanından ayrılmak istemiyordu, ayrıca Konfüçyüs'ün kocaman bir dairesi vardı ve hem kendisi hem de karısı, Jindié'ye karşı son derece misafirperver davranıyorlardı. Halis muhlis Pencaplı bir köylü olan Za-

hid'in Çin hakkında konuşmak istemediği açıktı. O, Memleket adına endişeleniyordu.

"Memleket'teyken hep endişeliydik. Endişeli olmadığımız bir dönemi hatırlıyor musun?"

Israrla, gençliğimizde büyük umutlar beslediğimizi ve geriye dönüp bakınca 1950'li ve 1960'lı yıllarda Nathiagali'de geçen yazlarımızın çok da kötü görünmediğini söyledi. Ona biz dağlarda kız peşinde koşarken, tanıdığımız radikal öğrencilerin karakolda tecavüze uğradığını, siyasi liderlerin ve şairlerin hapse girdiğini, Memleket'in doğusundaki felaketinse bütün bunların arka planında varlığını sürdürdüğünü hatırlattım.

O da benimle aynı fikirdeydi. "Ama sonrasıyla kıyaslarsak..."

"Eğer göreceli değerlere girersek orada sıkışıp kalırız, dostum. İkimizden bahsediyorum. Memleket zaten bitmiş halde."

"Cemşid'den haberin var mı?"

Başımı evet anlamında salladım. Eski dostumuz köşeyi dönmüş, derken hem kendisinin hem de oğlunun tecavüz ettiği kızın babasının tuttuğu çete tarafından vurulmuştu. Cemşid ölmüştü. Oğlu Dubai'de saklanıyordu. Kimi gazetelerde bu işi teröristlerin yaptığı yazıyordu, fakat buna kimse inanmamıştı.

"Üzüldün mü? Dürüst ol."

Başımı hayır anlamında salladım. "Hiç üzülmedim. Umurumda olmadı. Platon'la kıyasladığımda benim gözümde zerre değeri yoktu."

"Ben de üzülmedim. Ama bu adam her daim aramızdaydı, Dara."

"Yarım yüzyıl önce ve başka bir ülkede."

"Eski arkadaşlıklar ölür, ama bazıları yeniden canlanabilir."

"Tıpkı bizimki gibi. Gerçi, senin pusulanın şaşıp Cumhuriyetçi olduğun dönemde arkadaşlığımız sürüyor olsaydı, birbirimize kötü laflar edebilirdik."

"O sırada görüşüyor ve samimi olsaydık, pusulam hiç şaşmayabilirdi. Sürü psikolojisine kapıldım. Jindié neredeyse sırf bu yüzden beni terk ediyordu, çocuklar çok öfkelenip benden uzaklaştılar. Bir ânda oluverdi. Ciddi bir şey değildi."

"Cheney'yi ameliyat etmişsin?"

"Lütfen, sen de başlama..."

Kahkahalarla gülemeye koyulduk. Sonra gençlik günlerimize döndüm ve ondan Jindié'yle karşı hayatının nasıl olduğunu detaylarıyla anlatmasını istedim. İlk başta direndi, ama Pencapçanın büyüsü benliğini ele geçirdi ve konuşmaya başladı. Anlattıklarının büyük bölümünü zaten ikisinden de duymuştum, fakat Zahid çok açıktı. İlişkileri birçok noktada yolunda gitmişti ama fiziksel olarak çok kötüydü. Zahid'in neden böyle olduğu konusunda en ufak bir fikri yoktu ve Jindié benimle ya da başka biriyle evli olsa da aynı şeyin yaşanacağından emindi. Seksi seven kadın, seksten farklı erkeklerle farklı şekillerde de keyif alabilirmiş. Elbette sevdiğin biriyle olduğunda daha yoğun şeyler hissedileceğini söyledi. Fakat bunun tam tersi de geçerliymiş. Kimi kadınlar sevişmekten keyif almıyormuş.

"Bunu duyduğuma çok üzüldüm, Ziddi..."

"Neredeyse elli yıldır ilk defa bana böyle hitap ettin."

"Ona sebebini sordun mu?"

"Sen sordun mu?"

Afalladım. "Ben nasıl sorabilirim?"

"Bence sorabilirdin ve sormalısın. Söyleyeceği bir şey varsa sana söyler. Ben daima genç kadınların tutkulu bir aşk beklediğini düşünürdüm, ama Jindié onlardan biri değildi."

"Dai-yu," diye mırıldandım.

Zahid romanı biliyordu. Evliliklerinin ilk günlerinde Jindié ona kitabı zorla okutmuş, kitap da Zahid'in hoşuna gitmiş. Hâlâ o kitabı düşünüyordu. "Lütfen, bunun okuduğum tek roman olduğunu söyleme. Belki ilgini çeker; senin de bir romanını okudum. Romanın oldukça uzak bir geçmişte geçiyor olmasına rağmen sanırım hikâyedeki birkaç eski arkadaşımızı da tanıdım."

Jindié'nin içinde büyük oranda Dai-yu olduğuyla o da hemfikirdi. Tutku girdabının kıskacındaydı ama onları tatmin edebilme yetisinden yoksundu. Bao-yu'nun hizmetçilere bu kadar düşkün olmasına şaşmamak gerekir.

"Aslında o hiçbir şeye düşkün değildi. Daha ziyade armut piş ağzıma düş tavrındaydı."

"Bana biraz Anis'i hatırlattı. Anis'i hatırlıyor musun?"

"Onu nasıl unutabilirim? Senin arkadaşın olduğunu biliyordum ama o kadar yapmacıktı ki ondan hiç hoşlanmıyordum. Yürüyüşü bile bir tuhaftı. Sanki kıçına bir şey girmiş gibi yürüyordu. Ailelerinizin uzun yıllardır dost olduğunu bildiğim için ona nazik davranıyordum."

Zavallı Anis. Zahid'in ona bakış açısı o kadar tanıdıktı ki. Ayrıca çok da insafsızdı.

"Bana bak, Ziddi. Babasının onu İngiliz devlet okuluna göndermesi kendi suçu değil. Orada başına ne geldiğini Allah bilir. Bir olay yaşanmış ve okuldan atılmıştı. Eşcinseldi. On yıl sonra doğmuş olsaydı sorun olmazdı. Annesi paranoyak bir kadındı. Anis geri döndüğünde sürekli onu gözetledi. Onun için parayla kızlar buldu. Bütün bunlar Anis'e çok fazla geldi. Hayatla yüzleşemedi ve bildiği tek yöntemi kullanarak sahneden çekildi. İntihar etti."

"Onlar şımarık çocuklardı, Daraji. Her şeye sahiplerdi. Madem erkek istiyordu, neden istediğini yapmadı? Memleket'te böyle erkek mi yoktu? Onu senin kadar iyi tanımıyordum, o yüzden fazla yorum yapamayacağım. Zeynep nasıl?"

"İyi."

"Sadece iyi mi? Etkileyici değil mi? Sana tutkuyla âşık değil mi? Seni Londra'dan Paris'e taşınmaya ikna etmedi mi? Sadece iyi, öyle mi? Anladım."

Eskiden de beni hep güldürürdü. Yine güldüm, ama yorum yapmadım.

"Bu haberin Memleket'te yayılmadığını sanıyorsan bence bir defa daha düşün. Herkes sizin birlikte olduğunuzu biliyor. Senin biyolojik görevini yapıp tekrar bekâr hayatına dönmene hep gıpta ettim. Ama görünen o ki yanılmışım."

"Biz ayrı yaşıyoruz ama birlikte takılıyoruz. Ayrıca, sorduğun için söylüyorum, güzel olduğu kadar zeki de."

"Elbette. Nasıl öyle olmayabilir ki? Seni sadece güzelliği etkilemiş olamaz."

Şans eseri, tam o sırada telefonum Zeynep'ten gelen mesajın sesiyle çınladı:

> Haz miladını doldurunca kişi kayıtsızlık haline döner, fakat bu kayıtsızlık artık eskiden olduğu gibi değildir. Bu ikinci durum, deneyimlediğimiz hazzın bize verdiği keyfi bir daha alamayacağımız hissiyle ilkinden ayrılır... ama eğer bu hazzın tam orta yerinde ondan koparılırsak ortaya çıkacak tek sonuç acı çekmek olur.

Mesajı Zahid'e gösterdim, hayranlık dolu bir ıslık çaldı.

"Hazine bulmuşsun."

"Bunu Zeynep yazmadı. Senin tek bir kitabını bile okumadığına emin olduğum Stendhal'dan alıntı."

"En azından nereye bakması gerektiğini biliyormuş. Mutlu ve keyifli görünüyorsun. Çocuklar nasıl?"

"İyiler. Torunlar da iyi."

"Jindié'nin Çin üzerine notları ve günlüğü hakkında ne düşünüyorsun?"

"Her ikisi de tamamlanmamış, ama Çin'e dair yazdıkları çok dikkat çekici. Günlüğünde gençliğimize dair mahrem birkaç cümle de okumayı ümit ediyordum fakat o sayfaları yok etmiş."

"Ben okumuştum. O kadar ateşli şeyler yazmıyordu. Sana deminden beri anlatmaya çalışıyorum, Jindié tutkulu biri değil."

"Artık bundan bahsetme, bu konudaki değerlendirmelerinin doğru olduğuna eminim. Artık çok geç. Jindié'nin eksikliklerini kapatmak için kaç hemşire ve doktorla ilişkin oldu?"

"O kadar çok değil."

"Ciddi bir şey olmadı yani."

"Biri olabilirdi, ama Jindié süratle harekete geçip ilişkiyi sonlandırdı. Detayları tatsız."

"Jindié bana Anjum'dan ve Norfolk'da tesadüfen karşılaşmanızdan bahsetti." Zahid durdu. Bir bank bulup oturduk.

"Dara, gerçekten çok üzücü bir karşılaşmaydı. Anjum harabeye dönmüştü. Kamburu çıkmış, çok yaşlı Hıristiyan bir kadın gibi görünüyordu. Nathiagali'ye ilk gitmeye başladığımız zamanı hatırlıyor musun? Bize çok nazik davranan yaşlı İngiliz hanımlar vardı. Yaşlılardı ama hayat dolulardı, aktiflerdi, uzun yürüyüşlere çıkıyorlardı. Anjum bu hanımların tam tersiydi. Eskiyip yıpranan sadece dış görünüşü değildi. İçi de kurumuştu. Bana hikâyesini anlatınca çok üzüldüm. İlk kocası alkolik bir felaketmiş, ikincisiyse ağzına içki koymayan dindar manyağın tekiymiş. İkisinden de çocuğu olmamış."

"Neden kız kardeşleri uçağa atlayıp onu kurtarmaya gelmemişler?"

"Ben de aynı şeyi sordum. Nerede olduğunu kimseye söylememiş. Bana telefonunu ve adresini verdi, ama ancak acil bir durum olursa kendisiyle iletişime geçmemi söyledi. Oysa acil durumda olan kendisiydi. Yine de küçük kız kardeşi Nazleen'e e-posta gönderip detayları anlattım. Anjum'un o canavardan kurtarılması gerekiyordu."

"Peki, ona karşı hissettiklerin eskisi gibi miydi?"

"Onun için hissettiklerim geçtiğimiz yüzyıl onun aile hayatına dair haberler aldığımda bitti. Bir Rus romanı sahnesi gibiydi."

"Hangi romanın?"

"Piç. Köpek. İbne. Yoksa Dostoyevski mi demeliyim?"

"İyi tahmin. Ne diyordun?"

"Ortak arkadaşlarımızdan Anjun'un yaşadıklarını öğrenince onu görmek istedim."

"Jindié'den önce mi sonra mı?"

"Önce. Arabaya atlayıp Sahiwal'a gittim. Önceden kararlaştırdığımız bir yerde buluştuk, onun arabasını takip ettim, ıssız bir yere gittik. Oraya dair tek hatırladığım birkaç ağaç ve küçük bir akarsuydu. Birkaç saat konuştuk, ama içki kadehlerinin arasında ona saldıran o alkolikten ayrılmaya hazır değildi. Çocukları da yoktu. Onu neden terk etmediğini anlayamıyordum."

"Ben anlıyorum. Başarısız olma utancı, ailesini mutsuz etmekten korkma, toplum içinde skandal yaşanması. Bütün bunlar onu etkilemiştir, ama senin benimle konuşmaktan kaçındığın temel bir sorun var ve bu konuyu bir defa açtığımda bana çenemi kapatmamı söyleyip elinle, eğer ben kapatmazsam bizzat senin kapatacağına dair bir hareket yapmıştın."

"Hatırlamıyorum, bahsettiğin sorun nedir?"

"O kadar da bilgili değildi. Kusura bakma, ama öyle. Çok güzeldi, sosyal ortamlarda nasıl davranması gerektiğini çok iyi biliyordu, fakat para sahibi ve sosyete mensubu bir kadın olmak dışında bir özelliği de yoktu. Papağan gibi durmadan yurtdışı seyahatlerinden bahsediyordu. Neşeli bir kuş beyinliydi. Hepsi bu. Sahip olduğu varlık onu çirkinleştiriyordu. Ona kitap okuyup okumadığını sordun mu dediğimde bana çok kızmıştın. Nihayetinde, kendini çaresiz ve umutsuz hissedip ona istediği değişimi değil kurtuluşu vadeden aptal İrlandalının tekiyle yatağa girmiş. Birlikte olsaydınız onda ne bulacaktın, bilmiyorum."

Derin düşüncelere daldı.

"Bilmiyorum. Belki de haklısın. Bazen çocukları olsaydı ve ABD'ye gelseydi onunla bir iyi bir ilişkimiz olabilirdi diye düşünüyorum."

"Çözüm olarak taşra tarzı bir mutluluk öneriyorsun. Gerçekten böyle mi düşünüyorsun? Onun gibi diğer bütün kadınlar da bomboş bir hayat yaşıyorlar. O da böyle bir hayata uyum sağlayabilirdi. Haklısın. Yemek pişirip pasta yapmayı öğrenirdi, yaptığı her şey çok da lezzetli olurdu, derken bir gün sen sürekli hastanede olduğu için ilişkinizin yürümediğini fark eder ve karşısına çıkan ilk adamla kaçardı. Böyle bir hayat kendisi için daha iyi olurdu, peki ya Ziddi Mian için? Mahvolurdun, oğlum. Perişan olurdun. Jindié cinsel bakımdan sana hitap etmemiş olsa da iyi bir anne olmuş, çok da keskin zekâlı bir kadın. Onunlayken canın hiç sıkılmamıştır."

"Haklısın, gerçi Neelam'a biraz sert davranıyordu, Neelam deyince aklıma evde bizi bekleyen tavuk biryani geldi. Jindié, bize son geldiğinde durmadan onun yaptığı yemeklerden şikâyet ettiğini söyledi."

"Yapmadığı yemeklerden demek istiyorsun herhalde."

"Neelam harika bir aşçıdır. Sen bile bunu itiraf etmek zorunda kalacaksın."

Eve yürüdük.

"Mülklerini ne yaptın? Dört ayrı yerdeki mülklerini? Dört evini? Neden dört tane ev aldın?"

"Benim adıma muhasebecim aldı. İki tanesini Neelam'a, ikisini de Süleyman'a verdim. Sanırım Neelam Miami'deki

yazlık evi sattı. New York'daki daire duruyor, ne zaman istersen gelebilirsin."

Jindié'nin kızı hakkında anlattıkları Neelam'ın yeniden bulduğu inancıyla evli ve dünyanın geri kalanını hiç umursamayan yeniden doğmuş bir fanatik olduğu izlenimi yaratıyordu. Gerçi ben öyle düşünmedim; böyle düşünmememin sebebi Neelam'ın harika bir aşçı olması da değildi. Çocuklarıyla iletişimine, babasına hitap tarzına ve beni rahat ettirmeye çalışmasına hayranlık duydum. Tıpkı Jindié'nin gençliği gibiydi.

Çocuklar yatmaya gidince, üçümüz grotesk bir geyik kafasının zevksizleştirdiği oturma odasına geçip oturduk, daha önceki gelişlerimde bu kafa hiç dikkatimi çekmemişti; Zahid'den kafayı ortadan kaldırmasını rica ettim. Ricamı hemen yerine getirdi; boynuzlu nesneyi odadan çıkardı. Zahid'in yokluğunda Neelam daha açık sözlü konuşmaya başladı. Ben konuyu hiç açamamıştım ama o Jindié'den büyük bir sevgiyle bahsetmeye koyuldu ve annesinin ne kolay ne de mutlu bir hayat geçirdiğini söyledi.

"Kendisinin hiç sahip olamadığı hayatı yaşamamı istedi; Refik'e âşık olduğumda beni engellemeye çalışmadı ama durumu onaylamadığını biliyordum. Refik çok küstahtı, kendinden başka kimseyi önemsemiyordu ve annemin içgüdüleri benim Refik'le asla mutlu olamayacağımı söylüyordu. Ne yazık ki annem haklı çıktı. Aileme yaşadıklarımın onda birini bile anlatmadım. Alkol ve kadınlarla geçen geceler. Çocukların onu sarhoş halde görmesi, ki bunu asla affedemem. Hayatındaki kadınların durmadan eve telefon edip bana yapmacık bir samimiyet göstermeye çalışmaları. Askeri

hayat. Korkunç bir hata yapmıştım ama neyse ki erkenden çocuklar oldu. Önemsediğim tek şey onlardı. Artık büyüdüler. Refik'ten ayrılmayı planlıyordum ve öldürülmeden bir hafta önce bunu ona söyledim. Dine döndüğümde annem dehşete kapıldı ama inan ki hayatla ancak bu şekilde mücadele edebiliyordum. Çocuklara kural konması gerekiyordu ve senin de bildiğin gibi ülkemizde çok az rol modeli var. Ben de Peygamber'e döndüm. Annem fanatik olduğumu düşünüyor oysa bu doğru değil. Refik ve arkadaşlarıyla başa çıkabilmek için Allah'a ihtiyacım vardı."

"Refik'i kim öldürdü?"

"Taliban, Talibu ya da onlara benzer başka bir grup öldürmedi. Bu çok kesin. İntihar bombacısı da değildi, Ebu'nun Dick Cheney'ye yaptığı gibi klinik bir operasyondu. Her şey bütün detaylarıyla planlanmıştı. Geride hiç iz bırakmadılar. Amerikalılara çok fazla şey anlattığı için kendi adamlarınca öldürüldü. O korkunç Münasebetsiz Latif kötü bir fahişeden çok öte. Para için yaptılar. Batı'nın Latif'i nasıl tanıttığını gördün mü? Gerçekten o kadar aptallar mı? Münasebetsiz Latif o saçma sapan kitabı kendi başına yazmış olamaz. O kadın cahilin teki."

Acaba Neelam'a Paris'te olup bitenleri anlatmalı mıyım diye düşündüm. Kendimi tuttum; sadece, "Latif'i orada eğitiyorlar," dedim.

Neelam kahkahalarla gülmeye başladı. "Umarım iyi bir eğitim alıyordur."

"Neelam, bunu söylemek bana düşmez ama annenle yine arkadaş olma ihtimaliniz yok mu?"

"Ne düşünüyorsan söyleyebilirsin. Annemin yakın arkadaşı olarak gördüğü tek kişi sensin. Çocuklarıma çok düşkün, bu da aramızda önemli bir köprü kuruyor. Denerim. Çocukları Süleyman dayılarını görmeleri ve büyük dayıları Hanif Ma'yla tanışmaları için Pekin'e götüreceğim. Bu da annemi mutlu edecektir. Annemle ilişkiniz neden yürümedi?"

"Ben evlilik yanlısı değildim. Kendi evliliğinin gidişatına ve annenin hayatını tasvir etme biçimine rağmen bana tenkit eden gözlerle bakıyorsun."

"Hayır, tenkit etmiyorum. Bana bu durumdan kimse bahsetmemişti."

"Annenin günlüğünde benim hakkında yazılanları okuyunca hayal kırıklığına uğramış mıydın?"

"Öyle mi söyledi? Doğru değil. Çok etkilenmiş ve neden babamla evlendiğini sormaya başlamıştım. Annem aşırı tepki gösterip sayfaları parçaladı. Çıldırmış gibiydi. Oysa ben hiç şaşırmamıştım. Hatta okuduklarımdan memnun olmuştum ama sormak istediğim birkaç soru vardı, hepsi bu."

"Dai-yu."

"Ah, o *Kızıl Köşkün Rüyası* kitabı. Onlarca defa okumuştur. O roman annemin Kutsal Kitap'ı."

Kutsal Kitap'tan bahsetmek bana Zeynep'i ve akşam yemeğine gelecek misafirini hatırlattı. Birkaç gün içinde Neelam'ın biyografisini değiştirerek muhtemelen çok daha iyi bir hale getiren kadınla aynı masada oturuyor olacaktım.

"Neelam, bundan sonra ne yapmayı planlıyorsun? Umarım aklında projeler vardır."

"Sormana sevindim. Washington State'te hukuk okudum. Mesleğimi yapma hakkı da kazandım. Ama hiç çalış-

madım, annemin öfkesinin bir sebebi de buydu. Şimdi İslam hukuku okuyorum. Şeriat mahkemelerinin tıpkı İran'daki gibi, kadınları savunacak kadın avukatlara ve umarım birkaç kadın hâkime ihtiyacı olacak. Ben de kısa süre içinde çalışmaya başlayacağım."

Bu mahkemelerdeki iş imkânlarının tükenmesi ihtimaline karşı sıradan mahkemelerde de çalışmasını önerdim. Çok sayıda Sünni teolog, kadınların bu işi yapmasına karşı çıkacaktı.

"Olabilir, ama onları tasfiye etmek için özel bir Sünni STK kurabilir ve onların söylediklerini geçersiz kılacak başka teologlar bulabiliriz."

Alaycılığı hoşuma gitti.

"Saat geç oluyor. Kalmayacağına emin misin? Misafir odasındaki yatak çok rahattır; odanın içinde kendi banyosu da var."

"Evde iyi kahve var mı?"

"Elbette. Babam kahvesiz yapamaz, kahvaltıda sana espresso yapar ya da sen hangi kahveden içmek istersen ondan. Lütfen kahve konusunda böbürlenmesine fırsat verme. Babamın kahve hikâyelerini milyonlarca defa dinledik."

"O halde, kalıyorum."

ON ALTI

Zeynep'e sarılıp öptüğümde belli belirsiz bir tedirginlik duyduğunu hissettim. ABD turundan sonra oldukça gergin ve uzak davranan Münasebetsiz bu akşamki yemeğe reklamcı-temsilcisini de getirmek istemiş. Bunlar hiç hayra alamet değildi. Zeynep bu talebini kesin bir dille reddetmiş. Münasebetsiz'e bunun özel bir görüşme olacağını söylemiş. Karşılıklı olarak rahatsızlık bildiren sözler söylendikten sonra Madam Auratpasand -artık ona böyle hitap etmemiz gerekiyordu ama bir türlü yapamıyorduk- yemek ancak evde olursa gelmeyi kabul etmiş. Temsilcisi önceden ayarlanmış fotoğrafçılar ve yanında en az bir ünlü daha olmadan dışarıda görülmesini istemiyormuş.

Zeynep, Eugéne Grandet's'den yemek hazırlamasını ve misafir gelmeden yarım saat önce yemeği getirmesini istemişti. Münasebetsiz'in dışındaki tek davetli, bu canavarı yakından görmeyi arzuladığını söyleyen Henri'ydi.

Henüz öğlendi ama şarap almaya gönderildim. Zeynep'in dikkati dağınıktı ve bunun sebebi çok açıktı, en azından benim gözümde. Tuhaf bir şekilde Münasebetsiz adına üzülmeye ve onu salt kurban olarak görmeye başlamıştı. Onun bu bakış açısını değiştirme girişimlerim işe yaramamıştı. Henri'nin de bu konuda şüpheleri vardı ve bu yüzden yemeğe davet edilmişti.

Tıpkı bütün ünlüler gibi Münasebetsiz de yemeğe geç geldi, fakat bizi en çok şaşırtan şey giysileri oldu. Tanımlayamadığım koyu yeşil bir malzemeden yapılmış bol bir eşofman takımı giymiş, başına da eve gelir gelmez çıkartıp kanepenin üzerine attığı beyaz başörtüsü takmıştı. Gülümsedik. Sonra giysilerine iltifat ettim.

"Memleket'in bayrağının renklerinde giyinmiş olman ne kadar da vatanseverce bir tutum."

Sanki genzinden konuşmaya çalışıyormuş gibi komik bir aksanla, "Kasten, kasten," dedi. "ABD'deki reklâmcım Memleket'in siyasetçileri için de imaj çalışması yapıyor. Bana Memleket'in bayrağının renklerinde giyinmem gerektiğini söyledi. Hükümetimizin terörizme karşı mücadelesini desteklediğimi göstermek amacıyla. Bu kıyafeti *habeşi* kadının programında da giydim. Corpa Freedom. Çok tutulan bir program. Bayan Copra bana yeşil tişörtün içine beyaz sutyen takmamamı öğütledi."

"Matmazel Freedom çok akıllıca bir öneride bulunmuş. Siz de reklam arasında yeşil sutyen mi taktınız, Madam Auratpasand?"

"*Oui, Monseur.**" Konuğunun dışarıdan belli olan bir sutyen takma ihtimaline karşın Copra stüdyoda her renk sutyen bulunduruyor. Ne de olsa onun programını aileler ve çocuklar izliyorlar."

Yemeğe oturduğumuzda Münasebetsiz huzursuz görünüyordu, fakat kendisine şifa gibi gelen birkaç kadeh şarabın ardından epey rahatladı. Henri onun röportajına ve cesaretine övgüler yağdırırken Münasebetsiz ilk bombasını patlatmaya karar verdi. Kısa bir duraksamadan sonra, nazik bir şekilde, "*Quelle interview Monsieur?*"** diye sordu.

Zeynep patlayıverdi: "Bizim yaptığımız röportaj, Münasebetsiz!"

"Ah, şu. Onun ikimiz arasında kalacak bir görüşme olduğunu sanmıştım, Zeynep. Bu arada Jean-Pierre Bertrand New York'taki çok büyük bir yayınevi için biyografimi yazmak istiyor."

Zeynep'in söze girmesine fırsat vermeden Münasebetsiz'le Pencapça konuşmaya başladım. Bundan memnun olmuş görünüyordu, bana aynı dilin *pothwari* lehçesiyle karşılık verdi; bu lehçe Lahor lehçesinden çok daha tatlı ve yumuşaktı. Ben de *pothwari* lehçesiyle, yani çocukluğumun dilinde konuşmaya başladım, çünkü bu lehçeyi çok seviyor ve Memleket'in kuzey bölgelerine gittiğimde kullanıyordum. Münasebetsiz beni kolumdan tuttu ve mutfaktan çı-

*) Evet, beyfendi. (ç.n.)
**) Hangi röportaj, beyefendi? (ç.n.)

kartıp salona sürükledi. Orada aramızda, aynı lehçeyi kullanarak konuştuğumuz şu konuşma geçti:

"Bakın, kibar beyefendi. Hanımefendiye durumu açıklayın. Röportajı yayınlamasına izin veremem. Önceden kabul ettiğimi biliyorum ama ABD'de beni çok sevdiler. Bakın, sevgili beyefendi, ben sıradan bir köylü kızıyım. Okula sadece beş yıl gidebildim. Yüzbaşı Latif benim uzaktan akrabamdı. Babamın beni ona vermesinin tek sebebi bizden çeyiz parası istememesiydi. Babama, 'Sadece kızını istiyorum,' demiş. Bana hiçbir zaman iyi davranmadı. İşten eve gelip beni yatağa sürüklüyordu. 'Bacaklarını aç, kızım. Acele et,' diyordu. Sonra da bir köpek gibi üzerime çıkıyor, işi bittikten sonra yıkanıp akşam namazını kılıyordu. On yıl boyunca onunla geçen hayatım böyleydi. İki çocuk doğurdum, sonra nazik bir hanımefendi bana tüplerimi bağlatmamı önerdi. Yoksa bu adam beni ona oğul doğuran bir makineye çevirecekti."

Bahsettiği hanımın kim olduğunu sordum, Münasebetsiz'in o âna değin tasasız görünen yüzü kaygıyla kaplandı. "Çok nazik bir hanımdı. İngilizce öğrenmem gerektiğini söyledi ve öğrenmeme yardım etti. Utanç doluyum. General Refik'in karısıydı. General Refik beni ilk defa Begüm Neelam'la İngilizce çalışırken görmüştü. Bir gün arabasını göndertip beni aldırttı. Arabanın beni Begüm Neelam'ın evine götüreceğini sanmıştım. Fakat İslamabad'daki küçük bir otele götürdü. General Sahib beni orada bekliyordu. Uzun uzun konuştu, bir sürü soru sordu, sonra göğüslerime dokunup çok güzel olduklarını söyledi. Ona da bacaklarımı

açtım. Latif'in haberi vardı. Bana, 'Generale de bacaklarını aç, orospu. Bana faydası olacak,' dedi."

Ona bacaklarını başka generallere de açıp açmadığını, eğer açtıysa kaç kişi olduğunu sordum.

"En tepedeki dâhil olmak üzere üç general, ama nur içinde yatsın, Refik benimle konuşan tek generaldi. Sonrasında nasıl hissettiğimi sorardı. Bana neyin haz verdiğini sorardı. Refik çok nazik bir adamdı. Diğer generaller ona ihanet etmeme sebep oldular. Ona ihanet ettiğim ânda da hayatım bitti. Bundan sonra ne yapacaktım? Tam o sırada Fransız adamla karşılaştım."

Bir defa daha sözünü kesip olabildiğince nazik bir şekilde Fransız'ın da ondan bacaklarını açmasını isteyip istemediğini sordum. Cevabının ardından boğuk kahkahalar yükseldi.

"Hayır, hayır, efendim. O erkeklerden hoşlanıyordu. Erkeklerin kıçları üzerinde epey çalışıyordu. Ama bana karşı çok nazikti. Adı Gibril'di, melek adı. Lütfen, beyefendi lütfen hanımefendiye ve Fransız beye röportajı unutmalarını söyleyin. Eğer röportaj yayınlanırsa hayatım biter."

"Bu röportajdan başka birine bahsettin mi?"

"Bir tek Amerikalı reklamcım Bay Jonathan'a bahsettim. Bu röportaj kitap olarak basılırsa kariyerimin sonunun geleceğini söyledi. Çok kızdı. Sonra ona sözleşme yapmadığımı söyledim. Hiçbir şey imzalamamıştım. Bunları duyunca keyfi yerine geldi. Altı ay içinde kitabımın yayınlanacağı İsrail'e de gitmemi istiyor. Beyefendi, sizce bu iyi bir fikir mi?"

"Çok kötü bir fikir. Beni dikkatlice dinle, Münasebetsiz. Fransız yayıncıdan şu ânda hiçbir şey talep etme. Bu konuyu düşüneceğini ve birkaç ay içinde karar vereceğini söyle."

Söylediklerimi kabul etti. Latif'e iki oğulları için yüklü miktarda para göndermiş, ailenin tekrar biraraya gelmesi için ay sonunda eve davet edilmişti, fakat bunun özel bir ziyaret olması gerekiyordu. Bu ziyaretin reklamı yapılmayacaktı. İçeridekilerin yanına gitmeden önce kendime engel olamayıp bir soru daha sordum.

"New York'taki fotoğraflarından birini gördüm. O fotoğraftakilerden herhangi biri senden bacaklarını açmanı istedi mi?"

"Fransız sunucu şansını bir defa daha denedi. Kel yazar köpek gibi peşime takıldı. Nihayetinde onunla birlikte olmayı kabul ettim ama aldığı haplar işe yaramadı. İstediğini yaptırtmak için türlü çeşit vaatte bulundu. *New York Book Review*'da kitabımı tanıtan bir yazı yazacağını ve başka bir sürü şey yapacağını söyledi."

Mutfağa döndüğümüzde Münasebetsiz önerime uyup kararsızmış gibi rol yaptı. O akşamın geri kalanı, Münasebetsiz'in durmadan çalan telefonu dışında dingin bir şekilde geçti. En sonunda, reklamcısının onu bir şarap barında beklediğini, yanında başka insanların da olduğunu söyledi ve gitti.

Zeynep derinden üzülmüş görünüyordu. "Münasebetsiz'le yaptığın konuşma elimde. Henri her şeyi kaydetmemizi önermişti."

Çok şaşırdım ve onları azarladım.

Zeynep, "Pencapçayı büyük oranda anlayabiliyorum," dedi, "ama sizin konuştuğunuz dil neydi? Büyük bölümü anlaşılmazdı."

* * *

Sıradan insanlar memnuniyeti çok çeşitli şekillerde ölçerler. Az önce servis ettiği yemeğe en önemli malzemelerden birini eklemeyi unuttuğunu fark eden aşçı, müşterilerden gelen övgülere rağmen sonuçtan memnun olmaz. Bir yazar, eleştirmenlerin söyleyebileceği her şeye rağmen, kendi eserinden memnun olabilir. Ünlüler içinse tek bir kriter vardır. O hafta medyada ne kadar boy gösterdikleri, onların başka yerde yayınlanmamış fotoğraflarını çekmek üzere kuytu köşelerde bekleyen kaç paparazzi olduğu ve bunlar gibi onca kriter, çok kişi için boş bir dünyanın yapay kalbi haline gelen, o doymak bilmeyen tanınma arzusunu besliyordu.

Ünlü olmak günümüzde hırsın doruk noktası haline geldi ve insanlar şöhreti yakalamak için her türlü bedeli ödemeye hazırlar. Bu dünyada oyuncular, sporcular, birkaç yazar ve servetlerini, ünlerini arttırma konusundaki takıntıları haricindeki her türlü ilkeden yoksun politikacılar vardı. Pazarlama ve halka ilişkiler danışmanları, liderlerimizin televizyondaki sohbet programlarında ve uygun buldukları diğer ünlülerin yanında yeterince boy göstermelerini sağlamak için fazla mesai yapıyorlardı. Televizyonun çekici yanı insanı bir gecede ünlü yapabilecek ısrarcılığa sahip olmasında yatıyor. Fellini'nin başarılı parodisi *Tatlı Hayat*'ta anlattığı jet sosyete mensuplarının dünyası, o günden bu yana yönetmeni hiç de şaşırtmayacak değişimler geçirmişti.

Münasebetsiz'in örneği bu konuda çok da isabetli bir vakaydı. Ondan yüzlerce kat akıllı ve kendi çabalarıyla çoktan milyoner olmuş kişiler bile daha geniş kitlelerce tanınmaya can atarken, pırıltıdan ve paradan başı döndüğü için Münasebetsiz'i kim suçlayabilirdi? Henri'ye, asıl basması gereke-

nin böyle bir kitap olduğunu söyledim; röportajı da -kamu yararı için- kitabın sonuna ek olarak koymasını önerdim.

Henri yaşadığımız çağın ruhuna karşı bir gerilla savaşı sürdürüyordu. Kendi ülkesinin siyasal kültürüne dair iğneleyici makaleler yayınlamıştı; hatta bunların bir kısmını bizzat kendisi yazmıştı. Şimdi de kitabı polemik ve sözlü tarihin bir karışımı olarak basmanın iyi olacağı konusunda benimle hemfikirdi. Her iki bölüme de birbirleriyle bağlantılı olduklarını vurgulamak için tam olarak aynı uzunlukta yer verilecekti ve kitapta önce hangisinin geleceğine daha sonra karar verilecekti. Zeynep ikna olmamıştı. Röportaj kitabın en can alıcı noktasını oluşturmalı, geri kalan da giriş yazısı ya da önsöz olmalıydı. Bu konuda fikrini değiştirmesi mümkün değildi. Tartışmayı kazanmıştı. Nihayetinde keyifli ve verimli bir akşam olmuştu.

Yalnız kaldığımızda Zeynep'in yüzünde yine o tanıdık meraklı bakış belirdi. Richmond'da geçen konuşmaları bütün detaylarıyla öğrenmek istiyordu. Hiç hoşuna gitmese de kısa bir özet geçtim. Münasebetsiz'in yükseliş destanındaki rolü ikimizi de çok şaşırtmış ve Neelam'ın tıpkı annesi gibi sıcak kalpli ve zeki bir insan olduğuna dair izlenimimi doğrulamıştı.

Zeynep Memleket'i özlemeye başlamıştı. Platon'un hatıraları hayatında olup biten her şeyle iç içe geçmişti. İlk aşamalarında gördüğü ve hiç hoşlanmadığı tabloyu Platon'un nasıl bıraktığını görmek istiyordu. Platon'un yazdığı bir şeyin yırtılmış parçasını bulup saklamıştı; günlük sayfası ya da bir nottu. Platon'un yazdığı duyulmuş şey değildi, dola-

yısıyla bu, hayatının bir döneminde resmini yapmak istediği bir konuyla ilgili olmalıydı.

* * *

Zayıf gülümseme: I.M. Malik'le kısa bir görüşme, Mart 2001

Bugün Malik tablolarını alıp geldi, çünkü onun ezelden beri nefret ettiğim o düzenli, küçük atölyesine gitmeyi reddetmiştim. Atölyesinde, odanın orta yerinde durur, Malik'in beş büyük spot lambasını yakıp gösterdiği tablolarına bakardık. Bu tabloların çoğu kötü manzara resimlerinin örnekleriydi: dağlardan gelen akarsular ve onları yukarıdan izleyen bir geyik, çam ağaçları ve üzerinde maymunların olduğu tepeler ile zengin, ünlü kişilerin tabloları ve zaten benzeri olan başka tabloların onlarca kopyası. Atölyesine gitmeyi bırakmıştım, bana telefon ettiğinde yeni mallarını benim evime getirmesini istedim. Fikrimi dürüstçe belirtmemi istiyordu. Malik bilgili bir eleştirmendi ve onun gibi, başkalarının eserlerini son derece iyi anlayan birinin kendi sanatına dair sezgilerinin bu kadar zayıf olmasına şaşırıyordum. Hayranları -ki sayıları hiç de az değildi- Malik'in en iyi eserlerinin, 1940'lı yıllardaki Ayrılma öncesinde, şehrin, Doğu'nun Paris'i olarak anıldığı, entelektüel ve sanatsal hayatın altın çağını yaşadığı dönemde Lahor'da yaptığı çalışmalar olduğunu söylüyorlardı. Şimdi bu çalışmaları yapmasının ne anlamı vardı?

Malik çantasını açmadan önce, eğer göstereceği çalışmaları para kazanmak için yaptıysa boşuna vakit kaybetmememizi söyledim. Bana küfredip ısrarla çalışmalarının iyi olduğunu, içlerinden birini özellikle görmemi istediğini söyledi. Kabul ettim. Çalışmasına baktım. Gerçekten çok kötüydü. Dekoratif bir çalışmaydı ve muhtemelen Defence'deki bayağı bir malikânenin duvarını onur-

landıracaktı. Bana baktı. Zayıfça gülümsedim. "Komik bulduğunu biliyorum," dedi. Cevap vermemi bekledi. Bir defa daha zayıf bir şekilde gülümsedim. "Beğenmedin mi?" En sonunda, "Hayır. Çok kötü bir tablo," dedim. Sinirlendi. "Senin derdin çağa ayak uydurmamaktan keyif alıyor olmak."

Karşılık verdim: "Bir sanatçı asla çağına ayak uydurmamalıdır, çağı onun inançlarına uyuyor olsa bile. Sanatçı daima ileriye bakmalı, uçlarda yaşamalıdır. Yoksa sanatı sıradanlaşır."

"Benim bütün tablolarımın kötü olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Hayır. Eski çalışmalarının bir kısmı iyiydi. Çok iyiydi."

"Sen daima doğruları söyledin. Gerçek bir dost gibi." Hiçbir şey söylemedim ama bu bir hataydı çünkü cesaretlenmesine sebep oldu.

"Son tablom Miami'de elli bin dolara satıldı. Her yıl farklı ülkelerde çalışan bir ressamım. Altı ödül aldım. Yeni eserim sandığın kadar kötü değil."

Zayıf bir şekilde gülümsedim.

Platon'un özü buydu ve hatırası gözlerimi doldurdu. O zayıf gülümsemesini çok iyi hatırlıyordum. Yapmacıklığın her türlüsünden nefret ederdi. Onlarca yıl önce, Lahor'daki üniversite kafesindeki masamızda bile, biri anlattığı konuyu vurgulamak için bir şairin dizlerinden alıntı yapmaya başladığında Platon'un yüzünde zayıf bir gülümseme belirir, konuşan kişinin lafını bitirmesini bekler, sonra da nükteli yorumlarını yapıştırırdı. Neden ölmüştü ki? Zeynep gelip kucağıma oturdu. O da Platon'u özlüyordu.

Zeynep'in yüzünü okşarken, "Lütfen hemen gitme," dedim. "Memleket en tehlikeli döneminden geçiyor. Bitmek bilmeyen sorunlar ve eşi benzeri olmayan bir şiddet var, üstelik ağabeyin üst düzey bir hükümet görevlisi."

Bu konuyu düşüneceğine söz verdi, ama Paris'ten bir süreliğine uzaklaşmak istediğini ve bu sırada Londra'ya taşınmak istemediğini biliyordum. Ruh halindeki değişimleri ve kaprislerini anlamaya başlamıştım. Huzursuzdu. Nereye gitmek istiyordu? Bilmiyordu, fakat onun yerine ben karar verebilirdim. Denizi sever miydi? Ancak deniz dalgalıysa. Yüzmek için değil, sadece dalgaların öfkesini seyrederek sahilde yürümek için. Bunun benim açımdan tam bir işkence olacağını söyledim. Giremeyeceğin bir denizin kenarında olmak Kuran'la evli olmak gibi bir şeydi. Kahkaha attı; bu, ruh halinin değiştiğinin göstergesiydi.

"Tamam. Senin yüzebileceğin, benim de seyredebileceğim bir deniz bulalım."

"Zeynep, yüzme biliyor musun?"

Yüzünü ellerinin arkasına gizledi.

"Öğrenebilirsin."

"Artık çok geç."

"Hem yüzme öğretilen bir havuzun hem de denizin olduğu bir yere gidelim. Sana yüzme öğretirim, hemen öğrenirsin. Kuran denize düşer, benim de ayağıma kramp girerse senin yüzüp Kuran'ı kurtarman gerekir."

Yunanistan'a gitmeden bir hafta önce Henri'den ikimizi de sarsan bir telefon aldık.

"Haberleri açın. Yoldayım, geliyorum."

Münasebetsiz ölmüştü. Bütün kanallar onun yüzünü gösteriyordu. İki gün önce evden çıkmış ve bir daha kendisinden haber alınamamıştı. Eski kocası ve oğulları polise haber vermişti, çünkü giderken pasaportunu ve eşyalarını evde bırakmıştı. Her ikisi de delikanlı olan, sakalsız, kot pan-

tolon ve tişört giyen oğulları televizyonda durmadan ağlarken gösteriliyordu. Üniforma giyen babalarıysa yorgun ve gergin görünmekteydi. Münasebetsiz'in parçalara ayrılıp çuvala doldurulmuş olan cesedi o gün bulunmuştu. Polis amiri gazetecilere, katillerin işledikleri cinayet karşısında muhtemelen ellerinin ayaklarına dolanmış olduğunu söyledi, yoksa cesedi yakarlarmış.

Haberlerin görüntülerini izlerken Zeynep'in yanaklarından yaşlar süzüldü. Memleket'teki bir ortaçağ hikâyesi daha, ama bu defaki dini sebeplerle işlenmemişti. Memleket'i bilen herkes bundan emindi. Eğer radikal bir İslamcı grup tarafından öldürülseydi, cinayeti kaydeder ve videoyu zavallı Münasebetsiz'in yolundan gitmek isteyenlere ders olması için her yerde yayınlarlardı. Henri geldi, sarsılmış görünüyordu. Ona göre gerçek katiller Münasebetsiz'i bu yola itenlerdi, ama bu konuda daha fazla yorum yapmasına fırsat kalmadan Zeynep lafını kesti.

"Henri, ben ülkemi çok iyi tanıyorum. Bu dindar fanatiklerin işlediği siyasi bir cinayet değil. Bana başka bir sebebi varmış gibi geliyor, ne olduğunu bilmiyorum, ama ortaya çıkar. Bahsi geçen üç generalin onun sevgilisi olduğunu düşünürsek, ordu istihbaratı cevapları bulacaktır."

Henri, Zeynep'in Münasebetsiz'le yaptığı röportajın tek başına basılması gerektiğine ikna olmuştu, ses kayıtları da medyaya verilecekti. Uluslararası yayın yapan kanallar Münasebetsiz'in cinayet haberine büyük yer veriyordu; bu cinayeti Münasebetsiz'in kitabının Batı'da elde ettiği başarıya öfkelenen bir terörist grubun, kendisini cezalandırmak için işlediğini vurguluyorlardı. Eski kocası Albay Latif bu nakaratı

bütün haber kanallarında tekrarlıyordu. Onlarca meraklı gazetecinin bakışlarıyla karşı karşıya kalınca küstahlaşmaya başlayan oğulları, Memleket kanallarından birinde, eğer katilleri polis bulamazsa kendilerinin bulup annelerinin ölümünün intikamını alacaklarını söylediler. Tabii kimse tam olarak ne demek istediklerini araştırma gereği duymadı. Bu sırada şehit Madam Auratpasand'ın afişleri bütün Avrupa başkentlerinin reklam panolarında boy gösterir oldu; üzerinde onun resminin olduğu tişörtler Memleket havaalanlarındaki mağazalarda satılmaya başlandı. Tek eksik, Sınır Tanımayan Dedektiflerin ülkeye gelip katilleri yakalamasıydı.

Bütün bu duygu ve histeri dalgası medya dünyasındaki diğer hikâyeleri bastırırken, Editions Montmonrecy, sivri dilli bir basın bülteniyle Auratpasand'ın röportajının olduğu kitabın yayınlandığını duyurdu. Bu haber yeni bir ilgi fırtınasını da beraberinde getirdi. Fakat Henri, milyonluk teklifler gelmesine karşın kitabı yazı dizisi olarak yayınlamaya yanaşmıyordu. Eski kafalıydı ve kitabın tek referans kaynağı olarak kalmasını istiyordu. Piyasa onun bu kararını haklı çıkarttı. Fransa'daki siparişler yüz binli rakamlara ulaştı.

Bütün bunlar olup biterken, İslamabad'daki polis amiri soğukkanlılığını koruyordu; yüz ifadesinin ruhsuzluğu uluslararası medyada tatsız yorumlara konu olmuştu. Böylesine dehşet verici bir trajedi yaşanırken, polis amiri nasıl olur da en ufak bir duygu belirtisi göstermezdi? Memleket'in polisleri cinayeti önemsemiyor muydu?

Derken, bu öfke patlamasından tam olarak iki hafta sonra, haksız yere karalanan İslamabad polisi sabah saat 8:30'da yerel kanallarda canlı yayınlanan ve El Cezire, CNN ve BBC

World'e de iletilen bir basın toplantısı düzenledi. İftiraya uğrayan polis memuru, soğukkanlı ve yine duygusuz bir ses tonuyla konuşmaya başladığında etrafı ölümcül bir sessizlik sardı.

"Hanımefendiler, beyefendiler. Bu sabah erken saatlerde üç kişiyi tutukladık. Albay Latif ve iki oğlu Ahmet Latif ve Asıf Latif birinci derece cinayetle suçlanarak gözaltına alındılar. Memleket Ordusu bana Albay Latif'in rütbesinin elinden alınarak ordudan atıldığını açıklama yetkisi verdi. Artık asker değil ve sivil mahkemede yargılanacak. Bu aşamada söyleyeceklerim bunlardan ibaret."

Olaya uluslararası kamuoyu ilgisi olduğu için İslamabad polisinin bu kusursuz tavrı Memleket'teki çoğu kişiyi memnun etmişti. Suçlulara işkence edilmemişti. Polisin elinde ikinci derece fakat ölümcül kanıtlar vardı. Münasebetsiz bu üç erkeğin her birine birer milyonluk çek yazmış ve banka hesabı yeni adı Yasemin Auratpasand üzerine olmasına karşın çekleri *Khalida Latif* olarak imzalamıştı. Asıf Latif daha sonra, annesine bu tutarsızlığın sebebini sorduğunda, annesinin bankanın sadece bu imzayı kabul edeceğine Kuran üzerine yemin ettiğini söyleyecekti. Ona inanmışlardı ama Münasebetsiz hepsinden daha akıllı çıkmıştı. Onların planladığı bu kötü oyundan şüphelenmiş olabilir miydi? Yaptıkları hata hayatlarına mal olmuştu. Asıf Latif mahkemede, bunu bir namus cinayeti olarak planladıklarını söyledi. Anneleri onca adamla birlikte olup namuslarına leke sürmüştü. Onu parçalarına ayırmak için eve çağırmışlardı.

Hâkim, "Peki o halde," diye sordu, "neden parasını almak istediniz? Sizden başka çocuğu yoktu, yani mirası oto-

matikman size kalacaktı. Suçlu olduğunuza dair en ufak bir şüphe kalmadığından doğruları söylemeniz sizin hayrınıza olur."

Fakat çocuklar babalarını işin işine karıştırmadılar. Babaları, eve geldiğinde çocukların annelerini öldürmüş olduğunu gördüğünü, söz konusu oğulları olduğu için kendini onlara yardım etmek zorunda hissettiğini söylemişti. Fakat polisin bulduğu kanıtlar bu hikâyeyle çelişiyordu. Üç farklı bıçak kullanılmıştı ve bu bıçaklar çuvalın içinden çıkmıştı. Bıçaklardan birinin üzerinde Albay Latif'in parmak izlerinin olduğu tespit edilmişti. Onu neden bu kadar vahşi bir şekilde öldürmüşlerdi? Albay'ın evde tabancaları ve tüfekleri vardı. Tek bir atış yeterli olurdu. Açıklama yine Asıf'tan geldi. Üçünün onu öldürmesi gerekiyordu ve silah kullanmak olabilecek en kolay yoldu. Kurşun çok hızlı bir ölüm biçimiydi. Aileye yaşattığı utanç adına onu cezalandırmak istiyorlardı. Hüküm ânında verildi ve ceza bir hafta sonra infaz edildi. Üç adamı da idam ettiler.

* * *

Cinayete dair tüm kanallarda yayınlanan gelişmeler, önceki tahminlerle çelişiyordu, fakat Batı'da insanlar balık hafızalıdır. Uygun görülmeyen gerçekler kurguyla kapatılır. Editions Montmorency, röportaj kitabını Henri'nin dobra giriş yazısıyla yayınladığında kitap kelimenin tam anlamıyla görmezden gelindi. Medyada kitabın tanıtımı hiçbir şekilde yapılmamasına rağmen ilk baskı iki yüz binden fazla sattı, kitabın yurt dışı telif hakları Henri'nin İstanbul Kitap Fuarı'nda düzenlediği açık arttırmada *peynir ekmek* gibi satıldı.

Birkaç radyo istasyonu ses kaydından çeşitli bölümler yayınladı; kitaba dair canlı yayında yapılan tek tanıtım bu oldu. Jean-Pierre Bertrand ortalarda görünmüyordu. Paris ve New York'ta Münasebetsiz'in etrafını saran ünlülerden hiçbiri, ölümünün ardından kendi adının Münasebetsiz'le anılmasını istemedi.

Marianne adlı kitapta Zeynep Şah'tan sözlü tarihçi olarak bahsediliyordu; bu benim dışımda herkes açısından yeni bir haberdi. Kitabın İngilizcesi de basıldı, fakat Diderot'nun New Yorklu arkadaşları kitabın varlığını reddetmeyi yeğlediler. Kitap hakkında tek bir eleştiri yazısı dahi çıkmadı, fakat tıpkı Paris'te olduğu gibi burada da satışlar çok canlıydı. Münasebetsiz'in Memleket'e gitmeden önce vasiyetname hazırlamış olması hepimizi şaşırttı. Ölümü halinde Paris'teki ve sahip olduğu diğer her şey oğullarına kalacaktı. Eğer -çocuklarının kendisinden önce ölmesi de dâhil olmak üzere- herhangi bir sebepten dolayı bu mümkün olmazsa -her yıl, Pencapçadan tercüme edilecek üç kitap basılması şartıyla- bütün varlığı Editions Montmorency'ye miras kalacaktı.

Neelam'dan gelen telefon beni hem şaşırttı hem de mutlu etti. "Pekin'den yeni döndüm ve Bayan Latif'in başına gelenleri duydum. Sonra kitabı aldım. Çok iyi bir röportaj. Lütfen, Zeynep *yengeyi* benim adıma tebrik et. Münasebetsiz'in hayatı ne fena bitti. Biliyor musun, ona İngilizce öğreten kişi bendim."

Neelam'a Münasebetsiz'le olan görüşmemi, kendisinin de bana aynı şeyleri söylediğini, Neelam'a minnet duyduğunu dile getirdiğini ve onun evliliğini yıktığı için pişmanlık duyduğunu anlattım.

"Unutalım gitsin, Dara amca. Allah ne yazdıysa o olur. Sana iyi bir haberim var, neredeyse on beş yıl sonra annemle aramızı düzelttik. Ona bizde kaldığını ve senden yapmamanı istememe rağmen kahveye övgüler yağdırdığını anlattım. Çok memnun oldu. İslamabad'a ne zaman geleceksin? Umarım en kısa zamanda gelirsin."

Yavaş yavaş bütün parçalar yerine oturuyordu; kimileri olabilecek en ürkütücü, kimleriyse arkadaşlarıma ve ailelerine yeniden huzur getirecek şekilde. Peki, Zeynep'e ne olacaktı? Bize daima keyif veren ve bizi iyileştiren aşkımızın ve arkadaşlığımızın uzun ömürlü olmayacağından şüphe ediyordum. Benim yazmam gereken kitaplar vardı. Zeynep ise Sint'te, eski ve modern eserlerin birarada sergileneceği bir müze kurmak istiyordu. Giriş katında Mohenjo-Daro olacak, Platon üst katlarda sergilenecekti. Durmadan bundan bahsediyor, Mohenjo-Daro'ya ve milattan önce 3600 yılında Sint şehrinin de bir parçası olduğu o medeniyete eskiden beri duyduğum hayranlığın yeniden ateşlenmesine sebep oluyordu. Ben bu satırları yazarken Mohenjo-Daro'nun sert ifadeli rahiplerinin ve dans eden zarif bedenli kızlarının küçük figürleri kitaplığın rafından bana bakıyordu. O dönemde, o bölgede geçen bir roman yazmayı hep düşünüp dururdum, fakat araya başka şeyler girmiş ve bu niyetim arka planda kalmıştı. Acaba projeyi hayata geçirmenin vakti gelmiş miydi? Belki, sırf o dönemdeki insan sağlığının ve gıda dağılımının Memleket'in bugünkü koşullarından çok daha iyi durumda olduğunu göstermek için yazabilirdim.

Zeynep devlet müzelerinin iyi fonları olmadığını, yoz bürokratlar tarafından yönetildiğini ve bunun sonucunda ço-

ğu sanat eserinin çoktan Batı müzelerine ya da özel koleksiyonlara gittiğini biliyordu. Kendi müzesini kurma konusunda kararlıydı. Bana müzenin müdürü olmam için durmadan baskı yapıyordu fakat ben bu projenin bir parçası olamazdım. Onun hayatında Platon'un yerini alamazdım. Bunu Zeynep'e söyleyince bana sımsıkı sarıldıysa da beni aksine ikna etmeye çalışmadı. İkimiz de yola devam etme vaktinin geldiğinin farkındaydık, arkadaşlığımız sonsuza dek sürecek olsa da bir dahaki sefere ne zaman görüşeceğimiz ve ne yapacağımız cevaplanamayan sorulardı. Onun uzlaşılmazı imkânsız biri olması başlı başına bir sorundu. Platon'un son tablosunu birlikte görmemiz gerekiyordu. Bu konuda fikir ayrılığımız yoktu.

Münasebetsiz'in vasiyetinin açıklandığı akşam yediğimiz yemek sırasında Henri, "İçgüdülerin doğruymuş, Zeynep," dedi. "Katıksız bir canavar değilmiş. Yarı kurban, yarı canavarmış. İşte yaşadığımız dünyanın insanlara yaptığı bu. Dara, Münasebetsiz'in mirasına teşekkür etmek için sence ne yapmalıyız? Yasemin Auratpasand Ödülü kulağa çok istismar edici ve sahte geliyor."

"Bir düşüneyim."

O gece geç saatte, Zeynep huzur içinde uyurken bu konuyu düşündüm; Münasebetsiz'in doğduğu köyde, aptalca reklâmlardan kaçınmak için gerçek adının verileceği bir kız okulu kurmak bir çözüm olabilirdi, bu okul her yıl en başarılı iki öğrencisine yurt dışı bursu da verebilirdi. Hem Henri hem de Zeynep fikrimi kabul ettiler. Zeynep işleri hızlandırmak için ağabeyiyle konuşacaktı. Henri bir arkadaşıyla parayı böyle bir amaçta kullanmak üzere en iyi nasıl değerlendi-

rebileceğimizi görüşecekti. Bu arada Henri'nin yayınevi için bir Pencapça listesi hazırlanacaktı, bu liste için altı kitap önereceğime söz verdim: üç klasik, üç de modern roman.

Henri gittikten sonra Zeynep gözleri parlayarak, "Keşke okula Cilveli Kız Okulu adını verebilseydik," dedi. "Ama ne yazık ki sakallı arkadaşlarımızın bir kısmı bunu yanlış anlayabilir."

ON YEDİ

Sevgili Dara, sana söz vermiş olduğum gibi Jindié'nin Pekin'deki ilk üç ayını ve Yunnan seyahatini anlattığı metni ekte gönderiyorum. Yazdıklarından uzun vadede iyi sonuç alacağı konusunda oldukça umutluyum. Sen bizim eve geldiğinde Jindié'yle durmadan çaldığınız parçayı hatırlıyor musun? Muddy Waters'dan "Everything Gonna Be All Right". Hayatıma eşlik eden müzik artık bu parçadan daha derli toplu ama yine şarkı söylemeye başladım. Bu e-postanın ekindeki dosyada, kendi başına bir kitap olarak basılacağı için üzerinde düzeltmeler yapılması gerekti; Pekin'in uzayıp giden tasvirleri, Jindié'nin Etnik Kültür Tema Parkı'na yaptığı ziyarete dair -zalimliği beni hem şaşırtan hem de memnun eden- hicivli yorumlarını çıkarttım; bu parkın

girişi Dördüncü Çevre Yolu'ndan ve Jindié'nin bu yol hakkında bile söyleyecek çok şeyi vardı. Jindié'nin Pekin hakkındaki izlenimleri ve Dali ile Yunnan'a dair lirik tasvirleri kendi başına yayınlanmayı hak ediyor ve içinde egzotizmin kırıntısı olmadığı için *National Geographic*'de yayınlanmayacak olsa bile eminim ki bir yerde basılacaktır. Metni, Jindié'nin yalın yazım tarzını değiştirmeden ya da süslemeden, sadece tanıdığımız karakterlerin gelişimine ve hikâyemiz için gerekli diğer karakterlerin ortaya çıkışına odaklanacak şekilde kısalttım.

bol şans,
eski dostun Konfüçyüs

Sevgili Dara,

Ağabeyimle birlikte Pekin'e dönmedim, yolculuğa hazırlanmak için birkaç gün Londra'da kaldım. Zahid'in tanıdığı çok sayıda nörolog var, bunlardan iki tanesiyle Zahid'le birlikte görüştük. Hafıza kaybı vakalarında genelde eski hatıraların baskılandığını belirttiler; bu hatıraların yeniden gün yüzüne çıkıp çıkmayacağıysa tamamen kişiye bağlıymış. Hanif'in (sen ve diğer arkadaşlarınız ona Konfüçyüs diyor olsanız da lütfen bu adı kullanmamı kabullen) Pencapçayı tamamen hatırlaması doktorları çok etkiledi, nörologlardan biri daha önce böyle bir vakayla karşılaşmadığını söyledi. Bize Pencapça ve Çince konuşurken ona Hanif diye hitap etmemizi öğütledi. Her iki doktor da Pençapçayı hatırlamasının, kaybettiği hafızasına dair bir işaret olduğunu vurguladı. Düzeltmesi zaman ve sabır gerektiriyor.

Hanif bizi Pekin havaalanından alıp arabayla eve götürdü, yol boyunca mimarlarının adlarını da söyleyerek yeni binaları gösterdi. Finans merkezinin yakınında, yaklaşık beş-altı yıl önce inşa edilmiş çok büyük ve konforlu bir apartman dairesinde oturuyor. Kısa saçlı, şık giyimli ve kırklı yaşlarının sonlarındaki karısı Çeng Yu-çih İngiliz-

ce ve Almancayı akıcı konuşuyor. Hükümetin bir bakanlığında ekonomist olarak çalışıyor.

Hanif, Zahid'e evi gezdirip, sonra da sağlık merkezi ve yüzme havuzunu göstermek üzere onu bodrum kata indirdiği sırada ben de Yu-Çih'e hikâyemizi anlattım. Beklediğim kadar şaşırmadı. Hanif ona bizim Paris'te tanıştığı arkadaşları olduğumuzu ama aynı zamanda akraba olma ihtimalimizin de bulunduğunu söylemiş. Yu-çih, Hanif'in hafızasını kaybetmeden önceki hayatının hikâyesini yavaş yavaş oluşturmaya çalıştığını ve Paris'ten döndükten sonra çok sayıda kişiye Lahor'da doğduğunu ve kısa süre önce kız kardeşiyle karşılaştığını anlattığını söyledi.

Yu-Çih ayrıca Hanif'in uykusunda tuhaf dillerde konuştuğunu ve sık sık kendisinin bile sözlüğe bakmasına sebep olan çok eski Çince sözcükler kullandığını söyledi. Bütün yaşananlar Yu-Çih'e ancak şimdi anlamlı gelmeye başlamış. Hanif'in ona anne babası olarak tanıttığı fakat evlerine hiç gelmeyen ve Hanif'in nadiren ziyaretlerine gittiği yaşlı çiftin kim olduğunu hep merak edermiş. Yu-Çih, emekli fabrika işçiler olduğu için Hanif'in onlardan utandığını düşünüyormuş. Bu bütün büyük şehirlerde sık görülen bir durumdu, dolayısıyla Hanif'e konuyla ilgili çok fazla soru sormamış. "Bir ülke kimliğini bu kadar derinden değiştirirken, vatandaşlarının da aynı şeyi yapması neden şaşırtıcı olsun ki?"

Yu-Çih'i çok sevdim. Dürüst ve akıllı bir kadın.

Hanif ve Zahid dönünce, "Hanif, eşini çok sevdim," dedim. Bu isim onu irkiltti.

Sonra Zahid de aynı ismi tekrarlayınca Hanif bize döndü, "Neden bana bu adla hitap ediyorsunuz? Paris'te arkadaşlarınızdan biri bana Konfüçyüs diye hitap etti ama siz niye bana hitap ederken şey diye, neydi o isim?"

"Hanif!"

"Bu isim Çince değil."

Söylediğini onaylayarak başımı salladım, ama onu daha fazla zorlayacak bir şey söylemedim. Sonra Yu-çih, ailemizin Hui olup olmadığını sordu. Ona Yunnanlı Hui olduğumuzu, fakat daha sonra Hindistan'a yerleştiğimizi, topluluğumuzun bir kısmının atalarımızdan geleneksel Arap isimleri de aldığını söyledim. Annemin, babamın ve benim isimlerimiz Çince'ydi fakat ağabeyime Hanif adını vermişlerdi. Başını ellerinin arasına alıp yatağa oturdu.

"Sevgili kardeşim, Jindié, bunu sormamın sebebi ağabeyinin Pekin'deki Huilere sürekli lanet okuyor olması, bazen çok ağır küfürler ediyor. Onu bu konuda sürekli azarlıyorum, ama beden dili bile agresifleşiyor. Kendisinin de bir Hui olduğunu asla kabul etmez. Çünkü bu onun yaşayacağı en büyük şok olur. Ona Şanghay'da yaşayan ailemin Hui olduğunu söylemeye cesaret edemedim. Biz hiç dindar değiliz, ama cerrah olan babam mirasıyla gurur duyar. Ağabeyini arada sırada şehirdeki en iyi eriştelerin yapıldığı Oxen Sokağı'na götürüyorum. Oxen Sokağı Hui bölgesinde ve oradaki insanlara tuhaf gözlerle bakıyor. Bir defasında saldırgan bir ifadeyle domuz eti istedi ve karşılığında da aynı saldırganlıkta bir cevap aldı. Benim arabayı hareket ettirmeme fırsat kalmadan, 'Git domuzları becer,' dedi. Sonrasında ona bağırdım. Daha da saçma sapan şeyler söyledi. 'Ülkemize ilk gelen Huiler kendi ülkelerine geri döneceklerini söylemişler. Fakat on iki yüzyıl geçmesine rağmen hâlâ burada yaşıyorlar. Artık kendi ülkelerine dönmeleri lazım.' Ona bütün azınlıkların geri dönmesinin gerekip gerekmediğini sordum ve ardından Tibetlilerin geri dönmek istediğini ama bizim buna müsaade etmediğimizi hatırlattım. Çok tuhaf bir cevap verdi. 'Diğerleri kalabilir. Sadece Huiler gitsin. Gitmeleri gerekiyor.' Sincan'daki Müslümanlardan rahatsız

olmuyor. Onlar da kalabilirlermiş. Sadece güneydeki Huiler. Güneyde Huiler ve Hanlar arasındaki evlilikler o kadar güçlü ki yüzyıllar boyunca onları birbirinden ayıran yegâne şeyler domuz eti tabusu ve ibadet biçimleri olmuş.

"Hanların çoğu, Konfüçyüs Hui'lerin gözünde neyse Muhammed'in de kendiler için o olduğunu düşünüyordu. Belki de sevgili eşim melezlikten nefret ediyordur. Bilmiyorum. Arkadaşlarımızın hiçbiri onun gibi laflar etmiyor."

Bütün bunları duymak benim açımdan büyük bir şoktu, çok üzüldüm. Yavaşça bavulumu boşaltmaya başladım, Hanif'in zihnini nasıl açacağımı düşündüm. Annemizle babamızın güzel, eski bir fotoğrafıyla babaannemizin ve ninemizin Zam Zam silahının önünde çekilmiş fotoğraflarını getirmiştim; o silah şimdi evimin oturma odasının duvarında asılı duruyor. Sonra düğünümün hemen ardından hep birlikte çektirdiğimiz fotoğrafı mutfağa koydum; gülümseyerek objektife bakan Hanif, *achkan* yani Müslüman Hintlilere ve Pakistanlılara özgü uzun bir ceket giyiyordu ve kafasında sarık vardı. Yu-Çih o fotoğrafı görünce neredeyse bayılacak gibi olsa da tek kelime etmedi.

Zahid'in katıldığı uluslararası konferanslarda tanıştığı Çinli doktorlar vardı ve onların aracılığıyla harika bir nörolog buldu. Doktor hanıma Hui fobisi de dâhil olmak üzere her şeyi anlattım. Doktor Wang, Hanif'i görmeyi kabul etti, fakat bir ay sonra. Uygun uyaranlarla hafızasının geri geleceğine inanıyordu. Eğer Pencapça konuşmaya başladıysa her şey olabilirdi. Hanif'in kaza geçirip geçirmediğini sordu ve annesiyle babası sandığı çiftle görüşmem gerektiğini söyledi. Doktor Wang sadece bir tarama yapıp beyninde fiziksel bir hasar olup olmadığına bakacaktı. İşin geri kalanı bize düşüyordu.

Hanif ve Yu-çih işe gitmek üzere erkenden çıkıyorlardı; Zahid, Neelam'ı ve çocukları alıp tatillerini geçirmeleri için Londra'ya götürmek üzere İslamabad'a gitmişti. Bir başıma kalmıştım, ben de şehri keşfe çıktım. Oxen Sokağı insan kaynıyordu. Camiye gidip içeri girdim. Kimsenin umurunda olmadı. Pekin'deki en iyi erişte tezgâhını buldum. Üzerine *qing zhen* yani helâl yazıyordu; bir başka tabela "domuz eti yok" diyordu. Erişteler çok güzeldi. Tezgâhın yirmi beş yaşındaki sahibine Memleket'ten gelen bir Hui olduğumu söyleyince bana çok sıcak davrandı. Oraya nasıl yerleştiğimizi sordu. Çinli bir deniz mühendisi olan amcası şimdilerde Gwadar'daymış. Hiç oraya gitmiş miydim? Başımı hayır anlamında salladım. Laik bir Marksist, ama aynı zamanda bir Hui olduğunu, Arap atalarını onurlandırmak için azınlık bayramlarındaki gelenekleri yerine getirdiğini söyledi. Camilerin tamiratı ve yenilerinin inşası için Körfez parası geldiğinden dolayı ibadet etmek üzere camiye gelenlerin sayısında artış olduğunu gözlemlediğini söyledi. Göz kırptı: "Sanırım bir kısmı bedava yiyecek ve giyecek için gidiyor."

Yu-çih işten bir günlüğüne izin aldı ve Hanif'in annesiyle babası sandığı çifti görmem için beni arabayla şehrin eski yerleşim bölgesine götürdü. Kapitalizm öncesi Pekin'in kenar mahallelerinin yakınında, küçük evlerden oluşan yığında yaşıyorlardı. Seksenli yaşlarının sonlarında olmalıydılar. Bizi çok sıcak karşılayıp çay ve tatlı bisküvi ikram ettiler. Hikâyelerini bütün açıklığıyla anlattılar; hiç yalan yoktu.

Hanif, oğullarının yakın arkadaşıymış ve 1960'lı yılların son dönemlerinde bu iki genç sık sık onların evinde kalırmış. İkisi de Kızıl Muhafızlar'ın kendine Dünya Devrimi için Çeperden Merkeze Proleter Grup olarak adlandıran grubunun üyesiymiş. Bir gün ya başka bir grupla ya da kendi gruplarındaki Lin Biaocularla bir çatışma yaşan-

mış. Detayları hiçbir zaman öğrenememişler ama çatışma oğulları Hsuan'ın öldürülmesiyle sonuçlanmış. Hanif arkadaşını sırtına alıp cesedini eve kadar taşımış. Kendi kafası da kanıyormuş ve bilincini kaybetmiş haldeymiş. Yaşlı çift Hsuan'ı hatırlayıp ağlamaya koyuldu, Yu-çih ile onlara sarılıp tekrar sakinleşmelerini bekleyerek sırtlarını sıvazladık. Hsuan onların tek çocuğuymuş.

Ambulans çağırmışlar, Hanif hastaneye kaldırılmış, bilinci yerine gelmiş ama ne olduğuna dair hiçbir şey hatırlamıyormuş. Ambulansla yaşlı çiftin evine geri gönderilmiş. Siyasi çalkantılar durulunca Pekin Üniversitesi'ne girmiş, işçi sınıfından bir çiftin oğlu olarak giriş hakkı kazanmış. Üniversitenin yetkilileri de o dönemin kaosundan yeni yeni kendilerine geliyorlarmış. Hanif'in hafıza kaybı yaşadığının farkındaymışlar ve onu ne önceki eğitimi ne de başka bir konu hakkındaki detaylar konusunda sıkboğaz etmişler. Kültür Devrimi sırasında aldığı Çiao-fu adına yeni belgeler hazırlanmış. Çok başarılı bir öğrenciymiş, eve daima iyi notlarla dönermiş. Sonra çalışmak üzere Şanghay ve Hong Kong'a gitmiş, kısa süre önce de Pekin'e dönmüş. Çalışmaya başlayınca 'ailesi'ne her ay para göndermeye başlamış; paranın yanı sıra içinde kıyafet ve pahalı yiyeceklerin bulunduğu paketler de gönderiyormuş. Hsuan'ın ölümünden sonra pek fazla konuşmamış, fakat her zaman son derece hürmetkârmış. Onları kendi anne babası sanan Hanif'miş. Onlar da Hanif'e hiçbir zaman aksini söylememişler çünkü bir bakıma Hanif de kendi oğulları olmuş. Bir defasında Hsuan'la kendisinin, kafalarında kırmızı bantlar olan bir fotoğrafını görüp onlara, "Bu benim kardeşim mi? Ona ne oldu? Neden öldü?" diye sormuş.

Hanif'in nereden geldiği ya da bize mektup yazıp yazamayacakları hakkında en ufak bir fikirleri yokmuş. Çantasına baktıklarında

buldukları tek şey, bugün kullandığı adına çıkartılmış pasaportu olmuş. Ne bir adres defteri ne de kim olduğunu gösteren herhangi bir belge varmış. Hiçbir şey bulamamışlar. Kültür Devrimi sırasında durum böyleydi. Kimlik kartlarından kurtulmak bağımsızlık ifadesi olarak algılanıyordu. Hanif'in hafızası geri dönene kadar öğrenebileceğimiz her şeyi öğrenmiştik.

Eve döndüğümüzde Hanif mutfaktaki fotoğrafa baktı, kendini tanımadı. Ne Yu-çih ne de ben bir şey söyledik, ama diğer fotoğraflara yani annemizle babamızın ve ninelerimizin olduğu fotoğraflara uzun uzun baktı.

Yalnızken onunla sık sık Pencapça konuşuyorum, o da yüzünde gülümsemeyle bana cevap veriyor. Bir defasında, "Bu dil çok komik. Eskiden çok sık yaptığımız bir espriyi hatırladım," dedi. O, "Hatırladım," deyince içim neşeyle doldu ama sükûnetimi bozmadan bana espriyi anlatmasını istedim. "Çok aptalca ama komik. Biri gidip büyük ısırgana [Nathiagali gezilerimizden hatırlayacağın insanı kaşındıran bir bitki], "Seni neden sadece yazın görebiliyorum? Neden kışın ortadan kayboluyorsun?" demiş. Büyük ısırgan cevap vermiş: "Bana yazın nasıl davrandığını düşünecek olursak, kışın ortada görünmek istemememe neden şaşırıyorsun ki?" Bana hiç komik gelmedi ama Hanif o kadar çok güldü ki ben de ona katıldım. Bu ruh haliyle kafasında adeta ejderhalar savaşıyormuş gibi göründüğü, o çok gergin diğer ruh hali arasında gidip geliyor.

Oğlum Süleyman Yunnan'dan döndü. Dali'de yaşıyor ama bütün eyaleti geziyor. Finans dünyasının sözleşmelerine ve vadeli işlemlerine kaybettiğimizi düşündüğüm çocuğum eve döndü. Hanif onun gelişinden çok etkilendi, Süleyman'ın Yunnan'daki maceralarını keyifle dinledi.

Süleyman'ın Hong Kong'da borsa simsarı olarak geçirdiği eski hayatı dayısının daha çok ilgisini çekti. Nerede çalıştığı, ne kadar para kazandığı ve o dünyadan ayrılmasına neyin sebep olduğu. Süleyman ne kadar çok çalıştığını, her gün işten çıktıktan sonra bir kulübe koşup arkadaşlarıyla bir-iki kadeh bir şeyler içmenin, televizyon seyretmenin ve saat beşte kalkıp bir saat önce işe gidebilmek için bir ân önce yatmanın dışında hiçbir şey düşünmeye vakti olmadığını anlatırken hem Hanif hem de Yu-çih bol bol kafalarını salladılar.

Baş başa kaldığımızda Süleyman âşık olduğunu itiraf edip bana kız arkadaşının fotoğrafını gösterdi. Üniversitede yüksek lisans öğrencisi, ondan birkaç yaş küçük ve tıpkı Süleyman gibi o da tarih okuyor. Hangi anne oğlunun seçiminden memnun olur ki? İlk tepkim kızın fazla güzel olduğu ve tanışana kadar kesin bir yargıya varamayacağımdı. İkisinin bir fotoğrafı daha vardı; gölde bir kayığın içindeydiler ve kız gülüyordu. Diğer havalı pozundan daha çok hoşuma gitti. Ben hep Süleyman'ın hoş bir Pencaplı kızla evleneceğini hayal etmiştim. Bunu söyleyince, "Evet, tıpkı Neelam'ı çok mutlu eden Pencaplı hoş general gibi," dedi. Ona kız arkadaşıyla ilgili o kadar çok soru sordum ki sabrı tükendi. Önümüzdeki hafta ailesiyle birlikte Pekin'de olacakmış ve onunla tanışabilirmişim. Genç çiftin her şeyi çok iyi planlamış olduğunu düşündüm. Ama You-şi'yle tanışmadan önce hayatımızda küçük bir deprem olacaktı. Öncül sarsıntılar haftalardır devam ediyordu.

Bir sabah Süleyman ve Hanif birlikte mutfaktayken oğlum eski düğün fotoğrafını görüp kahkahalarla gülmeye koyuldu. "Dayı, Pencap kıyafetleri içinde çok hoş görünüyormuşsun. Baksana." Hanif'in benzi attı. Fotoğrafa dikkatlice baktı. Mutfaktan çıkıp benim odamın kapısını çaldı.

"Jindié, annemiz ve babamız öldü mü?"

Başımı evet anlamında salladım, birlikte yatağıma oturup ağladık. Bütün günü konuşarak geçirdik. Ona kendi hayat hikâyesini anlatmama izin vermedi; bunun yerine sorular sormayı tercih etti. Sorularına karşılık verdikçe daha çok soru yöneltmeye başladı. Parçaları kendisi biraraya getirdi.

"Biz bir Hui ailesi miyiz?"

Kati bir şekilde, "Evet," dedim.

"Yunnanlı mıyız?"

"Evet."

"Dù Wénxiù'nun soyundan mı geliyoruz?" Gülümsemeye başladı. "Sanırım bana Konfüçyüs adını veren Platon'du, yoksa Dara mıydı?"

"Platon birkaç ay önce öldü, Hanif. Dara'yla birkaç hafta önce Paris'te tanıştın. Bize haber veren Dara'ydı."

"Onu daha sonra arayacağım. Şimdi üç isim arasında seçim yapmam gerekiyor. Sanırım en iyisi Hanif'i kullanmak olacak ama bütün yasal belgelerimde Çiao-fu yazıyor. Konfüçyüs de bana Lahor'daki gençlik günlerimizi hatırlatıyor."

Kafasındaki çamur tabakası çözülüyordu. Aynı ânda onlarca hatıra birden aklına geliyordu. Aniden tekrar ağlamaya başladı ve kendisini evlatlık edinen ailesinin evine gitmemiz gerektiğini söyledi. Arabayı çok hızlı kullanıyor, bir yandan da Pekin trafiğine küfürler yağdırıyordu, oysa arabası çok büyüktü ve sorunun bir kısmını yaratan da buydu. Yaşlı çift çok şaşırıp memnun oldular. Hanif hızla içeri girip onlara sarıldı.

"Her şeyi hatırlıyorum. Arkadaşım Hsuan, yani oğlunuz, benim hayatımı kurtarmaya çalışırken öldü."

Derken hikâye dökülüverdi. Kızıl Muhafızların rakip bir fraksiyonunun saldırısına uğramışlar; onlara yaltakçılar, Sovyet revizyoniz-

minin köpekleri, hain Lin Biao'nun ve ABD emperyalizminin destekçileri demişler. Sonra Hanif'le alay etmeye başlamışlar. Sen Kızıl Muhafız değildin. Sen bir Hui domuzusun. Domuzlar Kızıl Muhafız olamazlar. Bizimle birlikte tekrar et: Ben Kızıl Muhafız değil, bir Hui köpeğiyim. Hanif bunu söylemeyi reddedince ona sopalar ve bıçaklarla saldırmışlar. Kafasına onlarca darbe almış, tam ona bir defa daha vuracaklarken genç Hsuan araya girmiş ve kafasına aldığı tek bir çekiç darbesiyle ölmüş. Yaptıkları karşısında şaşkına dönen rakip fraksiyon ortadan kaybolmuş. Hanif'in tek hatırladığı, Hsuan'ı sırtına alıp durmadan yürüdüğü. Yaşlı çift ağladı. Son günlerde herkes çok gözyaşı döktü. Hanif onlara, "Neden burada yaşıyorsunuz? Benim kocaman bir evim var. Gelip bizimle oturun. Ya da size bize yakın başka bir ev bulayım," dedi.

Evlerinden ayrılmak istemiyorlardı. İşçilerin saygı gördüğü bir dönemde işçi olarak çalışmış olmaktan memnunlardı, ayrıca bu evin Hsuan'ın doğduğu ve öldüğü ev olduğunu söylediler. Ondan uzaklaşmak istemiyorlardı. Yanımızda Oxen Sokağı'ndan aldığımız yiyecekleri getirmiştik. Hanif o bölgeyi anlattı. "Halkımız yüzyıllardır o bölgede yaşıyor," dedi. Acaba onlara beslediği nefret Hsuan ölmeden hemen önce duyduklarından mı kaynaklanıyordu? Kim bilir? Hep birlikte masaya oturup yemek yedik. O iki yaşlı insana Mao hakkında ne düşündüklerini sormadan edemedim. İlk önce yaşlı adam cevap verdi: "Nereden geldiğini unutup bambaşka bir geçmişe doğru gitti." Karısı onun kadar objektif değildi: "Geriye dönüp bakıyorum. Hsuan daima Başkan Mao'nun kapitalistlerle mücadele ettiğini söylüyordu. Başka hiçbir konuda olmasa bile o konuda haklıydı." Hanif'e baktım. Gülümsüyordu. "Anne, baba, ikiniz de haklısınız. Japon haydutlarla ve KMT ile mücadele etme konusunda da haklıydı. Devrim olmasaydı şu ânda bulundukları yerde olamayacaklarını id-

rak edemeyen mevcut liderlerimiz Çang Kay-şek'i Mao'ya yeğliyorlar. Oysa ben Çang'ı neden özlemle andıklarını anlıyorum."

Arabayla eve geri dönerken uzun uzun Hsuan'dan bahsetti, ailesine daha fazla yardımcı olmadığı için durmadan kendini suçladı. Ona yaşlı çiftin kendilerini ihmal ettiğini düşünmediklerini söyledim. Sonraki birkaç ay çok keyifli geçti. Uzun zamandır kendimi hiç bu kadar mutlu hissetmemiştim; aslına bakarsan kırk altı yıl önce Lahor'da, Şalimar Bahçeleri'ndeki gecenin başladığı ândan beri hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Yu-Çih harika bir yenge. Hanif'in kimliğini hiçbir sorun yaşamadan yeniletti ve hatta Hanif'e hafıza kaybının yarattığı Hui fobisini hatırlatıp onu utandırdı.

Onlara Süleyman'ın hayatında olup bitenlerden bahsettim, You-şi'yi akşam yemeğine davet ettik. İkisi birlikte geldiler. Kız yakından da çok güzeldi ve bu beğenimin fazlasıyla farkındaydı, fakat çekingenliğini atıp sohbet etmeye başlayınca ben de yelkenleri suya indirdim. Onlar adına mutlu oldum, annesinden birdenbire gelen bu yumuşak yaklaşımı fark eden Süleyman bütün akşam gülümsedi. Hanif, You-şi'ye ilişkilerini ailesine söyleyip söylemediğini sordu. Süleyman ve You-şi kahkahalarla gülmeye başladılar. Ben oraya varmadan önce Süleyman akşamları sık sık onun evinde kalıyormuş, hatta anlaşılan o ki onun yatağında yatıyormuş. You-şi'nin hem annesi hem de babası üniversitede profesördü ve her ikisi ne karar verirse memnuniyetle kabul ederlerdi.

Süleyman, "Canımız ne zaman isterse o zaman evleneceğiz, Anne," dedi. "Burada bize kimse baskı yapmıyor. Burası ne Lahor ne de Londra."

Söyleyecek başka bir şey kalmamıştı. Bir süre sonra Neelam çocuklarla birlikte gelip bir hafta kaldı. O da You-şi'yi görür görmez

sevdi ve ikisi birbirlerinden ayrılmaz oldular. You-şi çocuklarla ilgilendi, onları o korkunç, çirkin tema parklara ve ayrıca Yasak Şehir'e götürdü; kriz biraz dinince eminim Yasak Şehir'i özel mülk olarak bir milyonere satarlar. Belki orayı Zhang Yimou satın alıp ucuz sinema endüstrisinin merkezi yapar. Beni hâlâ çok kızdıran şeyler var ve bunlar, benim daima siyasi biri olduğumu düşünmüş olan Hanif'i çok şaşırtıyor.

Ağabeyimi ve yengemi bir süre baş başa bırakmaya karar verdim. Evleri otele dönmüştü. Süleyman ve You-şi beni önce Dali'ye, oradan da Kunming'e götürdüler. Dali'ye giderken yolda bana göl manzaralı eski bir apartman dairesinde birlikte yaşadıklarını söylediler. Bu 'eski apartman dairesi' çok şık bir şekilde dekore edilmiş ve çok konforlu. Zaten evli gibi yaşıyor ve davranıyorlar fakat bu konuları onlarla tartışmıyorum.

Sık sık geçmişi düşünerek göl kenarında yürüyüş yaptım. Bir gün, hava güneşli ve sıcak olmasına rağmen kendimi titrerken buldum. Ninemin burası hakkında anlattığı hikâyeleri hatırlayıp fazlasıyla duygusallaşmıştım. O gün, Sultan Süleyman zamanında Dali'nin nasıl olduğunu hayal etmeye çalışarak uzun uzun yürüdüm. İnsanlara bakıp Süleyman'ın teslim olduğu gün sokakları doldurup ağlayanların arasında onların atalarının da olup olmadığını düşündüm. Düşüncelerim sürekli trafiğin gürültüsü ve araba kornalarıyla bölünüyordu. Bu şehri ziyaret eden pek çok turist yakın tarihte burada neler yaşandığından bihaber.

Bir hafta sonra Kunming'e gidip müzeyi gezdik. Burada beni bir başka sürpriz bekliyordu; sana bu bölgede yaşanan olayların kısa bir açıklamasını yazdığımdan bu yana hiç aklımdan geçmeyen bir şey. Müzede doğal olarak isyan hikâyesi anlatılıyor fakat çok nötr ifadeler kullanılıyor. Sadece olgusal olarak anlatılıyor, dolayısıyla is-

ter istemez yenilgimizden sonra Dali'de gerçekleşen toplu katliamlara gereken önemin verilmediğini hissettim. Belki de zaman ve Çin'de o günlerden bu yana yaşanan ölümler insanların daha eski geçmişe karşı hassasiyetinin azalmasına sebep olmuştur. Tarihe, olayların yaşandığı ülkeden çok uzak bir yerden bakınca farklı görünüyor. Genelde uzaktan olayları daha net görebilirsin ama öte yandan uzaktan bakınca olayların içindeki diğer kişileri görmezsin. Dali'deki göle 'eski apartman dairesi'nin penceresinden baktığımda güneşin altında parıldadığı ya da hava bulutluysa renginin değiştiği görünüyor, gölün yakınına gidene kadar kirli olduğunu ve yüzeyinde ölü balıkların yüzdüğünü görmen imkânsız.

Müzeden çıkarken küratöre Dù Wénxiù'nun soyundan geldiğimizi söyledim. Yaşlı adamın yüzü aydınlandı. Üçümüzü ofisine götürdü. Kelimenin tam anlamıyla heyecandan titriyordu. Küratör ziyaretçi defterini açana kadar bunun sebebini tam olarak anlayamadım. Bu deftere önde gelen ziyaretçiler yazıyordu ve sayfaları Arap adları doldurmuştu. Küratör aşağıya yazacağım notu okumamı istedi:

"Bizler Dù Wénxiù'nun soyundan geliyoruz. Büyük büyükannemiz, Sultan Süleyman tarafından Koçinçin'e gönderilmiş. Ondan olan ilk çocuğu ve karnında taşıdığı ikinci çocuğuyla oraya yerleşip ticaret yapmaya başlamış. Hepsi hayatta kalmış. Müzeyi Dù Wénxiù'nun soyundan gelen başka birileri ziyaret edip bu satırları okursa, lütfen uzun yıllardır yaşamakta olduğumuz Ho Çi Minh Kenti'nden bize ulaşsın. Ailenin bir de, 1975 yılının Nisan ayından sonra Kaliforniya'ya giden bir kolu daha var ama onlarla iletişimimizi kestik. Burada bütün telefon numaralarımız var, benim adım Vietnam dilinde: Thu Van."

Artık titreyen bendim. Küratör çay söyledi. Ona köklerimizi anlattım, bütün aile fotoğraflarımızın birer kopyasını alıp sultanın Bur-

ma'daki kız kardeşinin ninemize yazdığı mektupla birlikte ona göndermemizi istedi. Bunları müzede sergilemek istiyorlardı. Bu beklenmedik keşfin haberi Pekin ve İslamabad'ı hareketlendirdi. Herkesin ilk aklına gelen Ho Çi Mihn'e giden ilk uçağa atlamak oldu, ama bütün bunlar gerçekleşmeden önce benim bir telefon görüşmesi yapmam gerekiyordu. Thu Van İngilizce mi yoksa Fransızca mı konuşuyordu? Çince konuşmayı uzun zaman önce bırakmış olmalıydılar. Telefon görüşmesini yaparken Hanif'in de yanımda olmasını istiyordum. Neden bilmiyorum ama ne yapacağımıza karar vermemize yardımcı olmasını istedim. Süleyman biraz şaşkındı ve çok akıllıca bir öneride bulunup bu haberin sindirilmesi için biraz beklememi önerdi. Her şey bir yana, acele etmemizi gerektirecek bir sebep yoktu. Onların orada olduklarını biliyorduk. Sanırım bir yandan da üst üste çok fazla şokun annesine iyi gelmeyeceğinden endişe ediyordu.

Zahid'i aradığımda neye ihtiyacım olduğunu benden daha iyi anladı. Bu konuyu Konfüçyüs'le konuşmam gerekiyordu. Zahid'in ona Hanif dememesi çok tuhaftı, öte yandan Çiao-fu da içten içe Konfüçyüs olarak anılmak istiyordu. Zahid ne zaman arasa ya da bir defa sen aradığında Yu-çih'in, "Konfüçyüs! Telefon," diye seslendiğine şahit oldum. Hanif yüzünde geçmişten çok iyi hatırladığım kocaman bir gülümsemeyle koşarak geliyordu.

Böylece uçağa atlayıp Pekin'e geri döndüm, Yu-çih beni havaalanından aldı. Çiao-fu/Hanif/Konfüçyüs'ü daha önce hiç bu kadar rahat ve mutlu görmemiş. Çocuk evlat edinmeyi düşünüyorlarmış ve araştırma yapmaya başlamışlar. Yaşlı çift iyiymiş, her hafta sonu ziyaretlerine gidiyorlarmış. Geri kalanını o anlatmadı. Hanif'in bana işinden bıktığını söylemesini sağladı. Ekonomist olarak çalışmaktan hoşlanmıyormuş ve Henri'ye, Çin ekonomisinin özündeki görünmez tehlikeler üzerine akademik tarzda keskin bir eleştiri ya da festival-

ler üzerine sosyolojik bir çalışma yapmak yerine 1949 ile 2009 yılları arasındaki yolu yeniden inşa edecek bir metin hazırlamak istediğini söyleyecekmiş. Kitabın adını da "Kapitalist Yol İşçileri ve Yol" koyacakmış. Ona eleştiren gözlerle bakınca sırıttı. "Kocanı ya da kocan olmasını istediğin kişiyi henüz arama. O çılgın Maoculuğa dönüyor değilim. Maoculuğun bu ülkeye nelere mal olduğunu biliyorum; hem de hiç gerek yokken. Umutlarımızı yok ettiler. Ben bunu çoğu kişiden çok daha iyi biliyorum. Dolayısıyla Büyük Dümenci'yi ve ondan sonra gelenleri epey eleştireceğim. 1989 yılında askerlerimize öğrencilerimizin üzerine ateş açmasını emredenleri, tıpkı komünist dönemde Çin'i pirelerden arındırmak için yapılan kampanyalar gibi bugünkü köylü ayaklanmalarını bastıranları. Ayrıca tıpkı bizim Oxen Sokağı'nda erişte aldığımız gibi radikal entelektüelleri satın alanları." Bütün bunları duymak beni rahatlattı, bence çok iyi bir kitap yazacak. Her iki tarafı da çok iyi tanıyor. Belki Henri'yi planda yapılan bu değişiklik konusunda uyarmak gerekir.

Eğer Hanif işi bırakırsa Yu-çih'in maaşıyla alıştıkları hayatı sürdürüp sürdüremeyeceklerini sordum; bu soru gülüşmelerine sebep oldu. Tıpkı Süleyman gibi, dayısı da finans piyasasıyla oynamış ve hayatının sonuna kadar rahat bir ömür sürmesine yetecek varlığı biriktirmişti. Eğer hafızasını kaybetmeseydi yine de bu yönde gidip gitmeyeceğini sordum. Bilmiyordu. Belki Lahor'a geri gelip fizik okumaya devam ederdi. Nereden bilebilirdi?

Belki de bu durumdan midem bulanacak kadar eski kafalıyım, ama hem Süleyman hem de Hanif (pek çok bakımdan birbirlerine benzemeleri o kadar komik ki; annem de böyle düşünüyordu) ısrarla sistemin kendilerini sömürdüğünden çok daha fazla kendilerinin sistemi sömürdüğünü ve insanlara yardım edecek projeler gerçek-

leştirerek bunu geri ödeyeceklerini söylüyorlar. Özellikle de Süleyman Yunnan'da ve ülkenin diğer bölgelerinde gördükleri, bu ülkenin ekolojisindeki gecikmiş endüstriyelleşmenin etkileri karşısında daimi bir şaşkınlık içinde. "Hayvanlar ölüyor, anne, ayrıca insanlara hayvan gibi davranılıyor." Bu tutkulu duygu ve duygularını ifade ediş tarzları hem dayının hem de yeğenin ortak yanıydı.

Hanif yanıma oturmuş, diğer telefondan konuşmayı dinlerken Ho Çi Minh Kenti'ni aradım. Telefonu Thu Van açtı. Kendisiyle hangi dilde konuşmanın daha rahat olacağını sordum. O da bana aynı soruyu yöneltti. Aralarında Çincenin de olduğu beş dil konuşuyordu ve resmi çevirmen olarak çalışıyordu. Ona kim olduğumu açıklayıp mesajının üzerine aradığımı söyledim. Çığlıkları mutfağımızın içinde çınladı. Bağırarak bu haberi annesine de verdi. Annesiyle birlikte hemen uçağa atlayıp bizi görmeye gelmek istediklerini söyledi. Onu durdurmak mümkün değildi, Hanif'in adres ve telefon bilgilerini verip onları havaalanından alacağımızı söyledim ve aile fertlerinin mümkün oldukça çok sayıda fotoğrafını getirmesini hatırlattım. Bizi onları ne havaalanından alma ne de ağırlama zahmetine soktular. Üç gün sonra geldiler ve daha önce hep kaldıkları otele yerleştiler. Bütün formaliteleri bir kenara attılar. Birbirimize uzun uzun baktık, hiç benzemiyorduk. Thu Van'ın annesi bana biraz ninemi hatırlatsa bile bu benim aşırı duygusal ve heyecan dolu hayal gücümden de kaynaklanıyor olabilirdi.

Hanif'e yardımcı olması için aile albümümüzü yanımda getirmiştim. Ailenin her iki tarafı birbirlerinin fotoğraflarına hevesle uzun uzun baktılar. Annemin yirmi dört yaşındaki bir fotoğrafını gören Vietnamlı akrabalarımız keyifle kahkaha attılar. Thu Van'ın büyükannesine çok benziyordu. İkisinin fotoğrafını yan yana koyup baktık. Aynı aileye mensuplardı. Bu konuda en ufak bir şüphe olamazdı.

Sonra içinde Thong'un deyişiyle 'müşerref maderşahimizin' sepya fotoğrafının olduğu büyük bir çerçeve çıkarttılar. Li Wan karşımdaydı, demek böyle görünüyormuş. Fotoğraf yaşlanmaya başladığı dönemde çekilmiş. 1898 yılında. Adı fotoğrafın üzerine de belirgin bir damgayla vurulmuş olan Fransız fotoğrafçı Guillaume Boissier'in Saygon'daki stüdyosunda çekilmiş. Li Wan bu fotoğrafta ellili yaşlarına yaklaşıyordu fakat güzelliği ve yüzündeki otoriter ifade çok belirgindi. Bu kopyayı bizim için hazırlamışlar, eve dönerken yanımda getireceğim. Yüzünü çok beğendim. Sultan Süleyman onu tanıdığında henüz on sekiz yaşındaymış. Kim bilir o zaman ne kadar güzel görünüyordu ve o zaman oynadığı rolü oynayabilecek kadar da olgundu. Bizim ailemizde böyle fotoğraflar yoktu. Ninemizin annesinin fotoğrafı yoktu. Annem Kalküta'da bir İngiliz fotoğrafçının onun birkaç fotoğrafını çektiğini söylemişti ama fotoğraflar ortadan kaybolmuştu.

Hanif başka belge olup olmadığını sordu, iki kadın da başlarını hayır anlamında salladılar; Thu Van'ın annesinin gözlerine hüzünlü bir ifade yerleşti. Aslında içlerinde müşerref maderşahimizin bizzat kendisinin yazdığı ve Dali sultanlığını, Yunnan'daki ayaklanmaları, Koçinçin'e yolculuğunu ve sonrasında yaptıklarını anlattığı bir metnin de bulunduğu çeşitli belgeleri varmış. Bu belgeler hâlâ duruyormuş fakat ailenin Kalforniya'da yaşayan kısmındaymış. Tıpkı tahmin ettiğim gibi Vietnam Savaşı sırasında bölünmüşler. Ailenin bu arşivi de elinde bulunduran kolu önce Fransızlar, daha sonra da Amerikalılarla işbirliği yapmıştı. Sadece işbirliği yapmakla kalmamışlar, aynı zamanda Saygon, 1975 baharında özgür kalmadan birkaç ay önce Thu Van'ın amcasının yerini söyleyerek onlara ihanet de etmişlerdi. Amcası son saldırının tarihini ve bütün detaylarını biliyormuş fakat tek kelime etmemiş. Onu işkenceden öldürmüşler.

Pekin'le ilgili hatıralarım burada bitiyor. Aşağıdaki not sadece ikimizi ilgilendiriyor.

Not

Neelam bana seni çok sevdiğini söyledi ve bundan memnun oldum. Bana ayrıca Zahid'in ve senin arkadaşlık bağınızı yeniden kurduğunuzu, sizi Pencaplı genç öğrenciler gibi kahkahalarla gülerken duyduğunu söyledi. Şüphesiz Hanif de bu dostluğun bir parçası olacaktır. Zahid sana hayatımızdaki en büyük sorunun benim tutkusuzluğum olduğunu söylemiştir -bundan durmadan şikâyet ediyordu, dolayısıyla ben de bir itirafta bulunmak istiyorum. Neelam'ın bana söylediğine göre kafanda beni hep Dai-yu gibi canlandırmışsın ve Neelam da senin bu görüşüne katılıyor, anlatacaklarım bu imgeyi sarsarsa sakın şaşırma. Seni ruh gibi, sadece iç güzelliği olan, fiziksel anlamda hiçbir şey hissetmeyen ve hayal âleminde yaşan bir kadından kurtardığından dolayı kaderine teşekkür etmeyi bırakman için hayatımın farklı dönemlerinde iki sevgilim olduğunu söylemek istedim. Biri uzun sürmedi ve adını anmaya dahi gerek yok. Diğerinden fiziksel anlamda büyük haz aldım, ayrıca insan olarak da sevdim fakat onun uğruna ailemi dağıtacak kadar değil. Bu ilişki Washington'da geçirdiğimiz sürenin büyük bölümünde devam etti. Bu bilgiyi ne kocam, ne ağabeyim, ne çocuklarım ne de herhangi biriyle paylaşacağın konusunda sana güveniyorum. Bu sırrı, tıpkı benim yapacağım gibi, sen de mezara götürmelisin.

Bu kişinin kim olduğunu merak ediyorsundur, anlatayım. Georgetown'daki kütüphanede tanıştığım Tanzanyalı bir toprakbilimciydi. Arkadaş olduk, ondan Afrika'yla ilgili çok şey öğrendim. Günün birinde de oluverdi. Ve sevgili dostum, sana tutkumun ulaştığı noktaları anlatsam bu defa, "Hsi-men, Hsi-men" diye bağıran sen olursun. Di-

ğerlerini hoş görebilirim, ama *Kızıl Köşkün Rüyası*'nın okuduğum tek roman olmadığını sen de biliyorsun. Küçük yaşta Çin Ping Mei'yi okuduğumu biliyorsun. O halde ben neden Dai-yu olayım? Neden Mang Yu-lo ya da *Kızıl Köşkün Rüyası*'ndaki ona benzer başka bir karakter olmayayım? Sana sık sık Zahid'in iyi bir insan olduğunu söyledim, ama ona karşı hiç tutku hissetmedim. Zaten evlilik söz konusu olduğunda bunun nesi tuhaf ki? Evlilik bir kurum, öyle değil mi? Zahid genç hemşireleri memnun ediyordu. Beni de orta yaşlı Afrikalı bir profesör memnun ediyordu, ama ben Hsi-men rolünü oynuyordum. Zahid -biz Çin asıllı Pencaplıların dediği gibi- kakasını yapan arıyı kırk kilometre öteden görür ama kapısının önündeki file takılıp düşer.

Umarım onun anlattıklarına inanmamışsındır, ama Pencap'ta erkeklerin dostluğunun nasıl olduğunu bildiğim için ona inanmış olmandan endişe ediyorum. Kahvaltıda kahve içmek için ısrar etmeseydin bu gerçeği kendin de keşfedebilirdin. Ne yazık ki bu fırsat karşına bir daha çıkmayacak.

ON SEKİZ

Jindié'ye yazdığı metni göklere çıkartan övgülerle dolu bir e-posta gönderdim, Pekin ile Yunnan'a dair düşüncelerini anlattığı bu metinleri göstermesi için bir de yayıncı önerdim. "Son söze gelince," dedim, "Hayatın tadını çıkartmış olmana sevindim, yine de, ismini birden fazla defa zikretmene rağmen umarım Hsi-men kadar çok çıkartmamışsındır. Geri kalanına gelince, tek söyleyebileceğim orta yaşlı Tanzanyalı bir toprakbilimci, gençlik enerjisinden yoksun hızla yaşlanmakta olan Pencaplı bir yazardan daha iyidir."

Zeynep Memleket'e dönmüştü ve her gün benden Platon'un tablosunun eve getirilip gösteriminin yapılması için bir tarih belirlememi istiyordu. Bunu ben gelene kadar yap-

mayacağına söz vermişti. Başkalarını da davet etmemiz gerektiğini düşünüyor muydum? Zeynep'in bunu sorması aklında zaten biri olduğu anlamına geliyordu ve ben tam bu kişinin kim olabileceğini, hangi kıtada yaşadığını düşünürken telefon çaldı.

"Ben Alice Stepford. Dara, sen misin?"

"Zeynep seni köydeki malikânelerine mi davet etti?"

"Tarih belirlediniz mi?"

"İyi düşün, Alice. Memleket çok karışık. Amerikalılar orada güvende değiller."

"Karar verdiğinizde bana tarihi ve Londra'dan ne zaman uçak olduğunu bildir, böylece programımızı belirleyebiliriz. Görüşürüz."

Bu konuşmanın ardından Zeynep'le birbirimize çok da önemli olmayan e-postalar yolladık:

> Birkaç kişiyi daha çağırmak iyi fikir. Alice Stepford'un yanı sıra, Lahor'da yaşadığı sırada Platon'a çok yakın olan Zahid ve Konfüçyüs'ü de çağıralım mı? z.
>
> Bayan Stepford'un güvenliğini sağlayacak mısın? D.
>
> Yani eski sevgilinin güvenliğini. Ondan neden vazgeçmiştin? z.
>
> Yu-çih de gelebilir mi? Ona da Lahor'u göstermek istiyorlar. D.

Gelecek kişilerin sayısı her ân artıyordu. Zeynep bir saat sonra telefon etti.

"Evrenin Efendisi, tarihe karar verdin mi?"

"Araştırmaların Sultanı, Sint'te hava nasıl? Önümüzdeki günlerde fırtına bekleniyor mu?"

"Dara, saçmalamayı kes. Bütün misafirlerimizden davet için bana teşekkür eden e-postalar alıyorum, Bayan Konfüçyüs'ü de çağırmana sevindim. Benim tek misafirim olan Ally ona açıkça sert ve kaba davrandığını söyledi."

"Karaçi Havaalanı'ndan Thanda Gosht Yar'a helikopter servisi var mı? Yoksa oraya artık *Sain*ville mi diyorlar?"

Kıkırmasını bastırdı. "Terbiyeli ol. Bana yarın sabaha kadar tarihleri göndermezsen tabloyu kendi başıma açıp bakacağım."

Sonra bir gün hep birlikte Karaçi'ye vardık. Zeynep'in ağabeyi düşünceli davranmış ve bize bir helikopter ayarlamıştı; körüklü yolun sonunda ağabeyinin hizmetlileri tarafından karşılandık. Konfüçyüs ve eşi çoktan gelmişlerdi. Hizmetliler pasaportlarımızı alıp bize otelin VIP odalarına kadar eşlik ettiler.

Biri, "Odalar neden VVIP değil?" diye sordu.

"Sadece VIP odalara izin verildi, efendim."

"VVVIP odalar dolu muydu?"

Görevli gülmemek için kendini zor tuttu.

Kuran'ın keyfi gayet yerinde görünen eşi bizi bizzat karşıladı. Onu özlemiştim. Güneş ona iyi gelmiş, rengi birkaç ton koyulaşmıştı. Alice'e içtenlikle sarıldı. Sonra Zahid'i uzaktan selamladı ve beni tamamen görmezden geldi. Konfüçyüs'ü içten bir mutlulukla kucakladım, Yu-çih'le tanıştırıldım; Jindié onu çok iyi tasvir etmişti. Kahvaltı bizi bekliyordu. Kahvaltıda teneke kutuda, hafiften küf bağlamış portakal suyu vardı, diğerlerini içmemeleri konusunda uyardım, fakat Ally söylediklerime kulak asmadan bozuk portakal suyunu kocaman bir bardağa doldurdu. Bir saat sonra

benzi bariz bir şekilde solgunlaştı. Portakal suyunun ardından lezzetli fakat bayat tavuklu sandviçler geldi, gece hazırlanan sandviçler kurumuştu, sabah nemi ya da suyla hafifçe ıslatılmaları bile eski hallerine gelmelerini sağlamamıştı. Tek koklayışta tereyağı yerine terementi kullanıldığını anladım. Bunu söylediğimde Zeynep kahkahalarla gülmeye koyuldu. Yan taraftaki namaz odasında baş başa konuşmak istedi.

"Kocanın burada olmadığından emin misin?"

Odaya girer girmez kontrolünü kaybedip bağırdı.

"Adam gibi davranır mısın? Yine aptal ruh hallerinden birinde olduğunun farkındayım ama biraz edebe uygun davran. En azından dene, lütfen."

Onu dudaklarından uzun uzun öptüm. Gevşeyiverdi; sonra toparlanıp arkadaşlarımıza katıldık. Helikopter hazır olana dek hepimiz olağan Memleket hallerindeydik. Zeynep başını iyice örtmüştü, Alice de başını örtmüştü ve bunu görmek beni memnun etti. Gümüş yıldızlarla süslü kahverengi Sint başörtüsüyle çok alımlı görünüyordu. Güneş gözlüğümü taktım. Zeynep'in Alice'e, "Alaycı bakışlarını kapatmak için taktı," diye fısıldadığını duydum. Helikopter uçuşa hazırdı, Pir Sikandar Şah'ın helikopter pistine varana kadar kırk beş dakika sürecek yolculuk için hepimize birer şişe su verildi.

Ortaya, "Uçakta neden paraşüt yok diye merak edecek olursanız, sebebi helikopterden kimsenin atlayamayacak olması," dedim. Pervaneler dönmeye başlayınca Alice'in yüzünde bir ân endişeli bir bakış belirdiğini fark ettim. Zeynep tam o ânda güneş gözlüğünü taktı. Helikopterde sohbet etmek her daim zordur fakat bu defa bize eşlik eden ko-

ruma ses engelleyici kulaklıkları getirmeyi unuttuğu için daha da zordu. El bagajımdan kendi kulaklığımı çıkartıp bir keman konçertosu dinlemeye başladım; helikopter Şah ailesinin heybetli topraklarına inerken konçerto da sona erdi.

Pir Sikandar İslamabad'da, acil bir durumdan dolayı kabine toplantısındaydı. Yere indiğimizde bizi asistanı ve bir grup hizmetkârı karşıladı. Dört hizmetçisi hemen Zeynep'in etrafını sardılar; o, Yu-çih ve zavallı Alice kadınların bölümüne götürüldü. Orada hamama gireceklerine ve masaj yaptıracaklarına şüphe yoktu. Çok şanslılardı. Bizi misafir evlerine götürdüler; benimki ailenin evine en yakın olandı. Beni Murree birasıyla dolu bir buzdolabı karşıladı, fakat şekersiz taze misket limonu suyu ve bir sürahi buzlu ve ballı demir hindi şerbeti istedim. Biz erkekler duş almakla yetindik, sonra Zahid ve Konfüçyüs kapımı çaldılar. Onlara bira ikram ettim, her ikisi de demir hindi karışımını tercih etti. Konfüçyüs hafiften şaşırmış görünüyordu.

"Umarım Yu-çih'i uzun süre alıkoymazlar."

Zahid daha önce buraya gelip gelmediğimi sordu, bu sorunun cevabı hayırdı. Ağabeylerinin hiçbirini tanımıyordum. Sintli arkadaşlarımın çoğu yazarlar, şairler ve ressamlardan oluşuyordu; onlara bu arkadaşlarımdan birinin son eserini görmek için burada olduğumuzu hatırlattım.

Konfüçyüs Pencapça, "Platon lanet bir Pencaplıydı," diye homurdandı.

"Tekrar aramıza dönmen güzel."

Sırıttı. "Karımı geri istiyorum."

Öğlen yemeğini herkes heyecanla bekliyordu, özellikle de Memleket havayollarıyla gelmiş olanlar; Pekin'den gelen

ikili bile açlıktan ölmek üzereydi. Yemek pir sahib'in yemek salonunda verildi. Karısı ve çocukları Avrupa'da olduğu için Zeynep ev sahibesi rolünü üstlendi. Çok yaşlı bir bey de bize katıldı; bu kişi Memleket'in kurulmasına katkıda bulunmuş olan büyük amcalarıydı fakat adamcağızın hayatta olduğunu artık kimse hatırlamıyordu. Bu konuda hiçbirimizin şüphesi yoktu. Birkaç bardak bira içip masadaki özenle hazırlanmış yedi-sekiz çeşit yemekten sağlıklı bir tabak hazırlayıp yedi. Yaşını sorduğumda, neşeli bir ses tonuyla, "Doksan iki," dedi. Yemekleri herkes çok sevmiş fakat bu yaşlı adamın varlığı sohbetin tutuklaşmasına yol açmıştı.

Her akşam mülklerinin içindeki küçük camide, yaşlı adamı mutlu etmek için didinen yirmi beş hizmetli ve yaklaşık elli serften oluşan cemaate namaz kıldırıyordu. Namazın ardından cemaate iyi Müslümanlar olmaları, dua etmeleri konusunda doğaçlama bir vaaz veriyor, zaman zaman da hayvanlarla cinsel ilişkiye girmemelerini öğütlüyordu. Bu tür davranışlar dinen onaylanmıyor ve hayvanların kafasını karıştırıyordu. Vaaz bittikten sonra cipi onu doğruca eve getiriyor, akşam yemeğini beklerken büyük bir kadeh viski içiyordu. Görünüşe göre, teori ile pratik arasındaki bu tutarsızlık onu canlı tutmaktaydı. Ayrıca hiç cimri değildi. Hizmetkârların ve serflerin kendisinden rahatsızlık duymamasının bir sebebi de, geceleri yatağına onların eşlerinden birini isteyemeyecek kadar yaşlı olması ve zor durumda olduğunu söyleyen herkese para dağıtmasıydı.

Çok sıkıcı biriydi, fakat onun yaşına gelmiş çoğu kişi için aynı şey söylenebilirdi.

O günkü akşam yemeğinde, "Siyasetçilerimiz on yıl içinde o saygın prensiplerimize geri dönemezlerse burada da lanet olası bir komünist devrim yapılacak ve bütün mal varlığımız eşekleri beceren köylülere gidecek," dedi.

Konfüçyüs suskun kalamazdı: "Aynısı Çin'de de olacak, fakat onlar eşek yerine domuzları beceriyorlar."

Yaşlı adam keyifle kahkahalar attı. Genellikle onunla kimse konuşmazdı. Zeynep bana gözleriyle işaret etti ama ne istediği hakkında en ufak bir fikrim yoktu. Daha sonra bana Büyük Amca'ya kimsenin cevap vermemesinin masalarında bir kural olduğunu söyledi. Bunu fazlasıyla kaba bulmuş olsam da Zeynep'in gözlerinde bu-konuda-benimle-sakın-tartışma bakışı vardı. Bu emrinin Bay ve Bayan Konfüçyüs'ü gerçekten çok şaşırtacağını söyledim, çünkü onlar kelimenin tam anlamıyla atalara tapılan bir kültürden geliyorlardı. Zeynep'in umurunda olmadı.

Büyük amca, altmışlı yaşlarının ortasında olan Konfüçyüs'e dönüp, "Genç adam," dedi, "Ben Çin'in lanet olası bir komünist ülke olduğunu sanıyordum."

"Hayır, efendim. Artık kapitalistler ve ticari mallarıyla bütün dünyayı fethediyorlar."

"Harika bir gösteriymiş. Komünistlerin kıçına tekmeyi vurdular mı?"

"Ah, hayır, efendim. Komünist liderler kapitalist oldular."

Duydukları büyük amcanın kafasını karıştırdı, Zeynep'in kendisinin varlığından rahatsız olduğunun farkındaydı ve tatlı servis edilene kadar bir daha konuşmadı. Tatlı çok lezzetli bir sütlaçtı, tam kıvamındaydı. Büyük amca o âna değin hiçbirimizin yöneltmediği bir soru sordu.

"Aranızda bir de bir İngiliz hanımın olduğunu duydum. O nerede?"

Zeynep, Alice'in rahatsızlandığını ve erkenden odasına çekildiğini açıklamak zorunda kaldı. Hiçbirimizin dokunmadığı o portakal suyunun midesinde çürüdüğünden ve ardında, kendine durmaksızın çıkış yolu arayacak bir ishal mikrobu bırakıp büyük bir zafer elde ettiğinden emindim.

Yaşlı adam halden anlar bir çift söz mırıldandı. "Hasta olduğunu bilmiyordum. Yoksa akşam yemeği için hazırladığım ceketimi giymezdim."

Başka hiç kimse yemek için özel bir şeyler giymemişti, zaten yanımızda şık kıyafet de getirmemiştik. Masadan kalkarken uşak yanıma gelip bana bir not uzattı. Notta gecenin geri kalanında ne yapacağıma dair talimatlar vardı. Akşam saat on civarında herkes odasına çekildikten sonra ve bekçiler evin çevresini devriye geziyormuş gibi yaparken, Zeynep'in iki hizmetkârı odama gelip tek kelime etmeden beni Zeynep'in yatak odasına götürdüler.

"Beni çok zor bir durumda bırakıyorsun, Zizi. Eğer ilişkimiz ortaya çıkarsa beni öldürürler, seni de ceza olarak Hadis-i Şerif'n on iki cildiyle evlendirirler. Paris'teyken sıkıntı yok ama kutsal kitapların en kutsalıyla evli olduğun bu kutsalların kutsalı yerde ilişkimizin açığa çıkması ancak cezalandırılmamıza sebep olur."

"Ne kadar aptalsın. Soyunup yatağa gel."

"Hizmetkârları göndermeyecek misin?"

"Geçmişte çok daha iyi şeylere tanıklık ettiler."

"Ayrılacağımızı sanıyordum."

"Alice'e endişelenmesine sebep olmadığını söyledim. İyileşeceğine eminim. Lütfen onunla uğraşmayı kes. Alice'in, Napierlerin uzaktan akrabası olduğunu biliyor muydun?"

"Soyunuyorum."

"Bekliyorum."

"Karaçi'deki Napier Yolu'na adını veren Napierlerin mi? Oraya Peccavi Yolu denmeli."

"Bu yatakta olman ne güzel."

"Aklıma bir şiir geliyor. Bir zamanlar Kuran'ı aydınlatan bir mumun durduğu bu yere, köylünün biri geldi ve mumu kendininkiyle değiştirdi..."

Hizmetkârlar ışığı kapatıp bitişik odaya geçtiler.

"Alice ishal mi oldu?"

"Mumunu bulamıyorum."

"Ben halimden memnunum."

"Yakında Paris'e döneceğim. Yanımda hizmetkâr olmadan dışarıya adım atamamaktan bunaldım. Bu iki hizmetkâr çok iyi eğitimliler. Birinin kocası mumun yerini alan köylüydü, adam birkaç hafta önce öldü."

İlişkimizin bir başka değişim daha geçirmek üzere olduğunu heyecanla fark ettim.

Saat sabah beşte hizmetkârlar bizi uyandırdı, giyinmeme yardım edip beni odama götürdüler. On beş dakika sonra müezzin müminleri namaza çağırdı fakat Büyük-Amca'nın kılı bile kıpırdamadı. İki saat sonra hep birlikte kahvaltı ediyorduk.

ON DOKUZ

Saat sabah dokuz kırk beşte büyük salona geçtik; burası eski ev ve yeni yapılan ek binalardan biraz uzakta ayrı bir binaydı. Aslen kapalı bir alışveriş alanı olarak yapılmıştı, böylece at satışları gölgede yapılabiliyor ve hayvanlar alınıp satılmadan önce en ince ayrıntısına kadar incelenebiliyordu. Binanın yeni işlevine uygun düzenlemeler on dokuzuncu yüzyılda yapılmıştı. Burada artık, başka bir ırkın büyük baş hayvanları biraraya geliyormuş. Bölgenin, genelde kaba ve öfkeli mizaçlı olan toprak beyleri, ortak kaygılarını tartışmak üzere düzeli aralıklarla burada toplanıyorlarmış; bu endişeler büyük oranda, kırsal bölgeye musallat olduğunu düşündükleri türlü çeşitli haydutlukları içeriyordu. Yüz-

yıllar boyunca köylü haydutlar, tıpkı dünyanın her köşesindeki büyük ailelerde olduğu gibi, kendi köklerini uzun zaman önce unutmuş olan efendilerinin zalim yönetimine karşı tek ciddi muhalefeti oluşturmuşlar, hırsızlık ve yağmayla büyük kazanç elde etmişlerdi.

Bu haydutlar yakalanıp cezalandırıldığında sıradan insanlar onlar adına çok üzülüyordu; onlar için yazılan şarkılar ve türküler Sint folklorunun bir parçası olmuştu. Otoriteye meydan okumuşlardı ve bu yüzden onurlandırılıyorlardı. Bu salonun kısa bir dönem infaz ya da boğma odası olarak kullanıldığına dair söylentiler vardı; hırsızlık yaparken yakalananlar buraya getirilip son nefesleri verdiriliyordu. Üstelik buraya getirilenlerin hepsi erkek de değilmiş.

Burası aynı zamanda, on dokuzuncu yüzyılda bölgenin toprak sahibi üst sınıfının biraraya gelip, İngilizler Sint topraklarını üstün güçleriyle işgal ettikleri için herhangi bir karşı koyma girişiminin toplu intihar anlamına geleceğine ve varislerinin topraklarını ellerinden alınarak cezalandırılacağına karar verdikleri yerdi. Böylece tek çıkış yolunun işbirliğinden geçtiği oy birliğiyle kabul edilmişti. Büyük Amca'nın büyükbabası bu kararın arkasındaki itici güç olmuştu. Toprak sahibi işbirlikçilerin işleri yolunda gitmişti. İngilizler Hindistan'dan çıkmaya hazırlanırken eski dostlarına, bundan böyle artık Müslüman dünyasına ve yeni Memleket'e sadık kalmalarını öğütlemişler. Onlar da öyle yaptılar ve işleri yolunda gitmeye devam etti.

Platon'un eserinin bir grup arkadaşına gösterileceği yer işte böyle tarihi bir mekândı. Kahvaltıdan sonra oraya gidip duvarları süsleyen eski fotoğraflara bakmaya koyulduk; fo-

toğrafların arasında büyük amcanın polo kıyafetleri içinde at sırtında çekilmiş çok etkileyici bir gençlik fotoğrafı da vardı. Devasa tabloyu her iki yanından beşerli gruplar halinde tutarak taşıyan on güçlü kuvvetli köylünün yavaş adımlarla içeri girmesiyle fotoğraflara bakmayı bıraktık. Tabloyu içeri getirip duvara dayadılar. Birkaç uşak hızlı adımlarla içeri girip tabloyu saran kâğıtların açılmasına yardım etti. Platon bu durumu hem komik hem de itici bulurdu, dini konuşmalara lüzum yoktu, çünkü eğer Platon hayatta olsaydı biz burada bulunmazdık ve eser de mevcut halinde olmazdı. Bu, onun son arzusunun ve vasiyetinin sanatsal karşılığıydı.

Zeynep'in sabrı tükeniyordu. "Kâğıtları ve kartonu yırtın, tabloyu açın. Acele edin."

Alice buraya gelebilecek kadar toparlanmıştı, acil durum olması halinde koridorlarda altı tane tuvalet vardı; tuvaletlerin her biri eski dönemlerde burada toplanan önde gelen aileler için yapılmıştı. Zeynep ilk serginin New York'daki MoMA sanat galerisinde yapılmasını çok istiyordu: Alice'i Jam Thanda Gosht'a kadar getirmesinin ardındaki kararlılığın ve benim "Alice'le uğraşmamdan" rahatsız olmasının sebebi de buydu.

Şehir gezisi yapabilecekken, Konfüçyüs'ün kendisini neden buraya sürüklediğini düşündüğü her halinden belli olan Yu-çih, sıkıldığını ve hayal kırıklığına uğradığını açık etmemeye çalışıyordu. Geri kalan herkes sabırsızlıkla Platon'un dünyaya mesajını görmeyi beklemekteydi. Kartonlar ve kahverengi kâğıtlar açılınca eserin tek bir tablo değil, üç ayrı tablodan oluşan bir çalışma olduğunu gördük. Her tu-

valde farklı renkler kullanılmıştı. Tablolara sırayla bakmamız gerektiği ve ilkine bakarken diğer ikisinin yüzünün duvardaki ataların fotoğraflarına dönük durması konusunda ısrar ettim.

İlk tuval Zeynep'in daha önce gördüğü eserdi. Zeynep tabloyu ilk gördüğünde tepkisi, "Dehşet, dehşet," olmuş ve Platon'un aklını kaçırmak üzere olduğunu düşünerek Avrupa'ya kaçmıştı. Tablonun özünde 'dehşet' duygusunun olduğu su götürmez bir gerçekti ama ilk taslaklardan bu yana çok değişmişti. Bu, Memleket'in tablosuydu. Onu öldürmekte olan kanserler, dokungaca benzer uzuvları olan ve bütün bedeni işgâl etmek için birbirleriyle yarışan canlı organizmalar olarak resmedilmişlerdi. Daha önce ne Platon'un ne de başka birinin çalışmalarında böyle bir şey görmüştüm. Kesinlikle çok özgün bir eserdi. Kanserleri boyamak için kullanılan renkler kan kırmızı ile sis sarısının tuhaf karışımlarıydı fakat her birine kendine has özellikler verilmişti.

Platon'un mesajı çok açık olsa da Zeynep her çalışmayı sırayla anlatmamı istedi. Bir gece önce, "Sıkıcı olabilir ama gerekli," diyerek ısrar etmişti, "Alice'in tablonun karmaşık ifadesini tam olarak anlayabilmesi için gerekli."

Ally sadece genç Platon'un eserlerini biliyordu, o eserleri anlamak hiç de zor değildi, 1964 yılındaki gravürleri bile kolayca anlaşılabiliyordu. Zeynep'in buyrukları söz konusu olduğunda hep yaptığım gibi yine isteğine riayet ettim. İlk çalışma, diyerek söze başladım, "Memleket'in Dört Kanseri" olarak adlandırılabilir. Gördükleriniz çarpıcı ve gerçeküstü tasvirler. Burada açıklanması gereken herhangi bir nüans ya da gizem yok. Platon anlaşılması güç olan eserlerinde

ipuçları bırakmayı seviyordu, fakat bu çalışmasında bu türden bir ipucu vermeye gerek görmemişti. Üç tabloya da yayılmış olan kötü huylu kanser kartal şeklinde resmedilmişti. Kanserli bir çürüme evresindeki yıldızlar ve şeritler Sam Amca'nın sırtına dövme olarak işlenmişti. Kartalı onaylayan bir gülümsemeyle seyreden Amca'nın yüzünün kime ait olduğu çok açıktı. Büyük toplumun ilk koyu tenli lideri olan Barack Hüseyin Obama'ydı. Bu en yeni imparatorluk reisinin bir de rozeti vardı: "Evet yapabiliriz ... ülkelere zarar vermeye devam edebiliriz." Platon bu figürü kaba ve ham görünmesini hedefleyerek tasarlamış, diye düşündüm, peki ama istediği etkiyi yaratıyor muydu? Alice defterine öfkeyle not alırken gergin ve huzursuzdu, bu da mesajın yerine ulaştığının kesin bir göstergesiydi.

Bu, sanat dünyasının yaptığı ilk eleştirel çalışma mıydı? Platon'un itibar etmeyeceği liberal fikri güvence altına alan yalakaların seslerini duyabiliyordum. O marjinal bir sanatçıydı, yirmi ödülü olan bir ünlü değil. Aynı ülkeden I.M. Malik çok daha büyük ve önemli bir sanatçıydı ve başkanı, mantar bulutları soluyan İslamcı ejderhayla savaşan Aziz George olarak resmettiği bir tablo üzerinde çalışıyordu. Bu tabloyu bir koleksiyoner sipariş etmişti ve Malik'in heybetli ünü göz önüne alınarak birçok müzede sergilenmesine yönelik ayarlamalar yapılmıştı. Peki, yarına kalan hangi tablo olacaktı? Bu, tarihin yanlış tarafında yer almamak için sadece bugünde ve bugün için yaşayan yalakaların genellikle kaçındığı bir soruydu. Her noktada gücün kokusunu alma konusunda uzmanlaşmışlardı, bu onların işinin bir parçasıydı,

bir kıçtan öbür kıça rahatlıkla geçebiliyorlardı. Platon'un onların yargılarından korkacak bir şeyi yoktu.

Kan kırmızı ve haki renklerde boyanmış olan ikinci kanser ilkine selam duruyordu. Yoksa benim hayal gücüm mü öyle olduğunu düşünüyordu? Bir-iki adım geri gittim. Haklıydım. Memleket'in ordusu üzerinde fazla zaman harcamamış ve ordunun ülkeye kazandırdığı diktatörleri parlak renklerde yapmıştı. Kemoterapinin etkisini yok etmek istercesine, ölmekte olan ülkenin parçalarını oburca yiyorlardı. Burada bulunan herkes benimle aynı fikirde olmasa da Platon'un aklından geçenler böyle olmalıydı. Zahid abartılı bir yorum yaptığımı düşündü, fakat Alice ve Zeynep benimle aynı fikirdeydi. Despotlardan biri parçalarına ayrılmıştı ve metastaz et parçaları havada uçuşuyordu. Kemoterapi en azından bir tümörü parçalamayı başarmıştı. Bütün bunlar çok fazlaydı.

Bomba şeklindeki, sakallı yeşil kütleler cihatçılardı; önceki ikisinden ayrılıp kendilerine ait bir hayat kurarken resmedilmişlerdi. Peki, ama kol kola girmiş, hepsi altın sıçan, boşta kalan ellerini yanındakinin kıçının altına tutup altınların kendi eline düşmesini garanti altına almış bu beş şişkin figür kimdi? En sonuncusuna gelince durum değişiyordu; o altından bokları öyle bir açgözlülükle yiyordu ki yedikleri yüzüne gözüne bulaşmıştı. Tuhaf bir burun, o bildik dişler ve popülist akım bu çetenin zavallı Memleket'in tiksinilen siyasetçileri olduğunu göstermekteydi.

Bu tabloda kullanılan renkler çalışmanın yoğunluğuyla uyum içindeydi. Uzaktan bakıldığında çok etkileyici görünüyordu, fakat tabloya yaklaştıkça manzara korkunç bir hal

alıyordu. Bu tabloya gerçek derinliğini katan şey, çok güçlü bir şekilde kullanılmış olan hiciv değil, ressamın tabloyu çepeçevre sardığı insanlık duvarıydı. Zeynep bunu ilk taslakta görmemişti. Platon bunu hastaneye kaldırılmadan hemen önce tamamlamış olmalıydı. Kenarlara dizilmiş insanlar yarı çit, yarı parmaklıktı; bu tabloyu yaklaşık bir saat önce bu salona getiren ve sıcak güneşin altında tabloyu geri götürmek için sabırla bekleye on kişiye hiç benzemeyen kadınlar ve erkeklerdi.

Tablodaki insanlar da bekliyorlardı. Neden bekliyorlardı? Ne düşünüyorlardı? Platon onları duvar olarak resmederek kolektif güçlerini vurgulamıştı. İnsanlar çok, kanser azdı. Neyi bekliyorlardı? İç içe geçmiş kanserlerin onlara ulaşmasını mı? Her surat acının, boyun eğmenin, öfkenin ve umutsuzluğun farklı bir biçimini yansıtıyordu. Bana Platon'un ilk çalışmalarını, bölünmeye dair gravürlerini hatırlattı, ama bu farklıydı, bu insanlar kurban değillerdi. Pasiflikleri güçlerini maskeliyordu. Yüzleri, fakir olabiliriz, diyordu, ama saf hayallerimiz var. Bilincimizde kan yok. Belki biraz olması gerekiyordur. Acaba Platon da son günlerinde, bu tabloyu bitirmek için zamana karşı yarışırken aynı duyguları hissetmiş miydi? Kimi figürlerin bir elleri arkalarındaydı. Sanatçı, gizli silahları olduğunu mu ima etmek istemişti? Memleket'i kurtaracak hamle dipten gelip bütün kötü huylu tümörleri temizleyecek miydi? Bilmiyordum, ama Platon'un aklından bunların geçtiğini düşünmeyi yeğliyordum; bunun onun nihai ütopik çığlığı olduğunu düşünmek istiyordum. Öyle miydi, Platon?

Tabloda, masumiyeti ve umudu temsil eden birkaç tane de gülümseyen surat vardı. Köylü Meryem Analar çocukları emziriyordu; bize ya da bana Zeynep'i hatırlatması niyetiyle birinin göğsüne ben çizilmişti. Bebekler onları nelerin beklediğinden bihaberdi; tıpkı bir zamanlar Memleket'in iyi bir geleceği olacağını düşünen onlarca insan gibi. Bu, Platon'un yarım yüzyıldan uzun zaman önce mülteci olarak kaçmak zorunda bırakıldığı topraklara çarpıcı vedasıydı.

Bir süre tabloyu düşünerek, tek kelime etmeden oturduk. İlk konuşan Alice oldu. "Harika bir çalışma. Buna hiç şüphe yok. En iyi eseri. Gerçekten çok başarılı. Kimi sanatçılar yaşlandıkça körelir. Platon ise her geçen yıl kendini geliştirdi. Önümüzdeki sorunlar şunlar: MoMA, Obama'nın kanser olarak tasvirini kabul etmez. Eğer tabloyu yapan çok ünlü bir sanatçı olsaydı kabul ederlerdi, fakat Platon ABD'de yeni yeni tanınmaya başladı."

Zeynep, "O zaman bunu onlara söyleme," dedi. "Bırak nasıl isterlerse öyle yorumlasınlar."

"Bunun başka bir yorumu yok ki. Tablo gücünü buradan alıyor, Zeynep."

Buraya geldiğinden beri tek kelime etmemiş olan Yu-çih de tartışmaya dâhil oldu. "Bu evrensel bir eser. Sanatsal değeri neyin belirlediğini iyi bilen bir küratörü olan hiçbir galeri bu tabloyu geri çevirmez. At Hırsızı, Pekin'de yeni açılan büyük bir galeri. Bu tabloyu hemen sergilerler. Umarım dialar da hazırlanıyordur."

Fısıldayarak, "Doğu mu, Batı mı Zeynep?" dedim. Bana yalvaran gözlerle baktı. Memleket tablosunun arkasını çevirip bir sonrakine geçtim. Bu tabloda klasik Platon renkle-

ri vardı. Bütün tuval mavi tonları, turkuaz ve yeşille kaplıydı. Fırtınalı bir okyanusla karşı karşıyaydık. Lütfen, diye düşündüm, bu tabloda denizkızları olmasın. Sakın yapma, Platon. Tablonun ortasında, üzerinde bir kadının etrafını saran altı erkeğin olduğu, büyük bir deniz kabuğu formundaki ada vardı. Belli ki Platon bu kadını denizkızı olarak çizmemek için kendini zor tutmuştu. Hatta kuyruğu kapatmak için kullandığı rengin tonu biraz farklıydı ve ölümü bu detayı kapatmak amacıyla daha fazla çalışmasına engel olmuştu. Şaşırtıcı şekilde, tablodaki beş figür sosyalist gerçekçilik tarzında yapılmıştı. Sadece biri -deniz- gerçeküstüydü. Figürleri inceleyip her birinin kim olduğunu anlayabilmek için tabloya yaklaştım. Diğerleri de aynı şeyi yaptılar ve bir tahmin oyunu başladı. Tek gerçeküstü portre onunki olmasına karşın herkes Kemal Atatürk'ü tanıdı. O ünlü şapka, gizemli gülümseme ve eğik duran yüz ona aitti, peki ama bunun altında ne yatıyordu? Sıkı bir pantolon giymişti ve bacakları dansçılara has olağanüstü bir dönüş pozundaydı. Rudolf Nureyev mi yoksa bir semazen miydi? Tercih bize bırakılmıştı. Platon'un Atatürk'le ilgilendiğini bilmiyordum dolayısıyla bu benim için sürpriz olmuştu; yoksa İstanbul'da sıklıkla tartışılan ama asla yazılmayan ya da resmedilmeyen bir şeyi mi ima etmeye çalışıyordu?

Diğer figürler de İslam dünyasındandı, yalnız çok farklı dönemlere aitlerdi. Hepsi, tıpkı onları resmeden adamın kendisi gibi entelektüel muhalifler, dolayısıyla da bu sanatçıya heyecan veren kahramanlardı. Bu figürlerin ayaklarının dibinde kör bir şair oturuyordu. Kucağındaysa o ünlü eser vardı ve bu, Platon'un Zeynep'in kocasına dair yaptığı

tek parodiydi. Böylece ilerlemeye başladık. Şair Ebu Ala el-Maari kuşlarla ve balıklarla sohbet ediyordu. Onu yüzlerinde nazik, keyifli ve korumacı bir ifadeyle izleyen kaftan ve sarık giymiş üç ayrı kişi ellerinde tuttukları en ünlü eserlerine sanki biri ellerinden kapıp kaçmak istiyormuş gibi sımsıkı sarılmışlardı. Bu üç kişi benim Platon'a otuz yıl önce, atalarının inancı konusunda en nihilist olduğu dönemde tanıttığım, Endülüs'ün ve Müslüman dünyasının büyük âlimleri olan İbn Hazm, İbn-i Sina ve İbn Rüşd idi. Son kişiyse keyifle kıkırdamama sebep olan Sicilyalı coğrafyacı Muhammed İdrisi'ydi; tablodaki figürlere kendi hazırladığı dünya haritasını gösteriyordu. Bu figürleri yanımızda bulunan diğer kişilere de tanıttım. Zeynep sanki bunları zaten biliyormuş gibi başını kuvvetlice sallamaya başladı; bu beni rahatsız eden nadir alışkanlıklarından biriydi, çünkü bunu sadece şaşırdığında fakat konuyla ilgili bilgisi olmadığını itiraf etmek istemediğinde yapıyordu.

Tablodaki kadın ilk başta kafamı karıştırdı. Platon kimi tasvir etmişti? Sonra havaya kalkmış kolunun altında, giysisinin üzerine Arapça bir yazı olduğunu gördüm: *Allah'ım, ben azametliyim ve büyük bir gururla yürüyorum/Âşığımın yanağıma erişmesine müsaade ederim, ama öpücüğü yalnızca çok arzu edene veririm.* Fakat eli bir tuhaf görünüyordu. Altı parmağı vardı. Altılı vuruş. Bu kadın Endülüslü şair Wallada'ydı! Onuncu yüzyılda Kurtuba'da yaşamış, Ulu Camii'nin yakınlarında, sanat ve edebiyat üzerine hararetli tartışmaların yaşandığı ve dedikodu taşıyanların şehirde olup bitenleri her gün rapor ettiği bir salonu olan kadın şairdi. Altıcı, Wallada'nın âşığı, gerçekten büyük bir şair olan ve şiirleri bu-

gün bile Arap okullarında ve üniversitelerinde okutulan İbn Zeydun'a alenen hakaret etmek için kullandığı sözcüktü. Zeydun, Wallada'nın hizmetçisini ayartarak onu aldatmış, sonra da genç erkeklerle birlikte olmaya başlamıştı. Wallada'nın ona ithafen herkesin önünde okuduğu şiirin sanatsal bir değeri bulunmasa da insanları o kadar şaşırtmıştı ki -günümüze parçalar halinde gelen, dedikoduyu savunduğu destanlarının aksine- bu şiir her yerde duramadan tekrar edilmişti ve zavallı İbn Zeydun hem o şehirde hem de Palermo ve Bağdat gibi uzak diyarlarda 'Altıcı' olarak anılmaya başlanmıştı:

Sana Altıcı diyorlar;
Öldükten sonra bile bu isimden kurtulamayacaksın;
İbne ve Allah'ın belası olduğunu biliyoruz, bunlara bir de
Zina yaptığını, pezevenk, hırsız olduğunu ve boynuzlandığını ekleyelim.

Daha kaba hakaretler de vardı, ama 'Altıcı', kefene sarılmış bedeni toprağa verilene dek şairin peşini bırakmadı. Bu tablo kesinlikle "İyi Müslümanlar"dı. Dikkatimi ana karakterlere o kadar yoğunlaştırmıştım ki birkaç önemli detayı atladığımı fark ettim. Denizin yüzeyinin hemen altında birkaçının uzun sakalları olan köpekbalığına benzer canlılar vardı. Ama o günün en önemli keşfini yapan Alice oldu. Benim sıradan bir bulut olduğunu düşündüğüm şey meğer bir erkeğin suratıymış. Alice yüksek sesle bu kişinin James Joyce olduğunu söyledi ve ismi kuşkuyla tekrar etti. Buluta farklı uzaklıklardan baktık; Alice'in durduğu yerden, yani tablodan birkaç metre uzakta durup bakılınca Alice'in haklı

olduğu anlaşılıyordu. Bir de sayı vardı ve Zeynep bu sayının ne olduğunu hemen anladı.

"Bana ilk ve son hediyesi çok eski bir *Ulysess* kitabıydı. Arapça rakamlar sayfa numarasını temsil ediyor."

Kitabı gidip kendisinin getirmesi gerekti çünkü hizmetçileri İngilizce yazıları çözemiyordu. Oradaki herkes ısrarla kitabı okuduğunu söyledi, oysa ben Zahid'in ve -eğer hafızasını kaybettiği dönemde okumadıysa- Konfüçyüs'ün yalan söylediğini biliyordum. Evet, o dönemde okumuştu; Yu-çih bizleri, bu kitabın iki ayrı Çince tercümesi bulunduğu ve ilkinin aslına daha sadık olduğunu konusunda bilgilendirdi. Kimi insanların Joyce'un geç dönem eserlerini anlaşılmaz bulduğunu düşünüp Çince tercümesinin nasıl olduğunu merak ettim. James Joyce'un eserinin başka bir dilde anlaşılması nasıl mümkün olabilirdi ki?

Zeynep heyecanla o sayfayı buldu, her satırı tek tek taradı. Nihayet aradığı şeyi buldu: "Bu figür Stephen Dedalus. Ortaçağ Araplarının matematiksel disiplinine kusur buluyor; özellikle de cebire ve sembollerine. Bu sembollerin, 'karelerin ve küplerin tuhaf şapkalarını taktığı'nı söylüyor, şunu dinleyin: '...Arap fantezilerinin şeytaniliği. Onlar bu dünyadan gitmişler, İbn Rüşd ve Musa ibn Meymun, hem yüzleri hem tavırları karanlık adamlar, hicivli aynalarında dünyanın muğlak ruhunu yansıtırlar; aydınlığın kıyas kabul edilemeyeceği, aydınlıkla parıldayan bir karanlık.'"

Bu nasıl gözümden kaçmıştı? Bu fikir aklına geldiğinde Trieste'de miydi? Ülkesinin, kıtasının ve dininin işkence edilmiş geçmişini düşünürken başka bir dünyayı mı hatırlamıştı? Akıllıca Platon, çok akıllıca. Bu tablo kesinlikle ye-

ni bir ismi hak ediyordu. "Dünyanın Muğlâk Ruhu." James Joyce'un yok edilmiş bir medeniyete sunduğu hürmet, rahmetli Muhammed Eflatun tarafından yeniden ortaya çıkartılmıştı. Bundan ne bana ne de başka birine bahsetmişti.

Eserinin üçüncü parçasında neden bahsediyor olabilirdi? Tabloyu incelemek için yanına doğru giderken herkes bir beklenti içindeydi. Bu tablo ilk ikisinden çok farklıydı. Kişisel bir çalışmaydı. Dört büyük altı küçük parçadan oluşuyordu. Her birinde bir portre ya da minyatür vardı. Her birine kısa bir hikâye resmedilmişti. İki tanesi Platon'un otoportresiydi; birinde gençlik halini çizmişti, yüzü acı doluydu, diğerindeyse yaşlı hali vardı, hayatının son döneminde kanserin tahrip ettiği yüz hatları görülüyordu. Parçalardan bir diğerinde, Lahor'da hepimizin etrafında toplandığı, üniversite kafesinin incir ağacının altında duran masası vardı, masanın etrafındakilerden sadece Konfüçyüs çok açıkça seçilebiliyordu. Hiciv bu çalışmasında da devam ediyordu, en düşünceli olanlarımıza gözlük takmıştı, çok konuşan üçlünün dilleri dışarıya sarkmıştı ve ben gözlüğümü yalayarak temizliyordum. En kolay anlaşılır, fakat konuyu bilenlerimiz için en komik olan parçada Zeynep'in bedeni tepeden tırnağa örtülüydü, yüzünde dindar bir bakış vardı ve bağdaş kurmuş halde bir *sedirde* oturuyordu. Yanında Kuran vardı. Elindeyse yanmayan bir mum. Mumun yanmıyor olması herkesin dikkatini çekti. Zeynep'le birbirimize bakmaya cesaret edemedik.

Yu-çih, "Bir anlamı olmalı, Dara," dedi. "Buna da bir açıklama yapman gerekiyor."

Bir yandan zihnime acı çektirerek bir şeyler bulmaya bir yandan da gülmemeye çalışarak, "Evet, elbette var," dedim. Ne anlatmak istediği çok açık. Platon dindar biri olmasa da hayatının son günlerinde dinimizi anlamaya başlamıştı. Kuran'ın yanında yanan bir mum çizemezsiniz. Kitaptan gelen ışık size yeter."

Zeynep rahatlayarak bir oh çekti. Geri kalanlar alkışladı. Birkaç eski Platon tablosu da vardı. Birinde kılıcını kaldırmış bir cüce taçlı hanımının edep yerini, kadının arkasında mutlu mesut işini gören taçlı adamdan korumaya çalışıyordu. Pencaplıların hepsi kahkahalarla güldüler. Platon kendine ve bize, bir zamanlar koca bir tiyatroyu kahkahalara boğan ve sahibinin geniş çevrelerce tanınmasını sağlayan o doğaçlama repliği hatırlatıyordu. Midesinin rahatsızlığı tamamen geçen Alice bu hikâyeyi duymamıştı ve anlattıklarımıza kahkahalarla güldü.

Yine hicivli bir minyatürde Jindié ve ben, Moğol kıyafetleri içinde Şalimar bahçelerindeki mermer kubbelerin altında resmedilmiştik; sanırım yüzüme Çinlilere has hatlar eklemişti. Başımı Jindié'nin kucağına koymuş yatıyor, elimdeki çiçekle oynuyordum. Üzerimizde güzel kuşlar uçuşuyordu. Kuşlardan birinin kakası suratımın ortasına gelmek üzereydi. Hemen aşağıda sitar çalan kişi Platon'u andırıyordu. Jindié'nin hiç göremediğim göğüslerinden biri hoş bir şekilde sergilenmişti, bu manzara kocasının ve ağabeyinin utanmasına sebep oldu. Sonra tabloda anlatılanın tamamının bu olmadığını fark ettim. Anatomimin bir parçası beklenti içinde ortaya çıkıvermişti. Zeynep bana bakıp gözlerini çevirdi, kahkahasını bastırmak için öksürüyor numarası

yaparak, "Sanırım son eserdeki en sevdiğim çalışma bu oldu," dedi.

Yu-çih, "Hayır," dedi. "Burada anlatılmak istenen çok bariz. Ben en çok yanmayan mumu sevdim. Çok incelikli."

Yüksek sesle onunla hemfikir olduğumu dile getirdim.

Platon'un en sevdiği şairler de resmedilmişti ve arkadaşlarının aksine bu şairlere fazlasıyla hürmetli davranmıştı. İşte hepsi buradaydı. Ağzına yakın duran elinde bir yandan sigarasını tutan, bir yandan da okumalarının sık sık bölünmesine sebep olan öksürüğünü bastıran şair Faiz. Diğer eli bir sosyete güzelinin peşrevlerine karşı koyuyordu, arka planda da Platon'un ilk tablosundaki insanlık duvarının küçültülmüş hali vardı; insanların yüzlerinden ıstırap dolu ve yalvaran bir ifade okunuyordu. Bu, Faiz'in en ünlü şiirine bir saygı duruşuydu, şiirin ilk dizesi "Sevdiğim, benden yine o eski aşkı isteme" idi ve sonrasında âşığının o eski aşkı neden istememesi gerektiğini anlatacak dizelerin giriş bölümüydü. Zavallı İbn Zeydun'un yaptığı gibi bu şair de kendine başka bir sevgili bulmamıştı, "bu dünyada aşk acısı dışında başka mutsuzluklar da var"dı. Tıpkı fakirlerin çektiği eziyetin acısı gibi.

Bir diğer tabloda, Platon'un bölünmeden önce yaşadığı şehirden çıkan Sahir Ludhianvi vardı. Benim dışımda hiç kimse onu tanımadı; ben onu tanıyordum çünkü delikanlılık yıllarımızda şiirlerini ezbere okurduk. Fazi'in şiirlerinden daha kolay anlaşılıyordu, didaktikti ve Brechtvari bir tınısı vardı, fakat şiirleri Alman şairinkiler kadar uzun ömürlü olamadı. Açıklama yapmam kaçınılmazdı. Peki, Sahir neden pantolonu ayaklarına inmiş halde duruyordu? Yüzün-

de muzip bir ifade ve sarkmış küçük penisiyle bize bakıyordu. Çıplak popsunu göremiyorduk çünkü onu turist grupları tarafından fotoğrafları çekilen Tac Mahal'e gösteriyordu. Sahir'in en keskin dille yazdığı şiirlerden biri, onunla ayışığının altında Tac Mahal'de buluşmak isteyen sevgilisine verdiği bir cevaptı. Şairin cevabı hem etkileyici hem de kabaydı; bu yapıyı, parasını "biz fakirlerin hissettiği aşkla dalga geçmek için" bir araç olarak kullanan imparatorun müsrifliği olduğunu söyleyerek eleştiriyordu. Şair sevgilisine, bu saçmalık için kaç kişi öldü, diye soruyordu. Onları hiç düşünmüş müydü? Acaba onlar hiç âşık olmuş muydu? Onların duyguları kendilerininkinden daha mı az saftı? Platon'un portesinde Tac Mahal'in üzerinde bir uçtan diğerine uzanan çatlaklar vardı ve bu çatlaklar, küçük empresyonist kütleler, ilk tabloda resmedilen kanserlerle aynı renkteydi. Penise gelince, burada Platon'un, şairin de kendisini resmeden ressamla aynı dertten muzdarip olduğunu anlattığına şüphe yoktu. Ally ve Zeynep birbirlerine baktılar fakat ben bu konuyla ilgili tek kelime etmedim.

Son üç figür, on yedinci ve on sekizinci yüzyılın en sevilen Pencaplı şairlerine aitti ve insanların koruyucuları olarak resmedilmişlerdi. Waris Şah, Bulleh Şah ve Şah Hüseyin üçlüsü, çoğu Pencaplının gözünde herhangi bir dinin dualarından daha kutsaldı. Bugüne değin onların tek bir portresi yapılamamıştı. Platon onları meleği andıran Pencaplı köylüler olarak çizmişti: Waris Şah Heer'i düğün yemeğinden kurtarıyordu; kaşlarını çatmış halde camiye, tapınağa, mollalara bakan ve mollalarla Brahmin'i azarlayan Bulleh Şah'ınsa minyatürünü yapmıştı. Erkek Hindu sevgilisi Mad-

ho Lal ile Lahor sokaklarında alenen dolaşan ve ona aşk şarkıları yazan Şah Hüseyin, yatakta değil, sevgilisinin kollarında çıplak halde resmedilmişti. İnsanlık duvarındaki yüzlere benzer yüzlerin oluşturduğu topluluk onları hayranlık dolu gözlerle izlerken Lahor sokaklarında birbirlerine sarılıyorlardı. Platon'un hayal gücü gerçeklere bağlı kalmıştı. Şah Hüseyin öldüğünde mollalar, Kuran'ın emirlerine karşı geldiği için cesedinin güneşin altında çürümesini buyurmuşlardı. Tarih, şairin on binlerce hayranının mollalara meydan okuduğu yazar. Cesedi halk tarafından yıkanmış ve sevdiği renk olan kırmızı bir kefene sarılmış, cenazesi büyük bir şenlik havasında, şarkılar eşliğinde toprağa verilmişti.

Bu çalışmanın adının ne olacağını çok fazla düşünmeye gerek yoktu: "Hayatım."

Bitmişti.

Lahor-Pelion-Sardunya-Londra
2006-2009

agorakitaplığı
458

Bu romanda anlatıcı bir sabah kendisine onur borcunu hatırlatan bir telefonla uyanır. Borcu hatırlatan kişi, Platon diye bilinen Muhammed Eflatun, çabuk parlayan fakat yetenekli bir ressamdır ve "insan vakarının ayaklar altında çiğnendiği" bir Memleket'te yaşamaktadır. Hep sahne ışıklarının gerisinde durmayı tercih etmiş olan ressam artık kendi hayat hikâyesini yazdırma arzusundadır.

Hikâye ilerledikçe Platon'un Londra'daki dostu, eski ressam olup, daha sonra New York'ta müzik eleştirmeni olan Alice Stepford'la; general düşkünlüğü yüzünden, bir gecede 'İslam dünyasının Diderot'u' olarak şöhrete kavuştuğu Paris'in entelektüel salonlarına kaçmak mecburiyetinde kalan Bayan 'Münasebetsiz' Latif'le; anlatıcı Dara'nın ilk aşkı, kitabın Altın Kelebeği Jindié'yle tanışırız.

Uzun zamandır Lahor'a yerleşmiş bir Çinli ailenin kızı olan Jindié, artık anlatıcının en iyi arkadaşı, Washington'da Cumhuriyetçilerin kalp ameliyatçısı olan ve bu yüzden çocuklarının kendisini affedemediği Zahid'le evlidir. Jindié ailesinin çalkantılı tarihçesi, günümüzü ve geçmişi harmanlayan büyük bir serüvenle iç içe geçmiştir aslında. Jindié'nin atalarından Du Wenxiu, on dokuzuncu yüzyılda Yunnan'da bir Müslüman isyanına önderlik etmiştir...

Altın Kelebeğin Gecesi, Tarık Ali'nin kaleme aldığı ve diğerleri *Selahaddin'in Kitabı, Taş Kadın, Nar Ağacının Gölgesi* ve *Palermo'da Bir Sultan* olan İslam Beşlisi romanlarının sonuncusudur. Yazar, yazımı yirmi yılı aşan ve yirmiye yakın dile çevrilen bu roman dizisiyle büyük övgüler toplamış ve 2010 yılında Granada'da büyük Granadillo Ödülü'ne layık görülmüştür.

agora kitaplığı • 458
ISBN 978-605-103-251-1
9 786051 032511
dünya edebiyatı • 42
www.agorakitapligi.com